

WILHELM HÜNERMANN

Lángoló tűz

X. PIUS PÁPA ÉLETE

WILHELM HÜNERMANN
LÁNGOLÓ TŰZ

WILHELM HÜNERMANN

LÁNGOLÓ TŰZ

X. PIUS PÁPA ÉLETE

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1986.

AZ EREDETI MŰ CÍME:

BRENNENDES FEUER PAPST PIUS X.

VON

WILHELM HÜNERMANN

LEKTORÁLTA: FARKAS OLIVÉR

FORDÍTOTTA:

KÁRPÁTI KÁROLY

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással
való sokszorosítás jogát is.*

TARTALOMJEGYZÉK

RIESE—CASTELFRANCO

Fehér és piros	9
A cendrolei búcsújárás	17
Radetzky-induló és mennyei zene	25
Kegyelem jön kegyelemre	34
A kis mezítlábas szerzetes	49
Viharos évek	56

PADUA

Az első reverenda	67
A kispap	76
Kellemetlenségek	88
Sacerdos in aeternum!	101

TOMBOLO—SALZANO

Az új káplán	111
Don Sarto és a tubák	123
Az a bizonyos Don Sarto	137
Don Sarto fogadása a templomtoronyra	153
A szegény jótevő	165
Éhség és járvány	176

TREVISO—MANTUA

Spirituális és kancellár	193
Káptalani helynök	206

A kereszt magasságában	217
Szívének szíve	228
Főpásztori gondok	242
 VELENCE	
A bíbor	251
Igazságosság és szeretet	262
A királyi ünnep	274
Az utolsó lépcsőfok	282
 RÓMA	
A hármass korona	292
Udvarának rémülete	303
A szabadságért és az igazságért	313
„Ignis ardens”	321
A tabernákulum lángocskája	331
A világ harangjai	335
Epilógus	341

RIESE—CASTELFRANCO

FEHÉR ÉS PIROS

Paolo Cinna, a velencei tartomány Castelfranco nevű városkájának postamestere, feleségével a beérkezett küldeményeket rendezgette. Jóllehet csak áldozócsütörtök nyolcadában járt az idő, mégis olyan erősen tűzött a nap, hogy a kényelmes postamester minduntalan kopasz fejét törölgette zsebkendőjével.

– Rekkenő hőség van ma – sóhajtott fel. – Adj nekem még egy pohárával, Klára!

– A riesei postáért ma is eljönnek – mondta az asszony, miközben piros bort öntött a pohárba.

– Tudom! Kedd van... – válaszolta a postamester és nagyot kortyolt a borból, furán illegetve hatalmas bajuszát. – A legyek egyre pimaszabbak lesznek!

– A kardinális úrtól is van itt egy levél! – örvendezett az asszony. – Nézd! A velencei patriarka írt a testvérének, Castilio Monico kovácmesternek, Riesébe!

Cinna asszony tiszteletteljes arckifejezéssel nyújtotta át férjének a szép, vörös pecséttel díszített levelet.

– A kardinális is csak ember. Rádásul egy egyszerű riesei kovácmester fia! Ugyanúgy iszik és izzad, mint más becsületes ember – morgott a postamester, aki kétségkívül nem tartozott Castelfranco nagy templomjárói közé.

– Hogy mondatsz ilyet! – dorgálta meg Klára asszony. – Nincs benned semmi tisztelet? Nem csoda, ha a plébános úr is azt képzei rólad, hogy szabadkőműves vagy.

– Királyi és császári osztrák postamester vagyok – szuszogta Paolo.

– Uramat, Ferdinánd császárt szolgálom... hogy az ördög vinné el...

– Jaj, csak meg ne hallja valaki – rimánkodott kétségbeesetten az asszony. – Még elveszíted a hivatalodat!

Ekkor kitárult az ajtó. A sietségtől kimerülten Giovanni Battista Sarto, Riese levélkihordója és kisbírója lépett be. Fejéről lekapta a sasjelvénnnyel díszített posztósapkát és – mintha egyetértett volna a postamester előbbi kijelentésével – törölgetni kezdte vele izzadt homlokát.

– Várjon egy kicsit, mindjárt végzünk a szortírozással – dadogta zavartan Klára asszony.

– Sarto, maga úgy fut, mint egy első osztályú atléta – vélekedett a postamester. – De ez a hőség... igran egy kortyot ebből a jó kis tiroli vörösből!

– Hálásan köszönöm, postamester uram – felelte a negyven év körüli magas, fekete hajú férfi –, de korán van még... Ilyenkor nem ízlik nekem a bor.

– Ahogy gondolja – egyezett bele a postamester. – De ami igaz, az igaz: jó kis hivatala van magának ebben a rekkenő hőségben! Mennyit is fizet önnek mindeztért Ő császári felsége?

– Húszast egy napra – bökte ki Sarto.

– Száználmas egy fizetés! – állapította meg nagy fejcsóválások közepette a postamesterné. – El tudom képzelni, hogy „Szükség János” a konyhamester neve maguknál is!

– Hát igen! Nem valami sok a fizetség – sóhajtott fel Sarto. – De van egy kis földünk, meg egy tehénkénk az istállóban... Nem éhezünk mi... csak a Jóisten tartson meg bennünket egészségesben, békességben.

– A vidám emberek mindig „békességesek”, ezért nincs szükségük semmire – gúnyolódott Paolo Cinna.

– Hálás lennék, ha egy kicsit sietnének... a szortírozással... szóval, ha egy kissé előbb elmehetnék... Ma nincs sok időm! – mondta végül is határozottan Sarto.

– Miért éppen ma? Egyik nap olyan, mint a másik – bölcselekedett a postamester.

– Nekem nem! – tiltakozott Sarto. És tiszta szemében fények

lobbantak, mint sejtelmes, távoli csillagok. – Feleségem, Margherita gyermeket vár, fiúcskát... adja az Isten.

– Szent ég! – kiáltott fel a postamesterné. – Sietnie kell! Biztosan szép, egészséges gyermeke lesz.

– Adja Isten! – sóhajtott fel Giambattista Sarto. – Szegény kis Giuseppe, tavaly ilyenkor nyolcnaposan halt meg, görcsöktől szenvedve.

– Emlékszem – mondta meghatottan Klára asszony.

– Itt a riesei posta! Újságok, levelek és... ígyunk egy kortyot a jövőendő trónörököstre, Sarto – tüsténkedett a postamester –, ezt igazán nem utasíthatja vissza. Asszony, ébredj már fel!

Klára asszony megtöltötte a poharakat. Koccintottak.

– Fenékig! – vezényelt a postamester. Természetesen ő lett az „angyal”.

Sarto ügyetlen keze bizonytalan mozdulattal tette le a félig kiivott poharat. Egyenesen a kardinális úr levelére, amely Klára asszony jóvoltából legfelülre került a riesei pakkban. Sarto elfehéredett az ijedtségtől. A kardinális levelén vékony, piros színű erecskék kezdtek kirajzolódni.

– Monico kardinális úr levele! – kapott észbe Sarto. – Mondtam, hogy nem bírom a bort, ilyen korán különösen is ártalmas...

– Ugyan, ugyan... – nevetett a postamester. – A piros éppen a kardinális levelére illik!

Cinna asszony közben azon fáradozott, hogy kötényével megtisztítsa a levelet. Őszinte igyekezete elszomorító eredménnyel zárult: a kardinális úr levele piros, a postamesterné köténye pedig még annál is pirosabb lett. Sarto kétségbeesett tekintettel meredt a jó Cinna asszony kötényére.

– Vér! – dadogta remegő ajakkal. – Vér a fehér kötényen. Mi ez, ha nem előjel!

– Butaság! – nevetett fel Cinna. – Mondja, Sarto, mióta hitetlen maga? Ha ez tényleg „előjel” – ahogy maga mondja –, akkor nem jelenthet mást, mint azt, hogy jövőendő gyermeke valamikor szintén piros harisnyát fog viselni, mint Jacopo Monico kardinális, a riesei kovácsmester fia.

– Ne gúnyolódjon velem! – tiltakozott Sarto. Kezében a foltos levelet szorongatta.

– Egy kis tréfát is rossz néven vesz tőlem? – komorodott el a postamester. – No jó! Ha legközelebb eljön és ha tényleg fiú lesz az a gyerek, egészséges, erős, ahogy illik, vigyen el engem az ördög, Sarto, nem tartozom ugyan a jámborabbak közé, de vasárnap szentmisére megyek és vastag gyertyát adok a Szűzanyának.

– Akkor fiúcska kell hogy legyen! – nevetett fel Klára asszony. – Már csak azért is, hogy megtérítsen egy ilyen bűnöst, mint te vagy Paolo.

– Nono, azért még ott nem tartunk! – tiltakozott Paolo Cinna. – Bár nincs kizárva, hogy kardinális lesz a gyerekből.

Sarto szó nélkül, nagyot sóhajtva vette át a riesei postát és köszönés nélkül kilépett az ajtón, elindulva Riese felé, ami jó órányi járásra volt Castelfrancótól.

A nap egyre elviselhetlenebbül süttött. Giambattista sietett, ahogy tudott. Nem állt meg. A leveleket és újságokat nagy postatáskájába rejtette, szabadon maradt kezei pedig azt a nagyszemű rózsafüzért morzsolgatták, amelyet felesége, Margherita ajándékozott neki, esküvőjük napján. Sarto az „örvendetes” rózsafüzért imádkozta, minden gondját és reményét a boldogságos Szűzanyára bízva.

Giambattista Sarto nagyon szerette feleségét. Távollétében mindig órá gondolt, ha ez a nagyszemű rózsafüzér akadt a kezébe, amelyet most is előkotort zsebéből és durva kezével morzsolgatott, mint tengeri sziklák – szelíden – a parányi igazgyöngyöket. Sarto negyvenéves, Margherita Sanson pedig húszéves volt, amikor összeházasodtak. Házasságuk két esztendeje alatt semmi komolyabb összeütközés nem volt. Végig boldogok voltak és tiszta szívből szerették egymást.

– „Akit te szent Szűz a világra szültél!” – imádkozta Sarto, és a betlehemi Kisjézusra gondolt, az istállóra, a szegényes környezetre. Arra gondolt, hogy az ő fiacskájának nem kell majd ilyen szegényen a világra jönnie. Van háza – ha szerény is –, földje, jószág – ha kevés is –, megélnek valahogy; felesége a varrogatás-

sal is keres néhány krajcárt, így gazdagon élnek majd, legalábbis gazdagabban, mint a szegény Kisjézuska.

– Édes Istenem, köszönöm neked Margheritát. Terjeszd most fölé kezedet! – esedezett Giambattista Sarto. A csillogó napsütésben szeme előtt táncolt a pirosfoltos fehér boríték. Aggodalmát nem tudta legyőzni: mégis csak előjel ez, ami szerencsétlenséget jelent!

– Fehér és piros – nyögte elfúló hangon és zavartan törölgette izzadt homlokát. – Csak ne jelentsen rosszat!

Dél lett, mire Riesébe ért. A harang a Mátyás-templom tornyából épp az „Angyali üdvözlét” kongatta. Sarto áhítatosan végezte el a három Üdvözlégyet. Ez a harangszó kísérte az alig pár napos Giuseppét is a temetőbe. Sarto karjaiban vitte a kis, fehér koporsót. Nem engedte, hogy segítsenek...

– Istenem, adj nekem egy egészséges gyermeket! Fiúcskát, ha ez a Te akaratod is!

– Hé, Giambattista! – kiáltotta valaki. – Elhoztad a Velencei Újságot? Hol kószálnak a gondolataid? Már kétszer is kérdeztem tőled, de nem feleltél!

Sarto valahányszor visszatért a városból, az asztalos Pietro Battiston már izgatottan várta. Nem is őt, hanem inkább az újságot, amelyet Marina Loredon Gardenigo grófnő járatott, de mielőtt kézhez kapott volna, az asztalos elejétől a végéig, betűről betűre kiolvasott. Nem hiába nevezték a riesei emberek „politikus”-nak a fiatal asztalost. Jobban érdekelték őt a világtörténelem eseményei és az ékesszólás tudománya, mint a kézművesség rejtett titkai.

Sarto gyors mozdulattal előkotorta a Velencei Újságot.

– Hamarosan visszajövök érte! – mormogta ellentmondást nem tűrő hangon, és elsietett.

– Úgy rohan, mintha parázs lenne a bugyogójában – nevetett a „politikus” és csodálkozó szemekkel nézett utána.

Nem kis türelmetlenséget okozott ez a nap a riesei embereknek. Legalábbis azoknak, akik postát vártak... A munkájában is lelkiismeretes postás ez egyszer megfeledezett kötelességéről. Az asztaloséktól egyenest hazasietett. Szívdobogva rohant fel a

szűk lépcsőn, a hálószoza irányába, ahonnan is hirtelen, fegyelmezett arckifejezéssel, Francesca Zorzan lépett elébe.

– Megszületett már? – kérdezte Sarto köhécselve, a sietségtől elcsukló hangon.

– Igen! Fiúl – bólintott a bábaasszony. – Egészséges, erős fiúl!

– És... és Margherita? – feszengett kimerülten Sarto.

– Könnyű szülés volt – válaszolta Francesca.

Giambattista Sarto habozva lépett be a fehér szobába. Nagyra nyílt, fénylő szemekkel nézte feleségét. Margherita sápadt volt, de szép, mint szemében a könnyek, az öröm gyöngyei.

– Látod gyermekünk van, fiúcska! – suttogta Margherita, és átölelte a pöttöm gyermeket.

– Hála legyen az Istennek és a Boldogságos Szűzanyának! – dadogta Sarto, és félénk mozdulattal érdes kezébe vette a gyermeket. A fiúcska pedig bömbölt, rúgkapált: hangosan, erősen, ahogy „illik”.

– Fiúl, egészséges fiúl – ismételte Sarto. Francesca, a bábaasszony aggódva ragadta ki a gyermeket a nehéz kezekből, hogy visszategye az ágyba, édesanyja mellé. Giambattista Sarto nem tágitott. Kicsit arrébb tolva az aggódó Francescát, gyermeke fölé hajolt és egy keresztet rajzolt kis homlokára.

– Megáldott minket az Isten, Margherita! Ismét gyermeket ajándékozott nekünk!

– Ez az Övé lesz, Sarto! – mondta fénylő szemekkel az asszony.

A riesei postás tántorogva jött le a szűk lépcsőn. Nem volt ilyen boldog soha. Kis pihenés után széthordta a postát, leveleket, újságokat... de főleg a nagy újságot: gyermeke születésének hírért.

– Fiam van! – kiáltotta Luigi Parolinak, a „Két Kard” kocsmárosának, mikor levelét a söntésasztalra tette.

– Gratulálok, Sarto, erre innunk kell valamit! – örvendezett a kocsmáros. Előkapott egy „minőségi üveget” a pult alól, de Sarto már az ajtón kívül volt.

– Nincs időm! Már így is késésben vagyok! – kiáltott vissza. A „Szarvastehénben” sem hagyta magát feltartani.

– Fiam van! – újságolta ragyogó arccal a plébánián, mikor Pier

Giuseppe Menapace plébánosnak átadta a trevisói képeslapot. Az ősz plébános meghatottan mondta:

– Az Isten elvette, az Isten adta! Kívánom, hogy a Jóisten kegyelméből derék gyermeked legyen.

– Fiam van! – mondta Sarto Gardenigo grófnő palotájában, amikor Antonio Feltrin inasnak átadta a postát.

– Szűzanyám! – kiáltott fel az egykori osztrák tengerész. Különös fickó, Mastella faluban mindenki csak „Rocskának” nevezte. Különcködő szavajárása miatt, amellyel nyomatékot adott mondanójának:

– A „rocska” mindenit! Ez aztán öröm... Azonmód fogom Őmagasságával a hírt közölni! De hol van a Velencei Újság?

– A rocska mindenit! – válaszolta akaratlanul is Sarto. – Az még a „politikusnál” van. Mindjárt hozom!

– Szóval a „politikusnál” – gúnyolódott a tengerész. – Most legalább tudom, hogy miért vannak enyvfaltok az újságon. Őmagassága is csodálkozott ezen!

– Battistonnak meg fogom mondani, hogy ezután az újságot ne a munkapadon olvassa! – felelte zavartan Sarto.

– Fiam van! – újságolta Monico kovácsnak, miközben átnyújtotta a kardinális levelét.

– Sok szerencsét kívánok! – mondta a becsületes kovácsmester és hatalmas kezét Sarto felé nyújtotta. – De mi történt ezzel a levéllel? – kérdezte csodálkozva. – Sarto, Sarto, jót mulathattál örömdben! – Giambattista Sarto zavartan mesélte el a történeteket. Magyarázkodott, mentegetőzött. A kovácsmester azonban nevetve válaszolt:

– Nem számít! – nyugtatta meg a kétségbeesett postást. – Nézd csak, már fekete foltok is vannak a levélen! A nagy sietségben elfelejtettem megmosni kormos kezem.

Giambattista Sarto, mert Monico mester az ő szerencsétlenségét oly könnyen eltréfálta, elmesélte neki, hogy milyen aggodalommal viseltetett a levél miatt, és hogy a castelfrancói postameszter milyen jelnek tekintette azt.

– Ez nem lehetetlen, Sarto! – nevetett a kovácsmester. – Én sem hittem volna, hogy Jacopo valaha is kardinális lesz.

Az újszülöttet hamarosan megkeresztelték. A keresztség szentségét Pierpaolo Pellizzari káplán szolgáltatta ki. Keresztszülők az apa testvére, Antonio és Francesca Zorzan, a bábaasszony voltak. Nagyszülei után a párnapos fiút Giuseppe-Melchiorra keresztelték. A Mátyás-templom tornyában egy ministráns a Mária-harangot kongatta. A kertekben már kinyíltak a rózsák. A madarak mindenütt dalolva dicsérték a Teremtőt, szebben mint a legszebb ének. Giambattista Sarto átszellemült arccal, büszkén vitte haza megkeresztelt fiát.

Mindez Riesében, az Úr 1835. esztendeje júniusának 4. napján történt. A castelfrancói postamester pedig állta a szavát. A következő vasárnap megjelent az Isten házában és ígéretéhez híven felajánlott egy vastag gyertyát a Szűzanyának. Felesége örömmel mondogatta: ez a riesei fiúcska megtérített egy félpogányt!

– Mi ez, ha nem előjel? – ismételte Klára asszony.

A CENDROLEI BÚCSÚJÁRÁS

Teltek, múltak az évek. Jók és rosszak egyaránt, áldást hozva az egyik, pusztulást a másik. Az egyik nyár szelíd esőkkel és bőséges napfénnel ajándékozta meg a földeket, gazdag termést adott. A másik nyár pedig visszavett mindent, nyomorúságos aszályal vagy kopogós jégesővel verve a szőlőhegyeket és szántásokat. Az osztrák kormányzat ilyenkor mindent elkövetett a szükség enyhítésére. Lombardia és Velence csak az éhségtől kényszerítve fogadta el az idegen kéz nyújtotta segítséget. „Szegény Itália” – mondogatták az emberek és régi, nagy dicsőséget emlegették. Jóllehet titokban elismerték az osztrák kormányzat jól szervezett közigazgatási és egyéb szociális rendszerét, mégis nehezen tudták elviselni a „szőke barbárok” uralmát. Titkos társaságok szították a tüzet, különféle elnevezések mögé rejtőzve, mint Carbonari és Calderari, Szénégetők és Üstfoltozók. Ezeket az önmagukban sem egységes társulásokat csakhamar felváltotta a „Giovene Italia” (Fiatal – új – Itália) nevű szabadságmozgalom, amelynek alapítója Giuseppe Mazzini volt. Néhányan a pápaságban bíztak, mások Nápoly vagy Piemont befolyásában.

Itt-ott fellángolt a lázadás tüze. A véres felkeléseket még véresebb megtorlás követte. A lázadás vezetői börtönbe, vagy a bakó bárdja alá kerültek. Az osztrák helyőrségeket mindenütt megerősítették. A gyűlölt egyenruha egyre több katonán díszelgett.

Még a kis faluba, Riesébe is betörték a politikai nyugtalanság hullámai. Tüzes vitákban nyilvánultak meg a véleménykülönbségek a falucska vendéglőiben. A „Két Kard” söntése méltó lett a nevéhez, de az „Egyetértéshez” kávéház már nem dicsekedhe-

tett ezzel. Pietro Battiston, a „politikus”, most igazán elemében érezhette magát. Mindenütt ő vitte a prímet. Mihelyt a bor felélénkítette szellemét, nagy hévvel kezdte szavalni a szerencsétlen filozófus költő, Giacomo Leopardi versét:

Zokogj, zokogj Itália,
Nehéz sors jutott neked.
De ne csak a könnyek áradatával
Akard szégyened szakadékait betölteni.
Ma még koldusruhát viselsz,
De leszel te még királynő.
Ó idegenek, távozzatok innen.
Ez az ország nem a tiétek!

Giambattista Sarto sem akart mást, mint a többiek, de a szégyen agyonhajszolt kézbesítőnek nem volt ideje politizálni, ráadásul túl szerény volt ahhoz, hogy véleményt mondjon az események ilyenén alakulásáról. Családja időközben megszaporodott, miként a gondok is, amelyek ezzel az áldásos gyarapodással jártak. A kis Giuseppe-Melchior már hatodik évét járta, közben két testvére is született, Angelo és Teresa, édesanyjuk pedig ismét áldott állapotban volt.

1841-ben, egy fagyos februári napon, Margherita két gyermekével a szomszédos Cendrole nevű faluba látogatott, hogy a Szűzanya ottani szentélyében egy gyertyát ajánljon fel, életükre a Szűzanya áldását és segítségét kérve. A négyéves Angelo didegve kapaszkodott anyja kezébe, miközben Giuseppe, akit mindenki csak Beppónak hívott, büszkén vonult előttük a szentelt gyertyával. A kegyhelyet körülvéő, behavazott síkságon hideg szél fújt. Beppo remegett a hidegtől, de nem adta ki kezéből a gyertyát, erősen szorította, mintha soha sem akarná elengedni.

– Nem fázol, Beppo? – kérdezte az édesanyja, miközben aggódó tekintettel nézte a fiú remegő ajkait.

– Nem, egyáltalán nem, mama – felelte vacogó fogakkal Beppo.

– Angelo viszont úgy remeg, mint a kocsonya.

– Egyáltalán nem remegek úgy, mint a kocsonya! – tiltakozott

a kis Angelo. – Melegem van, mama! Úgy izzadok... – harapta el a szót Angelo, mert félt, hogy vacogó fogai elárulják az eltitkolt valóságot.

– Nemsokára megérkezünk és a jóságos Szűzanyánál majd felmelegedtek! – vigasztalta őket nevetve Margherita.

– Miért viszünk neki gyertyát? – kíváncsiskodott Angelo.

– Jaj, hogy te milyen kis buta vagy! – oktatta fölényesen Beppo. – Lesz egy új testvérünk.

– Még egy lesz? – kérdezte döbbenten Angelo.

– Igen, Beppo igazat mond! – bólintott az édesanya.

– Ez igen! – mosolygott Angelo. – Csak... ő is fog majd enni, mama, és a kenyeret még vékonyabbra kell vágnod.

– Buta gyerek! – korholta Beppo. – Egy kisbabának csak tejsze van szüksége, azt szereti. Ezért van a tehenünk, Flóra!

– Flóra sok tejet ad, az egyszer biztos – ismerte el nagy szakértelemmel Angelo és elgondolkodva folytatta útját édesanyja szoknyája mellett. Néhány lépés után aggódva fordult édesanyjához és bizalmatlan tekintettel nézett rá:

– Mondd meg őszintén, mama! Értem is felajánlottál egy gyertyát a Szűzanyának?

– Igen, érted is – mondta gyöngéden Margherita. – Meg Beppóért is és Teresáért is.

– Édesapának és édesanyjának nem szabad azt mondani, hogy „te”, hanem hogy „maga”! Igaz, mama? – háborodott fel Beppo.

– Nem tanultad még meg?

– Majd ha nagyobb lesz, megtanulja ezt is – nevetett fel Margherita.

Nem volt melegebb a cendrolei kegyhelyen sem. Ám a Szűzanya tündöklő képe előtt az édesanya és két gyermeke megfedekezett a hidegről, mert szívükben melegség volt.

– Ez a mennyország? – kérdezte Angelo, egy pillanatra sem fordítva el tekintetét a Szűzanya szentképéről.

– Nem – suttogta Margherita. – De most nagyon közel vagyunk hozzá! És ha most imádkozunk, egész biztos, hogy meghallgat minket a Jóisten és a Szűzanya. – Elvette Beppótól a

gyertyát és meggyújtotta. A Szűzanya képe megszépült a gyertyafényben. Ezerszerre szebb lett mindhárman szemében.

Margherita hosszan imádkozott. Gyermekei vele együtt térdeltek a hűvös kőpadlón, a Szűzanya szentélye előtt. Beppo az összes versikét elmondta, amit tudott, s mikor már nem jutott más eszébe, az asztali imádságot kezdte odaadón ismételtetni. Angelo már percek óta tétlenül nézelődött. Ő ugyanis sokkal hamarabb elkészült az imádsággal, mint édesanyja és buzgó testvére. Nem mert azonban megmoccanni, nehogy megzavarja őket az imádkozásban.

Beppo, mikor már többször is elismételte teljes „repertoárját” – az asztali imát is legalább tízszer –, nézegetni kezdte az aranyozott betűvel írt hálatáblákat, amelyek a szentély két oldalán függtek. Nem jelentettek teljesen újat számára, hiszen édesanyjával ő már több alkalommal is elzarándokolt ide, mégis új és új kérdések ötlöttek fel benne, melyeknek megválaszolása nem kis gondot okozott édesanyjának. Nem csoda tehát, hogy nagy öröm töltötte el Beppót, amikor észrevette, hogy anyja keresztet vet és felemelkedik térdeiről.

– A hálatáblák, mama! – figyelmeztette őt izgatottan Beppo. Az asszony suttogó hangon magyarázta jelentésüket:

– Aki ezt a táblát ajándékozta a Szűzanyának – mutatott a magasba Margherita –, már félig halott volt! Az Istenanya azonban megjelent neki és kigyógyította betegségéből.

– Mi baja volt? – kérdezte kíváncsian Angelo.

– Szélütést kapott – mondta találmra Margherita.

– Nem, nem! – jegyezte meg Beppo. – A szíve volt beteg. A múltkor maga mondta, mama!?

– A szíve is biztosan beteg volt... – helyesbített Margherita és gyorsan magyarázni kezdte a következő tábla jelentését.

– Ez a gyermek egy kocsi kerekei alá esett. Az biztosan át is ment volna rajta, ha a Szűzanya nem segít!

– Egy fehér-szürke ló húzta a kocsit! – állította magabiztosan Angelo.

– Minden szürke ló fehér! – oktatta ki Beppo. – Különben sem a ló a fontos...

– Azért mégis szeretném, ha nekünk is lenne egy fehér-szürkén – sóhajtott fel Angelo.

– Azt, ott – mutatta az asszony –, egy ember állította, aki lezuhant egy szikláról, de semmi baja nem történt, mert előtte sokat imádkozott a cendrolei Szűzanyához.

– Különben kitörte volna a nyakát! – kotyogott közbe Angelo.

– Az meg a vízbe esett – vette át élénken a szót Beppo. – Biztosan belefulladt volna, ha a Szűzanya ki nem menti.

– Egy fehér-szürkén jó lehet lovagolni! – gondolkodott el Angelo.

– Hallgass már a fehér-szürkéddel... – intette le mérgesen Beppo.

– Felgyulladt egy ház! – mutatott a következő táblára az asszony, hogy elejét vegye a civakodásnak. – A Szűzanya azonban nagy esőt küldött, hogy eloltsa a lángokat!

– Mi van ráírva? – érdeklődött Beppo. – Olvassa el, mama!

– Ó, hiszen a te anyád nem tud olvasni – felelte nevetve Margherita.

– Mama nem tud olvasni? – csodálkozott Beppo.

– Minket senki sem tanított – mondta kurtán az asszony.

– Apa mégis tud olvasni! – erősködött Beppo.

– Apa mindent tud! – helyeselt Angelo. – Amikor olvas, mindig szemüveget tesz az orrára. Talán te is tudnál olvasni, mama, ha vennél egy szemüveget.

– Emiatt ne fájjon a feje, mama! – vigasztalta szelíden Beppo.

– Majd én megtanulok olvasni, és minden könyvet, ami csak a kezembe kerül, felolvasok majd maguknak.

– Én nem akarok megtanulni olvasni! – rázta sötétfürtös fejét Angelo. – Inkább lovagolni szeretnék, egy fehér-szürkén, mint Giacomo Monico.

– Unalmas már a „fehér-szürkéd”, nem veszed észre! – intette le ismét, haragosan Beppo.

– Gyerekek! Indulunk haza! – vágott közbe Margherita. Térdet hajtottak az oltáriszentség előtt és elindultak a kijárat felé.

A közelben lévő vízimalomnál Francesco Parolin, a család régi ismerőse várta őket, meleg tejjel és mézes kenyérrel kedveskedve.

– Pompás gyermekei vannak, Margherita! – mondta barátságosan a molnárné, megcirógatva a gyerekek feketefürtös üstökét. – Ilyen áldásért nem lehet eléggé hálás az ember... De mit látok? – csapta össze tenyerét a molnárné, miközben Margheritát méregette. – Csak nem egy újabb kis jövevény...?

– De igen, hamarosan megérkezik! – vágott közbe fülig pirulva Margherita. – Miatta voltunk a Szűzanyánál.

– Gyertyát is vittünk! – dicsekedett Angelo.

Beppo gondolataiba mélyedt. Látszott rajta, hogy komoly kérdések foglalkoztatják. Mintha hangosan gondolkodna, megkérdezte:

– Ha valaki két gyertyát ajánl fel... ö... ikrei lesznek?

A két asszony hangosan felkacagott. Nevettek, a könnyük is kicsordult, kacagtak ahogy csak az asszonyok tudnak, egymás szívébe látva.

– Igazán aranyos gyermekei vannak – szuszogta Parolin asszony, a könnyeket törölgetve szeméből.

– Istenem, ez a Beppo – nevetett még mindig Margherita – annyit kérdez... és olyanokat! – Sarto asszony hangja kissé elcsuklott. Inkább sóhajtva, mint nevetve folytatta: – Mi már nem tudunk neki válaszolni.

Az anya és két gyermeke elindult Castelfranco felé. Útközben Angelo szórakoztatta a háromfős társaságot, a „fehér-szürke” minden előnyét ecsetelve. Beppo annyira elmerült gondolataiban, hogy ügyet sem vetett Angelo fecsegésére. A Szűzanyára és a hálatáblákra gondolt. Arra gondolt, hogy mennyi csoda történik a világon. A Szűzanya minden emberen segít, minden ember fölött ott tartja a kezét. Csak hívni kell és Ő segít. Arra gondolt, hogy kevesebb baj történne, ha az emberek imádkoznának. Megfogadta, hogy ő imádkozni fog és nem feledkezik meg soha a Szűzanyáról. Elképzelte, hogy milyen jó lenne, ha őt is megmen-
tené egyszer, mint Bistacco szabót, aki lezuhant a körtefáról. Akkor a festő neki is festene egy olyan táblát, amit a cendrolei templom oltára mellé függesztenének.

Amikor elérték Riesét, egy vastag, göcsörtös botra támaszkodó

ember közeledett feléjük. Franz Gecherle, a riesei iskolamester. Bal lábát, amit egy francia golyó roncsolt szét Wagram mellett, mereven tartotta a levegőben. Jóllehet osztrák volt, s érzéseit a legkevésbé sem titkolta, mégis mindenki szerette a faluban.

– Isten hozta, Sarto asszony! – kiáltotta már messziről. – Fogadom, hogy a cendrolei Szűzanyától jönnek. Helyes, nagyon helyes! Az ember nem nevelheti elég korán gyermekeit az Isten szeretetére.

Angelo félelmében az anyja mögé bújt, Beppo azonban bátran nyújtotta kezét a tanítónak.

– Hány éves is vagy? – kérdezte Gecherle.

– Hat leszek a nyáron – világosította fel Beppo.

– Hatéves, na lám! Húsvétra hozzám jársz majd iskolába, megtanulsz írni, olvasni. Remélem, nem fogsz félni?

– Félni? Nem, nem fogok félni! – állította határozottan Beppo.

– No, akkor húsvétra biztosan hozzám kerülsz majd.

– Igen, igen! – lelkesedett a fiatal Beppo.

– Angelónak van még két éve az iskoláig – jegyezte meg Margherita és kezével keresgélni kezdte a mögötte álló gyermeket. – Hol vagy, te mulya gyerek? Egy „férfi” nem bújik el az anyja szoknyája mögé. – Angelo óvatosan kandikált ki a biztonságos helyről, de kezét a legnagyobb nógatásra sem volt hajlandó odanyújtani az iskolamesternek. Ki tudja, a szigorú ember talán soha többé nem engedné szabadon! A tanító megértően mosolygott. Köszönt és folytatta útját. Beppo boldogan nézett utána, miközben Angelo remegő kezekkel ismét anyja szoknyáját kezdte morzsolgatni.

– Ugye én mehetek iskolába, mama? – kérdezte lelkesülten Beppo.

– Igen, te mehetsz! – nevetett Margherita.

– És Angelo? Ő is? – huncutkodott Beppo.

– Jajajaj, nem... nem... – rimánkodott Angelo. – Giacomo mondta, hogy ő – bökött a távozó iskolamester után Angelo – vastag bottal veri a gyerekeket.

– Tényleg veri? – érdeklődött kissé elbizonytalanodva Beppo.

– Csak a rossz gyerekeket veri meg! – vigasztalta Margherita.
– De te biztosan jó gyerek leszel, Beppo.

– Egyszer-kétszer mindenki rossz! – érvelt Angelo. – És akkor elver, úgy elver... – Angelo fájdalmas arccal tapogatta fenekét.

Éjszaka a két gyermek szemében furcsa álmokképek kavargtak. Angelo felváltva álmodott egy igazi fehér-szürkéről meg a tanító úr vastag botjáról. Beppo szörnyű veszedelmeket látott. Mindegyikben ő volt jelen, de mindből kiragadta őt az Istenanya segítő karja. Nagy szerencsétlenségére édesanyja éppen akkor ébresztette fel, amikor a festő az ő kalandjának egy csodálatos képét – hálatábláját – akasztotta volna fel a cendrolei kegytemplom falára. Reggel volt. Egy új, vakító fehér téli nap kezdődött.

Február 12-én a kis Rosa egészséges, piros arccal feküdt a bölcsőben. Megszületett végre, öröm volt nézni, ahogy rúgkapált. Húsvét elteltével Beppo büszkén ment az iskolába Gecherle mesterhez, hogy a többi gyermekkel együtt felkutassa a betűk titokzatos birodalmát.

RADETZKY-INDULÓ ÉS MENNYEI ZENE

– Sakk! – kiáltotta az idős Gecherle tanító és fehér lovát fenyegetően a fekete király közelébe tolta. Luigi Orazio káplán hiába visszakoztatta a sötét fenséget, a fehér ló ismét támadott. Még egy kétségbeesett manőver, aztán Gecherle előretolta a másik lovat is és:

– Matt! – kiáltotta lelkesen.

– Mindig azok az átkozott lovak! – morogta a káplán és kezével lesöpörte a bábukat.

– Igen, igen! A lovasság, az ér valamit – dörzsölte össze kezét a tanító. – Hogy mit ér egy osztrák huszár, most láthatja csak káplán uram!

– Az egész lovasságukat Bergengóciába kívánom, iskolamester úr! – dühöngött Don Orazio. – Igen sok fenegyerek lovagol Velencében. Nem a maguk lócitromjait akarjuk természetni a szántóföldjeinken. Ráadásul magyarokat meg horvátokat is a nyakunkra küldenek...

– Ohó, főtisztelendő uram! Csak nem azt kívánja ezzel kifejezni, hogy a „Kétfejű sas” rosszul kormányoz?

– Egyáltalán nem azt kívánom kifejezni! – mondta gúnyosan Don Orazio. – A behívásokat jól irányítják. Fiataljainkat elrabolják és beöltöztetik nyolc évre majomkabátba!

– A maguk fiataljainak egyáltalán nem árt, ha egy osztrák őrmester derék legényeket nevel belőlük.

A tanító közben elővette zsebéből a dohányos zacskót és tömögetni kezdte hosszúszerű pipáját.

– Nincs szükségünk az önök őrmestereire! – lihegte felindultan a lelkész. – Mi magunk is meg tudjuk ezt oldani!

– Kívánja ön is megtönni a pipáját? – nyújtotta oda a zacskót a tanítómaster.

– Köszönöm, nem dohányzom! – utasította el a káplán.

– Most egyszerre nem dohányzik? – gúnyolódott az iskolamester. – Eddig úgy füstölt, mint egy gyárkémény!

– Leszoktam róla!

– Ó igen, értem! – vihogott az öreg tanító és kezével beletúrt hatalmas üstökébe. – Ez bizonyára a dohány drágulása miatt van. Tehát főtisztelendő uram dohánysztrájkot kezdeményez, hogy megkárosítsa ezzel az osztrák kincstárat. Úgy gondolja – emelte fel hangját Gecherle –, hogy a királyi és császári állampénztár ettől csődbe jut?

– Nem gondolok semmit! Mi csak sajnálni tudjuk önöket... – mondta dühösen Don Orazio – ...mert barbárok!

– Barbárok? – igazgatta el pipájában a tüzet az iskolamester, miközben a füstöt a káplán arcába fújta.

– Igen, barbárok! – hangsúlyozta a káplán és leemelt egy vaskos könyvet a polcról. – Itt van, ezt kéne elolvasnia önnek! – dugta Gecherle orra alá a könyvet és diadalmasan mosolygott. – A torinói Vincenzo Gioberti írta, „Az olaszok erkölcsi és polgári elsőbbségéről”. A híres professzor röviden és világosan kifejti, hogy a kereszténység és minden kultúra Itálián keresztül jutott el mindenhová.

– Eddig nem is tudtam, hogy Jézus és az apostolok is olaszok voltak! – kajánkodott az iskolamester. – Hol is jelent meg ez az „őstörténeti” remekmű?

– Brüsszelben! De olvassa csak el, majd elmegy a kedve a nevetgéléstől... – vágott vissza határozottan a káplán.

– Csak ne lennének olyan indulatosak önök, olaszok! Olyan hamar felfortyannak, mint tej a tűzön. Rómában még az utcalámpákat is lerángatták, hogy franciákat akasszanak rájuk. – Gecherle nagy lélegzetet vett és ellenállhatatlanul folytatta. – És mivel francia orvosok vezették be a kötelező oltást, önök nem oltatták be gyermekeiket... Igen, igen! A bécsi emberek okosabbak.

Könnyebben és vidámabban élnek! – Gecherle közben ujjaival dobolt az asztalon és a Radetzky-indulót zümmögte.

– Hagyja most a dudorászt! – kiáltotta ingerülten a káplán.
– Nekem nincs zenei érzékem.

– Ezt magam is megállapítottam már főtisztelendő uramról! – nevetett az iskolamester. – Vasárnap is úgy énekelte a prefációt, hogy megsavanyodott a tej a házvezetónőm fazekában. No, jól van, azért ne haragudjon rám – folytatta szelídebb hangon az iskolamester. – Nem akarja mégis megtönni a pipáját? A dohányt már megvettem, a kincstár pedig így is, úgy is megkapja a maga részét.

– Hagyjon engem békén a bűdös kapadohányávall! – indulatoskodott továbbra is a lelkész.

Don Orazio dolgozószobájában a láрма egyre erősödött, az eddiginél is hevesebben villámlottak a szavak. A ház ajtajában a nyolcéves, mezítlábas Sarto jelent meg.

– Csak nem a bácsikámhoz jöttél? – vigyorgott rá Giuseppe Orazio, aki Beppo iskolatársa és padszomszédja volt. – Gyere csak bel! – nyitotta szélesre a bejárati ajtót.

Giuseppe, noha a káplán unokaöccse volt, csínytevéseivel kevesen tudtak versenyre kelni az iskolában. Bolondozásai, tréfái mindenkit megnevettettek. Nem csoda tehát, hogy a fegyelmezett Beppo is fuldoklott a nevetéstől, amikor Giuseppe egy fonálra fűzött cserebogarat röptetett körül a tanteremben. Sajnos éppen tanítás alatt. A tanító úr a vihogó Beppo fülét ráncigálta, miközben az idomított cserebogár vígan röpdösött.

– Egy levelet kell átadnom – mentegetőzött Beppo.

– A helyedben én most nem mennék fel! – hunyorgott Giuseppe. – A tanító úr van a bácsikámnál és mindketten úgy kiabálnak egymásra, mint a kazánkovácsok. Hallod? Pokoli zaj van oda-fönn! Holnapra persze a legjobb barátok lesznek ismét.

– Azt mondta apa, hogy kérjek elismervényt a levélről – sopánkodott Beppo. – Nézd meg, milyen nagy pecsét van rajta – bökött a levélre –, biztosan hivatalos úgy lehet.

– Mutasd csak! – élénkült fel Giuseppe. – Fel kéne bontani... és... csirizzel úgy visszaragasztani, hogy észre ne vegyék.

– Nem, nem, azt nem szabad! – tiltakozott hevesen Beppo. – Idegen levelet senkinek sem szabad felbontania. Szerintem börtönbe jut, aki ezt megteszi!

– Te, fenn a toronyban denevérek vannak! Fogunk egyet? – vágott közbe Giuseppe Orazio. – Képzeld csak el, hogy micsoda tréfa lenne, ha az iskolában szabadon engednénk?! Tudom, hol van a toronykulcs.

– Hát... – habozott Beppo –, a toronyba szívesen felmegyek...

– Remek! – kacsintott rá Giuseppe. – Akkor most menj fel és add át a levelet.

Közben a két hazafi még mindig egymással civődött. A második kopogtatás után Beppo belépett a szobába. A tanító úr éppen mankósbotját lóbálta, mint egy karmester – énekelt is közben –, fel s alá járkálva a szobában.

– Ki akar Itáliába vonulni Radetzky parancsnoksága alatt!? – A forrófejű káplán pontosan olyan képet vágott, mint amilyet „Az olaszok erkölcsi és polgári elsőbbségéről” című tudományos könyvből szedett magára.

– Levelem van a főtisztelendő úr számára – mondta megilletődötten Beppo. – Tessék szíves lenni aláírni az elismervényt.

– Nicsak, a kis levélhordó! – nevetett fel Gecherle, félbeszakítva provokatív indulóját. – Éppen vitatkoztunk, tudományos dolgokról persze – kacsintott a káplánra Gecherle –, de hát ezekhez te még úgy sem értesz. A káplán úr éppen egy részletet akart nekem felolvasni egy tudományos könyvből, amit egy nagy-nagy professzor írt! – Pedagógiai okokból Don Orazio lenyelte a választ, leült és kitöltötte az elismervényt.

– Édesapám és édesanyám is üdvözlőket küldik – motyogta zavartan Beppo.

– Jól vagytok, fiam? – érdeklődött a lelkész, elégedetten nézve a pirosszposzgás, tiszta szemű gyermeket. A Habsburg-ház feletti haragja is érezhetően leapadt.

– Flóra beteg volt, de már ismét zabál! – közölte fontoskodó hangon Beppo.

– Flóra? – csodálkozott el a lelkész.

– A tehenünk, főtisztelendő úr!

- És a testvéreid?
- Angelónak is már iskolába kéne járnia.. de nem akar.
- Az ugyan nem segít rajta! – nevetett az iskolamester.
- A kis Antoniánk már körülmássa a konyhát! – dicsekedett Beppo. – Tegnap volt hat hónapos!
- Igen, igen a kis Antonia! – helyeselt a káplán. – A múlt télen kereszteltem meg... És neked hogy ízlik az iskola, Beppo fiam? Meg van elégedve vele tanító úr? – fordult Gecherléhez a káplán.
- A tanulás pompásan megy, igaz Beppo? A magaviselettel van egy kis baj, nem mondom... – az idős osztrák tanító szokásához híven beletúrt ősz hajába, majd gunyorosan folytatta –, de ezért valójában az ön drágalátos unokaöccse a hibás, főtisztelendő uram.
- Porolja csak ki jól a nadrágját – mondta homlokát ráncolva a káplán. – Egy kicsit elkapatta a nővérem. Bevallom, én is megsajnálom sokszor, elnézem csínytevéseit... hiszen tudja tanító úr... nincs neki... meghalt az édesanyja. – Egyébként Beppo – terelte el a szót Don Orazio –, szükségem lenne új ministránsokkal Lenne kedved hozzá?
- Ministrálni? – kérdezte fülig pirulva Beppo.
- Igen! Vagy talán nem szeretnél ministráns lenni? – csodálkozott a káplán.
- Jaj dehogynem, nagyon is szívesen... – bólogatott Beppo –, de azok a latin imák...
- Majd én segítek – nyugtatta meg a káplán –, csak szorgalmas légy, az a fontos. Giuseppe is szorgalmas lesz, ezt megígérem. Ti ketten lesztek egy pár.
- Ez rendben is lenne, főtisztelendő uram – jegyezte meg Gecherle. – De engedjen meg egy jó tanácsot: mielőtt kedves unokaöccse az oltárhoz menne, jól kutassa át a zsebeit, nehogy békát, szöcskét vagy hasonló nyalánkságot vigyen oda. Nemde, Beppo?!
- Nem, az oltárnál ezt biztosan nem fogja megtenni! – mondta határozottan Beppo.
- Tehát megállapodtunk! – helyeselt kissé lehangoltan a lelkész. – Holnap délután elkezdjük a tanulást.

– Egyébként Beppót nagyon jól tudtam hasznosítani a gyermekkórusban. Remek hangja és kitűnő hallása van, amit nem mondhat el mindenkiről az ember! – élcelődött az iskolamester. Don Orazio nevelési okokból ismét lenyelte a választ.

– Így ni, itt van az elismervény és holnap a lépcsőimával kezdjük. – A káplán kezét nyújtott a fiúnak. Beppo határozott mozdulattal szorította meg Don Orazio kezét.

– Én is elbúcsúzom – mondta a tanító. – Szeretnék még egy kicsit orgonálni. Taposhatnád a fújtatót, Beppo! – fordult a fiúhoz Gecherle.

– Giuseppe Orazio is segíthet nekem? – kérdezte élénken Beppo.

– Természetesen, ha a bácsikája is megengedi!

– Semmi kifogásom ellene, különösen ha nem a Radetzky-indulót kívánja játszani! – felelte nevetve a káplán, és kezét nyújtott a bicegő tanítónak. Ezzel a gesztussal kezdetét vette a fegyverszünet Itália és Ausztria között.

– Tanító úr kérem! – hadarta Beppo. – Szeretnék előbb édesanyámtól is engedélyt kérni. Ő mindig tudni szeretné, hogy hol vagyok. – Beppo meg sem várva a tanító úr válaszát, kirohant az ajtón. Izgalmában meg sem állt, csak futtában kiáltotta oda iskolatársának az örömhírt.

– De mi a toronyba készültünk, denevéreket fogni! – kiáltotta utána csalódottan Giuseppe.

– Majd máskor – rázta a fejét Beppo és ahogy csak tudott, futni kezdett a házuk irányába.

– Mama, mama! Ministráns leszek! – kiabálta már a konyhaajtóból. – A káplán úr megígérte és holnap már el is kezdjük a tanulást. – Margherita hiába is próbált volna közbeszólni, Beppo lélegzetvétel nélkül ontotta a szavakat.

– És most fújtatni kell mennem... – már alig bírta szusszal, de azért sikerült nagy nehezen befejeznie a mondatot –, ugye megengedi, hogy elmenjek, mama? – Margherita csodálkozva, mint aki semmit sem ért az egészből tárta szét karját:

– Igen, persze, megengedem... – nevette el magát az asszony és boldogan ölelte át a kis Beppót, aki végre nagyokat szippantott a friss levegőből.

Beppo és Giuseppe teljes erőbedobással taposták az orgona fűjtatóját. Beppo kétségkívül vidámabb volt, mint iskolatársa, de azért a pajkos Giuseppe sem volt olyan rossz kedvében, hogy ne az iskolamester megtréfálásán törje a fejét.

– Szappanos víz! – mondta hangosan Giuseppe, és saját ötletétől annyira átlényegült, hogy abbahagyta a fűjtatást.

– Pszt! – csitította Beppo. – Mit beszélsz, milyen szappanos víz?

– Szappanos vizet kéne önteni az orgonasípokba! – fogta suttogóra Giuseppe, és mint aki elképzei a folytatást, lehuny szemekkel ecsetelni kezdte a következményeket. – Nagy szappanbuborékok szállnának...

– Ha ezt megteszed, elcsépellek! – vágott közbe Beppo. Annyira meghült benne a vér, megbotránkozva Giuseppe szentségtörő turpisságán, hogy ő is megfélekedett a fűjtatásról. Az orgona néhány ütem után elhallgatott.

– Figyeljetek! – kiáltott rájuk az iskolamester, aki éppen a fortissimót próbálgatta.

Giuseppe dühöngeni kezdett. Láta már, hogy semmi sem lesz ígéretesnek látszó elképzeléséből. Beppo ismét nekifeszült a pedálnak. Minden érzékével követte a csodálatos dallamot, amit Gecherle most épp az érzékeny változatokon játszott. Olyan áhítatos és vidám hangzatokat csalt elő az orgonából, mintha mennyei angyalok muzsikáltak volna.

– Mi volt ez, amit most játszott, tanító úr? – kérdezte Beppo, mikor az iskolamester befejezte a gyakorlást.

– Mozart: Ave verum. Természetesen a szerző osztrák! – fűzte hozzá büszkén Gecherle.

– Szeretnék én is így játszani! – sóhajtott fel Beppo.

– Nem akarsz megtanulni? – kérdezte szelíden Gecherle.

– Orgonálni? Igazán mondja, tanító úr? – dadogta Beppo, az izgalomtól elcsukló hangon.

– Miért ne? – bátorította az iskolamester. – Előbb azonban zongorázni kéne megtanulnod. Ha úgy döntöttél, hogy kedved van hozzá, keress fel egyszer!

– És az orgona? Azon is megtanít játszani, tanító úr? – türelmetlenkedett Beppo.

– Igen! Később majd azon is – mosolygott az iskolamester. Beppo legnagyobb sajnálatára belül voltak a templom ajtaján. Szeretett volna ugyanis felkiáltani örömeiben, de a tiszteletet parancsoló környezet visszatartotta őt az ilyen méltatlan viselkedéstől. Hogy örömét és háláját mégis valahogy kifejezze, úgy szorította meg a tanító úr kezét, hogy az felszisszent fájdalmában.

A rohanó Beppót látva, Margherita már sejtette, hogy újabb meglepetéseket tartogat számára ez a nap.

– Mama! Orgonálni is fogok, a tanító úr megígérte!

– Fiam, fiam! – csóválta fejét az asszony. – Elfelejtet, hogy neked segítened kell apádnak a levélkihordásban és a szamarat meg a tehenet is el kell látnod?

– Azt is elvégzem, mama, ígérem!

– Ha apád sem ellenzi, én nem bánom... – mondta Margherita és maga sem értette miért, de felülkerekedett szívében a hála, felszárítva az aggodás keserű könnyeit.

Giambattista Sarto – nem várt gyorsasággal – mindenbe beleegyezett. Beppo örömeiben körülugrálta a konyhát. A kis Antonia viszont egyáltalán nem osztozott bátyja örömeiben, sőt fülsüketítő ordításba kezdett, látva, hogy Beppo elsajátítani igyekszik az általa birtokolt területet.

Az elkövetkezendő időkben Giuseppe Orazio sokszor hiába várta barátját. Minden terve szertefoszlott. Reménytelennek tűnt, hogy együtt csavarogjanak az erdőben, minden madárfészket megdézsmálva. Giuseppe szomorúan tapasztalta, hogy amint vége lett a tanításnak, Beppo rohant takarmányt keresni a tehénnek, vagy éppen levélkihordói minőségében – fittyet sem hányva az ő jobbnál jobb ötleteire – érzéketlenül elsietett. Beppo rendszerint – dolgovégeztével – a konyhában telepedett le: mutatóját a fülébe dugva tanulta a szokatlanul nehéz lépcsőimát. Aztán elrohant az iskolamesterhez, hogy ismerkedjen a fekete-fehér billentyűk titokzatos birodalmával. Noha Giuseppe is tudomást szerzett arról, hogy Gecherlének még soha az életben nem volt ilyen odaadó és tehetséges tanítványa, mint Beppo – méltányolta,

sőt dicsekedett is másoknak barátjával –, igazából mégsem tudta megérteni, hogy hogy lehet ilyen hiábavalóságokra fecsérelni az időt.

Beppo megtanult zongorázni. A lépcsőimát, a Susciattal együtt, kívülről fújta. Ha a pajkos Giuseppe nem olyan lusta, már régen együtt ministrálhattak volna, de a káplán úr kis rokonát – környezetének minden igyekezete ellenére – csak a csínytevés különféle fortélyai tudták igazából érdekelni.

Eljött azonban az a nap is, amikor Beppo barátjával együtt először térdelhetett az oltárhoz, hogy Don Fusarininek, az elhunyt plébános utódjának a szentmiséjén segédkezzék. Égett az arca a boldogságtól, szemei ragyogtak, mint két távoli csillag. A templomajtóból szülei és testvérei figyelték a kis ministráns minden mozdulatát.

– Mit gondolsz, Sarto – kérdezte elérzékenyült hangon Margherita a férjét – nem lehetséges, hogy néhány lépcsőfokkal közelebb kerül majd az oltárhoz ez a gyerek?

– Szeretnéd? – szorította meg a kezét Giambattista.

– Igen, nagyon szeretném! – suttogta az asszony. – Talán majd egyszer... pap lesz...

– Ne bízd el magad, Margherita! – intette le a férje. – Tudod, hogy szegények vagyunk.

– De ha mégis úgy rendelné a jó Isten! – erősködött az asszony és tekintetével megsimogatta a kis Beppo tüzes arcát.

Ettől a naptól kezdve Margherita még a fiatal Beppónál is buzgóbban imádkozott. Ha munkája engedte, mindig elzarándokolt Cendroléba, hogy a Szűzanya segítségét kérje. A sok ima és zarándoklat szíve egyetlen óhaját fejezte ki: a Boldogságos Szűz vezesse Beppót a legszebb hivatás felé.

KEGYELEM JÖN KEGYELEMRE

Amennyire tele volt a riesei templomtorony denevérekkel, annyira tele volt a káplán svihák unokaöccse is féktelen ötletekkel. Mindig pontosan tudta, hogy honnan lehet a legszebb almát vagy a legédesebb körtét elcsenni. Ebbéli ténykedései miatt a falu összes kutyájával háborúságban állt. Nemkülönben a macskákkal. Egyik nap – Beppo segítségével – úgy megnyírta Gardenigo grófnő pompás angóramacskáját, hogy az inkább hasonlított egy csupasz uszkárhoz, mint bármilyen macskához. Giuseppe a csínytevésben fáradhatatlannak bizonyult. Az erdőben nyulakat fogott, csak azért, hogy hurokra kötve hergelje velük a falu kutyáit; a patakából békákat pecázott ki, csak azért, hogy a legszebb példányt a fiatal Spinetti lány ágyába tegye.

Giuseppe megdöbbenve tapasztalta, hogy Riesében mennyire nem értik a tréfát. Ezt sajnos Beppo is megtapasztalta, minekután Giacinto Monico elcsípte őt és vásott barátját a legféltettebb körtefáján.

Giambattista Sarto mikor híret vette a történeteknek, mérgében úgy elverte a szegény Beppót, hogy az megtapasztalta a hetedik parancsolat megszegésével kapcsolatos összes földi gyötrelmet.

Szerencsére Beppónak nem volt módja arra, hogy túl sok időt töltsön a kis Orazio társaságában. A riesei levélkihordó kevés időt engedett gyermekének a henyélésre. Szerencsére, mert ki tudja mi lett volna akkor, ha túl sok ideje marad Beppónak a Giuseppével való barátságra.

Beppo tízéves lett. Olyan gondosan látta el az oltár körüli szolgálatot, hogy a káplán úr főministránssá nevezte ki, jóllehet

nem ő volt a legidősebb a ministránsok között. Lelkiismeretességében addig merészkedett Beppo, hogy megróttá idősebb társait is, ha azok nem kellő odaadással végezték feladatukat. Néha tetlegességig fajult a dolog. Ez történt a féktelen Giuseppe esetében is, mikor Beppo észrevette, hogy a káplán úr elfajzott rokona sűrű kortyokban dézsmálja a misebort. Szerencsére Giuseppe nem volt árulkodós, így nem tudta meg senki a történeteket. Továbbra is jó barátok maradtak, Giuseppe és Beppo.

Az egyik nyári napon Giuseppe lehangoltan kereste fel barátját. Kiborultan, karikás szemekkel, nagy fájdalommal az arcán mesélte el Beppónak, hogy minden jel arra utal – a bácsikája azt akarja –, hogy ő, Giuseppe, a legkiválóbb ötletek kigondolója és kivitelezője (kimondani is szörnyű): latint tanuljon!?

– Azt hiszem, káplánt akar belőlem nevelni – állapította meg kétségbeesve Giuseppe.

– Te, káplán? – csodálkozott el Beppo és olyan hangosan kezdett el nevetni, hogy még a szomorú Giuseppének is jó kedve lett.

– Lehet, hogy tévedek – mondta cinikus mosollyal Giuseppe –, de én is azt hiszem, hogy ez nem nekem való... Sajnos a bácsikám kérlelhetetlen, ezért arra gondoltam, hogy ha ketten tanulnánk – kezdett felélénkülni Giuseppe –, talán könnyebben menne...

– Latinul? – vágott közbe zavartan Beppo.

– Igen, miért ne? Legalább te legyél káplán... helyettem... – fuldoklott a nevetéstől Giuseppe. Komolyan gondolta, amit mondott: Beppo latinul tanul majd, a tőle megszokott vehemenciával, ő pedig a latintanulás ürügyén találkozhat vele, beavatva őt kifogyhatatlan ötletei minden titkába.

Beppo megrázta a fejét és szomorú hangon mondta Giuseppének:

– Apám azt szeretné, hogy én is levélkihordó legyek. Később, esetleg, községi írnok... De pap? Tudod, Giuseppe, erre nem is szabad gondolnom... mert mi szegények vagyunk...

– A latinra mindig szüksége lehet az embernek! – vágott közbe hevesen Giuseppe.

– Majd megkérdezem édesanyámat, lehet-e – gondolkodott el

Beppo és máris csillapíthatatlan vágyat érzett, hogy latinul tanuljon.

Margherita asszony hosszan, kíváncsi szemekkel figyelte Bep-pót, mikor az előállt legújabb kérésével. Szívesen adta beleegyezését, remélve, hogy ez lesz az első lépcső ahhoz a célhoz, amelyet titkos vágyaként a szívében hordozott.

Beppo így napról napra megjelenhetett a káplán úr szobájában, hogy együtt tanulja barátjával ezt a nehéz és titokzatos nyelvet. Don Orazio heves vérmérséklete ellenére is komoly odaadással és türelemmel oktatta a két gyermeket. Különösen Beppo fogékonysága döbbsentette meg. Sokszor kellett csodálkozását eltitkolnia, nehogy a kis Beppo, aki oly tökéletes pontossággal tanulta meg a latin szavakat, elbízsa magát és ellustuljon, mint barátja Giuseppe, akiről a káplán úr nem akarta elhinni, hogy ez a lustaság a kis lurkó veleszületett tulajdonsága.

Flóra volt az, aki legkevésbé sem értette meg Beppo lelkesedését. A jámbor tehen csodálkozó, bamba szemekkel figyelte a latin igeidőket mormoló gyereket, aki megfeledkezett közben az ő legeltetéséről.

– Stulta bestia es! – kiáltott fel Beppo, mikor észrevette, hogy Flóra a lucernásba tévedt. Don Fusarini, a riesei plébános, napi sétáját végezte éppen, mikor felfigyelt erre a klasszikus nyelven folytatott beszélgetésre a bambán bámuló Flóra és a méregtől kipirult arccal kiáltozó Beppo között. Fusarini szívből felkacagott és magához intette a fiatal pásztort.

– Miért ócsárlod annyira ezt a szegény tehenet? – kérdezte mosolyogva a plébános. – Igazán nem tehet arról, hogy ő egy „stulta bestia”.

– Nem ócsárlom én, főtisztelendő úr, csak gyakorolom a latint! – dadogta Beppo és elpirulva ugrott fel helyéről.

Don Fusarini barátságosan megsimogatta a szidalmazott jószágot és gyöngéd hangon vigasztalta:

– Bona bestia es tu, quoniam lac das liberis Joannis Baptistae. Érted, Beppo? – fordult a gyerekekhez a plébános.

– Te... egy jó állat vagy... – fordította Beppo, de elakadt és kérdő szemekkel nézett a plébánosra.

– Nos? – sürgette Don Fusarini.
– Nem tudom, mit jelent az a szó, hogy „lac” – vallotta be Beppo.

– Lac, lactis: tej! – segített a plébános.
– Persze, gondolhattam volna! – ütött a homlokára Beppo és büszkén kihúzta magát:

– Te egy jó állat vagy, mert Giambattista gyermekeinek tejet adsz! Igaz?

– Igen, helyes! – nevetett a plébános. – De mondd csak, miért akarsz te megtanulni latinul? Szeretnél pap lenni?

Mi tagadás, Beppót nem hagyta nyugodni ez a gondolat. Amióta a kis Orazio felvetette ezt a lehetőséget – még ha viccnek szánta is –, Beppo szeme előtt folyton ez lebegett. Álmában már látta is magát az oltár előtt, amint aranyos ruhába öltözve a szent kelyhet tartotta a kezében. De sajnos ez csak álom volt, s amikor felébredt, anyja azzal fogadta, hogy vigyen el a malomba egy zsák búzát.

– Komolyan kérdezi, főtisztelendő úr? – ébredt fel hirtelen, gondolataiból Beppo.

– Igen, komolyan! – bólogatott a plébános. – Persze, csak ha Isten is így akarja... De hány éves is vagy, fiam?

– Tíz! – válaszolta büszkén Beppo.

– No, akkor már hamarosan elsőáldozó leszel! Addig is légy „pastor bonus”, fiam és vigyázz jól Flórára, nehogy megint eltévedjen.

Don Fusarini köszönt és választ sem várva elsietett, átvágva a réten, a riesei templom irányába.

Ősszel elkezdődött a felkészülés az első szentgyónásra. Don Fusarini olyan szívemarkolóan beszélt Isten szeretetéről és a bűn hamisságáról, hogy Beppo szemei elhomályosultak. Ártatlannak hitt csínytevései most különös hangsúlyt kaptak. Beppo elképzelte, hogy azok is megméretnek az Isten pontos mérlegén. Ahogy közeledett karácsony boldog ünnepe, az egyébként eleven és vígkedélyű gyermek úgy lett egyre szomorúbb és csendesebb. Sokat üldögélt a konyhában, fejét tenyerébe hajtva gondolkodott, míg testvérei zajos vidámsággal ugráltak körülötte.

– Miért bóbiskolsz állandóan? – kérdezte tőle a nyolcéves Angelo.

– Most ne zavard őt, Angelo – csitította Margherita.

– Nem zavarom, de mit csinál?

– Azon gondolkodik, hogy mit győnjon – válaszolta az aszszony.

– Minden bűnét el kell mondania? – kérdezte nem titkolt kárörömmel Angelo. – Lesz egypár, nem mondom...

– Jó, jó, Angelo – szakította félbe Margherita –, de most menj az istállóba és nézd meg Flórát, talán már megszülettek a borjai!

– Értük is viszünk Cendroléba egy gyertyát? – érdeklődött a kis Theresa.

– Nem, borjúért nem! – nevetett fel Margherita. – De légy csendben, ne zavard most Beppót!

Angelo vonakodva hagyta el a konyhát. A kis Rosa és Theresa mély tisztelettel méregették idősebb testvérüket, aki ott ült az asztalnál és olyat csinált, amit még sohasem láttak. Mikor a pici Antonia dobolni kezdett a vasserpenyőn, Theresa suttogva intette le:

– Ejnye, Antonia! Beppo a lelkiismeretét vizsgálja!

– Tonia is vizsgálja az ismeretét! – kiabálta a kétéves Antonia, és ő is mint Beppo, a kezeibe temette arcát. Mindenki nevetett. Végre Beppo is nevetett.

Elérkezett az első szentgyónás napja. A szégyentől és bűnbánattól elcsukló hangon, Beppo sorra vallotta be a plébánosnak, hogy almát meg körtét lopott, segédkezett a grófnő angora macskájának megnyírásánál, hogy testvéreit és némely rakoncátlan gyereket olykor elpáholt. Don Fusarini stólája mögé rejtette arcát. Beppo meg volt győződve arról, hogy a jóságos plébános az ő bűnei miatt sír. Megfogadta, hogy soha többé nem bántja meg a Megváltót.

Beppo még sohasem volt ilyen boldog mint most, amikor a hálaimát elvégezve kilépett a templom ajtaján. Először érezte, hogy milyen csodálatos dolog az, ha az Isten békéjét hordja szívében az ember.

Otthon mindenki örvendezve fogadta. Figyelték Beppo sugár-

ző arcát, amely még boldogabb lett mikor megtudta, hogy a kis borjú is megszületett közben. Él, erős, egészséges. Beppo kisietett az istállóba és egy szép, vastag répával ajándékozta meg a hűséges Flórát.

– Bona bestia es tu! – dicsérte meg Beppo latinul.

Angelo, aki Beppo után settenkedett, irigykedve figyelmeztette testvérét, hogy ne hencegjen a latin tudásával és főleg ne mondjon olyat, amiről maga sem tudja, hogy mit jelent. Beppo legszívesebben megrángatta volna Angelo fülét, de eszébe jutott a templomban tett ígérete. Legyőzte magában az indulatot és megfogadta, hogy ma nem fog senkivel civakodni.

– Amit latinul mondtam azt jelenti, hogy „Te egy jó állat vagy!” – mondta készségesen Beppo.

– Ezt olaszul is megmondhattad volna neki! – dörmögte sértődötten Angelo.

Ezen a szép, örömteli napon azonban egy másik jelentős esemény is történt, amely már legkevesbé sem jelentett örömet Beppo számára. Az történt ugyanis, hogy a jó Don Orazio káplánt éppen ezen a napon helyezték át Rieséből Cavasargába. Ez természetesen azt is jelentette, hogy unokaöccse is vele megy, elköltözik Rieséből.

– Éppen ideje már, hogy ez a mihaszna gyerek eltűnjön Rieséből! – kiáltotta nem titkolt örömmel az iskolamester.

Az iskolamester kijelentésével Riesében mindenki egyetértett. A kutyák miatt csak a macskák látszottak kissé szomorúbbnak, és persze Beppo, aki komolyan fájlalta barátja elvesztését. Minden rosszasága ellenére is kedvelte őt Beppo, mert mindig vidám, hűséges barát volt.

Alig valamivel karácsony után egy másik pap költözött be a káplánlakásba. Csendesebbnek, komolyabbnak látszott, mint elődje. A riesei hívek azonban csakhamar rájöttek arra, hogy az új káplán, don Pietro Jacuzzi vidám ember, jó és szeretetreméltó lelkipásztor. Gecherle iskolamesternek is el kellett ismételnie, hogy az új káplán szebben énekel, mint elődje, Don Orazio, és hogy ráadásul még nagy mestere az orgonának is. Don Pietro Jacuzzi bármennyire is bizonyult szinte mindenben tehetsége-

sebbnek elődjénél, egy dologban biztosan alulmaradt vele szemben. Ezt ugyancsak az iskolamester állapította meg, amikor sakkozás közben hiába próbálta politikai síkra terelni a beszélgetést. Az új káplán nevetve hárította el Gecherle ilyen irányú provokációit, mondván, hogy ez nem tartozik szorosan a játékhoz. Ez természetesen nagy csalódást okozott az öreg iskolamesternek, aki ilyenkor nem titkolt nosztalgiával gondolt vissza azokra a fejedelmi disputákra, amelyeket a kiváló Don Orazióval folytatott. Gecherle figyelmét nem tudta lekötni igazából a sakk. Reménytelen kísérletei után jobbnak látta tehát, ha egy időre felhagy ezzel az unalmas játékkal. Más választása nem lévén, sürgősen barátságot kötött az asztalos Battistonnal, a „politikussal”, akinek műhelyében gyakran folytathattak heves politikai csatározásokat.

– Hogy tetszik neked az új főtisztelendő úr? – kérdezte egyik nap Gecherle a kis zongoratanítványát, Beppót. Az iskolamester feleletet sem várva, elgondolkozva folytatta:

– Vidám pap, szelíd ember! De inkább csak szelíd... úgy vélem, ő csak szelíd.

– Don Orazio tanított engem latinra. Vajon az új káplán úr is fog tanítani? – hozakodott elő aggodalmasan Beppo.

– Majd én beszélek vele – nyugtatta meg a fiút Gecherle. – Biztosan jól beszél latinul, és énekelni is jól tud, az orgonához is kiválóan ért, csak... sajnos a politikához nem ért semmit.

Gecherle valóban teljesítette ígéretét és Beppo Don Jacuzzi segítségével ismét folytathatta tanulmányait. Szabad óráiban Beppo a „Két Kard” fogadó zongoráján gyakorolt. Parolin mester és vendégei így napról napra megcsodálhatták azokat az etűdöket és szonátákat, amelyeket a lelkes Beppo már kifogástalanul megtanult. Az egyik napon Beppo egy olyan kedves és vidám darabot adott elő, hogy a söntésben mindenki felfigyelt a csodálatos dallamra és a szám végén nagy tapsal köszöntötték a kis művészt.

– Mit játszottál, Beppo? – érdeklődött Battiston, aki néhány percre éppen elhagyta műhelyét, hogy a „Két Kard” söntésében igyék egy pohárával.

– Johann Strausst! – felelte Beppo és pajzán tekintettel nézett a „politikusra”. Jól ismerte ugyanis ellenszenvét minden osztrák dologgal kapcsolatban.

Battiston olyan képet vágott, mint aki erős paprikát kóstolgat.

– Johann Strauss? Ha nem tévedek, ez osztrák név! Igaz?

– Igen, ráadásul bécsi, a kék Duna mellől! – lelkesedett Beppo.

– Ezt biztos az iskolamestertől tanultad, mi? – mondta ingerülten Battiston és egyre jobban ráncolni kezdte homlokát.

– Természetesen! A darab címe különben Császárkeringő – kajánkodott a kis Beppo.

– Nagyon szép! Nagyon-nagyon szép... – nyögte keserűen a politikus. – Csak találkozzak Gecherlével! Megállj, te bestia – fenyegetőzött a politikus –, gyermeklelkeket akarsz megrontani?

– Az osztrák olyan, amilyen... – igyekezett csitítani a vendéglős –, a zenéjük azonban jó! Ezt el kell hogy ismerd, Battiston.

– Lehet, de nekem nem tetszik! – morogta az asztalos, miközben odadobott néhány pénzdarabot az asztalra. Mogorván kihörpintette borát és bevágta maga mögött a vendéglő ajtaját.

– Azért is játszd el még egyszer a Császárkeringőt! – nevetett a vendéglős és a téli hideg ellenére sarkig kitérte az ablakokat.

Este volt már, mikor az iskolamester benyitott az asztalosműhely ajtaján. Battiston, a politikus, Don Oraziót is túlszárnyalva támadt az iskolamesterre. Az öreg huszár azonban megvédte a bőrét és késő éjjel, különös nyugalommal eltelve tért haza.

– Végre egy igazi este! – mondogatta magában hazafelé menet Gecherle.

Beppo hamarosan barátságot kötött az új káplánnal. Don Jacuzzinak, komoly és tiszteletreméltó viselkedése mellett, igen vidám kedélye volt. Olykor ártatlan tréfákkal fűszerezte a tanítást, amit Beppo különösen is élvezett. Mégis a legnagyobb örömet az a felfedezés jelentette Beppónak, mikor észrevette, hogy a fiatal káplán verseket is ír. Beppo, nyelvtankönyvében, egy különös könyvjelzőre bukkant. A káplán úr véletlenül tehet oda, észre sem véve, hogy a kis cetlin egyik apró betűvel írott verse díszeleg. Beppo nagy szívdobogások közepette betűzgette a sorokat:

Alig pár nap, néhány hete annak,
Hogy idejöttem, Riesébe papnak,
Megtaláltam végre a népet most
Akit keresni indultam itt, ott, amott.
És nem hiszem, hogy üres látszat
Ahogy befogad e gyermeki alázat.
Mert amint őket felém jönni látom,
Kalapot levéve köszöntésük várom,
Úgy közelednek e derék emberek,
Hogy szeretni jobban nem lehet.
Megállnak velem, elbeszélgetünk,
Dohánnyal kínálom őket, elnevetgetünk.
És plébánosom is, ha úgy kerül sora
Korhol, de nem szól rosszul soha.

– Istenem, hiszen ez rímell! – hebegte nagy szemeket meresztve Beppo. – Mama, mama! A káplánunk költő, gondoljon csak bele, költő! Hallgassa csak meg, felolvasom!

– Hol talátlad ezt? – kérdezte Margherita asszony, a kis cetlit vizsgálva.

– A latinkönyvemben volt! Nem tudom, hogy kerülhetett oda?

– Most azonnal visszaviszed a főtisztelendő úrnak! Ki tudja, talán már keresi is szegény – adta ki az utasítást Margherita.

Beppo szívből átérezve a helyzet fontosságát, lélekszakadva rohant a plébániára.

– A nyelvtankönyvemben talátlam... – mondta bizonytalan hangon Beppo, mikor átnyújtotta a káplánnak a furcsa könyvjelzőt.

– Elolvastad? – kérdezte a káplán zavart mosollyal.

– Igen! Csodálatos! – mondta határozottan Beppo. – Ezt tényleg egyedül tetszett költeni?

– Ő, ez csak pár sor... az egyik barátomnak akartam elküldeni – felelte a káplán. – Tulajdonképpen csodálkozom is, hogy elolvastad! Az édesapád levélkihordó, tudnod kéne, hogy más levélét nem szabad elolvasni!

– Nem tudtam, hogy ez levél! – mentegetőzött Beppo. – Ha

tudom, nem olvasom el. De hogy tetszett csinálni, hogy minden sor rímel? Ez biztos rettenetesen nehéz lehetett!

– Nem olyan nehéz, ahogy gondolod – mosolyodott el a lelész. – Mire káplán leszel, te is megtanulod.

– Tényleg? – kérdezte izgatottan Beppo.

– Igen, úgy hiszem... – bólogatott a káplán.

Beppo elgondolkodva lépett ki a káplán úr szobájából. Boszszantotta, hogy újra arra gondol, amire nem volna szabad. Egyre bizonygatta magának, hogy ő kizárólag csak az apja nyomdokai-ban kíván haladni. Így helyes ez, magyarázta magának. Ha egy kis szerencséje lesz, talán még községi írnok is lehet belőle. De pap! Nem, erre még gondolnia sem szabad.

Beppo különös változást érzett magában az első szentgyónás óta. Érezte Isten közelségét, de azt a mérhetetlen távolságot is, amely őt a szentáldozás hiányában elválasztja Tőle. Beppo egyre türelmetlenebbül várta azt a pillanatot, amikor végre ő is vendég lehet Isten asztalánál. Nem értette, hogy neki – és minden gyereknek, aki őszintén szereti Krisztust – miért kell olyan sok ideig várakoznia. Sokan csak tizennégy éves korukban lehetnek az Úr Jézus vendégei. Beppo nagyon elszomorodott, ha erre gondolt. Még négy év! Nem tudta elképzelni, hogy hogy fogja kibírni ezt az időt. Ministrálás közben sokszor nézte irigykedve azokat a szerencsés embereket, akik az áldoztató rácsnál térdeltek, hogy magukhoz vegyék az Úr Jézust. Az egyik nap, bátorságot merítve, elpanaszolta a káplán úrnak is szíve fájdalmát.

– Igen, ez így szokás... – felelte elgondolkodva a káplán. – Ebben a dologban én nem dönthetek.

Beppo elhatározta, hogy megkérdezi a plébános urat, hátha ő kedvezőbb választ tud adni. Sajnos Don Fusarini is hasonló feleletet adott:

– Sajnos én sem dönthetek erről! – mondta nevetve. – Talán a püspök úr... kérdezd meg tőle, ha egyszer találkozol vele. Nyáron, ezt elárulhatom neked, Asolában fog bérálni! Jut eszembe, Beppo – ütött a homlokára Don Fusarini –, te is bérálkozni fogsz!

– Meg is fogom kérdezni tőle! – jelentette ki határozottan Beppo.

Beppo még sohasem várta ilyen nagy izgalommal a nyarat. Elérkezett végre és Beppo keresztszüleivel együtt elment Asolába, hogy a bérálás szentségében részesüljön. Sartori püspök kezét homlokára tette és megkente a szent krizmával. Beppo áhitattal és nagy büszkeséggel fogadta a Szentlélekisten ajándékát.

Induláskor Beppót furcsa szorongás fogta el. Édesanyja és keresztaapja, Francesco Trina már javában készülődtek, mikor Beppónak eszébe jutott, hogy neki itt egyéb intéznivalója is van. Könyörögve kérte, hogy várjanak még egy kicsit az indulással. Meg sem várva az engedélyt, otthagya a csodálkozó felnőtteket és egyenest a plébániára futott. A házvezetőnő tiltakozása ellenére is utat tört magának a tágas ebédlő felé, ahonnan a papok hangos beszélgetését hallotta. Egy kicsit zavarban volt, mikor meglátta a sok papot, akik egy hatalmas asztal körül ültek és tekintetüket hol rá, hol az asztalfőn ülő püspökre szegezték. Don Fusarini, Beppo lelkiatyja volt leginkább zavarban. Szerencsére hamar összeszedte magát – talán arra gondolt, hogy mégis csak az ő hibája ez az incidens, ő biztatta a fiút –, határozott arckifejezéssel nézett Beppóra. A fiú meg volt győződve arról, hogy bólintott is. E határozott jelre minden bátorságát összeszedte és amikor a püspök úr barátságosan megkérdezte tőle, hogy mi járatban van, Beppo így válaszolt:

– Nagyon szeretném tudni, püspök úr, hogy a gyerekeknek miért kell olyan sokáig várniuk az első szentáldozásra?

– Hány éves vagy? – kérdezte Monsignore Sartori.

– Tizenegy! – válaszolta büszkén Beppo.

– Nézd, fiam... – kezdte szelíden a püspök – te még nem foghatod föl, hogy mit jelent ez a mindnyájunknak legnagyobb szentség... Ezért nem is veheted magadhoz méltó módon, csak ha már tudod, hogy mi a lényege, mit is jelent az valójában!

– Én tudom, hogy a Megváltó van a szentostyában... és azt is tudom, hogy a szívembe akar jönni! Ez nem elég? – mondta méltatlankodva Beppo.

A szobában csend lett. A papok zavartan néztek egymásra. A püspök is hallgatott, de hogy megszakítsa ezt a feszélyezett csendet, hangosan felnevetett:

– Lehet, hogy igazad van, te gyerek! Ám úgy hiszem – nevetett még mindig a püspök –, hogy a Szentatyát kellene megkérdezned...

– Rómába nem tudok elmenni! – jelentette ki Beppo. – Sajnos az nagyon messze van.

– Ki ez a gyerek voltaképpen? – fordult Monsignore Sartori a papokhoz.

– A mi levélkihordónknak, Sartónak a fia – mondta zavart mosollyal Don Fusarini. – Jól beszél latinul is... és pap szeretne lenni.

– Pap akarsz lenni? – kérdezte csodálkozva a püspök.

Beppo annyira meglepődött, hogy akarata ellenére válaszolt:

– Igen, főtisztelendő uram!

– Nos, akkor még pápa is lehetsz – nevetett a püspök – és elrendelheted az első szentáldozás idejét, amikor kívánod.

Beppo szomorúan hajtotta le a fejét. Nyilvánvalóvá vált számára, hogy senki sem veszi őt komolyan.

– Főtisztelendő úr! – könyörgött Beppo. – Legalább egy vagy két év kedvezményt adhatna nekem.

– No, ezt majd megbeszélem a plébánosoddal – engedett a püspök. – Egyébként hasonlít a nevünk: Sarto és Sartori. A Sartor latin név! – magyarázta a püspök. – Biztos nem tudod, hogy mit jelent olaszul?

– De tudom, szabót jelent! – válaszolta büszkén Beppo és áldotta azt a percet, mikor Don Jacuzzi megtanította őt nevének jelentésére.

– Igen, helyes! – bólintott barátságosan a püspök. – Egy ilyen értelmes gyereknek tényleg nem szabad olyan sokáig várakoznia... De most menj, Don Fusarini majd közölni fogja veled, hogy mit határoztam.

Beppo köszönt és reménykedve elsietett. Monsignore Sartori hosszan, elgondolkodva nézett utána.

– Ennek a gyereknek lehet, hogy igaza van! – mondta gondola-

taiból ébredve a püspök. – Nem volna szabad ilyen sokáig várakoztatni őket... Egyébként eleven, talpraesett fickónak látszik a maguk kis Sartója! – fordult a riesei plébánoshoz a püspök.

– Derék, jóra való szülők gyermeke. Jó feje és arany szíve van! – helyeselt Don Fusarini.

– Helyes, vállalom érte a felelősséget! Engedje a következő évben szentáldozni – mondta a püspök Don Fusarininek.

Másnap reggel Beppo izgatottan jelent meg a templomban. Ő ministrált ugyanis Don Fusarini miséjén, de ezegyszer nem ez kötötte le gondolatait. Alig várta, hogy visszatérjenek a sekrestyébe.

– Mit mondott? – kérdezte minden bevezető nélkül Beppo a plébánost.

– Kinek kellett volna mondania valamit? – kérdezett vissza a plébános, mint aki semmiről sem tud.

– Hát a püspök úr! Mikor szabad áldoznom?

Don Fusarini Beppo vállaira tette kezét és mélyen a fiú szemébe nézett.

– Édes fiam! – kezdte Don Fusarini. – A püspök úr felhatalmazott engem, hogy jövő húsvétkor az Úr asztalához vezesselek. Nagy kegyelem ez, mindent meg kell tenned, hogy jól felkészülj!

Beppo nem tudott megszólalni. Megszorította a plébános úr kezét és anélkül, hogy bármit is mondott volna, kirohant a sekrestyéből. És futott, futott, ahogy a lába bírta.

Hónapok, hetek, napok. Beppo csak ezekre figyelt, azokat számlálgatta. Eljött a karácsony, elkezdődött az elsőáldozók oktatása. A káplán úr olyan komolysággal munkálta a fiatal szíveket, hogy minden gyerek megérezte az egyre közelgő nap kimondhatatlan méltóságát és boldogságát. Kevesen viselkedtek azonban olyan komolyan, mint a riesei levélkihordó fia. Jóformán a káplán gondolataiban olvasott. Az még fel sem tette a kérdést, Beppo máris hibátlanul válaszolt. Otthon azon fáradozott, hogy a legkisebb hibákat is elkerülje, hogy mindent pontosan megtanuljon. A sok testvér között ez bizony nem ment könnyen. Sokszor nehéz volt türelmét megőriznie. A kis Maria, aki tavaly óta

bömbölt a bölcsőben, szintén megnehezítette Beppo nyugalmas felkészülését.

De hát ki mást ráncigáltak volna otthon ide-oda, mint Beppót, az idősebbet. Mindegyik testvérének az volt a kívánsága, hogy vele játsszon. Még Angelónak is, aki pedig sokszor kihívóan viselkedett vele szemben.

Beppo leghűségesebb segítője édesanyja volt. Amikor a fiatalabb testvérek már lefeküdtek, édesanyja tiszta szívének egyszerű bölcsességével buzdította és tanította őt. Ezek a szavak, Beppo szívének legmélyén, örökre megmaradtak.

Beppo édesapja is szükségét érezte annak, hogy fiával törődjön. Gyakran elvitte Cendroléba, hogy a nagy nap előtt az Istenanya segítségét kérjék. Útközben mindig a rózsafüzért imádkozták.

Az utolsó előkészületi órákat maga Don Fusarini tartotta. Az elsőáldozásra készülők közül a legfiatalabbat találta a legfelkészültebbnek.

Lassan beköszöntött a tavasz. A föld tarka virágokkal ékesítette magát. Az Úr feltámadásának ünnepén, húsvétkor, a harmadik napon, megnyílt az ég Giuseppe Sartónak. Az Üdvözítő tartotta bevonulását a megáldott gyermek szívébe.

Amikor Beppo elhagyta a templomot, csodálatos fény játszott a szemében.

- Ezt a napot soha ne feledd el, fiam! – intette őt este az anyja.
- Ha hűséges maradsz az Üdvözítőhöz, mindig boldog leszel.

Margherita asszony elővett egy selyempapírba csomagolt zsebórát és átnyújtotta a csodálkozó Beppónak.

– Tudod fiam, hogy szegények vagyunk... – kezdte az asszony. – Ez az óra nem értékes holmi, nem ezüstdől vagy aranyból készült, hanem csak nikkelből. Atyád és én adjuk neked, hogy soha ne feledkezzél el elsőáldozásod napjáról.

Beppo megdöbbenően forgatta kezében az órát. Elbűvölve nézegette az egyszerű szerkezetet, mosolygó arccal számlálgatva a ketyegéseket. Biztos volt abban, hogy a világ legértékesebb óráját tartja a kezében.

- Szívből köszönöm maguknak, édesanyám! – mondta megha-

tottan Beppo és arcához szorította a zsebórát. – Soha, semmiért nem adnám oda. Még egymillióért sem!

– Annyit nem is adnának neked ezért az egyszerű óráért! – nevetett Margherita asszony.

Anya és gyermeke imádkozni kezdett. Elmondták az esti imát, majd Margherita asszony egy keresztet rajzolt fia homlokára és aludni küldte. Beppo habozva állt meg az ajtóban.

– Mama! Szeretnék valamit mondani magának, de nem tudom, nem bántom-e meg vele? – fordult vissza az ajtóból Beppo.

– Mit akarsz mondani? – kérdezte csodálkozva az asszony.

– Pap szeretnék lenni! – válaszolta Beppo. – A szentáldozásnál rájöttem, hogy az Űdözítő is ezt akarja.

Margherita asszony csak állt, kővé meredve, és képtelen volt megszólalni. Átölelte Beppót és megcsókolta. A fiú semmit sem tudott arról, hogy édesanyja már gyermekkorától kezdve Istennek ígerte őt. E gyöngédségtől annyira meglepődött, hogy könnyezni kezdett.

– De mi olyan szegények vagyunk, mama! – dadogta végre.

– Nem számít fiam, a Jóisten gazdag! Ő majd gondoskodik rólad! – felelte az asszony.

A KIS MEZÍTÁBAS SZERZETES

Don Fusarini, aki Margherita asszonnyal gyakran beszélgetett Beppo titkos, jövődöbeli szándékáról, a castelfrancói gimnáziumban egy ingyen helyet szerzett a fiú számára. Így történt aztán, hogy Beppo napról napra elhagyta a szülői házat, korán reggel, hogy a városba zárándokoljon.

A hét kilométeres utat Beppónak gyakran igen nehéz körülmények között kellett megtennie. Perzselő napsütésben, zuhogó esőben, vagy télen jéghideg időben, amikor a szél süvítve fut át a síkságon, belebújva a gyalogló fiú könnyű kabátjába. Beppo, hogy kímélje cipőjét, télen és nyáron egyaránt mezítláb tette meg az utat, cipőjét egy szíjjal a vállára akasztva. Amikor elérte a város falait, gyorsan belebújt cipőjébe.

Beppo nagy öröme az egykori barát, Giuseppe Orazio is abba az osztályba került, amelyikbe ő. Padszomszédok lettek ismét.

– Ökörnek való ez, nem embernek! – közölte szomorúan Giuseppe, aki már egy hónapja volt a castelfrancói internátus lakója. – Ezek a tanárok sintérek, majd meglátod!

– Majd csak elleszek valahogy – felelte Beppo, s nem hagyta magát megfélemlíteni.

– Te talán igen, de én nem fogom sokáig bírni... Lelépek innen, amint lehet! – sóhajtott fel Giuseppe.

Beppo hamarosan megismerkedett a többi gyerekekkel is. A tölgyfa padokban gubbasztó diákok nagyon vegyes társaságot alkottak. Beppo mögött néhány paddal egy grófcsemete, Lauro Quirini ült, aki szintén bennlakó volt. Magas származása ellenére szerény és igénytelen fiúnak ismerték meg társai. Az osztály

másik nemesi sarja Rizzolino degli Azzoni-Avogadro volt, akit minden nap grófi hintóval vittek haza az iskolából. Beppo mindkettőnél okosabbnak bizonyult. Nem jelentett különösebb erőfeszítést számára a velük megvívott észpárbaj.

Beppo hamarosan belátta, hogy sokkal inkább izgalmasabb az a vetélkedő, amit az értelmes Antonio Pellizzarival játszott, aki szerfölött okos és tehetséges legényke hírében állt. Kétségkívül az is volt, ám Beppo hamarosan őt is utolérte. Francesco, Finazzi adószedő gyermeke, jóságos és csendes fiú volt. Finazzi adókerületéhez tartozott Riese is, így az idős Sarto – mint községi futár – volt az, akinek kötelességei közé tartozott a nem túl nagy népszerűségnek örvendő adócédulák széthordása. Finazzi és Sarto így hivatalból ismerték egymást, olyannyira, hogy a két család is barátságot kötött. Ha délután is volt tanítás az iskolában, Francesco iskolapajtását, Beppót is hazavitte magával, ahol Anna Finazzi asszony a kis riesei ismerősnek is szívesen adott puliszkjából.

Beppo pedig segített barátjának a feladatok megoldásában. Francesco, mitagadás, nem tartozott az iskola legokosabb növendékei közé. Nehéz feje volt, a latin szavak nehezen maradtak meg benne. Ettől függetlenül, Francesco vidám és jószívű gyerek volt. És ami a legfontosabb, volt egy közös álmuk Beppóval: mindketten papnak készültek! Titokban együtt miséztek a kis házioltárnál, az Anna asszony által készített miseruhákban. Beppo legszívesebben énekes misét mondott. Vesztére, mert amikor éles gyermekhangján a prefációt kezdte harsogni, minden szomszéd felfigyelt rá. Még maga az adószedő is, aki nagy meglepődöttségében durván elhibázta a napi számadást.

Beppo gyakran betért Cinna postamesterhez is, hogy tanítás után elvigye a riesei postát, s így megkímélje apját a hosszú úttól. Paolo Cinna és felesége Klára asszony, mindig szeretettel fogadta a kis Sartót, sokszor ott marasztalva ebédre is.

– Derekasán kell enned, kis misszionáriusom – nevetett a postamester. – Még hosszú út áll előtted!

– Semmi az, egy óra alatt otthon vagyok – válaszolta Beppo.

– Ó, én most nem a riesei útra gondolok – rázta a fejét a postamester. – Ha jól hallottam, pap akarsz lenni, vagy nem?

– Igen, ez a legfőbb vágyam! – ismerte el a fiú.

– No látod! Én erre az útra gondoltam – kacsintott rá a postamester. – Káplán, plébános, püspök...

– Ugyan, postamester uram... – szólt közbe nevetve Beppo.

– Úgy ám! Miért ne követhetnéd a ti kovács gyereketeket, hogy egy napon elfoglald majd a velencei patriarkai széket – fantáziált tovább az öreg. – És mondom neked fiam, még hosszú út áll előtted! Ezért derekasan kell enned. Klára – kiáltott a postamester –, adj még ennek a gyereknek abból a csibéből!

A gesztenyés liszttel panirozott ropogós csibesült Beppo egyik kedvenc étele volt. Otthon csak nagy ünnepek alkalmával került ilyesmi az asztalra. Jónéven vette ezért a postamester nőgátását, gyors mozdulattal nyújtva tányérját Klára asszony felé.

– Igen, derekasan kell enned! – biztatta Klára asszony, miközben Beppo tányérjára tett egy ínycsiklandó püspökfalatot. – Máskülönben nem leszel velencei patriarka, hanem csak egyszerű, vidéki plébános.

Beppo nem válaszolt, inkább nekilátott a csábító falat elfogyasztásához. Mikor végzett vele, érezte, hogy pukkadásig jóllakott. Ivott egy pohár vizet és nevetve mondta:

– Cinna néni! Tudja maga, hogy mit jelent a Klára olaszul? – mosolygott jóllakottan Beppo. – Azt jelenti, hogy „híres”... és igen jól illik magához ez a név, mert ilyen híres gesztenyescsibét csak kevesen tudnak csinálni Velencében.

– Ha kardinális leszel, minden nap gesztenyés csibét ehetsz! – tért vissza kedvenc témájára a postamester.

Klára asszony ezegyszer nem vette a lapot. Beppo szokatlanul jóleső megjegyzésén gondolkodott. A fiú is eleresztette füle mellett a kihívó megjegyzést, felemelkedett helyéről és zavartan mondta:

– Mennem kell! Apám már biztosan aggódik miattam.

– A mielőbbi viszontlátásra, eminenciás uram! – köszönt el tőle a postamester.

– Hogy neked mindig ugratnod kell ezt a szegény fiút –

zsörtölődött Klára asszony, miután Beppo a riesei postával a kezében eltávozott.

– Ugyan, asszony! Védje ő csak saját magát. Különben is, ki mondta, hogy tréfálok. Komolyan beszéltem! Beppo egy különleges teremtmény – magyarázta a postamester –, te tudod legjobban, hogy megtérített egy olyan hétpróbás bűnöst, mint én vagyok.

A kis Orazio hiába nevezte a tanárokat sintérnek, Beppo csakhamar megkedvelte őket. Rájött, hogy példamutató papok, jószágos emberek ők, még akkor is, ha néha kemény kézzel kénytelenek fegyelmezni a rakoncátlan diákokat.

Így például a gimnázium igazgatója, Don Antonio Fioravanzo, aki kísértetiesen emlékeztette Beppót volt iskolamesterére, Geccherlére. Neki is merev volt az egyik lába, ő is folyton zsörtölődött, bár közel sem volt olyan szókimondó, mint az öreg osztrák huszár. Beppót ez az összehasonlítás arra a megállapításra készítette, hogy az ilyen zsörtölődő, mogorva embereknek valójában arany szívük van, csak valami miatt eltitkolják ezt a tényt. Így volt ez Don Fioravanzo esetében is. Egyszer kiabált, veszekedett, másszor utolsó ingét ajándékozta oda egy szegény diáknak. Ez utóbbi tettéért Beppo különösen is szívébe zárta őt és nagy tisztelettel volt iránta.

Don Giuseppe Innocente, a latintanár (egyetlen furcsa szenvedélyét, a vadászatot leszámítva), szintén igazi arany szívű ember volt. Bizalmának különleges jelét fejezte ki azzal, mikor egy vadászat után, Beppót bízta meg a fegyverek tisztogatásával.

A pap ajtaja fölött egy őzbak hatalmas agancsa díszelgett. Don Innocente szeme fénylett a boldogságtól, mikor elmesélte Beppónak a szarvas elejtésének történetét.

– A vadásznak nagy türelemre van szüksége – magyarázta. – Teljes csendben kell várakoznia és pontosan kell céloznia, mielőtt elsütné a fegyvert. Az életben is így van ez, jegyezd meg fiam!

– Mondhatok valamit? – kérdezte Beppo tétovázva.

– Ki vele! – nógatta Innocente.

– Én nem tudnék megölni egy ilyen szegény állatot! – bökte ki őszintén Beppo.

– Miért, mit gondolsz – háborodott fel a latintanár –, az ilyen szép állatok majd végelgyengülésben fognak elpusztulni? Hogy élhetnének nyugodtan a földművesek, ha a vadászok idejében nem puffantanák le ezeket a vadakat? Nagy kárt okoznának a földeken, kérdezd csak meg apádat, öcsi!

– Lehet, de én mégis úgy gondolom, hogy egy papnak... – mondta kicsit bizonytalan hangon Beppo –, szóval egy papnak nem lenne szabad szegény állatokra lövöldöznie.

– Úgy gondolod? – mondta zavartan Don Innocente. – És azt nem gondolod, hogy egy ilyen zöldfülűnek, mint te vagy, nem lenne szabad a tanítóját kioktatnia?

– Bocsánatot kérek! – ugrott fel elpirulva Beppo. – Bocsásson meg, ha megbántottam.

– Ugyan! – nevetett kiengesztelődve a pap. – Emiatt ne fájjon a fejed. Szeretem, ha egy ifjú nyíltan és merészen megmondja a véleményét. De gondoldj arra, hogy a papnak is szüksége van pihenésre. Az én pihenésem a vadászat... Az apám erdész volt, hogy tudd.

– Értem, de talán mégis csak találhatna valami más felüdülést – javasolta Beppo.

– Lehetséges, de ezt még meg kell fontolnom – nevetett fel Don Innocente. Miután Beppo eltávozott, Don Innocente hosszan, elmélkedve nézett maga elé. „Ez a kölyök!” dörögte magában. „De talán igaza is van.” Innocente elgondolkodva tette vissza vadászpuskáját a szekrénybe. A latin dolgozatokat kezdte bön-gészni. Giuseppe Orazióé szokás szerint kritikán aluli volt. A két grófi sarj sem produkált valami nagyot. Különösen Rizzolino füzetében kellett hosszú, piros vonalakat húznia. „Lőni már tud a kis mihaszna... – bosszankodott Innocente –, de latinul? Ment-sen meg az Isten!” Antonio Pellizzari füzete következett. „Lesz belőle valami!” – bólintott elismerően Don Innocente. Beppo füzete a végére maradt. Az öreg vadász hiába cserkészte, nem talált benne egyetlen hibát sem. „Nagyon jó” – írta a lap aljára.

Beköszöntött az ős. A castelfrancói gimnázium diákjai érezhetően megváltoztak. Egyre vidámabb arccal köszöntötték egymást, terveket szőttek, történeteket meséltek, ki-ki a maga falujáról, otthonáról, ahogy ez már lenni szokott minden iskolában, a nagy szünidő előtt. A nagy vidámságba persze némi szorongás is vegyült. Ennek egyetlen tárgya a bizonyítvány volt, amely mindig is fontos szerepet töltött be a szünidei tervek megvalósulásánál vagy – kimondani is szörnyű – meg nem valósulásánál. Nem csoda tehát, hogy a diákok könyörgő szemmel figyelték Don Fioravanzo igazgató urat, aki fegyelmezett arckifejezéssel állt meg a katedra előtt, hogy kiossza a bizonyítványokat.

– Giuseppe Oraziol – kezdte lehangoltan az igazgató. – A te rekordod fiam, nagyon elszomorító! Neked van a legrosszabb bizonyítványod. Tanáraid legnagyobb sajnálatára: nem léphetsz a következő osztályba. Nagyon rosszul esik ez nekem, tekintettel szegény nagybátyádra.

– Most legalább kivesz ebből a szerencsétlen iskolából – súgta Giuseppe padszomszédjának.

– Rizzolino degli Azzoni-Avogadro! – folytatta tovább az igazgató. – Sajnos neked is meg kell ismételned ezt az évet. Szomorú, gyermekem, hogy ennyire nem tiszteled szüleid nevét!

Lesújtó vélemény volt ez, de a nemesi legényke semmi jelét sem mutatta annak, hogy szégyenkezne.

Sorra következtek a nevek. Lauro Quirinit, a másik nemesi ivadékot, csak nagy nehezen engedték felsőbb osztályba. Francesco Finazzi közepes bizonyítványt kapott és tökéletesen elégedett volt ezzel az eredménnyel.

Az igazgató úr asztaláról lassan elfogytak a bizonyítványok. Már csak kettő árválkodott ott. Az osztály feszülten figyelt. Nem volt kétséges, hogy ki az a két diák, aki majd átveheti, csupán a sorrendre voltak kíváncsiak.

– Antonio Pellizzari! – kiáltotta végre az igazgató. – Nagyon szép eredménnyel végeztél. Majdnem tiszta kitűnő! Gratulálok.

Antonio örült és bosszankodott egyszerre. Még vissza sem ült a helyére, mikor meghallotta a következő, egyben utolsó nevet, amit az igazgató úr különös hangsúllyal ejtett ki:

– Giuseppe Sarto! Minden tárgyból kitűnő! Gratulálok, fiam, gratulálok... – mondta elismerően Don Fioravanzo.

Beppo remegő kézzel vette át a bizonyítványt.

– Stréber! – morogta megvetően Rizzolino, mikor Beppo elment mellette a padsorok között. Beppón kívül mindenki hallotta.

– Szívesen átadnám neked az osztályelső szerepét – mondta Pallizzarinak Beppo, kissé zavartan, mikor elhagyták a tantermet.

– Butaság! – nevetett a jóindulatú Pallizzari. – Nem kell átadnod, most te voltál jobb... Jövőre majd elveszem tőled!

Beppo vidáman sietett haza. Mikor elhagyta Castelfrancót, szokásához híven levette a cipőjét és mezítláb folytatta útját. Óvatosan lépegetett, nehogy a kövek felsértsék a talpát. Hirtelen Rizzolinóék hintója suhant el mellette, alig tudott félrelépni a vágató lovak elől. Rizzolino degli Azzoni-Avogadro, szép nevű iskolatársa, megvetően nézett le rá a hintó bársonyos üléséről. Tekintetében mégis volt valami olyan, hogy szeretne leszállni, lassabban haladni ő is.

VIHAROS ÉVEK

Giambattista Sarto, a riesei levélkihordó, büszkén forgatta kezében fia bizonyítványát.

– Csak így tovább, fiúl! – mondta elismerően, és megszorította Beppo kezét. Sarto asszony szótlanul, fénylő szemekkel nézte fiát.

– Vasárnapra gesztenyés csibét kapsz ebédre! – ígérte meg az asszony.

– A főtisztelendő plébános úrnak és Don Jacuzzinak is meg kell mutatnod a bizonyítványodat – figyelmeztette Beppót az apja. – Gecherle iskolamesternek szintén.

Beppónak nemigen tetszett ez az ötlet. Szégyellte mutogatni bizonyítványát, még ha legbelül büszke is volt rá. Nem akarta azonban elszomorítani atyját, így engedett a kérésének.

A két pap boldogan mosolygott össze, amikor Beppo bizonyítványát fellapozták. Különösen Don Jacuzzi örült.

– Pompás eredményt értél el, fiam! – dicsérte meg Beppót.

– Ó, nem volt nehéz... – háritotta el a dicséretet Beppo. – Mielőtt Castelfrancóba mentem, már akkor többet tudtam latinból, mint most a többiek az osztályban.

– Hiába, az én iskolám! Ilyen az én iskolám! – mosolygott az öreg Gecherle is. – Nem is vártam tőled mást. De mondd csak, van egy kis időd a szünidőben? Szükségem lenne egy jó szoprán hangra a templomi kórusban.

Beppo szívesen elfogadta az öreg Gecherle mester ajánlatát, és amikor Nagyboldogasszony ünnepén teljesen egyedül énekelt az Et incarnatus est-et, a rieseiek csodálkozó tekintettel fordított-

ták fejüket az orgona irányába, hogy megtudják, kié az a csengő, tiszta hang, amelyet eddig még nem hallottak.

– Beppo az! – súgta Teresa az anyjának.

– Igen, igen, Beppo – bólintott Sarto asszony és szeméből néhány könnyecsepp hullott összekulcsolt kezére.

Beppo nem lett hűtlen az orgonához sem. Engedélyt kapott Gecherlétől, hogy mise végén orgonáljon. A riesei hívek váltig állították, hogy a kis Beppo hamarosan túltesz mesterén.

– Jó muzsikus vagy! – ismerte el Don Jacuzzi is. – Pompásan énekelsz és az orgonajátékok is kitűnő. De úgy érzem, van még egyfajta ének, amit nem ismersz. Ezzel különösen is érdemes lenne foglalkoznod. Dávid király is hasonlót énekelt a frigyláda előtt. A katakombák keresztényei is átvették, megőrizték az Isten dicsőítésének ezt a különösen szép formáját.

– Milyen ének az? – kérdezte lélegzet-visszafojtva Beppo.

– Úgy nevezik, hogy korál – mondta Don Jacuzzi és leemelt a könyvespolcáról egy régi graduálét. Elénekelte Beppónak Szűz Mária mennybeviteli miséjének fenséges introituszát, a Gaudeamus omnes in Dominó-t.

– Érzed, hogy mennyi bensőség és mély áhítat van egy ilyen dallamban? Érzed, hogy ujjong a szív és mennyi tisztelet van ebben az áhítatban? A mostani korál sajnos mégsem él eredeti, tiszta formájában. Talán majd valaki visszaállítja egyszer eredetiségét.

– A pápa? – kérdezte Beppo érdeklődve.

– Szegény Szentatyánk! – sóhajtott fel a káplán és becsukta a könyvet. – Neki most más gondja van.

– De minden szeretetet és tiszteletet megérdemel azokért a nagyszabású, népszerű reformokért... Don Martinati, a történelemtanárunk, a leghűségesebb olasznak, a legnagyobb népbárát-nak és évszázadunk legkiválóbb emberének nevezte őt! – hadarta Beppo.

– A zsidók is először hozsannát kiáltottak a Megváltónak, és pár nappal később...

– Úgy gondolja? – nézett fel rémülten Beppo.

– Gonosz idöket élünk! Talán IX. Pius pápának is meg kell járnia a Golgota útját... – felelte komolyan a káplán. – Beppo fiam, imádkozz sokat a Szentatyáért!

Beppo élvezte a vakációt. Nem maradt azonban tétlen, sokat segített a ház körüli munkálatokban. Derekasán dolgozott az istállóban, kinn a földeken, sőt édesapja hivatali munkáiba is besegített. Szülei nagy hasznát vették, mivel Giambattista Sartónak ezen az őszön sok gondja akadt. A rossz időjárás miatt silány termésre lehetett csak számítani.

Novemberben elkezdődött az új iskolaév. A csillagok még fenn voltak az égen, amikor Beppo elindult hazulról és már fenn voltak, amikor hazaért, nemegyszer teljesen átfagyva. Olaszország éhezett. Vastag pénzeszacskója volt annak, aki jól tudott lakni ezekben az idökben. Margherita asszony is egyre vékonyabb szeleteket vágott a kenyérből. Beppo, látva a nép nyomorát, étvágytalanságra hivatkozva kerülte el az adószedő Finazziék asztalát.

Februárban fegyverkezési hírekről tudósítottak az újságok. Párizsban az éhezö nép fegyvert fogott és kikiáltotta a köztársaságot. A király elmenekült az országból. A lázadás hullámai csakhamar átcsaptak az országhatárokon túlra és az egész Európa forradalmi lázban égett.

Az évszázad leghatalmasabb embere leköszönt. 1848. március 15-én Don Martinati örömujjongással közölte tanítványaival a hírt, hogy a nagy Metternich megbukott, és Ausztriának vége.

Olaszországban az izgalom a tetőpontjára hágott. A szabadság utáni vágy már itt is kardokkal, puskákkal kívánt érvényt szerezni igazának. Ötnapos elkeseredett küzdelem után, Radetzkyt csapataival együtt kiűzték az országból. Mantua, Verona, Pescara és Legnano sorra foglalták el az osztrák csapatok állásait. Velence is feltámadt. Ütött a szabadság órája.

Minden riesei söntésben a falusi politikusok vitáztak. Gecherle iskolamester nehéz helyzetbe került. Az asztalosműhely indulatos szavaktól visszhangzott.

– Vége a Habsburgoknak! – ujjongott a „politikus”. – A ma-

guk Ferdinánd császára egy tökfej, Metternich nélkül elveszti a trónját...

– De Radetzky még ott van! – vágott közbe haragosan Gecherle.

– Nem sokáig! – spekulált Battiston. – Mailandot elvesztette, a piemonti Albert Károly pedig most hirdette meg a szent háborút Ausztria ellen. Toscana vele tart, Nápoly pedig engedi, hogy csapatai észak felé vonuljanak. IX. Piusz jó olasz, nem hinném, hogy képes lenne hiányozni a szent háborúból.

– A pápa, mondja ön! – dörögte Gecherle. – A pápa nem fog soha a katolikus Ausztria ellen hadakozni.

– Ő maga nem, de generálisai igen! – kiáltotta Battiston. – Ausztriának vége!

– Szerencsétlen ember, maga nem ismeri Radetzkyt! – üvöltötte az egykori osztrák huszár és dörögve csapta be maga mögött a műhely ajtaját.

– Ez megkapta a magáét! – dörzsölte tenyerét Battiston mester.

– Pápai seregek masíroznak Ausztria ellen! – tudatta tanítványaival Don Martinati, és a forróvérű velenceinek lángolt a szeme a lelkesedéstől.

– A pápa? – kérdezte döbbenetén Beppo.

– Igen, IX. Pius. Reméltem is, hogy így lesz! – jelentette ki büszkén Don Martinati.

A büszke hazafi még aznap este fáklyás felvonulást rendezett, amelyen az iskola minden növendékének kötelező volt részt vennie. Ő maga vitte a pápa mellszobrát, miközben a diákok, akikhez sok castelfrencói polgár is csatlakozott, az olasz himnuszt énekelték.

Szörnyű csalódás következett be néhány nap múlva. IX. Pius visszahívta generálisát, aki önhatalmúlag lépte át az egyházi állam határait. A pápa kinyilvánította semlegességét, mert hivatalt az parancsolta, hogy „egyazon atyai szeretettel fogjon össze minden népet s nemzetet”.

Don Martinati sápadtan és feldúltan lépett be az osztályba. Nem takarékoskodott a csípős megjegyzésekkel, mindenért a pápát hibáztatta. Beppo, aki nagy felháborodással hallgatta Don Martinati heves kifakadását, nem bírta magát tovább türtőztetni:

– A pápa helyesen cselekedett! – kiáltotta. – A Szentírásban is az áll, hogy „tedd vissza kardodat hüvelyébe”.

Az osztályban hirtelen csend lett. Don Martinati elfehéredett a haragtól. Visszafojtott hangon szólalt meg:

– Jó tanuló vagy, Sarto, de rossz olasz!

– Szeretem a hazámat annyira, mint ön! – lángolt fel Beppo.

– Szégyenletes viselkedésed miatt, két órán át a szobádban maradsz bezárva, értetted! – kiáltotta önuralmát veszítve Martinati.

Beppónak ez volt az első büntetése, amit a gimnáziumban kapott. Mélyen érintette ez, de nem adta jelét szomorúságának. Egyetlen arcizma sem rándult meg, amikor visszaült a helyére. Barátai közül kevesen értettek egyet a kis lázadóval, bátorságát azonban elismerték és titokban mindnyájan csodálták őt.

A dolog az igazgató fülébe is eljutott. Don Fioravanzo megróttá Martinatit, amiért nem tudott uralkodni hazafias érzelmein.

– Rossz példát mutatunk, ha a Szentatyát kritizáljuk – kezdte a fejmosást Don Fioravanzo. – Pláne a diákok előtt... Ezt megtiltom önnek! Giuseppe Sarto büntetését pedig vonja vissza. A fiú végeredményben a saját lelkiismeretét követte.

Don Martinati, mint aki józan eszét elvesztette, haragtól kidüledt szemekkel üvöltötte:

– El fogom hagyni az ön iskoláját, látni sem bírom tovább!

– Gondolja meg, hogy mit tesz! – kiáltotta az igazgató a dühösen távozó Martinati után.

Don Martinati azonban komolyan beszélt. Még aznap összecsomagolt és elhagyta Castelfrancót.

– Rosszul tettem, hogy visszabeszéltem? – kérdezte Beppo Don Jacuzzit, akit még aznap este felkeresett.

– Nem fiam, egyáltalán nem! – válaszolta meleg hangon a káplán. – Védelmezd őt, ahogy csak tudod. Ő az egyház sziklálja! Láthatod, milyen nehéz út áll előtte.

Beppo otthon nem akarta említeni a történeteket. Szüleinek volt elég gondjuk, szerette volna megkímélni őket a fölösleges aggo-

dalomtól, hiszen csak egy hete annak, hogy megszületett a kis Lucia, a hetedik Sarto csemete.

Don Jacuzzi jóslata bekövetkezett. IX. Pius pápát, akit eddig fanatikus lelkesedéssel ünnepeltek, most a nép árulójának tartották, gyűlölettel és ellenséges érzülettel beszélve róla. Miniszterelnökét, Pellegrino Rossit, a kancellária palotájában gyilkolták meg az összeesküvők. A pápának el kellett hagynia Rómát. Gaetába, a nápolyi király udvarába menekült. Az egyházi államban pedig kikiáltották a köztársaságot.

Beppo, a többi jámbor kereszténnyel együtt, megkésztette imádságait.

A szabadságmozgalom Felső-Olaszországban hirtelen véget ért. Radetzky Custozánál a piemontiakra megsemmisítő csapást mért. Albert Károly kiűritette Mailandot és fegyverszünetet kötött az osztrákokkal. A közvélemény erőltette a háború folytatását. Kétségbe vonva saját tábornokuk rátermettségét, egy olyan lengyel hadvezért kiáltottak ki a csapatok főparancsnokául, aki egy szót sem tudott olaszul. Ismét vereség. A király, aki még ebben az évben meghalt, fiának, Viktor Emanuelnek adta át a hatalmat.

Bécsben Ferdinánd császár is letette a koronát. Utóda a tizen-nyolc éves unokaöcs, Ferenc József lett.

A nagy leköszönések időszaka volt ez. Radetzky győzelme a jó öreg Franz Gecherlének is utolsó diadala volt. Rövid betegség után az egykori osztrák huszár is visszaadta lelkét Teremtőjének. Gyermeki jámborsággal készült utolsó útjára. Aki élete utolsó szakaszában leggyakrabban felkereste, az Pietro Battiston, a „politikus” volt.

– Mégis csak győztek! – ismerte el az asztalos, mikor leült a beteg Gecherle mellé, az ágy szélére. – Radetzky...

– Igen, Radetzky... – lihegte Gecherle és mosolygó arccal nyújtotta kezét az asztalos felé:

– Kössünk békét, Pietro! Eleget civakodtunk. Most tudom csak, hogy nem a miénk az utolsó szó, hanem a Jóistené!

A „politikus” könnyes szemmel szorította meg Gecherle kezét.

Beppo ebben a pillanatban lépett be a szobába. Valami orvosságot hozott, amit édesanyja küldött a tanítónak.

– Hogy van? – kérdezte ügyetlenül Beppo.

– Pompásan! – nevetett Gecherle. – Köntösömrre sorsot vetettek, én pedig megyek az égbe.

– Hamarosan meggyógyul... – hebegte Beppo.

– Hamarosan meghalok! – helyesbített Gecherle. – Ez az utolsó, amit még meg kell tennem. Mint öreg huszár, remélem, derekasan elvégzem ezt is.

– Nem szabad ilyen sokat beszélnie – intette az asztalos és letörölte az izzadtságot a homlokáról.

– Igaza van! – helyeselt Gecherle. – Túl sokat beszéltem életemben. Sok balga és haszontalan dolgot. Ha odafönn minden szóról számot kell majd adnom, ó, Üdvözítőm, az lesz csak a hosszú kihallgatás! – mondta elgyengült hangon az öreg iskolamester, miközben hajdani tanítványához fordult:

– Pap akarsz lenni, helyes! Jegyezd meg örökre: egy jó pap sokat tehet a világért. Egy jó papra nagyobb szüksége van az embereknek, mint egy olyan tanítóra, amilyen én voltam, vagy egy olyan „politikusra”, amilyen Battiston... – mondta Gecherle és szemei sarkából pajkosan nézett az asztalosra. – De most már tényleg hallgatók. Beppo fiam, ülj a zongorához és játssz valami szépet!

– Mit játsszak? – kérdezte tétovázva Beppo. Battiston megragadta az ifjú karját és fülébe súgta:

– Tudod, azt az indulót, amit annyira szeretett...

– A Radetzkyt? – mosolygott meglepődve Beppo.

– Igen, igen, azt! – mondta Battiston lelkesedve, pedig előre érezte, hogy nem fogja kibírni.

Beppo leült a zongorához. Kissé tétovázva játszott a el az első taktust. Gecherle felfigyelt, öntudatlanul is dúdolni kezdte az ismerős dallamot. Nem érezhette igazán aktuálisnak, mert néhány ütem után tiltakozva emelte magasba a kezét:

– Nem, ne ezt játszd, Beppo! Most ne a Radetzkyt!

– Mit szeretne hallani? – kérdezte Beppo.

– Mozart: Ave verum! – felelte suttogva Gecherle.

Beppo nagy átéléssel játszott. Az öreg tanítómester arcán kismultak a ráncok. Szemei, mint fényüket veszített csillagok, lassan kialudtak.

Riesében mindenki meggyászolta.

– Sokszor összekaptunk – mondta a temetőből jövet Battiston az ifjú Sartónak. – De igen jószívű ember volt! Adjon az Isten örök nyugalmat lelkének.

PADUA

AZ ELSŐ REVERENDA

1849 nehéz, küzdelmes év volt, Giambattista Sarto számára azonban szerencsét hozott. Kinevezték postamesternek. Fizetése jelentékeny összeggel emelkedett, így elhatározta, hogy a másik fiát is gimnáziumba küldi. Parolin molnár, mintegy ösztönzés-képpen, egy szép, kétkerekű kordét ajándékozott a fiúknak. A két testvér minden reggel befogta a szamarat és ezen a díszhintón utazott Castelfrancóba. Beppo mint kocsis, feszesen állt a kordéban és olyan heves kiáltásokkal nógatta a szegény csacsit, mintha versenyző lenne egy római arénában.

Beppo néha megengedte, hogy testvére fogja a gyeplőt. Veszte-re, mert egyik nap Angelo olyan vadul hajtott keresztül a castelfrancói piactéren, hogy a szamár is megvadult és kocsistól, gyerekestől az egyik almáskofa standjába rohant. A két fiú elképedve nézett egymásra, mialatt a jól megtermett kofa furcsa, de kimeríthetetlen szókincséből válogatott össze egy szótárnyi trágárságot. Végül is jegyzőkönyvét elővéve, egy rendőr lépett oda. Morózus arcát tiszteletet parancsoló szakáll övezte. A csacsi, aki Angelo szerint az egyedüli vétkes, ártatlan képpel állt a tett színhelyén és egy almát ropogtatott. A kofa mikor észrevette, újabb monológba kezdett, kibővítve, cifrázva az előbbi anyagot.

– Bocsásson meg, biztos úr! – dadogta Beppo. – Megvadult ez a szamár...

– Hogy hívnak? – vágott közbe a rendőr és megnyálazta ceruzáját. Beppo engedelmesen bediktálta az adatait.

– Úgy, szóval a riesei levélkihordó az apád! Gyönyörű mákvi-rágok vagytok, majd megemlítem neki – fenyegetőzött a rendőr

és bezárta könyvecskéjét. – Na, indulás tovább! Épp elég ideig tartottatok fel a forgalmat.

A két gyerek gyorsan elinalt, bocsánatot sem kérve a bőbeszédű asszonyságtól, aki éppen ismét rázendített, jajgatva, kiabálva, szitkozódva.

– Jaj-jaj-jaj édes Istenem, minek születtem, hogy a mennykő csapjon belétek mihaszna kölykei, mit áll itt ilyen bambán, biztos úr, hozza vissza azt a két elvetemült istenátkát, ki fogja megtéríteni a káromat, ki fogja nekem...

– Elég! – kiáltotta a rendőr. – Szedje csak össze az almáit, nem olyan nagy az a kár, amint látom. Különben is... a levélkihordó Sartónak egy rakás gyereke van... – fűzte hozzá alig hallhatóan.

– Biztos, hogy megbünteti! – nyögött fel Beppo hazafelé menet.

– Dehogy! Nem írt fel minket, láttam! – nyugtatta meg Angelo, majd fénylő szemekkel hozzátette:

– Te, most már tudom, hogy mi leszek!

– Mi?

– Rendőr! Hallottad, hogy leállította a kofát...

– Akkor miért tanulsz latinul? – kérdezte ingerülten Beppo.

– Sokáig úgysem bírom! – sóhajtott fel Angelo. Sajnos, a kis Angelo valóban nehézfejű gyerek volt. Mintha még nem érett volna meg az iskolára. Beppo hiába szorgoskodott, hiába segítette öccsét a latin feladatok megoldásában, ismeretei, szinte fordított arányban, egyre hiányosabbak lettek.

Beppo már a negyedik évét taposta a gimnáziumban. Továbbra is az osztály első tanulója maradt, Antonio Pelizzari pedig az örök második. Don Gaetano Marcon lett az új osztályfőnök. Tiszta szívű ember volt, Beppo hamarosan megkedvelte. Az osztályfőnök úr viszonzta Beppo szimpátiáját, ő lett a kedvenc tanítványa.

Egy különös tulajdonsága azért mégis csak volt ennek a szeretetreméltó tanárnak. Akárkivel beszélt a diákok közül, a végén hozzátette: „számár”. Egyik nap Beppo örömmel tapasztalta, hogy ő sem kivétel ez alól.

– Giuseppe Sarto! Megint kitűnő dolgozatot írtál, nem találtam benne egyetlen hibát sem, te számár.

– De akkor miért nevez engem számárnak, főtisztelendő úr?
– kérdezte pajzánkodva Beppo.

– Azt mondtam volna, hogy „számár”? Ne törődj vele, számár! A „számár” csak úgy kicsúszott a számon, számár.

Az egész osztály harsányan nevetett.

– Most meg mit nevettek, szamarak! Ja, én számár, ismét „szamarat” mondtam. Ez az én rossz szokásom, szamarak. De ígérem, hogy hamarosan leszokom róla, szamarak!

A diákok hasukat fogták a nevetéstől. Ki is tudott volna haragudni ezért a megtisztelő jelzőért.

Elérkezett a negyedik iskolaév vége. A tanulóknak a trevisói kisszemináriumban kellett vizsgáznuk, idegen környezetben, ismeretlen tanárok előtt. Beppo itt is megállta a helyét.

Giambattista Sarto büszkén olvasta fel Margherita asszonynak Beppo bizonyítványát:

– Hittan:	kitűnő!
Latin nyelv:	kitűnő!
Görög nyelv:	kitűnő!
Történelem-földrajz:	kitűnő!
Számtan:	kitűnő!

No, jobb nem is lehetne! – állapította meg a családfő. – De mi lesz ezután? Tudom, szemináriumba kéne menned, de nincs pénzem, hogy tovább taníttassalak... – sópánkodott Giambattista Sarto és kezével a bölcső felé intett, ahol a kis Anna, a család nyolcadik gyermeke szendergett.

– Igen, tudom! – felelte Beppo.

– A Jóisten majd gondoskodik rólad, fiam! – nyugtatta meg Margherita asszony. – Ő még sohase hagyott el senkit, most is segíteni fog, bízzál benne! Még ma elmegyek a plébános úrhoz, talán tud valami tanácsot adni.

– Köszönöm, édesanyám! – mondta Beppo és gyöngéden megszorította a kezét.

Angelo ugyan nem bukott meg, bizonyítványa azonban megle-

hetősen kiábrándítóan hatott a Beppóé mellett. Tudományos pályafutását lényegében befejezte, és levélkihordó lett, mint az apja.

Jacopo Monico kardinális, a velencei pátriárka, kitekintett a nyitott ablakon. Nézte a hatalmas teret, a fehér galambokat a dóm lépcsőin, a gondtalan járókelőket – talán idegenek? –, akik a galambokat etették.

– Jó nektek, Szent Márk galambjai! – fordult nevetve titkárához, aki várakozva állt íróasztala mellett.

– Igen, jó dolguk van a velencei galamboknak – felelte a fiatal pap. – De ha arra gondolok, hogy milyen gyalázat fűződik ehhez a helyhez, eminenciás uram, nem tudok örülni.

– Csitt! – intette le a pátriárka. – Minek erről beszélni?

Alig egy éve, hogy a felbőszült tömeg a püspöki palota elé vonult és őrzőgő dühében a kardinális kiszolgáltatását követelte. Nem ok nélkül, hiszen Monico kardinális egyetértett azzal, hogy IX. Pius a semlegességét kimondó nyilatkozatot nyilvánosságra hozza. Minden falon plakátok lógtak, amelyek az áruló kardinális halálát követelték. A tömeg betörte a püspöki palota kapuját és igazságot követelve rontott rá a hetvenegy éves pátriárkára. Monico kardinális nyugodt arccal lépett eléjük: „Mit akartok, gyermekeim? Még több vért? Tessék, itt vagyok!” A tiszteletre méltó aggastyán láttára leereszkedtek a fegyverek és a lázadók zavartan hagyták el a palotát.

Az osztrákok leverték a lázadást. Ismét ők lettek az urak a lagúnák városában. A jóságos kardinális mindent megtett azért, hogy a Doge-palota börtönének minél kevesebb lakója legyen.

– Írtam Ferenc József császárnak, a letartóztatottak ügyében – mondta a pátriárka és az előtte fekvő papírra mutatott. – Tisztázza le és hozza vissza, szeretném még egyszer elolvasni!

– Eminenciás uram, még mindig kegyelmet kér azoknak a lázadóknak, akik ilyen gyalázatosan bántak Önnel? – kérdezte a fiatal pap, nehezen palástolva felháborodását.

– Higgye el, fiam, nem tudták, hogy mit tesznek. Tulajdon-

képpen szerették hazájukat. Meg kell nekik bocsátanunk, testvérem! Megbocsátani, ahogy az Úr tanította nekünk.

A titkár szégyenkezve hajtotta le fejét.

– Más nincs? – kérdezte a pátriárka.

– Semmi fontos, Eminenciás uram, csupán egy kérelem, de az még várhat!

– Milyen kérelem?

– A trevisói általános helynök írta, Monsignore Casagrande.

– Olvassa csak fel! Hátha fontos és nem „várhat”... – nézett a titkárára Jacopo Monico kardinális.

A titkár előkaparta a levelet és izgatottan olvasni kezdte:

Főtisztelendő Eminenciás Úr!

Alulírott Monsignore Casagrande, a riesei Giovanni Battista Sartóval együtt, aki nyolc gyermek édesapja, azzal az alázatos kérelemmel fordulunk Önhöz, hogy Giuseppének, az említett Giovanni Battista Sarto legidősebb gyermekének, akinél a papi hivatás jelei nyilvánvalóak, a Tornacense-Campion Kollégiumban, amely egyesített a paduai szemináriummal, kegyesen egy ingyenes helyet biztosítani szíveskedjék. Ez a kérelem olyan kiemelkedő bizonyítvánnyal van alátámasztva, hogy alulírott igen szívesen fűzi kérelmét a kérvényezőéhez, teljes meggyőződéssel, hogy ez a jó és derék ifjú valamikor kiváló pap lesz, amennyiben lehetősége nyílik arra, Eminenciás Urunk jóvoltából, hogy tanulmányait tovább folytathassa...

– Mikor adták fel ezt a levelet? – kiáltott közbe a kardinális.

– Július 27-én, Eminenciás uram.

– Ennek már négy hete! Miért nem említette ezt hamarabb?

– Nem tartottam olyan sürgősnek, Eminenciás uram! Csak ősszel kezdődik az iskolaév... – mentegetőzött a titkár.

– Úgy, szóval nem olyan sürgős? – pattant fel Monico kardinális. – Jegyezze meg gyermekem: nincs sürgősebb és fontosabb, mint jó papokat adni egyházközségeinknek! Sarto, Sarto! – fűzte hozzá elgondolkodva a kardinális. – Igen, emlékszem rá! Szülőfalu levélkihordója. Milyen aggódva várhatja a választ! Még ma

elintézzük ezt az ügyet, érti? A császár levele előtt! Készítse el a választ, hozza be aláírni... A paduai püspöknek is írjon... Most azonnal, siessen!

Néhány nappal később Beppo, aki Castelfrancóból a riesei postát hozta, egy levelet szorongatott kezében, a trevisói helynöktől. Örült iramban tette meg az utat Castelfranco és Riese között, levegőt is alig kapott, mikor berontott a házuk ajtaján.

– Édesapám! Megjött a válasz Trevisóból! – kiáltotta zihálva.

Giambattista Sarto izgatottan bontotta fel a levelet és előbb magában, de néhány sor után hangosan is olvasni kezdte:

„Tudomására hozom, hogy Őeminenciája a velencei kardinális és pátriárka, alulírott ajánlására, e hó 22-én kelt határozatával Giuseppe nevű fiát a Tornacense-Campion Kollégiumba, amely a paduai szemináriummal lett egyesítve, teljesen ingyenesen felvette. Ezúton közlöm, hogy Őeminenciája az ottani püspök különleges jóindulatába ajánlotta fiát, amit az kegyesen fogadott.”

– Hála legyen az Istennek! – sóhajtott fel megkönnyebbülten Margherita asszony. – A várakozásnak vége.

– Nagy előny ez! – helyeselt magában Sarto mester, még mindig a levelet böngészgetve. – A páduai püspök vesz pártfogásába... Nagyon hálásnak kell lenned, fiam!

– Igen, de most el kell mennem a plébános úrhoz, Don Jacuzzihoz, a kovácshoz, a...

– Szaladj már! – nevetett Margherita.

Beppót mindenki örömmel fogadta és szívből kívánt neki szerencsét.

– Testvéremtől, a velencei pátriárkától, nem is vártam mást! – nevetett az őszhajú Monico kovács, amikor Beppo felolvasta neki a levelet. – De hallod-e Beppo, van-e már reverendád?

– Reverendám? – csodálkozott Beppo.

– Igen! Hisz papi öltözetet kell viselned, ha a páduai szemináriumba mégy – mondta határozottan a kovácsmester. – Még

emlékszem arra, amikor kardinális fivérem először vette magára a reverendát! Nem felejttem el, még egész fiatal gyerek volt, de attól a naptól kezdve magáznunk kellett, mint a szüleinket.

– Hiszen ez rettenetes! – kiáltott fel Beppo, miközben becsukta maga mögött a kovácműhely ajtaját. Az utcára kiérve hangosan kacagni kezdett. Elképzelte, hogy Angelo milyen képet vág majd, ha közlik vele, hogy őt magáznia kell.

Don Fusarini kitörő örömmel fogadta a hírt. Igazat adott a jó öreg kovácsnak: reverenda kell! Azonnal intézkedett. Pasquale Monico, a szövetkereskedő, örömmel adott anyagot a reverendához, hogy Bistacco szabó, Isten nevében, megvarrja azt.

Beppo szeptember 19-én öltötte magára első alkalommal a szent ruhát, amit a plébános megáldott és figyelmeztette őt, hogy ez megkülönböztetett viselkedést követel.

Nagy volt az öröm a Sarto-házban. A testvérek mély tisztelettel nézték bátyjukat. Mikor Margherita asszony kijelentette, hogy mostantól kezdve magázniuk kell Beppót, Angelo olyan buta képet vágott, hogy Beppo hangos nevetésbe tört ki.

– De Beppo! – méltatlankodott Margherita. – Neked már több komolyságot kell mutatnod, hiszen erre kötelez a ruha is, amit hordasz.

A fiatal kispap szégyenkezve nézte a földet és kétségbeesetten igyekezett valami elfogadható ábrázatot felvenni. Sikerült ugyan, de érezte, hogy nem szabad Angelóra néznie, mert akkor mindjárt vége szakad a komolyságnak.

A következő vasárnap, a riesei plébániatemplom búcsúján, nagy meglepetés érte Beppót. Mikor a nagymisén el akarta foglalni szokott helyét a kórusban, Don Fusarini az oltárhoz rendelte és úgy mutatta be az új kispapot a riesei egyházközség előtt.

Giambattista Sartónak és Margherita asszonynak sokan szorították meg a kezét azon a vasárnapon. Mindenki gratulált nekik, mindenki velük együtt örült, kivéve a földműves Giacinto Monicót, aki fejcsóválva jegyezte meg:

– Azért mégiscsak körtét lopott a kertemből.

– Attól még lehet akár kardinális is! – nevetett Monico kovács, a bátyja, aki éppen meghallotta öccse fanyar megjegyzését.

– Miből gondolod? – kérdezte mogorván Giacinto.
– Nos, véletlenül emlékszem, hogy a mi Jacopónkat is valamikor egy idegen körtefán csípték fülön és nem is akárhol: a plébániakertben! – magyarázta nevetve Monico kovács. A riesei emberek, akik kifelé jövet a nagymiséről meghallották ezt a szóváltást, hangosan nevetni kezdtek, és fittyet sem vetve a tekintélyes Giacinto Monico földműves zsörtölődésére, mosolygó arccal szorították meg Sarto és Margherita remegő kezét.

Beppo közben felosont az orgonához és mély átéléssel a Te Deumot játszotta.

Giambattista Sartóéknál gyorsan teltek a napok. Hamar november lett, a búcsú és elválás ideje. Beppo és édesanyja ismét elzarándokolt Cendroléba, hogy közös imával ajánlják az ifjú kispapot a Szűzanya jóságos oltalmába.

Beppo elbúcsúzott a falutól. Beköszönt Battiston asztaloshoz, Monico kovácshoz, Parolin molnárhoz, elköszönt a „Két Kard” vendéglősétől, a szövetkereskedőtől, a szabótól, az egész kedves falutól. Késő őszt volt. A virágok hervadtan bóbiskoltak. Minden ékességük Beppo hatalmas csokrában volt, hogy jó tanítója, Gecherle sírját díszítsék.

Végre elérkezett az a reggel is, amely örömmel és szorongással töltötte el Beppót. Korán reggel, még a csillagok égtek, Giambattista Sarto felrakta a kordéra fia szegényes holmijait. Margherita asszony könnyes szemekkel ölelte át legidősebb gyermekét. Angelo, aki távolabbról figyelte az elválás eme nehéz pillanatait, egy gyors mozdulattal megtörölte szemét és Beppo elé lépett:

– Látod, egyedül maradok a fehérnepek között – dörmögte esetlenül, hogy meghatottságát palástolja, és a körülálló lánytestvérekre mutatott.

– Ó, hiszen apa is itt van... – próbálkozott Beppo.

– Ő igen, Ő valóban itt van! – mondta kissé szemrehányóan Angelo.

– Indulnunk kell, fiam! – figyelmeztette Sarto mester. – A számár már be van fogva...

És a kocsni nekiállt a sötét reggelben Padua felé.

A város tornyaiból a déli harangszó köszöntötte az érkezőket, Giambattista Sartót és fiát, akinek torkában lüktetett a szíve, mikor átügettek a paduai utcákon, egész a szeminárium épületéig.

– Szent Antal köszönt téged! – mondta vidáman Sarto és leemelt kalapját a megilletődött Beppo fejébe húzta. A fiú némán bólintott. Nem szólt semmit, az őszi napfényben csillogó paduai házakat figyelte.

Don Vicente Agostini, a prefektus, szeretettel fogadta az érkezőket:

– A riesei kispapunk! – mondta nevetve. – Már ismerlek! A trevisói helynök és Ő Eminenciája Velencéből a pártfogóid... Mi hiányzik még? Isten hozott, fiam!

Giambattista Sarto siettette a búcsúzást:

– Légy derék és szorgalmas, ne haszontalankodd el az időt...

– Igen, édesapám! – bólintott sietve Beppo. – Üdvözlöm édesanyámat és a többieket.

Giambattista némán bólintott és elindult a kijárat felé. Beppo kikísérte és könnyes szemekkel nézett utána, amíg el nem tűnt az első utcasaroknál, az egykori castelfrancói csacsifogat szívszorongató zörgését hagyva maga után.

A KISPAP

Különös népség volt a paduai kollégium első évfolyama. Több mint negyven fiatal, akik tiszteletre méltó reverendájuk ellenére is inkább viselkedtek kamaszosan, mint kispapokhoz illő módon. Jóllehet a kemény tanulási fegyelem kifárasztotta őket, mégis, ha egy pillanatra meglazult a felügyeleti éberség, le-föl kergették egymást, suhogó reverendában, az osztályterem és a quadrum közötti lépcsőn.

– Több méltóságot, tisztelendő urak! Több méltóságot! – intette őket a tanulmányi prefektus vagy Don Evangelista de Piero, az osztályfőnökük. – Gondoljanak a ruhára, amelyet viselnek!

A délutáni séták is rendszerint hasonló kudarccal végződtek. Induláskor a növendékek méltóságteljes arckifejezéssel, fegyelmezett sorokban lépdeltek a püspöki város utcáin, mindaddig, amíg egy elhajított doboz, kődarab vagy fenyőtoboz nem került az útjukba. Ilyenkor bizony odalett minden addigi fegyelem: komoly séta helyett komoly „focimeccs” alakult ki, aminek csak nagy nehezen tudott a kísérő pap mint „bíró” véget vetni.

Egyrészt kötelességtudatból, másrészt a tudományok iránti őszinte érdeklődésből, Beppo a tanulmányait nagy igyekezettel végezte. Különös tehetségével csakhamar kitűnt társai közül és az első évet évfolyamelsőként végezte. Egyedül padszomszédja, Pietro Zamburlini próbált vele lépést tartani, de mint Antonio Pellizzarinak Castelfrancóban, neki sem sikerült ez a manőver.

Pietro és Beppo, vetélkedésük ellenére, hamarosan a legjobb barátok lettek. Minden szabad idejüket együtt töltötték és a sétánál is úgy intézték, hogy egymás mellé kerüljenek.

A két tehetséges ifjút tanáraik is hamar megkedvelték. Don Piero osztályfőnök úr nem titkolta, hogy Pietro és Beppo a két kedvenc tanítványa. Maga a ház rektora, dr. Antonio Fabrio is, aki mellel rendkívüli képességű ember, a paduai Tudományos és Művészeti Akadémia tagja volt, szintén felfigyelt a két növendékre.

Beppo elégedett is lett volna helyzetével, ha nem sanyargatja folyton a honvágy. Gyakran, amikor a közös tanulóban Homéroszt olvasgatta, Odüsszeusz kalandjait fordítva görögből olaszra, érezte, hogy ő is, mint az ithakai király, egyre inkább vágyódik otthona után. Ilyenkor mindig letette a tollat és csendesen gondolkodott... „Vajon mit csinálnak most a kedves Riesében? Apa biztos a postát hordja ki, leveleket... adócédulákat... A jó Battiston mester kiolvassa az összes újságot... Angelo az istállóban van... Teresa és Rosa segítenek a mosásnál. A kicsik pedig... igen, kergetik egymást a hóban...” Beppo az ablakon keresztül nézte a kavargó hópelyheket. A vakító fehérség mint kifeszített patyolattiszta vászon, otthoni arcokat lebbentett eléje. Szülei és testvérei néztek be az ablakon. Integettek, hívogatták... Beppo fénylő arccal nézett a szemükbe.

Miközben Beppo képzelete az otthoni tájakon barangolt, keze az Odüsszeia lapjai közé csúsztatott könyvjelzőn pihent. A kis Teresa búcsúajándéka volt ez. Piros selyemre, aranyfonállal hímezte rá: „SZERETETTEL!” A mihaszna Luigi Pela, aki éppen kifigyelte ezt a jelenetet, vigyorogva bökte oldalba Beppót:

– Mi az? Talán van otthon egy kedvesed?

– Egy? – csodálkozott Beppo. – Hét kedvesem van!

– Te ember! – kiáltott fel Pela. – Nem is gondoltam volna, hogy egy Casanovával állok szemben.

– Ho... hogy, én Casanova? – dadogta Beppo. – Hiszen csak anyámra és a hat testvéremre gondoltam!

– Ja, vagy úgy! – mondta kiábrándultan Luigi Pela. – Persze ez is öröm. Legalább egy kis ideig nyugtod van tőlük.

Beppo ismét a táncoló hópelyheket figyelte. Arra gondolt, hogy mindjárt itt a karácsony. Az eltelt tizenöt év alatt még sohasem töltötte máshol a karácsonyt, mint otthon. Most azonban

nem mehet haza. Részt kell vennie a többiekkel együtt a dóm karácsonyi, ünnepi szentmiséjén... De húsvétra egész biztos, húsvétra majd hazamehet...

– Sarto fiam, te alszol? – riasztotta fel a tanulmányi prefektus figyelmeztető hangja.

– Bocsánat, főtisztelendő úr – mondta elpirulva Beppo. – Egy kicsit elgondolkodtam.

– Egész biztos nem Odüsszeusz kalandjain! – nevetett a pap. Majd közelebb lépett a fiúhoz, fölője hajolt és fülébe súgta: – Egy papnak túl kell tennie magát kicsinyes honvágyain. Ajánld fel ezt is a jó Istennek!

Beppo csillogó szemekkel nézett fel a papra.

– Hat testvérem van otthon! – mondta halkan. Don Agostini, aki maga is népes családból származott, megértően bólintott.

Elmúlt a tél. A füvek zöld dárdái átszúrták a fehér takarót. Beköszöntött a farsang Paduába. Beppo legnagyobb ámulatára még a püspöki szemináriumban is lazult a fegyelem, sok mókás dolog történt. Ártatlan tréfákkal szórakoztatták egymást a diákok, tanáraikat is bevonva a közös multságba. A színházteremben egy igazi bohózatot adtak elő a növendékek, sorra kifigurázva benne a szeminárium tanárait. A tanárok barátságos arccal, mosolyogva nyugtázták a nekik szánt célzásokat, kivéve egy-két durvábbra sikerült jelenetet, amin – más választásuk nem lévén – keserű képpel nevettek.

A farsangi vigasságot a böjti időszak komolyságot követelő napjai követték. Helyreállt a felborult rend. A paduai szemináriumban a szokottnál is nagyobb csend uralkodott. A tanárok és nevelők most felfokozott éberséggel ügyeltek arra, hogy a szent idő komolyságát nehogy valami csínytevéssel zavarják meg a diákok.

Szent Antal templomában egy ferences szerzetes tartott rekollektiót a kispapok számára, Jézus szenvedéséről és haláláról. A mély tartalmú, igazi áhítatot sugárzó beszédek felkeltették Beppo lelkiismeretét. Az elkövetkező napokban Beppo folyton csak Jézus keresztáldozatáról gondolkodott. Szégyenkezve is-

merte be saját hiányosságait. Hol van ő még az igazi nagylelkűségtől? Most is csak arra gondol, miközben a Megváltó a kereszten szenved, hogy húsvétkor talán hazamehet Riesébe. Megfogadta, hogy bármilyen szörnyű csatlódás éri ezután, türelemmel viseli el és felajánlja saját szenvedését a minden emberért szenvedő Jézusnak.

Beppo nagy reménye valóban füstbe ment, Paduában kellett töltenie a húsvétot. Bántotta ugyan, de kétségbeesés nélkül viselte el a megmásíthatatlan valóságot: nem láthatja szüleit, testvéreire, otthonát. Fájdalmát szó nélkül tűrte, s mint húsvéti ajándékot, a Megváltó oltárára tette.

A riesei káplán kiérezte legkedvesebb tanítványának keserű honvágyát abból a levélből, amelyet Sarto mester közvetlenül az ünnepek előtt nyomott a kezébe.

– Levél a fiamtól – mondta Giambattista Sarto.

– Ó, micsoda öröm! – kiáltott fel a káplán. – Foglaljon helyet Sarto mester, felolvasom, hogy mit írt a kispapunk!

„Főtisztelendő Úr!

Minden reményem abban volt, de sajnos megghiúsult, hogy a húsvéti ünnepeket, amit oly szívből vártam, otthon tölthetem Riesében és Önt, valamint hűséges hozzátartozóimat láthatom. Mivel legnagyobb sajnálatomra nem kívánhatok Önnek személyesen is boldog húsvétot, engedje meg, hogy levél útján kérjem a jó Isten áldását Önre. A közelgő húsvéti ünnepekre szívből kívánok sok-sok kegyelmet, áldást és jó egészséget! Remélem, kívánságaimat jóakarattal fogadja majd és szeretetét, amely irántam, méltatlan iránt eddig megnyilvánult, ezután sem vonja meg tőlem, aki gyakran gondolok Önre és sokat imádkozom Önért.

Nem szeretném sokáig feltartani levelemmel, ezért befejezem, baráti köszönettel búcsúzva,

főtisztelendőséged
hűséges és hálás szolgája
Giuseppe Sarto

Paduai Püspöki Szeminárium, 1851. április 14.”

– Milyen szépen ír! – bólogatott elégedetten Giambattista. – De mintha lenne egy kis honvágya...

– Ó, fiatalabb koromban én is így voltam! – igyekezett vigasztalni a káplán. – Beppo még nem élt meg tizenhat tavaszt sem. Ilyen korban még nagyon „otthonos” az ember.

– Nehéz lehet szegénynek! – állapította meg gondterhelten Giambattista.

– A nyári vakációra már biztosan hazajöhet – bizonygatta Don Jacuzzi, és a nyomaték kedvéért egy nagy ünnepi szivart nyomott Giambattista kezébe.

Beppo izgatottan várta a nyári vakációt. Bár sokat nem ábrándozhatott erről, hiszen az otthontól való elszakadás utolsó hónapjai szorgalmas munka közepette teltek, néha mégis, rövid időre, kibámult az ablakon és úgy nézte a távoli dombokat, mintha már mögötte lennének.

Az egyik meleg, napsütéses júliusi napon, a riesei számárfogat egyszerre csak ott várakozott a paduai szeminárium kapuja előtt. Beppo ujjongó örömmel ült fel a kocsira. Angelo mint kocsis, megpattintotta ostorát és a türelmes csacsi úgy ügetett végig a paduai utcákon, ahogy csak merev csontjai engedték.

– Ön megnőtt! – jelentette ki Angelo és szeme sarkából méregetni kezdte testvérét. – A reverenda ujjai rövidek és a gombok is úgy feszülnek, hogy aligha bírják ki Rieséig.

– Igazad van, Angelo... – nevetett Beppo. – Bistacco szabónak lesz egy kis munkája otthon!

Jó három óra múlva Castelfrancóba értek.

– Együttal elvisszük a postát is – mondta Angelo és megállította a kocsit. Beppo türelmetlenül bólintott, de leszállt ő is a kocsiról, hogy Cinna mestert és Klára asszonyt köszöntse.

– Te jó ég! Az én kis kardinálisom! – csapta össze kezét a postamester és Klára asszony után kezdett kiáltozni, mivel feltétlenül szeretett volna meginni egy üveg terlaít Beppo egészségére.

– Csak beköszöntem – magyarázta Beppo. – És indulunk is, hiszen édesanyám vár.

– Igen, igen, értem, csak menjetek, fiaim! – nevetett megértően Paolo Cinna.

A szegény csacsinak így kevés pihenő jutott, mert Beppo és Angelo alig pár perc múlva ismét a kocsin ültek. Beppo most nem sajnálta a fáradt állatot, hiszen egy óra múlva ő is kedvére pihenhet OTTHON, az istállóban.

A hosszú távollét boldog viszontlátást hozott. Beppo leugrott a kocsiról és könnyes szemekkel ölelte át édesanyját. Körülöttük ugrándozott az egész gyereksereg, ujjongva, kiáltozva, hogy alig lehetett érteni egymás hangját. Giambattista Sarto is kijött a házból és boldogan szorította meg legidősebb gyermeke kezét.

– Hát itthon vagy végre – mondta az apa. Büszkeség és öröm fénylett a szemében.

– Itt a bizonyítványom! – nyújtotta át Beppo a kis könyvecskét. Giambattista Sarto elégedett arccal nézegette, nagyokat bólogatva közben.

– A tiéd lett a legjobb? – kérdezte végül.

– Igen, apám! – mondta ragyogó tekintettel Beppo. – Bár Pietro Zamburlini, tudja, a legjobb barátom, egy kicsit megnehezítette a dolgot.

Beppo első útja a plébániára vezetett. Megdöbbenve tapasztalta, hogy Don Fusarini sajnos nincs a legjobb állapotban. Asztmája miatt heves köhögési rohamok gyötörték mellkasát, érezhetően alig kapott levegőt.

– Láthatod, kedves fiam – mondta köhögve a plébános –, nem valami jól néz ki a corpus humanumom. Nem tesz neki jót a riesei levegő. Az orvos sürgős levegőváltozást javasolt... Egy kis időre Mestrébe megyek, van ott egy kis szőlőm, talán ott nem lesz ilyen nehéz dolga szegény tudósnak sem... Don Jacuzzira hárul minden munka, de remélem, néhány hét múlva ismét együtt leszünk... Korai még, hogy negyvenéves fejjel úgy lihegjek, szuszogjak, mint egy aggastyán.

Beppo rémülten pillantott a plébánosra.

– Ha már visszajöhet, azonnal jöjjön! Csak nem akarja örökre elhagyni a mi falunkat? – dadogta elsápadva Beppo.

– Én nem akarom, de hogy mi lesz, az Istentől függ. Ne gondolkozz ezen, Beppo fiam. Istenben mindig együtt vagyunk, hallod, MINDIG!

Beppón megmagyarázhatatlan érzés vett erőt: mintha a jó plébános búcsúszavait hallaná, úgy érezte.

– Mindennap imádkozni fogok önért, főtisztelendő úr! – ígérte meg Beppo, mikor elbúcsúztak.

A káplánszobában már vidámabb légkör fogadta Beppót.

– Mostanában milyen dallamokkal foglalkozik, kedves Muzsikáné? – kérdezte Beppo hajdani vékony hangjára célozva Don Jacuzzi.

– Az utóbbi időben ritkán énekelek, tudja, a mutálás miatt... – magyarázkodott Beppo. – Egyébként ha egyedül vagyok, szorgalmasan gyakorolom a gregorián korálokat.

– Ennek igazán örülök! – mondta élénken a káplán. – A korálisban imádkozik és dobog legbensőségebben az egyház szíve... Apropó! – szakította félbe saját mondatát a káplán. – A napokban egy kitűnő zongora érkezett Riesébe. Igazán csodálatos hangszer. Szeretném hallani, hogyan szólaltatod meg!

– Csak nem a „Két Kard” söntésének zongorájára gondol? – érdeklődött Beppo. – Mert az nem valami jó...

– Dehogysis! Amiről én beszélek, az Marina Loredon-Gardenigo grófnő palotájában van – magyarázta élénken Don Jacuzzi.

– A grófnő palotájában? – hebegte Beppo. – Ott kellene játszanom?

– Félelemre semmi ok! Az öreg grófnő igen jóságos asszony és nem vendégei származását, foglalkozását nézi, nem azt tartja fontosnak, nem arra kíváncsi, hanem a véleményükre. Különben ezeken a kis összejöveleteken, amit a grófnő hetenként tart, egyszerű mesteremberek is részt vesznek. Reverendád miatt tehát nem kell szégyenkezned! Ha megnyugtatódra szolgál, elmondhatom azt is, hogy még Antonio, Őmagasságáék különködő inasa is részt vesz ezeken az összejöveleteken.

– Ó Szűzanyám! – nevetett fel Beppo kissé megnyugodva. – A „rocska mindenit”! Ez aztán vidám dolog.

– Valóban az – nevetett a káplán –, de most fogózkodj meg, Beppo: a jó Pietro Battiston asztalos is ott szokott lenni!

– Akkor ott politizálnak is – állapította meg nem túl vidáman Beppo.

– Egy kicsit, de ez ne zavarjon téged. Őmagassága igen szívélyesen fogadja a Politikus eredeti megnyilvánulásait, amit Battiston gyakran igen mulatságos formában ad elő... – magyarázta Don Jacuzzi.

I. Napóleon hajdani udvarhölgye szokásához híven, igen szívélyesen fogadta Beppót, aki a legközelebbi csütörtökön némi szorongással ugyan, de átlépte a grófnő palotájának küszöbét. Beppo egész este oly szorgalmasan zongorázott, hogy a szegény Politikus alig jutott szóhoz, pedig érezhetően égett már a vágytól, hogy a világ újabb eseményeit szétboncolgassa és egyéni észrevételeit közölje.

– Sajnálom, hogy a jó öreg Gecherle már nem hallhat téged! – mondta Battiston mester, mikor Beppo végre befejezte a játékot. – Sokat fejlődött!

– Da capo, da capo, tisztelendő úr! – tapsolt a grófnő. – Ön csodálatosan játszik!

Első alkalommal történt, hogy valaki magázta Beppót. Zavarba jött és elpirult.

– Önnek pedig csodálatos zongorája van... – nyögte ki végre Beppo.

A Holdfény szonátát, amelyet közkívánatra ráadásként játszott Beppo, egy fura közjáték szakította félbe. Az történt ugyanis, hogy egy macska, bizonyára valamely kutya mérgétől menekülve, beugrott a nyitott ablakon, egyenest a zongora billentyűire landolva. Beppo ijedten ugrott fel a zongoraszékről, de megpillantva a mosolygó arcokat, előbb ő, majd a többiek is harsányan nevetni kezdtek. Kivéve Antonio Feltrint, aki a kandalló mellett állt és valamit dühösen mormogott magában. Beppónak nemhiába volt kitűnő hallása, meghallotta, amit a mérges inas kívánt önmagával közölni:

– „A rocskájukat”! Az egész macskanemzedéket összefogdo-

som. – Beppo önkéntelenül is a grófnő murisra nyírt anóramacs-kájára gondolt, s így nem kis fáradságába került, hogy a szonátát komoly arckifejezéssel játssza végig.

– Hogy érezted magad? – kérdezte hazafelé menet Beppót Don Jacuzzi.

– Csodálatos volt! A grófnő valóban rendkívüli asszony és a zongorája – sóhajtott Beppo –, ilyen jó hangszeren még sohasem játszottam.

Beppo állandó vendége lett ezeknek a csütörtöki összejöveteleknek. Sokat zongorázott, de sokat is tanult a grófnő palotájában. Elsősorban jómodort, nemes magatartást, minden elfogultság nélkül. Beppo hamarosan a társaság kedvence lett. Nem csoda tehát, hogy a szüenidő végén, ami hamarosan elérkezett, a társaság együtt sajnálkozott Beppo szüleivel az egyetlen riesei kispap távozásán.

Paduában a második évfolyam osztályfőnöke dr. Don Giuseppe de Rossi lett, aki a diákok számára a lelkiség és jóság példaképe volt. A görögöt Don Anselmo Selmi, egy szikár, aszkéta típusú ember tanította, aki nemcsak nagyműveltségű ember, hanem példamutató pap is volt, kedvező befolyást gyakorolva tanítványai jellembeli fejlődésére. Amellett, hogy önmagával szemben igen szigorú volt, derűs nyugalommal és nagy jóindulattal közeledett tanítványaihoz. Beppo tőle hallotta először az arsi plébános, Vianney János nevét, akit ettől kezdve különösen is tisztelni kezdett. Beppo szíve felmelegedett, valahányszor e kis francia falu papjáról beszélt a professzor.

A második iskolaév könnyebben telt az elsőnél. Beppo szinte észre sem vette, úgy elrohant... Ebben az évben, még mielőtt Jacopo Monico kardinális elbúcsúzott volna e földi élettől, farsang keddjén egy komoly darabot adtak elő a növendékek, Száműzöttek címmel. Beppo, aki az egyik főszereplő volt, életében először lépett dobogóra. Oly átéléssel és megkapóan játszott mégis, hogy a nézőtérén ülő professzorok csodálkozó szemekkel, ámulva figyelték játékát.

– Látja azt a kedves fiút? – súgta oda a ház rektora Lorenzo

professzornak. – Még nem találkoztam itt növendékkel, aki ilyen életszerűen át tudta volna élni szerepét! Egyszerűen magával ragad – áradozott a rektor –, elragadó, ahogy játszik.

Az előadást követő hetekben Beppónak komoly hírneve lett a szemináriumban. Örömet csak fokozta, mikor május végén megkapta a hírt hazulról, hogy megszületett második fiú testvére, akit Pietro Gaetano névre kereszteltek. Teresa, aki a levelet írta, sajnos egy másik, kevésbé örvendetes eseményről is beszámolt. Közölte Beppóval, hogy édesapjuk néhány nap óta „nincs valami jól”. Erősen meghűlt, de „nem vesztes”.

„Remélem, nem kisebbíti a bajt Teresa”! – sóhajtott fel aggodalmasan Beppo.

Néhány nappal később, váratlanul a rektorhoz hívták Beppót. A paduai szemináriumban csak ritkán történt meg az, hogy Don Fabris a növendékek közül valakit is magához kéretett. Ha mégis előfordult, az illetőnek ilyenkor valamely kellemetlen dolog következményeit kellett elviselnie. Beppo sietve vizsgálta meg lelkiismeretét, de nem talált semmi olyat, amiért a rektor előtt felelnie kellene.

Mikor belépett Beppo a rektor szobájába, különös érzése támadt: „Nem megrovás... nem... valami más, egészen más...”

Don Fabris fájdalommal nézett az ifjúra és kérte, hogy foglaljon helyet.

– Kellemetlen hírt kell közölnöm veled, fiam – kezdte aggódó szavakkal a rektor. – Sürgöny jött Rieséből, hogy édesapád nagyon beteg.

– Meg...meghalt? – ugrott fel egész testében megremegve Beppo.

– Nem, dehogya... – tiltakozott Don Fabris –, de mindenre fel kell készülnöd, fiam. Azt hiszem, az a leghelyesebb, ha most mindjárt hazautazol Riesébe!

– Igen, azonnal megyek... – lihegte Beppo és kitámolygott Don Fabris szobájából.

Pietro Zamburini, mikor meglátta Beppo siralmas ábrázatát, rémülten kérdezte:

– Mi történt? Mit akart tőled a rektor?

– Az apám... – nyögte Beppo – súlyos beteg. Meg fog halni, Pietro, érted, érzem, hogy meg fog halni...

– Talán még sincs olyan rosszul – próbálta vigasztalni Pietro.

– Gyere, csomagoljunk, segíték... gyere!

Beppo remegő kézzel szedte össze a legszükségesebb holmiját.

– Beppo, imádkozni fogok édesapáért! – kiáltotta utána Zamburini.

– Köszönöm neked Pietro, köszönöm! – fordult vissza Beppo, majd lerohant a lépcsőn és kilépett a szeminárium kapuján. Gyalog vágott neki a hosszú útnak, futott, futott, miközben a paduai házak ablakszelei csodálkozva figyelték.

Már majdnem elérte Castelfrancót, amikor a fiatal Giacomo Monicóval találkozott, aki Teresával együtt érte indult, hogy hazavigye Riesébe.

– Apa... hogy van apa? – kérdezte Beppo kifulladásra.

– Magas láza van és mindig csak magát akarja látni! – zokogta Teresa.

– Mit mond az orvos? – kérdezte Beppo, megfogva Teresa kezét.

– Kevés a remény – felelte a lány. – Csodának kéne történnie, hogy apa meggyógyuljon – fűzte hozzá zokogva.

Hosszú, gyötrelmes volt az út Beppo számára, amíg elérték a szülői házat.

Beppo könnyekkel küszködve térdelt apja betegágya mellé.

– Édesapám... – dadogta elcsukló hangon.

– Te vagy az, fiam? – és felnyitotta szemét, tekintetével ölelve át Giambattista Sarto a régen várt gyermeket. – Most már jó, minden igazán jó!

– Gyere, ülj le! – figyelmeztette Margherita asszony Beppót. Csak most vette észre síró édesanyját és körülötte a némán figyelő testvéreket.

– Édesanyám – ölelte át Beppo –, ugye meggyógyul apa?

– Ahogy a jó Isten akarja, úgy lesz, kisfiam – válaszolta Margherita könnyes szemekkel.

Mintha csak Beppo jövetelére várt volna a hazavágyó lélek,

Giambattista Sarto még egyszer felnyitotta szemét, felemelte nehéz karjait és alig hallható hangon suttogta:

– Az Isten áldjon meg titeket... Beppo fiam, légy jó pap, jó ember... Olyan legyél, mint... – ezek voltak utolsó szavai.

Három nappal később a falu minden apraja és nagyja ott tolongott a temetőben. Elkísérték az öreg Sartót élete utolsó útjára. Beppo úgy érezte, hogy apja koporsójával együtt élete minden boldogságát eltemették. Sokáig állt a sír mellett, nézte a frissen hantolt földet, nézte, már sírni sem tudott, csak állt és figyelt fájdalmas szemekkel. Valaki megérintette a vállát. Beppo összerezzent és riadtan fordult hátra. Don Jacuzzi volt. Gyöngéden megfogta Beppo kezét és halkán, szinte suttogva mondta:

– Gyere, menjünk haza, Beppo! Apád már az örök béke hazájában van.

KELLEMETLENSÉGEK

– Most mi lesz? – kérdezte édesanyját Beppo. Margherita asszony alig heverte ki a szüléssel járó megpróbáltatásokat, férje halála annyira kimerítette, hogy ismét ágynak esett.

– Nem lesz aki megkeresse a kenyérrevalót... – folytatta sópáncodva Beppo.

– Hohó! Itt vagyok ám én is! – mondta a tizenöt éves Angelo. – Sindaco megígérte, hogy a kézbesítői állást hamarosan átvehetem...

– Nem, Angelo! – szakította félbe Beppo. – Alig vagy tizenöt éves... Itthon kell maradnom, hogy segítsek nektek!

– Nem, az nem lehet! – mondta izgatottan Margherita. – Te visszamész Paduába! A jó Isten majd segít minket... Hiszen eddig is így volt, fiam.

A jó plébános, aki Beppónak szinte második apja volt, már több mint egy hete Mestrében tartózkodott. Állapota csak súlyosbodott, hamaros visszatérésére Riesébe aligha lehetett számítani. Beppo fájdalmasan nélkülözte őt ezekben a napokban.

– Segíték én rajtad! – vigasztalta Don Jacuzzi a boldogtalan kispapot. – Menj csak nyugodtan vissza Paduába – mondta, miközben a búcsúzásnál átnyújtott Beppónak egy csillogó guldent, hogy a fiú apróbb kiadásait fedezze.

– Nem fogadhatom el! – tiltakozott Beppo, tudva, hogy a káplán is szerény körülmények között él. Don Jacuzzi azonban nem hagyta magát meggyőzni, Beppo zsebébe dugta a pénzt és bezárta orra előtt az ajtót.

Szerencsére a nyári szünidő a vége felé járt. Beppónak szinte minden idejét a kis gazdaság munkálatai foglalták le. Segített Angelónak az aratásnál, amely ebben az évben szerencsére bő terméssel örvendeztette meg a gazda nélkül maradt családot. A káplán úr nógatására Beppo, bár ritkábban, mint eleinte, a grófnő csütörtök esti összejövetelein is megjelent. Gondolatai azonban máshol jártak, még akkor is, mikor Battiston mester a saját, igen figyelemreméltó véleményét kezdte el kifejteni, a világ eseményeit illetően. Mindenkit megelőzve, Antonio Feltrin mindent elkövetett, hogy a szomorú Beppót felvidítsa. Tréfás történeteket, hajmeresztő tengerészhistóriákat mesélt. Kísérletei végül is eredménnyel jártak: Beppo szívből felcacagott.

– A rocska mindenit! – mondta Antonio, akit Beppo egyik nap, nagy gondok közepette, egyedül talált a kastélyban. – Megőrzitek ezek a macskák! De most végük... Pompás tervem van, elhiheted!

– Csak nem akarja őket megmérgezni? – háborodott fel Beppo.

– Ugyan, hová gondolsz? De a rocskára, van egy jó kis tervem... csak el ne árulj, kispapom! Őmagassága két hétre elutazott, a rocska mindenit, csodálkozni fog, ha hazajön.

– Csak nem csinál valami bolondságot? – nevetett fel Beppo.

Antonio Feltrin természetesen nem válaszolt a feltett kérdésre, mivel nem állt szándékában megígérni, hogy nem tesz ilyesmit. Mikor végre egyedül maradt, összeszedte a macskákat és bezárta őket egy szobába. Időközönként bement hozzájuk, bal kezében rózsafüzért, jobb kezében egy vaskos mogyorófa botot tartva. Az első fázis: csörgetni kezdte a rózsafüzért; a második: úgy elverte őket, hogy a szegény elkényeztetett macskák remegtek a félelemtől. A szerencsétlen állatok macskaagyában lassan derengeni kezdett a felismerés, hogy a rózsafüzér a villám, amelyet az ütések jégzivatarra követ. Mikor a grófnő megérkezett, mindjárt a macskák hogylétéről faggatta Antoniót.

– Nem tudom, Őmagassága, hogy mi történt ezekkel a szegény macskákkal! – sópánkodott Antonio. – Elutazása pillanatától kezdve olyan csodálatosan viselték magukat, hogy azt kell higgyem: megszállta őket az ördög.

– Tökfilkó! – nevetett fel a grófnő. – Egyszerűen csak arról van szó, hogy ezeknek a hűséges állatoknak szomorúságukban, mivel úrnőjük után vágyódtak, nem volt kedvük még rendetlenkedniük sem.

– Nem, Őméltósága, aligha erről lenne szó – bizonygatta az inas. – Ezek, a rocskára is, tényleg megszállottak. Őmagassága maga is látni fogja!

Este a cselédség szokás szerint összegyűlt, hogy úrnőjükkel együtt végezzék el a rózsafüzért. A macskák a grófnő állandó kíséretét képezték, így erről az eseményről sem maradhattak le soha. Antonio természetesen tudta ezt, nemhiába döntött így a macskák kiképzését illetően. Most elérkezni látta munkája gyümölcsét. Mikor elővette rózsafüzérét, a szegény állatok olyan rémülten kezdtek ugrálni ide-oda, hogy a grófnő ijedtében abbahagyta az imádságot és döbbenten nézte a megvadult macskákat.

– Méltóztatik látni Őmagassága! Ezek mind egytől egyig megvannak szállva – kommentálta élénk kézmozdulatokkal az eseményeket Antonio. – Ha meglátnak egy rózsafüzért, úgy fújtnak, őrjöngenek, mint a pokolbéli szörnyek.

– Ez valóban szörnyű! – rázta fejét a jámbor grófnő. – Nem, nem tudok hozzászólni... Valószínűleg igazad volt, Antonio... Talán az lesz a legjobb, ha elpusztítod őket.

– Igen, azt hiszem, ez az egyetlen megoldás – álszenteskedett Antonio. – Szűzanyám, hogy sajnálom őket!

– Igen, tudom! Mindig is arany szíved volt, Antonio – ismerte el a grófnő.

Mikor Beppo a következő csütörtökön ismét megjelent a grófnő palotájában, a ház úrnője panaszos hangon, siránkozva fogadta:

– Ó, végre itt van, tisztelendő úr! Nagyon bánatos vagyok, képzelje, a macskáimat el kellett pusztíttatnom... Megszállta őket az ördög! Mi erről az ön véleménye?

Beppo a grófnő széke mögött álló inasra pillantott. Antonio alig észrevehetően mosolygott, mutatóujját a szája előtt tartva.

– Igen, én is azt hiszem, hogy valami ördögösség van a dologban – válaszolta kétértelműen Beppo.

Mikor Antonio az összejövetel végén kajánul hunyorogva felvilágosította Beppót a történetekről, a kispap szemrehányóan megjegyezte:

– Antonio, maga egy állatkínzó!

A szünidő vége újabb fájdalommal tetézte az eddigieket. Miként első fiacskáját, úgy veszítette el a legfiatalabbat is Margherita asszony. Halottak napján, reggel temették el a kisdedet.

– A jó Istennél van és... apánál – vigasztalta Beppo síró édesanyját.

Beppo számára az új iskolaév ilyen szomorúsággal kezdődött tehát.

Dr. Corradini, az új osztályfőnök, aki egyébként nagy tudású és szeretetre méltó ember volt, Beppót ifjúsági prefektusnak nevezte ki, amely akkoriban igen komoly, bizalmi állást jelentett a paduai kollégiumban. Ebben az évben a fiatal Don Morelli lett a kollégium helyettes rektora. Kevés eredményt tudott csak elérni a kispapok körében, tudniillik betegesen féltette tekintélyét, komor, fenyegető arckifejezéssel járt-kelt a kispapok között. Nem csoda tehát, hogy folyton ismétlődtek az összekoccanások, egyrészt Don Morelli és a növendékek, másrészt Don Morelli és előljárói között. Don Fabris, a rektor, több szeretetet és megértést kívánt volna kollégájától, hivatkozva arra, hogy komor és sértő magatartása csak ellenszenvet kelt a kispapok között. Don Morelli válasza, mint mindig, csak ez volt:

– Vigyáznom kell a tekintélyemre!

– Kedves barátom! – sóhajtott fel a rektor. – A mi fiatal kispapjaink nem az idősebb előljárók tirannusi tekintélyének szeretnének engedelmeskedni, hanem annak az igazi atyai tekintélynek és tiszteletnek, amely alázatos szeretettel nyeri meg őket.

– Ezek szerint ön tirannusnak tart engem? – pattant fel sértődötten Don Morelli.

– Tudom, tudom... – mosolyodott el a rektor. – Ön természetesen a legkevésbé sem nevezhető annak, de úgy viselkedik és... ne haragudjon, de az az érzésem, hogy belső bizonytalanságát akarja ön a tirannus álarca mögé rejteni. Kedves testvérem,

higgyen nekem! A mi fiataljainknak különös képességük van arra, hogy az álarc mögé lássanak. Csak idő kérdése és éles megfigyelőképességük hamar nyilvánvalóvá teszi azt, amit ön takargat.

– Sokszor úgy érzem magam, mint ahogy egy állatszélidítő érezheti magát a cirkuszban. Ha csak a legkevesbé is engedékeny az ember, a bestiák közül valamelyik a torkának ugrik! – ismerte el helyzetét Don Morelli.

– Nos, keveset értek az állatszélidítő mesterséghez – rázta a fejét Don Fabris –, de azt hiszem, hogy azok a bestiák csak akkor lázadnak fel, ha érzik, hogy az ostoros ember lelke mélyén fél tőlük. Különben is, a mi kispapjaink nem oroszlánok vagy tigrissek, csak rakoncátlan kamaszok, akiket az ujjunk köré tekerhetünk, ha megfelelő módon, szeretettel közeledünk hozzájuk.

– Talán cukrot adjak nekik? – nevetett fel gúnyosan Don Morelli.

– A jó ég áldja meg magát, Morelli! Úgy tesz, mint aki semmit sem ért az egészből... Legyen egy kicsit csendesebben szigorú a fiatalokhoz és egy kicsit harsányabb a szeretetben. Érezzék meg, hogy szereti őket...

– Az az igazság, hogy nem túlságosan kedvelem ezeket a nebulókat! Csak megkeserítik az életem.

– Akkor pedig kedves barátom, hiányzik önből a hivatás – állapította meg lehangoltan dr. Fabris.

– Kitűnő eredménnyel végeztem a tanulmányaimat! – válaszolta sértődötten Morelli.

– A bizonyítvány nem sokat számít! – vágott vissza a rektor.

– Szíve legyen, ha nevelni akar... nagy és jóságos szíve és még valami, ami úgy látom, teljesen hiányzik önből...

– Mi az, ami hiányzik belőlem teljesen? – kérdezte keserűen Morelli.

– A humor, kedves barátom, a humor! – mosolyodott el dr. Fabris. – Önnek nincs humorérzéke.

– Talán bohóckodnom kellene a tanítványaim előtt!?

– Ön szándékosan félreért engem – bosszankodott a rektor. – Higgye el, kérem: egy nevelő humor nélkül kiábrándító jelenség.

Dr. Fabris igazát az általa már előre megjósolt események szomorú bekövetkezése igazolta. Az egyik este a növendékek megfogadták egymás között, hogy a vacsoránál különleges fogadtatásban részesítik mogorva előljárójukat. Egyszerűen: összeesküvést szerveztek, pontról pontra kidolgozva annak lefolyását. Don Morelli mint mindig, most is mogorva képpel, rosszat szimatolva lépett be az ebédlőbe. Az egyik sarokból egy éles füttyszó hasított ketté a néma csendet. A megadott jelre kezdetét vette a lázadás, amely leírhatatlan hangzavarban fejeződött ki. Ebben a lármában és tombolásban mégis volt valami „harmónia”, vagyis szervezettség. Először a tányérütögetők kórusa szólalt meg, amelyhez mint második szólam, a poharakat a vizeskancsókhoz kocogtatók együttese csatlakozott. A lábdobogók és morgók szólama, mint furcsa basszus kíséret, végül is teljessé tette a zenekart, eljuttatva az egyszemélyes hallgatóságot – Don Morellit – a tökéletes káosz fülszaggató élményének teljes átéléséhez.

Don Morelli gyámoltalanul, egész testében remegve állt az ebédlő közepén. Sohasem érezte magát még ilyen tehetetlennek. Falfehér arccal, tanácstalanul tördelte kezét.

Az egyik, ajtónállónak kinevezett kispap nagy kézmozdulatokkal a rektor érkezését jelezte. A „karmester” intésére a furcsa hangverseny hirtelen abbamaradt. Mély csend lett, csak a legyek zümmögtek, az ebédlő ablakaihoz ütődve.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte szigorú hangon dr. Fabris. – Talán elfelejtették, hogy önök kispapok, nem pedig önmagukból kivetkőzött részeg kannibálok!?

Felelet helyett még némább lett a csend. A falióra ketyegése és a legyek zümmögése még ez előbbinél is nagyobb hangzavarnak tűnt. A rektor a négy ifjúsági prefektust szólította.

– Ki kezdte el a zajongást? – kérdezte dr. Fabris a megszeppent doktoroktól.

– Az első filozófiai kurzus – előzte meg őket Don Morelli –, a többiek pedig mint veszett kutyák, folytatták. Valaki füttyszóval adta meg a jelet a lázadásra...

– Ki volt az, Sarto? – fordult a rektor Beppóhoz, az első filozófiai kurzus ifjúsági prefektusához.

Giuseppe Sarto lesütött fejjel hallgatott.

– Tudod vagy nem tudod, hogy ki adta a jelet? – sürgette a rektor.

– Tudom! – felelte Beppo.

– Akkor válaszolj, ki volt az? – követelte dr. Fabris.

– Ne kívánja tőlem, főtisztelendő rektor úr, hogy árulója legyek pajtásomnak.

Dr. Fabrisnak tetszett a válasz. Habozott, hogy feltegye-e újból a kérdést, érdemes-e egyáltalán firtatnia, hogy ki mit csinált, hiszen a látottak és hallottak egyértelművé tették a „kollektív szervezést”. Don Morelli azonban dühösen közbekiáltott:

– Egy tisztességes kispap nem pajtáskodik a zendülőkkel!

– Bocsásson meg, testvérem! Az én dolgom levezetni a tárgyalást! – mondta némi iróniával a rektor. – Ha nem beszélsz – fordult Beppóhoz –, akkor mint ifjúsági prefektust, téged tesznek felelőssé a történetek miatt!

– Büntessen meg főtisztelendő úr, vagy vonja vissza a prefektusi megbízatásomat, még az is jobb, mint árulónak lenni...

– Nos, majd meglátjuk! – szakította félbe a kihallgatást a rektor. – Vacsora után szeretném, ha felkeresnél, Sarto fiam. Most azonban kezdjük el az asztali imát! Benedicite...

A fiatal kispapoknak, mikor ima után az asztalhoz ültek, érthető módon, nem volt valami nagy az étvágyuk. Különösen Beppónak nem ízlett a vacsora, csak turkálgatta, egy falat sem ment le a torkán.

A rektor csendben várakozva fogadta az ifjúsági prefektust.

– Giuseppe! – fordult az érkező Beppóhoz. – Tiszteletben tartom az ebédlőben elhangzott indokaidat. Megértem, hogy nem válaszoltál a kérdéseimre! Azt azonban mégis tudni szeretném, hogy hogyan történhetett meg ez az egész. Biztosan érzed te is, hogy micsoda kihágás volt ez az ormótlan zajongás, házunk szabályait tekintve!?

– Nyíltan beszélhetek, főtisztelendő úr? – kérdezte bizonytalanul Beppo.

– Természetesen! Ezt el is várom tőled! – bátorította dr. Fabris.

– Nem kívánok súlyos kritikát mondani előljárámról – kezdte tétovázva Beppo –, de az a véleményem, hogy a történekekért elsősorban maga Don Morelli a felelős. Sajnos egyáltalán nem ért meg minket és... és tulajdonképpen sértő az a modor, ahogy bánik velünk... fiatalokkal.

– Úgy gondolod? – sütötte le tekintetét a rektor. – Pedig Don Morelli – próbálta védeni kollégáját dr. Fabris – igen jó véleményekkel van rólatok! Nektek is törekednetek kell egy kicsit, hogy megértsétek őt, tekintettel kell lennetek különös természetére.

– Higgyc el, főtisztelendő rektor úr, hogy senki mással nem tették volna ezt a kispapok...

– Értem! – szakította félbe a rektor. – Elmehetsz, Giuseppe... és remélem, társaid is egyetértenek velem abban, hogy továbbra is te maradsz az ifjúsági prefektus!

Beppo ahogy kilépett dr. Fabristól, Demondóba, az évfolyam stréberébe botlott, aki elszántan igyekezett a rektor szobája felé.

– Mit keresel te itt? – kérdezte Beppo és rosszat sejtve próbálta feltartóztatni. Demondo azonban utat tört magának, egész a rektor ajtajáig és bekopogott. Dr. Fabris barátságtalanul nyitott ajtót:

– Mit akarsz? Sok a dolgom!

– Én tudom, hogy ki okozta az ebédlői zajongást! – dadogta izgatottan Demondo. – Luigi Pela! Lelkiismeretemet parancsolja, hogy megmondjam...

– Szóval a lelkiismeretted, Demondo tisztelendő úr!? – szakította félbe gúnyos hangon a rektor. – Nos jó, megbüntetem őt... Természetesen te nem vettél részt ebben a „hallatlan eseményben”?

– Ó nem, főtisztelendő úr! – felelte alázatos képpel Demondo. – Ilyenre én sohasem vetemednék.

– Azt elhiszem, tisztelendő úr. És most hagyj magamra! – dörmögte mérgesen dr. Fabris és bevágta mögötte az ajtót.

E senki által sem kívánt őszinteség miatt szegény Luigi Pela két óra áristomot és szigorú feddést kapott.

– Ha megtudom, ki árult be, szétszaggatom! – dühöngött Luigi

Pela. – Nem ismered véletlenül, Beppo? – kérdezte némi gyanakvással Luigi.

– Nem tudom, ki volt az! – felelte határozottan Beppo.

– Talán bizony te magad fecsegtél – támadt rá Beppóra Luigi.

– Szamár vagy, Luigi! – horkant fel Pietro Zamburlini. – Úgy teszel, mintha nem ismernéd Beppót.

– Jól van, jól van, persze hogy ismerem, csak megkérdeztem... – szégyellte el magát Luigi Pela. – Bocsáss meg, Beppo! Idegességemben már azt sem tudom, hogy kire gyanakodjam.

– Beszélj talán Demondóval! – tanácsolta a fiatal gróf, Emo Capodilista. – Ott láttam mászkálni a rektor ajtajánál, amikor Sarto kijött.

– Hogy én erre eddig nem gondoltam! – füttyentett Luigi. – Szegény mintatanuló, már előre sajnálom!

Komoly verekedés alakult volna ki Luigi és Demondo között, ha Beppo energikusan közbe nem avatkozik:

– Fejezd be, Luigi! – mondta Beppo a maga halk és határozott módján. – Ezzel csak azt éred el, hogy majd minden tanár egyetért abban, hogy valóban rettenetes és kibíráhatatlan a viselkedésed.

– Hordd el magad, te nyálas! – engedte el némi tétovázás után Luigi Demondo grabancát.

Az alattomos Demondo így megúsza a verést, örült is ennek, ám öröme mégsem volt teljes. Szomorúan tapasztalta, hogy dr. Fabris nem hogy megbecsülné őt a neki tett „szolgálatáért”, hanem ellenkezőleg, egyre hűvösebben bánik vele. Amit magának remélt, Beppónak jutott. Ráadásul egyetlen tisztelője, Don Morelli, néhány nap múlva elhagyta a kollégiumot.

Az iskolaév végén Beppo szomorú hírt kapott hazulról. Don Fusarini végleg elköltözött Rieséből, új plébános került a helyére, Don Jacuzzit pedig Vasconba helyezték káplánnak.

Bánat és öröm együtt kavargott Beppo szívében, mikor elindult a Riesébe vezető úton. Örült, hogy újra láthatja anyját és testvéreit, de bánkódott is, amiért nem üdvözölheti otthon Don Jacuzzit és Don Fusarinit, akiknél mindig vigaszra talált.

A szünidő ettől eltekintve sem tartogatott igazi örömöket.

Nyomasztó, párás levegő nehezedett a falura. A riesei emberek, miként az új plébánossal, Don Pamióval, ezzel sem voltak megelégedve. És amint kiderült, az új káplán, Don Vattai is nélkülözte nemes elődeinek atyai jóságát. Beppo így tagadhatatlanul nagy szorongással tette meg első látogatását az új plébánosnál.

– Sarto tisztelendő, igen, tudom! Lépjön be! – hangzott a kissé rideg fogadtatás.

– Elődjei tegeztek engem, főtisztelendő úr! – tiltakozott Beppo.

– Lehet, de azok gyerekkorától fogva ismerték magát, mi pedig teljesen ismeretlenek vagyunk egymás számára. Foglaljon helyet! – intett a plébános és meg sem várva, amíg Beppo leül, fölényeskedő hangon folytatta: – Remélem, ön nem olyan átkozottul hóbortos, mint riesei embertársai. Meg kell mondanom önnek, hogy igazán kellemetlen, konok és dacos emberfajta lakik az ön falujában. Sajnos igen kevés örömöm telik bennük!

– Főtisztelendő elődei nagyon jól megvoltak a riesei emberekkel – mondta csodálkozva Beppo.

– Az elődeim, az elődeim! Hányszor hallottam már ezt! – háborodott fel Don Pamio. – Értse már meg: Don Fusarini egy beteg ember volt, aki mindent eltűrt. De én majd rendet teremtek Riesében, ebben biztos lehet! No de hagyjuk, meséljen valamit Paduáról, mi újság van ott!?

Beppo, ahogy az epés hangú plébánost hallgatta, akaratlanul is a szerencsétlenül járt Don Morelli jutott az eszébe. Mivel ideillőnek tartotta, s egyébként sem jutott az eszébe más, elmesélte Don Pamiónak is a történeteket.

– A fiatal papok is mind konokabbak lesznek! – mordult fel Don Pamio a történet végén. – A forradalom óta a jövő papjaiban is egyre kevesebb lesz a tekintélytisztelet... Most pedig menjen kérem, dolgom van!

Beppo a plébániát elhagyva, nehezen tudta elrejteni csalódását. A plébánost mindenfelé szidták, amint azt Beppónak, a kispapnak is hamarosan tapasztalnia kellett, mivel az elégedetlenkedők neki öntötték ki szívüket, bánatukat:

– Mi a véleményed egy olyan plébánosról – kezdte felháborodottan Battiston, a Politikus –, aki egyik vasárnap sem prédikál?

– Úgy, úgy! A rocskára! Pompás egy papunk van! – csatlakozott a közhangulathoz Antonio, az inas. – Kikérte magának, hogy éjjel beteghez hívják! Mi erről a véleményed, tisztelendő úr?

– A magunkfajta emberekről tudni sem akar! – panaszkodott Bistacco szabó is. – Bezzeg Don Fusarininek mindenkihez volt néhány barátságos szava és akivel csak találkozott, a tubákos szelencéjét nyújtotta feléje. Az új plébános alig köszön valakinek a mieink közül! Mit gondolsz te erről, tisztelendő úr?

A meglévő bajt csak tetézte az a tény, hogy a plébános és a káplán sem értették meg egymást. Don Vattai lényegében buzgó pap volt, csak buzgósága kevés eredménnyel járt. Hiányzott belőle a jó pásztor türelme és elődjeinek csendes, jóakarátú derűsége.

Beppo, mint közvetítő a plébánia és a falu között, végül is szorult, kellemetlen helyzetbe került. Ha a rieseieket védte, plébános és káplán együtt támadta őt. Ha azon fáradozott, hogy megértesse a rieseiekkel azt, hogy a plébánián élő két ember mégiscsak a papjuk, akkor azt vetették a szemére, hogy védi őket, hozzájuk húz, nem pedig a néphez. Beppo így jobbnak látta, ha kevesebbet jár-kezel a faluban. Szomorú szívét egy Don Jacuzzinak írt levélben öntötte ki:

„A plébánia igazi pusztasággá változott és akik ott laktak, egy órácskára sem érnek rá a lelkekkel foglalkozni. Így legtöbb időmet otthonomban, elzárkózva töltöm. Olykor meglátogatok egy-egy kedves családot, bár ezt is egyre ritkábban teszem, mert mindenütt csak a plébánosról beszélnek, mindig ugyanazt hallom, csak a rosszat. Láthatja, Don Jacuzzi, milyen »csodálatos« őszi szünidőt élek át itt Riesében. Mi tagadás, sóvárogva várom a pillanatot, amikor végre visszatérhetek a szemináriumba, hogy csendes kis szobácskában, könyveim között, békésebb napokat élhessek meg.”

Riese már nem volt a régi. Beppo érezte ezt és örült, amikor Szent Márton napján ismét visszakocsikázhatott Paduába, hogy utolsó filozófiai évét elvégezze.

Beppo még az eddiginél is nagyobb intenzitással, csak tanulmányainak élt. A negyedik iskolaév végén, tanulmányainak befejezéseként, így a vártnál is ragyogóbb bizonyítványt mutathatott fel édesanyjának. Harminckilenc osztálytársa közül ismét ő lett magasan az első.

Mialatt Beppo az aratásnál segédkezett, édesanyja Teresával vagy Rosával újból és újból Beppo bizonyítványát olvastatta fel, jóllehet már kívülről tudta az egészet, olyannyira, hogy a felolvasóval együtt mondta ő is:

Vallástan: Kitűnő

– Megjegyzés: Egészen kiváló. Mély és sokoldalú érdeklődése e tárgy kimagasló elsajátításával párosult.

Filozófia: Kitűnő

– Megjegyzés: Mint jó gondolkodó, e tárgyat illetően kiváló tudást ért el, mind a pontosság, mind az alaposság tekintetében.

Olasz nyelv: Kitűnő

– Megjegyzés: Nyelvkészsége kimagasló, mind a klasszikusok tudásában, mind a stílus szabotosságában és az irodalomtörténet széleskörű ismeretében.

Latin nyelv: Kitűnő

– Megjegyzés: Pontos elemzés, fordítás és nagy stilisztikai tisztaság.

Görög nyelv: Kitűnő

– Megjegyzés: Komoly nyelvtani ismeretek, kimagasló fordítói készség.

Történelem–Földrajz:

Kitűnő – Megjegyzés: Széles látóköri és nagy tudású növendék. Kronológiai ismeretei egészen kimagaslóak.

Matematika: Kitűnő

– **Megjegyzés:**

Az algebrai és matematikai feladatok megoldásánál leleményessége minden dicséretet megérdemel.

Fizika–Természettan:

Kitűnő – Megjegyzés:

Lényegretörő, kitűnő gondolkodású és mély érdeklődésű tanuló.

Ha e titokzatos kifejezések érthetetlenek is maradtak Margherita asszony számára, nem gátolták meg abban, hogy újra és újra elővegye Beppo bizonyítványát és gyönyörködjék benne. Legszívesebben a professzorok megjegyzéseit ismételte magában, jöllehet a jelzőkön kívül: „kiváló”, „kimagasló”, „pontos”, „kitűnő”, szinte semmit sem értett belőlük. Egyet azonban pontosan megértett: az ő imádságai is ott vannak, láthatatlan betűkkel beírva fia bizonyítványában.

SACERDOS IN AETERNUM!

Zúgtak a harangok mindenütt. 1855 tavaszán szörnyű halál tizedelte az életet. A kolera kísértete telepedett az országra, ezerszámra követelve az áldozatokat falvakban és városokban egyaránt. Az iskolák bezárták kapuikat, így a paduai szeminárium is kénytelen volt elbocsátani növendékeit.

Giuseppe, aki az első teológiai szemeszterét kezdte volna, szorongva tért haza falujába. Szomorú kép fogadta otthon: Riesében is tombolt a „kék halál”, alig akadt ház, ahol ne sirattak volna valakit. Nagy megkönnyebbülést jelentett számára, hogy szeretteit jó egészségben találta. Szíve mégis összeszorult, mikor a Szűzanya kegyhelyére induló, vezeklő körmeneteket látta vonulni Cendrole felé.

A nyári hónapokban Don Pamio is megkapta a ragályt. Beppo habozás nélkül vállalkozott a beteg ápolására, sok éjszakán át virrasztva ágya mellett.

– Hogy van Don Pamio? – kérdezte egyik reggel Antonio Feltrin Beppótól, aki éppen hazafelé indult a plébániáról.

– Nincs valami jól – felelte Giuseppe, virrasztástól kivörösödött szemeit az inasra emelve.

– Nem akarok neki rosszat, a rocskára is, de ha meghalna... a kolera ugye nem tréfál... én tudnám, ki legyen az utóda.

– Helytelen beszéd ez! – rótta meg Beppo.

– Meglehet, de ha a kapitány meghal, más áll a kapitányi hídra és erről még idejében gondoskodni szoktak. Én tudnék a riesei egyház hajójának egy derék kormányost! Az lenne csak szép, ha a mi kedves Don Jacuzzink foglalná el a kapitányi hidat...

- Don Jacuzzi? – ragyogott fel Beppo szeme.
- Igen, ő! De lenne javaslatom a másodkapitány személyét illetően is. Pár év múlva már ő is beállhatna.
- Kire gondol? – kérdezte kíváncsian Beppo.
- Egy bizonyos Giuseppe Sartóra – vigyorgott az öreg tengerész. – Hű, a rocskára! Ez lenne csak valami! Együtt lakhatnának a plébánián, sőt tudnék egy kitűnő hajószakácsot is a konyhára.
- És hogy hívják azt a hajószakácsot? – nevetett fel Beppo.
- Antonio Feltrin! – vigyorgott az inas. – Őmagassága úgyis abban a korban van, amikor az ember már csak az ég felé irányítja lépteit. Higgye el főtisztelendő uram – hajolt meg tréfásan Antonio –, az önök tiszti étkezdéjének vidámabb külsőt adna az én jelenlétem.
- Nem helyes, Antonio, hogy mi itt a plébánia kapujában ilyenekről beszélgessünk, miközben odabenn Don Pamio súlyos betegen fekszik – mondta megilletődve Beppo.
- Igazad van – helyeselt Antonio és suttogva hozzátette: – Még ma írok Don Jacuzzinak, hogy minden eshetőségre felkészülve, tartsa készenlétben a tengerészszakját.
- De Antonio, ön nem aggódik a kolera miatt? – kérdezte csodálkozva Beppo.
- Én? Egyáltalán nem! – jelentette ki büszkén Antonio. – A világ minden ragálya ellen fel vagyok vértézve. Az egyik utunkon például, amely a déli tengeren vezetett, pestis tört ki a hajón. A kapitány meghalt, az első is, a második is, a harmadik is. Őket követte a hajómester, az ács, a vitorlakészítő és a szakács. Mindenki elpusztult a hajón, a kapitánytól az utolsó fiatal matrózig. Egyedül Antonio Feltrin maradt életben és egyszál maga hajózott be Honolulu kikötőjébe, a fekete lobogó alatt.
- Már megint nagyokat mond! – mosolyodott el Beppo.
- A színtiszta igazságot mondom – háborodott fel Antonio –, a rocskára is, olyan tiszta ez, mint az aranyárga jamaikai rum!
- Ne beszéljünk erről többet, bízunk mindent a jó Istenre – ajánlotta Beppo.
- Úgy van, helyes! Bizzuk csak rá. De Don Jacuzzinak még ma

írok és Honoluluval együtt ezt nyugodtan elhiheted – mosolygott az öreg tengerész és cammogó léptekkel elballagott.

Ahogy elérkezett a tikkasztó nyári meleg, megszűnt a járvány. Az emberek eltemették utolsó halottaikat is és a kis falu lassan újraéledt. A betegek, akiket nem vitt el a ragály, lábadozni kezdtek. Don Pamio is felépült, újra egészséges lett.

– Sajnos ez nem a terveim szerint történt – bosszankodott Antonio.

– Ön úgy beszél, mint aki nem is keresztény! – háborodott fel Beppo. – Nem helyes valakinek a halálát kívánni és bosszankodni azon, ha mégis felépül. Ez súlyos bűn, Antonio!

– Ó, hát hová gondolsz? Szeretem én a plébános urat, mint a testvéremet! – álszenteskedett Antonio. – Bár... nem mondom, jobb lett volna, ha akkor ő is ott van mellettem a hajó fedélzetén, Honolulu felé vitorlázva, ugyanis... elfelejtettem megemlíteni... a hajó lelkészét is elvitte a pestis.

– Hallgasson, Antonio! – kiáltott rá Beppo. – Maga egy javíthatatlan ember!

Szent Márton napján megnyíltak a paduai szeminárium kapui is. Giuseppe Sarto boldog volt, hogy ismét tanulhat. Ifjúsági prefektusi hivatalából is végre felmentették, hogy egy számára sokkal izgalmasabb feladattal, a kispapok énekkarának vezetésével bízzák meg. Eddigi sikeres működéséért, mint ifjúsági prefektus, az „Abate giubilato” – „Az ünnepezt kispap” – címmel tüntették ki. Nagy örömet jelentett ez Beppo számára – mind a felmentés, mind a kitüntetés –, melyet Don Jacuzzinak, 1856. november 25-én írt levelében így fogalmazott meg:

„Jóságos előjáróim kérésemet kedvezően intézték és négyévi prefektusi működésem után végre »nyugállományba« helyeztek, éspedig pede libero. A viszálykodásból kiemelkedve, mindenféle kedvezményben részesülök. Egy szobát utaltak ki részemre, ahol egyedül vagyok, s nem hallok mást mint a harangokat és a toronyóra hangos ütését. Quid melius?

Így készülök lassan arra az időre, amikor káplán lehetek végre, kóstolgatva a magányt, hogy ne legyen unalmas egykori káplánszobám. A feletteseim itt »ünnepeletnek« neveznek, de akkor érezném magam igazán annak, ha Önnek is lenne valamikor, valamilyen megbízása számomra, amit örömmel vállalhatnék, hogy nagy jószágát valamiképp viszonozzam.”

Az utolsó szemináriumi években Giuseppe Sarto fokról fokra haladt a várva várt cél felé. A négy kisebb rend felvétele után, 1857 nyarán, felvette a szubdiakónusok tiszteletre méltó, de már némi kötöttséget is jelentő rendjét. Ellentmondott minden földi kívánságnak, átadva ifjú szívét az örök szeretet lángjának.

A következő év februárjában a trevisói püspök diakónussá szentelte. Giuseppe Sarto, mint újdonsült diakónus, Jézus Szíve ünnepén mondta el első prédikációját a riesei plébániatemplomban.

A zsúfolásig megtelt templomban minden szem a prédikáló kispapra figyelt. A Megváltó szeretetének csodájáról beszélt Giuseppe, olyan átéléssel, hogy mindenkit magával ragadott. Margherita asszony alig mert feltekinteni fiára. „Szegény édesapád, fiam!” – sóhajtott magában. „Biztosan hallja az égből és örül...”

Beppo meglepődve tapasztalta, hogy otthon komoly változások történtek távolléte alatt. Angelót az 1857-es sorozás alkalmával egy osztrák kaszárnyába vezényelték, ott kellett letöltenie katonai szolgálatát. Teresa közben férjhez ment Battista Parolinhoz, a „Két Kard” vendéglősenek fiához. A házkörüli munkálatok így teljesen Margherita asszonyra és az otthon maradt fiatalabb testvérekre vártak, együtt igyekezhvén ellátni a kis gazdaságot.

– Túl leszünk ezen is! – bizonygatta újra és újra Margherita asszony, mikor Giuseppe aggódva faggatta hogylétéről. – Te csak azzal törődj, hogy elérd a célo

Giuseppe Sarto szorongó szívvel tért vissza Paduába, hogy szobácskájának magányába zárkózva készüljön fel a kegyelem egyik legnagyobb csodájára, felszentelésére. Egy pillanatig sem

gyötörte a kétség, hogy a választottak misztériumától visszalépjen. Biztos volt hivatásában és ha olykor csüggedés vett rajta erőt, útját a kápolna felé irányította, hogy a tabernákulum előtt, az örökmécs fényénél nyugalmat találjon. Beppo egyetlen aggodalmát az a szorongás táplálta, hogy mint szentelendőnek, nincs meg a kellő életkora, több mint nyolc hónappal ugyanis fiatalabb volt annál. Szerencsére ez a probléma is hamarosan megoldódott, mikor végre megérkezett a várva várt engedély Rómából: IX. Pius megadta a felmentést!

A vizsgák és az azt követő lelkigyakorlat után, Giuseppe hazatért Riesébe, ahonnan csak néhány nap múlva kellett Castelfrancóba mennie, ahol majd Monsignore Giovanni Antonio Farina, a trevisói püspök szenteli pappá egyházmegyéjének diakónusait.

Szeptember 18-án reggel sötét köd borította be a szendergő tájat. Néma volt a vidék, csak Gardenigo grófnő homokfutójának kerekei csattogtak. Legjobb városi frakkjában mint kocsis, Antonio Feltrin biztatta a paripákat. A fiatal diakónus mellett édesanyja ült, kezében rózsafüzér csillogott. A szemközti ülésen Rosa és Antonia tiszteletteljes hallgatásba burkolózva figyelte őket. Mögöttük, kissé lemaradva, egy másik kocsi is előtűnt a ködből, Battista Paroliné, Teresát, Mariát, Luciát és Annát hozva magával.

Beppo gondolataiba mélyedve ült Gardenigo grófnő kocsiján. Hányszor tette meg ezt az utat Riese és Castelfranco között? Hőségben, fagyban, hóban, szakadó esőben, mezítláb, hogy cipőjét kémélje. Hányszor érezte, hogy milyen hosszú ez az út... De hiszen minden út hosszú, amely vezet „valahová”!

Amikor a hintó az öreg város repkénnyel befutott falait elérte, engedni kezdett a köd.

– A nap átsüt a ködön! – jegyezte meg halkan Antonia.

– Igen, átsüt – felelte Margherita, majd hallgatást intve, ajkaira tette ujját. – Ne zavarjuk most Giuseppét.

Száz gyertya világította meg Giorgio mester fenséges Madonna-képét a főoltáron, amikor a beöltözött diakónusok égő gyertyával kezükben a castelfrancói dómba bevonultak.

A püspök a szentlecke után a főoltár előtt elhelyezett trónszék-re ült és sorban felolvasta a szentelendők névsorát.

– Adsum! – felelték a diakónusok.

– Adsum! – kiáltotta szinte Giuseppe Sarto, mikor meghallotta a nevét. Isten utolsó felszólítására határozott „ADSUM”-mal felelt: itt vagyok Uram, legyen a Te akaratod szerint!

A püspök Giuseppére helyezte kezét, megjelölve őt a hivatás olajával, rábízva a kelyhet és az ostyát mindörökre.

„Tu es sacerdos in aeternum!” – hangzott fel a kar ujjongó éneke. „Pap vagy te mindörökké” – mintha ég és föld együtt énekelte volna az újonnan felszentelt papnak.

Giuseppe Sarto másnap reggel mutatta be első szentmiséjét a riesei templomban. Szeptember harmadik vasárnapja volt, a Hét-fájdalmú Szűzanya ünnepe. Ekkor először változott át a kenyér az újmisés kezében az Üdvözítő testévé, és a bor Jézus drága vérévé.

„Uram, tartsd kezedet fiamon!” – imádkozott sírva az örömtől Margherita asszony. „Hétfájdalmú Szűzanyám! Szenvedek veled, csak óvd a fiamat!”

Margherita asszony elsőként lépett az oltárhoz mise után, hogy fia kezéből a primíciai áldást fogadja. Őt követték a testvérek, a rokonok, az ismerősök, az egész falu, és alig akadt olyan, aki ne sírt volna a meghatottságtól és az örömtől.

Az első miséje után, midőn a Te Deum is elhangzott, hozzátartozóival együtt, kiket az egész falu elkísért, Beppo a temetőbe ment, hogy halott édesapját is újmisés áldásában részesítse.

– Emlékszel, fiam – kérdezte Margherita, mikor hazaértek –, hogy mik voltak édesapád utolsó szavai?

– Emlékszem! Hogy is tudnám elfelejteni? – mondta szomorúan Beppo.

– Látnod, fiam, ma én is csak azt tudom mondani, amit akkor édesapád mondott: légy jó pap, fiam!

– Én megáldottam magukat, anyám! Most áldjon meg maga is

engem – térdepelt le Beppo –, ezzel apám utolsó akaratát is teljesíti!

Margherita asszony Beppo fejére tette érdes, kidolgozott kezét:

– Pap lettél mindörökké. De jó pap légy, nagyon jó pap, kisfiam!

TOMBOLO—SALZANO

AZ ÚJ KÁPLÁN

– Ön tehát az új káplán! – bólintott a tombolói plébános, Don Antonio Costantini, íróasztala mögül vizsgálgatva a fiatal papot.

– Igen, Giuseppe Sarto, Rieséből! – mondta félénken Beppo.

– Hallottam hírét! Azt beszélik, hogy ön rendkívüli ember volt a paduai szemináriumban. Komoly tudós, ugye? Helyes! Bár kicsit megijedtem, mikor ezt kellett hallanom...

– De hát miért, főtisztelendő plébános úr? – próbált mosolyogni Giuseppe.

– Így van ez, higgye el! – csúszkált a székén ide-oda az alacsony termetű plébános. – A rendkívüli emberekkel egy kicsit tartózkodó a magamfajta ember. Ne higgye, hogy ellensége vagyok a szent tudományoknak, csak sajnos az a tapasztalatom, hogy a tanult emberek legtöbbször nem használhatók a gyakorlati életben. Azt gondolják, hogy minden úgy történik, ahogy a vaskos könyvekben van megírva, pedig a valóság sokszor éppen az ellenkezőjét követeli. Mondja meg őszintén! Ugye csalódott-nak érezte magát, amikor a tombolói kinevezését megkapta? Kicsiny falu a miénk, parasztok, marhakupecsek lakják! Önnek más igényei vannak, nemde?

– Egyáltalán nem! – nevetett fel derűsen Giuseppe. -- Sőt, máris jól érzem magam! Faluról jöttem én is, apám Riesében volt kézbesítő.

– Ennek viszont szívből örülök! – lelkesedett a plébános. – Ami mégis aggaszt, hogy most jött a szemináriumból: frissen, telve idealizmussal, minden biztonnyal az egész világot meg szeretné téríteni, lehozni a csillagokat is az égről és ki tudja még mit,

amit tanult, amit elképzelt!? Csakhát a térítés itt nehéz dolog, ami pedig a csillagokat illeti...

– Hagyjuk őket az égen, ahová tartoznak, ugye? – kérdezte vidáman Giuseppe.

– Igen, ez az én véleményem is! – helyeselt örvendezve a plébános. – Remélem, nem komor aszkétával állok szembeni?

– A sáskák és a vadméz nem tartoznak kedvelt ételeim közé – mondta tréfásan Giuseppe.

– Ennek örülök! – dörzsölte tenyerét Don Antonio Costantini.

– És hogy vélekedik egy üveg tiroliról?

– Hát... nem vetem meg! – kacsintott Giuseppe.

– És időnként egy kis ártatlan kártyaparti? – faggatta tovább a plébános.

– Riesében is volt egy kis baráti kör, ahol néha forgattuk az ördög bibliáját... Ha önnek ez örömet okoz, szívesen! Csak ne túl gyakran, mert...

– Ugyan, hová gondol! – tiltakozott élénken a plébános. – Úgy egyszer egy héten, mondjuk vasárnap délután...

– Helyes! – egyezett bele Giuseppe.

– A teringtét! – kiáltott fel a plébános. – Maga egyre jobban tetszik nekem! Lássuk, mi a véleménye a dohányzásról?

– Sajnos, csalódást kell okoznom önnek: nem dohányzom! – jelentette ki határozottan Beppo.

– Nagyszerű, én sem! – mondta élénken a plébános. – De nézze csak, itt van az én vigaszom! – és egy fekete, burnótos szelencét vett elő a zsebéből. – Ez a tubák, higgye el, igazi lelkipásztori eszköz!

– Lelkipásztori eszköz? – csodálkozott el Giuseppe. – Bocsásson meg főtisztelendő úr, de ez valahogy tényleg kimaradt a pasztorális tankönyveimből.

– No látja, megmondtam! A gyakorlati életben legtöbbször nem lehet használni a tankönyveket – mosolygott Don Costantini. – Figyeljen csak, mondok egy példát a tubákra! Majd tapasztalni fogja, hogy az itteni emberek fanyarok, durvák, robbanékonyak. Megesik, hogy adott esetben egy kupecnek – gyakran előfordul itt – valami baja van a plébánossal. Már-már ott tart,

hogy mérgében majd felrobban. Ekkor jövök én: megkínálom egy csipetnyi tubákkal. Először meghökken, majd vesz belőle, aztán tüsszögni kezd, mivel a tubákom valóban erős. Aztán elfelejt felrobbanni, sőt azt mondja: köszönöm, főtisztelendő úr! Így félig már ki is békültünk és elkezdhetünk beszélgetni.

– Így már világos! – bólintott Sarto, akinek egyre jobban imponált új főnöke.

– A másik oldala pedig a következő: ha olykor én is robbanékony állapotba kerülök és közéjük szeretnék vágni mint a tüzes mennykő – mint cortinai parasztfiú, magam is forró vérű vagyok –, akkor én is egy csipetnyi tubákat veszek magamhoz és máris egészen másként látom a dolgot! Nem üvöltözöm, bögök, mint egy ökör, hanem úgy beszélek, ahogy egy értelmes emberhez illik. Tanuljon meg tubákozni, Don Sarto! Parancsol egy csipetet?

Giuseppe, aggodalmas mosollyal az arcán, nyúlt a feléje tartott dobozba, ujja hegyével morzsolgatva a különös dohányszemeket. Alig emelte orrához, máris tüsszentenie kellett.

– Egészségére! – mondta a plébános, és csorogtak a könnyei a nevetéstől. – Most biztosan azt gondolja, hogy én egy különös szerzet vagyok. Ahelyett, hogy arról faggatnám, melyik egyházatyát olvassa legszívesebben, prédikációihoz milyen szerzőket használ, én a kártyajátékból, a tiroli borból és a burnótozásból vizsgáztatom. Nos ezt gondolta, vagy sem?

– Ön gondolatolvasó! – mondta Giuseppe.

– Úgy gondolja? Talán igen, az is. Mielőtt azonban tudni szerettem volna, hogy milyen tulajdonságokkal rendelkező pap ön, előbb magamat vizsgálgattam, hogy milyen tulajdonságú ember tetszene nekem legjobban. Ön kitűnőre vizsgázott, kivéve a tubákat, amivel remélhetőleg hamarosan megbarátkozik majd. Egyébként Francesco Beghetto kőművesnél és feleségénél, Giulia asszonynál fog lakni. A gyomráról Filomena unokahúgom, a házikeresztem gondoskodik majd. Mi is van még hátra? – gondolkodott el Don Costantini, feje búbját vakargatva. – Hát persze, a járandóság! Mitagadás, igen szerény. Aratás után egy kocsival körüljárja majd a falut és annyi búzát meg kukoricát szed össze, amennyit csak ki tud csikarni ezektől a vén fösvényektől. Lesz

némi misepénze is, a mellékesek viszont szinte a nullával egyenlőek. Kivéve persze, ha valamely esküvő vagy keresztelő alkalomával egy módos marhakereskedő pár krajcárt nem nyom a kezébe. Az aratás után betakarított terményből illik majd átadnia néhány szerény obulust unokahúgomnak, kenyerre és puliszkára. No, ezzel mindent elmondtam, magáé a szó. Most egész biztosan csalódottnak érzi magát!

– De hát miért? – nevetett fel gondtalanul Sarto. – Bízom Istenben és az ön unokahúgában, Filomenában!

– Hát ez pompás! – örvendezett a plébános. – Ez mindjárt... Hé, Filomena, gyere csak gyorsan! – kiáltott ki az ajtón a plébános. Egy húsz év körüli, pirospozsgás parasztlányka lépett be a szobába, kezét kötényébe törölgetve.

– Mi olyan sürgős, bácsikám? – kérdezte Filomena.

– Megérkezett az új káplán. Nyújtsd szépen a kezed, Filomena! – sürgette unokahúgát Don Costantini. – Don Sarto éppen most mondta el nekem hitvallását: „Bízom Istenben és az ön unokahúgában, Filomenában!” No, mit szólna ehhez, leányka?

– De bácsikám, ne hozza zavarba a főtisztelendő urat! – kacagott fel Filomena.

– Ó, csak nem? – pillantott Giuseppére a plébános, majd ismét unokahúgához fordulva kérdezte:

– De mondd csak, hogy tetszik neked az új káplán?

– Hát... tetszik-tetszik, csak túl sovány szegény. No de sebj, majd itt meghízik egy kicsit! – jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon Filomena.

– Igen, ez a te feladatod lesz, gyermekem! – mondta Don Costantini, majd minden összefüggés nélkül hozzátette: – Kártyázik is!

– Magának bácsikám ez a legfőbb gondja!? – vetette oda Filomena.

– Fogd be a csőröd, buta némbér! – szólt rá a plébános. – Mit gondolhat ezután Don Sarto a plébánosáról? Inkább menj és hozz be egy flaska tirolit, hadd koccintsak új munkatársammal!

– Úgy tűnik, nagy szabadságom lesz Tombolóban – nevetett fel Sarto.

– Csak lassan, Don Sarto! – intette a plébános. – Nehogy azt gondolja, hogy mi mindig „dulci jubilo”, „kling-klang glória” és hasonló állapotokban élünk! Áttérünk lassan a dolgok másik oldalára is, azokra a szolgálatokra, amelyeket öntől várok, kedves barátom és társam, Don Sarto. Minden reggel hat órakor fog misézni, nem feledkezve meg az előkészületről és az elmélkedésről. Szentmise után beül a gyóntatószékbe, hátha akad egy-két töredelmes gyónó. Mindig becsülettel elvégzi a breviáriumát, ahogy illik és rendesen készül a prédikációira. Ostoba fecsegést nem fogadok el! Ön viseli majd gondját a fiatalságnak, akiket különösen is a szeretetébe ajánlok. A gyerekeket katekizmusra oktatja, amint az elő van írva. Természetesen tanulmányairól sem szabad megfeledkeznie, azt hiszem, ezt nem szükséges kihangsúlyoznom. Ha az ember nem tanulmányozza kellőképpen a könyveket, hamarosan maga is üressé válik és úgy él, mint hal a szárazon. Ennyi! Ha pedig ráadásként hébe-hóba egy kis keresztényi szeretettel plébánosának is gondját viseli, úgy Don Costantini igen meg lesz elégedve önnel és gondolom, a Jóisten is. Ez lesz tehát a feladata! Most pedig öntsél lányom, ebből a kitűnő tiroliból! – fordult unokahúgához a plébános. Barátságosan megcsendültek a poharak. Az első korty után Don Costantini felállt és Giuseppéhez lépett:

– Ezentúl pedig tegezzük egymást, végül is testvérek vagyunk, a mi Urunk, Jézus Krisztusban.

– De én ezt nem tehetem... – dadogta meglepődve Sarto.

– De mennyire, hogy teheted, te riesei nehézfejú! – tréfálkozott a plébános. – A tombolói plébánián belül én is csak így foglak szólítani: Don Beppo!

– Az egyetértésre – emelte fel poharát Giuseppe –, szervusz, plébános uram!

– Azt hiszem, a püspök a legjobb káplánt küldte Tombolóba! – dörzsölte össze tenyerét Don Costantini, mikor Sarto elhagyta a plébániát, hogy megtekintse új otthonát Beghetto kőművesnél.

A következő héten Tombolóban mindenki csak az új káplánról beszélt.

„Szép ember!” – mondogatták az asszonyok, mikor az új káplánt feketefürtös hajával, keskeny, tiszta arccal, kékesen fénylő szemekkel látták sétálgatni a tombolói utcákon.

– Kitűnő szónok! – ismerte el az iskolamester. – Úgy énekel, mint egy angyal... és úgy kártyázik, mint az ördög!

„Jó ember!” – dicsérték a betegek. „Az ember, látogatása után, nem érzi úgy a szenvedést!”

– Vidám ember! – bizonygatta háziasszonya, Beghetto asszony. – Mindig akad egy-egy kedves tréfája, és mindig mosolyog.

– Szolgálatkész ember! – dicsőítette a sekrestyés. – Mindennap fél hatkor ő maga nyitja ki a templomot és harangozik, hogy én egy órácskával tovább alhassak.

– Szigorú ember! – panaszolta Marco Peretta. – Azt hittem, hogy mennydörgést hallok, amikor a minap hazacipelt, mert a sötétben nem találtam meg az utat.

– Hallottuk, Marcol – nevetett fel Pasquale szabó. – Tökrészen feküdtél az árokban, onnét szedett össze és vitt haza az öregeidhez.

– A test készséges, de a lélek gyöngel! – ismerte be tettét Marco Peretta, egy kissé zavarosan hangzó bibliai idézettel.

A leghangosabb dicshimnusz az új káplánról a tombolói gyerekek zengték. Nem tudtak betelni azokkal a gyönyörű történetekkel, amiket az ifjú káplán örömeikre és fájdalmaikra elmesélt nekik. Giuseppe a gyermekeken keresztül megtalálta az utat a szülők szívéhez is. Felkereste őket otthonaikban, elbeszélgetett velük, a szőlő-, búzatermésről, állataikról, amik megélhetésüket biztosították, és gyermekeikről, akiket nevelt, oktatott. Szakértő szemekkel vizsgálta meg az istállókat, csűrben és fészerben a termést, a szerszámokat egyaránt. Nem csoda tehát, hogy a tombolóiak szíve lassan egészen megnyílt feléje.

„Nem, a káplánunk nem közönséges ember! – mondogatták egymás között. – Olyan »állatismerete« van, mint egy minden

hájjal megkent kupecnak. Látszik, hogy otthon gazdaságuk volt!”

A tombolói kupecok, miként Don Costantini is elbeszélte, valóban heves vérmérsékletű emberek voltak. Megmutatkozott ez nevelési gyakorlataikban is, amit Giuseppe egyik nap, éppen látogatóba indulva, megdöbbenve tapasztalt.

– Majd megtanítalak én, gyalázatos kölyök! – kiabált Antonelli mester, miközben egy fűzfahusággal ütemesen verte fia fenekét. – Megtanítom én neked a Salve Reginát, ne félj, te sátán ivadéka: Irgalmasság anyja, ragazzo maledetto, életünk, édességünk, reménységünk, üdvöz légy... te átkozott kölyök!

– Hohó, Antonelli mester! – lépett be az udvarra Sarto. – Miféle terményt csépel azon a különös szérún?

– Nagyon hitvány terményt, Don Sarto! – dühöngött Antonelli. – De Isten hozta főtisztelendő úr! Pio, adj kezet a főtisztelendő úrnak! Úgy! Legalább már ennyit tudsz, te istenátka. Megőrjít ez a gyerek, Don Sarto! Nem hajlandó megtanulni a Salve Reginát, de én majd segítek neki, ebben biztos lehet! Most, azonnal felmondod az imát a főtisztelendő úrnak! Irgalmasság anyja... folytasd!

– Életünk, reménységünk, üdvözlégy... – bömbölte a gyerek, fájdalmasan tapogatva bántalmazott alfelét.

– „Az „édességünk” kimaradt! – üvöltött rá az apa. – No várj csak, az édességet mindjárt megtanulod, úgy fogod fújni, hogy...

– Ugyan, ugyan! – szakította félbe Giuseppe, fejével intve a gyerekeknek, hogy tűnjön el. – Mikor a fiát ilyen szép imádságra tanítja, nem volna szabad ilyen gorombán átkozódnia, káromkodnia!

– Én átkozódom, főtisztelendő úr? – dadogta megdöbbenve a marhakereskedő. – Higgye el Don Sarto, mi tombolóiak, nem úgy átkozódom, hogy a Jóistent, vagy akár a Szűzanyát megsértenénk. Lehetetlen is volna, mikor úgy szeretjük őket! Csakhát kupecok vagyunk... Átkozódás nélkül pedig nem lehet marhát venni. Vagy talán azt gondolja a főtisztelendő úr, hogy el lehet adni egy ökröt egy röpfohásszal? Átkozódni kell ilyenkor, főtisztelendő úr, mert különben az ökör farkát sem nyerhetjük el! De

egyikünk sem megy el a templom előtt, hogy sapkáját le ne vegye, vagy hogy esténként a Szűzanya képe előtt rózsafüzérét el ne végezze.

– Igen, tudom! – bólintott Giuseppe. – De az átkozódás mégis csak csúnya dolog, sérti a Jóistent és az Ő szentjeit!

– Gondolja, hogy olyan könnyen sértődnek azok? – fortyant fel Antonelli mester. – Állítom, hogy akár szent Luca, vagy szent Vendel, ha életükben állatokkal dolgoztak volna, nem lennének most szentek.

– Nem illik ez a beszéd egy keresztény emberhez, még kevésbé egy édesapához, aki példaképe kell hogy legyen gyermekeinek! – figyelmeztette szigorú hangon Giuseppe. – Hagyja el az átkozódást, Antonelli mester. Hígye el nekem, hogy káromkodás és szentségtelenség nélkül is el lehet intézni mindent! Ígérje meg, hogy megpróbálja ezt... Különbözik Pío nem buta fiú és jó ministráns lenne, ha ön is beleegyeznék!

– Természetesen beleegyezem, sőt, máris elkezdem vele tanítani a latin szöveget – mondta meglepődötten Antonelli, jelentőség-teljesen emelve magasba botját, mint lelkesedése egyetlen bizonyítékát.

Hazafelé menet Giuseppe mélyen elgondolkodott a történeteken és úgy döntött, hogy megbeszéli plébánosával, talán ő, mint régi tombolói lakos, tud valami használható tanácsot adni kételyeire.

– Igen, sajnos az átkozódás itt Tombolóban, egészen köznapi dolog! – sóhajtott fel Don Costantini. – Épp olyan kiirthatatlan, mint a templomból való korai távozás szomorú ténye. Az emberek meg sem várva az áldást, sietnek a kocsmába, a fiatalok pedig követik példájukat.

– Meg kellene őket nevelni, ha megengeded, plébános úr! – vélekedett az új káplán.

– Bár meg tudnád tenni, Don Beppo! – rázta hitetlenkedve fejét a plébános.

– Gondolkodni fogok rajta... – mondta Giuseppe –, de most mennem kell, szeretném elkészíteni a prédikációm.

– Apropó, a prédikáció! – tartotta vissza Don Costantini. – Az elmúlt vasárnap egészen jól beszéltél. Az egyetlen kifogásom,

hogy ez a tombolói kupecoknak és parasztoknak túl magas. Magasröptű idézeteidet tartogasd a jövőre. A helyes taglejtést kell először megtanulnod.

– Csináljuk úgy, hogy én megírom a prédikációm, te elolvasod és megmondod, hogy milyen – ajánlotta Sarto.

– Bár ez sem rossz, de ha te is beleegyezel, én a következő megoldást javasolnám: ha elkészítetted a prédikációd, mindketten bemegyünk a templomba, bezárjuk az ajtókat, te felmész a szószékre és először csak nekem fogsz prédikálni.

– Helyes, beleegyezem! – felelte lelkesen Giuseppe.

Don Costantini Sarto első próbaprédikációját nem tartotta maradéktalanul jónak. Kritikus füllel hallgatta, a legapróbb részletekre is figyelve. Szeretettel kritizálta meg káplánja beszédét, nagy türelemmel osztogatva tanácsait:

– Ez és ez jó volt – idézett Sarto beszédéből a plébános –, sőt nagyon jó! Ellenben ezt és ezt másként kell megírnod, hogy a mi embereink is értsenek belőle valamit. A taglejtésed sem a legtekintélyesebb még. A stóládát pedig ne markolázd folyton, mert úgy nézel ki így, mint egy tengeribeteg a hajó korlátjánál.

– Értettem! – felelte minden sértődöttség nélkül Giuseppe.

Don Sarto nagy igyekezettel sajátította el mindent, amit plébánosa mondott, sorra kijavítva azokat a hibákat, amiket szentbeszédében eddig elkövetett. Így történt aztán, hogy pár vasárnapal később Don Costantini kifogástalannak ítéltette a fiatal káplán prédikációját:

– Ma jól végezted a dolgod, Don Beppo. Kitűnően beszéltél!

A rákövetkező vasárnap, Don Costantini aggodalmaskodó arc kifejezéssel jegyezte meg káplánja prédikációja után:

– Don Beppo! Nem illik így viselkedned öreg plébánosod előtt.

– Mi kifogásod van, Don Costantini? – kérdezte meglepődve Giuseppe.

– Csak annyi, hogy nem illendő dolog az, hogy a káplán jobban prédikáljon plébánosánál! – nevetett fel szívből Don Costantini. – Ezzel tehát megvolnánk! Marad a templomból való

kirohangálások megszüntetésére irányuló reménytelen kísérlet!

– Reménytelen? Majd meglátjuk – kacsintott plébánosára Don Beppo –, máris van egy kitűnő tervem!

– No, erre kíváncsi leszek! – mondta mosolyogva Don Costantini.

A tombolói templomban volt a Szűzanyának egy kegyképe, amelyet az egész falu nagyobb tiszteletben részesített, mint magát az Oltáriszentséget. Szokás szerint a kép egy selyemfüggönnyel volt letakarva, amit ha levettek róla, a falu apraja-nagyja térdre borult, senki sem merte hátat fordítani neki.

A legközelebbi vasárnapon a nagymiséét kitett Oltáriszentséggel tartották.

– De szép is lenne, ha az emberek megvárnák, amíg vége van a Tantum ergónak és elteszem az Oltáriszentséget! – sóhajtott fel mise előtt a sekrestyében Don Costantini.

– Megvárják! – mondta mosolyogva Sarto.

– Majd meglátjuk – mondta hitetlenkedve Don Costantini.

Mise után a plébános döbbenten nézett Sartóra. Neki lett ugyanis igaza, s Don Costantini az álmélkodástól alig tudott megszólalni.

– Hogy csináltad ezt? – nyögte ki végül.

– Igen egyszerűen! – felelte nevetve Giuseppe. – Mise végén csupán a kegyképről kellett levennem a függönyt.

– Ügyes fickó vagy te, Don Beppo! – csapta össze kezét a plébános. – Hogy nekem ez eddig nem jutott eszembe...

– Fél siker ez csak, hidd el! – vágott közbe lehangolódva Sarto.

– Mert egyáltalán nem helyes az, hogy a híveink jobban tisztelik a Szűzanya képét, mint Krisztus Urunkat az Oltáriszentségben.

– Ebben igazad van, fiam – ismerte el Don Costantini –, de ne haragudj, ha mégis azt mondom: mátol kezdve minden nagymiséén levesszük a függönyt a Szűzanya kegyképéről!

Don Costantini terve, melyet Giuseppe ötlete alapján dolgozott ki, tökéletesen bevált. A vasárnapi nagymiséék végén megszűnt

a mozgolódás. És ezt minden tombolói a világ legtermészetesebb dolgának tekintette, mintha ők maguk határoztak volna így.

Giuseppét valósággal feldobták a kezdeti sikerek és jó pásztor-nak bizonyult, nem engedve magának semmi pihenést a szent szolgálatban.

– Ön tisztára egy Perpétus mobila! – állapította meg egyik nap a plébánia szakácsnője, „tökéletes” latinsággal. – Főzhet az ember amit akar, önnek nem számít. Aki úgy dolgozik, mint ön, annak jobban kéne táplálkoznia, mert különben úgy fog kinézni, mint egy kiszáradt kenyérhéj.

– Ugyan, Filomena kisasszony! – mondta nevetve Sarto. – Egy Perpetuum mobilének, ahogy igen helyesen mondta, nincs szüksége hajtóenergiára!

– Azért csak vegyen még egy tál puliszkát! – tuszkolta Filomena. – Ráadásul még keveset is alszik! Tegnap is féléjszakán át világított a szobája, az éjjeliőrtől tudom...

– Tulajdonképpen mikor is alszol te? – szólt közbe a plébános.

– Minden éjjel egytől ötig úgy alszom, mint a mormota – mentegetőzött Giuseppe. – Ennyi alvás nekem tökéletesen elegendő!

– Szerencsés ember vagy, Don Beppo! – sóhajtott fel a plébános. – De tulajdonképpen mit csinálsz ilyen késő éjjelig?

– Aranyszájú Szent Jánost tanulmányozom – mondta élénken Sarto. – Azt hiszem, senki sem írt olyan gyönyörűen a papi hivatásról, mint ő.

– Ez derék dolog, de azért ne hajszold túl magad! – intette őt a plébános. – Különben is, igen keveset kártyázzgatunk mostanában. Mit szólnál, mondjuk, egy ma esti partihoz?

– Szívesen, ha ezzel örömet szerzek neked! – válaszolta Sarto.

– Igen, igen, nagy örömet! – dörzsölte össze kezét Don Costantini. – Filomena! Meghívod az iskolamestert és a sekrestyést, értetted! El ne feledkezz róla! Mit is akartam még... igen, és tegyél a hidegre egy üveg tirolit!

Sarto ezen az estén kivételesen szívvel-lélekkel játszott és jó pár krajcárt nyert a partnerektől.

– Szüksös jövedelmem feljavítására! – mondta nevetve Giuseppe.

pe, mikor a játék végén bezsebelte a pénzt. Közben arra gondolt, hogy másnap az özvegy tetőfedőné betegágyához egy tál gyümölcssel mehet, amit a nyereményen vásárol majd.

A kártyaparti után, tíz óra is elmúlt, Giuseppe bezárkózott szobájába. Kedvenc, bőrkötéses könyvét, Aranyszájú Szent Jánost kezdte olvasgatni. Kis lelkiismeret-furdalást érzett, hogy így megvárakoztatta. Bánta a kártyapartit, mindig is hiábavalónak érezte, hisz mennyivel többet tanulhatott volna, ha kedvenc könyvét olvasgatja ezalatt. Fáradtan oltotta el lámpáját, először ilyen korán, fél tizenkettőkor. Csak keveset olvasott, abból is alig maradt meg benne valami. Egy mondat azonban egyre világosabban fénylett fel elméjében:

„A felebaráti szeretet sokszor komoly lemondást követel!”

DON SARTO ÉS A TUBÁK

A földi javakat tekintve, Giuseppe szegényebb volt, mint egy kolduló barát. Papi életének első esztendeje ez. Ahogy Szent Ferenc fiai semmit sem mondhattak magukénak, úgy a tombolói káplán sem, kivéve adósságait, amik szép számmal akadtak, hogy szerettein és a falu rászorultjain segíthessen ezáltal.

Szegénysége ellenére Don Sarto vidám ember maradt, olyan, akinek vajmi kevés gondja akadt saját jólétével kapcsolatban.

– Mi van a kosztpénzzel, Don Sarto? Már jó ideje, hogy nem láttam belőle semmit! – emlékeztette őt egyik nap Filomena, miközben egy tál párolgó rizottót tett az asztalra. – Elképzelhető az, főtisztelendő úr, hogy hamarosan meglep engem pár ezüsttel?

– Igen... de, hogy kérdezhet ilyet – mondta zavartan Sarto. – Tudhatná, hogy az ezüstök valahogy nem kedvelik az én zsebet, folyton kiugrálnak belőle.

– Talán lyukas a zsebed! – kuncogott a plébános.

– Lehetséges – mosolygott Giuseppe. – Majd megkérem egyszer a jó kőművesmesternét, hogy nézzen utána!

– Ostoba tréfáit tartsa meg magának! – fortyogott Filomena. – Nem érdemli meg a rizottót, ha nem fizet!

– Nem ismerek rád, te leány! Úgy odavagy a pénzedért, mint egy fősvény marhakupec – nevetett fel a plébános, kibontva asztalkendőjét. – Azt szeretnéd, hogy kedves munkatársam éhen haljon?

– Bocsánat, kedves Filomena kisasszony! – esedezett színész-kedve Sarto. – Az ön rizottójának ismét kitűnő illata van.

– Először fizet, aztán eszik! – szorította kezét csípőjére Filomena.

– Vasárnap szentbeszédet mondok Castelfrancóban – próbálta kiengesztelni Giuseppe. – Ott mindig kapok néhány obulust. Azt, ígérem, maradéktalanul átadom önnek!

– Torkig vagyok az ígéreteivel! – morogta Filomena és púposra rakta a káplán tányérját.

A castelfrancói plébános, aki ismerte Don Sarto szorult helyzetét, s mert prédikációjával rendkívül elégedett volt, egy csillogó napóleontallért csúsztatott búcsúzóul a tombolói káplán zsebébe. Pompás tavaszi nap volt. Orgonák virágoztak, rigók, fülemülék énekeltek mindenütt, olyan szépen, hogy a fiatal káplán minden gondjáról megfeledkezett, még az aranytallérról is, ami ott lapult a zsebében. Amikor Tombolót elérte, útja a beteg tetőfedőmester özvegyének háza előtt vezetett el.

„Betérek egy szóra, talán jólesik szegénynek, ha megkérdezem: hogy szolgál az egészsége? – határozta el magát Sarto.

Az idős asszony arcvonásai megnyúltak és ő maga összeesettebbnek látszott, mint valaha.

– Hogy van, mama? – kérdezte csodálkozva Giuseppe. – Úgy látom, hogy a pompás tavaszi idő ellenére, nem túl jó színben.

– Tavasz! Gonosz évszak az a szegény ember számára – mondta a tetőfedő lánya, mintegy édesanyja helyett. – Mindenben szűkölködünk, az orvos meg húst, tojást, erős vörös bort írt elő anyánknak... Ilyenkor? Hogy is tudnánk azokat beszerezni?!

– Csak találunk rá valami módot... – felelte zavartan Sarto, és kotorászni kezdett a zsebében.

– Nos, mi van a kosztpénzzel? – szegezte Giuseppének a kérdést Filomena a vacsoránál. – Mennyit adott a castelfrancói plébános a prédikációért?

– Ó, nagyon gavallér volt! – bökte ki mit sem sejtve Giuseppe. – Egy arany napóleontallért dugott a zsebembe...

– Hol van? – nyújtotta kezét Filomena.

– Hol is van... – kezdte kiforgatni a zsebeit Sarto. – Egyébként a Filomena nagyon szép név... hasonlít a fülemülére. Akit tehát

Filomenának hívnak... szerintem... annak egész nap énekelnie kellene.

– A tallért! – sürgette Filomena.

– Igen, persze... – keresgélt tovább Giuseppe. – De vajon tudja-e, hogy Filomena a jó arsi plébános legkedvesebb szentje volt? Plébániatemplomában oltárt építtetett neki és bármi szüksége volt, az ő oltalmát kérte... És Filomena sohasem hagyta őt cserben!

– A tallért! – ismételte hajthatatlanul Filomena.

– Ja persze, hát a tallér... – kotorászott tovább Giuseppe. Zsebkendő, rózsafüzér, szentképek, minden előkerült lassan, de a tallér... még véletlenül sem. Don Sarto tovább terelte a szót:

– Napóleon becsületrenddel tüntette ki az arsi plébánost, ő azonban káplánjának ajándékozta azt... és... és elhatározta, hogy nem fogad el tőle egy krajcár kosztpénzt sem. Ilyen volt Vianney János!

– No, ez nekem szólt! – nevetett fel vidáman Don Costantini. – De te voltál az, aki tovább ajándékoztad a Napóleon „becsületrendet”, ami ugyancsak egy fényes tallér volt, és nem is a káplánnak, hanem egy szegény asszonykának adtad! Ugye ez történt?

Don Sarto bűnbánóan hajtotta le fejét.

– Különös, de kedvemre való fickó vagy te, Don Beppo! – állapította meg a plébános. – Az rendjén van, hogy a jó Filomena nem hagy téged éhezni, de anyád és testvéreid talán hasznát vették volna Napóleon aranyának...

– Isten gondoskodik róluk, eddig is így volt! – vágott közbe Sarto. – Ma azonban olyan szegénységet láttam, hogy a tallér szinte magától ugrott ki a zsebemből.

– Kár, hogy ma már bizonyos embereket nem zárnak az adósok börtönébe! – zsörtölődött Filomena.

– Nem hallottad? – intette mosolyogva Don Costantini. – Neked énekelned kell és nem civakodnod!

– Maradt még egy kevés kukoricám az őszi betakarításból! – emlékezett Giuseppe. – Holnap eladom és mindent elszámolunk!

– Aki hisz, az boldog! – mondta cinikus hangon Filomena és kimerte a levest, színültig töltve Don Sarto tányérját.

Másnap reggel Giuseppe vidáman ébredt. Éppen rendezgette szobáját, mikor hirtelen mocorgást hallott az ajtó elől. „Talán kopogtak.” – gondolta magában és az ajtóhoz sietett. Mikor kinyitotta az ajtót, a kis Giovannit pillantotta meg, sapkáját szorongatva a kezében.

– Nos mi újság, Giovanni? – bátorította Sarto. – Mi a baj, mondd el bátran. – Kiderült, hogy szegénynek nincs egy vasa sem, pedig nagy szüksége lenne rá.

– Akkor egyforma bajunk van! – mondta nevetve Giuseppe.

– Veronában mint kőműves álláshoz juthatnék – bökte ki Giovanni –, csak hogy az útiköltséget és a szállást nem tudom kifizetni... Ha egy fél marengóm lenne...

– Ha egy fél marengóm lenne – vette át a szót Giuseppe –, akkor neked adnám, de sajnos semmim sincs!

– Búzája sincs? – kérdezte nekibátorodva a kis Giovanni.

– Búzám? Nem, nincs az sem! – felelte szomorúan Sarto.

– És tengeri? Tengerije csak van?

– Igen, az akad egy kevés... – gondolkodott el a káplán. – Gyere, menjünk ki a csűrbe, nézzük meg!

Megtalálták a soványka zsákokat és kivitték a csűr elé, a világosra. Don Sarto kibontotta a zsák száját és egy jól gyakorlott mozdulattal két egyenlő részre osztotta el a kukoricát:

– Egyik része a tiéd, a másik az enyém! Rendben? – A fiú némán bólintott.

– Isten fizesse meg százszorosán magának, főtisztelendő úr! – törtek ki Giovanniból a hála hangjai, majd vállára dobta a zsákokat és boldog mosollyal az arcán elsietett. Sarto a maradék kukoricát betöltötte egy zsákba és a plébániára sietett vele.

– Nem sok ugyan, Filomena kisasszony – mutatta a káplán a maradék kukoricát –, de azért ennyi is kiad néhány porció puliszkát. – Szerencsére Filomena nem volt kötekedő kedvében.

– Ön túlságosan is jó ember, Don Sarto! – rázta meg fejét Filomena. – Csak ajándékozzon el mindent, bánom is én... Nem veszi észre, hogy már régóta egy új talárra lenne szüksége?

– Előbb a tallér és csak aztán a talár! – nevetett fel Giuseppe.

– Mondja csak, Don Sarto – érdeklődött Filomena –, ön még

mindig ad latinórákat Pio Antonellinek? Mennyit fizet ezért magának tulajdonképpen?

– Annyit, amennyit hajdanában én fizettem a riesei káplánnak!

– Tehát? – kíváncsiskodott Filomena.

– Semmit! – mondta mosolyogva Giuseppe. – Nem, kedves kisasszony, a tanításért nem kérhetek semmit... Pio egyébként is egészen pompás tanítvány.

– De hát szégyellhetné magát – dohogott tovább Filomena –, hogy ilyen ócska reverendában szaladgál!

– Szégyellem is! – felelte incselkedő hangon a káplán.

Amikor másnap Pio Antonelli a latinórára megjelent, nadrágja és kabátja zsebéből egy ezüst evőkészletet kotort elő, büszkén nyújtva át tanítójának:

– Ezt önnek hoztam, főtisztelendő úr!

– És miért? – kérdezte csodálkozva Don Sarto.

– A latinóráért! És édesapám azt mondta, ha vissza próbálom hozni, foltosra veri a nadrágomat.

– Akkor sajnos el kell fogadnom! – nézett a fiú fájdalmas arcára Giuseppe. – De tudnod kell, hogy túl drágán lettem megfizetve... Hogy jutott apád eszébe, hogy ilyet küldjön nekem?

– Nálunk járt tegnap Filomena kisasszony, a plébániáról – vallotta be őszintén Pio. – Tapintatosan figyelmeztette apámat...

– Tapintatosan! – nevetett közbe a káplán. – El tudom képzelni... No mindegy, térjünk át a leckére, Pio. Remélem, hogy hamarosan a negyedik osztályba mehetsz!

Giuseppe a zsebébe rejtette az ajándék készletet és vidám arccal, dudorászva lépett be az ebédlőbe.

– Ezt nézze meg, Filomena! – szedte elő kincset Giuseppe. – Szeretném letétbe helyezni önnél, az elmaradt koszt pénzem fejében...

– Lári-fári! – szakította félbe Filomena. – A koszt pénz ráér, előbb egy új reverendát kell szereznie!

– Minő változás! – hunyorgott Don Costantini.

– Reggel mindjárt elmegy és vesz egy új reverendát, főtisztelendő káplán úr! – adta ki az utasítást Filomena. – Félek, ha holnaputánig várna, elajándékozná az evőeszközöket, úgyhogy magamnál tartom azokat és megőrzöm önnek az indulásig. 127

Sarto már korán reggel úton volt Castelfranco felé. Megérkezvén a zálogházba sietett, hogy elhelyezze értékes tulajdonát, az ezüst evőeszközöket. A tulajdonos ezüstért ezüsttel fizetett, így Giuseppe csakhamar folytathatta útját Riesébe, fénylő ezüsttálle-
rokkal a zsebében. Riesébe érve, Pasquale Monico mester boltjá-
ba sietett.

– Jó napot, Pasquale mester! – kiáltotta Giuseppe az ajtón belépve. – Egy új reverendára lenne szükségem. Szeretném látni a legolcsóbb szöveteit.

– Van pénzed, Beppo? – nevetett a kereskedő.

– Természetesen, Pasquale mester! – felelte Sarto, megcsörgetvén zsebében az ezüstöket.

– Hogy lettél ilyen hirtelen gazdag? – incselkedett vele Pasquale.

– Hogyan? Hallgassa csak, hogy megjavult a hangom Tombo-
lóban! – tréfálkozott Giuseppe és gyönyörű tenorján rázendített a Credo in unum Deum-ra.

– Igen, a dallam ismerős... – bólintott elismerően Pasquale mester, miközben néhány vég szövetet rakott ki a pultra, Giuseppe elé. Sarto befejezve az éneket, a legolcsóbb szövetnél kötött ki.

– Ez nem tart ki semeddig! – csóválta fejét a kereskedő. – Ezt vedd, ez tartós, kitűnő anyag – rakott Giuseppe elé egy erős, fekete anyagot Pasquale.

– Azt elhiszem, de mennyibe kerül egy ilyen?! – kérdezte szorongva a káplán.

– Nos – kezdte gondolkodást színlelve Pasquale –, talán beír-
hatjuk ezt is a főkönyvbe!

– Tehát mennyi? – sürgette Giuseppe.

– Már nyugtáztam is, nincs visszaút! Itt – bökött a könyvre Pasquale –, láthatod magad is!

Nagy szemeket meresztett Giuseppe Sarto, mikor az üzlet-
könyvbe tekintve meglátta a bejegyzést, amit a zeneértő kereske-
dő tiszta írásával az ő neve után írt.

– Ne csodálkozz, Beppo! – mondta Pasquale mester. – Mond-
tam, hogy ismerem a dallamot... de a szövegből is értek legalább
annyit, hogy Credo in unum Deum. Ez igaz, de én mint kereskedő

is hiszek: ha egyszer püspök leszel, majd kifizeted az adósságot!

– Isten fizesse meg ezerszeresen! – kiáltotta boldogan Giuseppe. – Az anyagiakat illetően is meg kell elégednie ennyivel, mert ha csak püspöki hivatalomban reménykedik, azt hiszem, az utolsó ítélet napjáig adósa maradok önnek.

– Ki tudja azt, ki tudja! – nevetett fel Pasquale mester, miközben kezét nyújtotta az indulni készülő Giuseppének.

Bistacco szabó fejcsóválva jegyezte le Sarto méreteit egy papírra.

– Soványabb lettél, Beppo! – jegyezte meg szomorú hangon. – Úgy látom, nem nagyon kényeztet el a tombolói plébánia szakácsnője.

– Ez nagy tévedés, kedves Bistacco mester! – mondta Giuseppe. – A jó Filomena úgy tömne nudlival, mint egy libát, de sajnos nem használ semmit.

– Biztos még mindig olyan nyughatatlan vagy, mint voltál! – állapította meg Bistacco mester.

– Filomena kisasszony is „örökmozgónak” nevez – helyeselt mosolyogva Giuseppe. – De bocsásson meg, sietnem kell, már alig várom, hogy lássam édesanyámat és testvéreimet.

Nagy volt az öröm a szülői házban, mikor a tombolói káplán váratlanul belépett a kapun.

– Édes fiam, ha tudom, hogy jössz, gesztenyés sülttel várlak! – kiáltott fel kezét összecsapva Margherita asszony.

– Ugyan édesanyám! – ölelte át Giuseppe. – Jobban ízlik nekem itthon a puliszka, mint máshol a legfinomabb libasült.

Margherita asszony betessékelte fiát a konyhába, a testvérek is mind utána vonultak és körülülték az asztalt és beszélgetni kezdtek a konyhában, ahol régen oly sokszor gyűlt össze a család.

– Angelo őrmester lett a katonai csendőrségnél! – mondta nagy büszkén Margherita asszony, Angelo levelét lobogtatva a kezében.

– Mindig szeretett volna csendőr lenni – nevetett Beppo, és mindannyiuk örömeire újból elmesélte a castelfrancói kofaasz-

szony esetét. – Angelo már akkor kijelentette, látva a rendőr határozott viselkedését, hogy ő más hivatást el sem tudna képzelni magának, mint hogy csendőr legyen. Mindenki jóízűen nevetett. Margherita asszony sebtében eléjük tette a puliszkát – Giuseppe kitalálta, tényleg csak az volt otthon –, s miközben lakmároztak, újabb történeteket meséltek egymásnak, ki a múltból, ki pedig a jelenből merítve előadásához az anyagot. A kedélyes beszélgetést, az emlékek homályból feltörő áradatát Beppo szakította félbe, mikor hirtelen órájára pillantott. Margherita asszonynak összeszorult a szíve. A zsebóra láttán? Beppo fia távozásán? Miként az idő összefügg a térrel, a „van” a „hiánnyal”, s kielemezhetetlen mi fájhat jobban, úgy Margherita szívében is összefonódott öröm – fájdalom, valóság – emlék.

Giuseppe, mielőtt elhagyta volna Riesét, néhány szóra betért Pietro Battistonhoz, a Politikushoz.

– Üdvözlét a káplánok gyöngyének! – fogadta harsányan Battiston.

– Mi újság a politikában? – kérdezte tréfásan Giuseppe.

– Hogy mi újság? – hüledezett Battiston mester. – Nem túl sok, csupán annyi, hogy hamarosan felszabadulunk, Beppo! Garibaldi csapatai a dél-tiroli határnál állomásoznak! Bármikor betörhetnek Velencébe és akkor úgy elverik az osztrákokat, mint ötvenkilencben Solferinónál, és aztán...

– Maga semmit sem változott! – szakította félbe Giuseppe. – Szívesen meghallgatnám fejtegetéseit a politikai konstellációról, de sajnos csak annyi időm van éppen, hogy kezet rázzak önnel. Isten áldja, Battiston mester.

– Isten áldjon téged is, Beppo! De azt még meghallgathatnád, hogy ötvenkilencben Magentánál hogy futottak az osztrákok, mikor... – kiáltotta Giuseppe után a Politikus, de jobbnak látta félbeszakítani a mondatát, mivel „hallgatósága” gyors léptekkel eltűnt az útszéli riesei fák hűvös árnyékában.

– Megvásárolta az anyagot? – kérdezte szigorú hangon Filomena a hazatérő káplántól.

– De még milyet! – jelentette ki büszkén Giuseppe Sarto. –

Rádásul ingyen! Azaz hogy... a Credóval fizettem... Itt van, kedves Filomena – szedte elő az ezüstöket Giuseppe –, most már igazán elfogadhatja tőlem a kosztpénzt.

– Nem kell! – utasította vissza haragot színlelve Filomena. – Csak nem képzeli, hogy hagyom magam hibáztatni a szegény megkárosított Baghetto mester miatt, aki öntől már jó ideje hiába követeli, jogosan persze, az elmaradt lakbért!

– Hiába, Filomena – nevetett fel Don Sarto –, mégiscsak a legkiválóbb szakácsnő maga, az egész kerületben!

– A kerületben? – kérdezte csalódottan Filomena.

– Beszélek itt összevissza – mentegetőzött Sarto –, úgy értem, hogy az egész trevisói egyházmegyében... természetesen!

Garibaldit, aki a hatalmas piemontiak akarata ellenére tört be Dél-Itáliába, leverték, csapatai letették a fegyvert. A háborús veszély egyelőre megszűnt, a Szentatya keresztútja azonban folytatódott.

Don Costantinit egyre súlyosbodó asztmája gyötörte. Egészségi állapota leromlott, s 1862 nyarán, a tikkasztó meleg szörnyű fuldoklási rohamokkal kínoztta. Káplánja, Don Sarto, sokat virasztott ágya mellett, elvégezve napközben a lelkipásztori munkát helyette is.

– Hogy érzed magad, plébános úr? – kérdezte egy napon Giuseppe, mikor reggelihez készülődvén betért a plébániára. – Hogy aludtál?

– Viszonylag jól! Remélem, vasárnap már misézhetek – válaszolta ábrándozva Don Costantini. – Bár prédikálni aligha tudnék...

– Az nem baj – vágott közbe Giuseppe –, majd prédikálok én helyetted is!

– De neked a saját prédikációdra kell készülnöd – ingatta fejét a plébános.

– Mondd már, készülök kettőre! – nevetett fel Giuseppe. – De hallgasd csak, lenne egy tervem, amit szeretnék megbeszélni veled.

– Essünk túl rajta! – tréfálkozott Don Costantini. – Kíváncsi vagyok, milyen újabb ötlettel állsz elő?

– Gyermekkórust szeretnék szervezni – lelkesedett a káplán –, a capella, érted? Ez az igazi istentisztelet!

– De nekünk kiváló orgonánk van, Don Beppo! – mondta csodálkozva a plébános.

– Azt majd más alkalomkor használjuk – hárította el a problémát Giuseppe. – És még valamit! A mi fiataljaink alig tudnak olvasni, még kevésbé írni. Szeretnék esti oktatást szervezni a számukra! Mi a véleményed erről, plébános uram?

– A gondolat nem rossz! – ismerte el Don Costantini. – De komolyan hiszel abban, hogy ifjú parasztjaink és kupeceink eljönnek majd ábácét és egyszeregyet tanulni?

– Meggyőződésem! – mondta határozottan Giuseppe.

– Akkor próbáld meg! – biztatta a plébános.

– Rendben, megpróbálom! – örvendezett Giuseppe. – Tehát gyermekkórus és esti iskola! Viszontlátásra, plébánosom és jobbulást.

– Örökmozgó! – kiáltott utána nevetve Filomena.

Giuseppe lázas sietséggel dolgozott. Mikor mindenszentek napján, az ünnepi szentmisén, először csendült fel az ifjú énekesek tiszta hangja, a tombolói hívek áhítattal vegyes csodálkozással pislogtak egymásra. Ez már az igazi Don Sarto volt. Sikerült megvalósítania tervét, s ez mindenkit csodálkozással töltött el.

Közben az esti iskola is beindult. Don Sartónak az első tagozat után hamarosan egy másodikat is kellett indítania, a haladók számára, amelynek vezetését az iskolamesterre bízta. Ő maga továbbra is az analfabétákat oktatta.

– Miért nem a második tagozatot választottad magadnak? – kérdezte Don Sartót plébánosa.

– Mert az első nagyobb fáradsággal jár – felelte Sarto olyan természetes hangszínnel, mintha ez lenne a világon az egyetlen lehetséges válasz.

Don Sarto az esti iskola növendékeit rávezette arra, hogy sokkal előnyösebb üzleteket köthetnek akkor, ha megtanulnak

írni és olvasni. Ez a felismerés annyira meghatotta őket, hogy szinte egymást túlszárnyalva tanultak.

– És mit kell fizetnünk a tanításért? – kérdezte egyszer az egyik első tagozatos tanuló.

– Fizetni? – csodálkozott el az első pillanatban Don Sarto, majd észbe kapva így folytatta: – Igen, természetesen, fizetni persze kell!

– És mennyit? – hangzott az aggodalmaskodó második kérdés.

– Olyan fizetséget kívánok, amelyet attól tartok, nehezen tudnak majd megfizetni... Azt szeretném, ha a jövőben nem káromkodnának! – bökte ki végül is határozottan a káplán.

Először megdöbbenve néztek egymásra és Don Sarto az ifjak, de aztán végül is megígérték, hogy teljesítik a káplán különös kérését, mivel nem szeretnének adósai maradni.

Az esti iskola és az énekkar mellett, melyek önmagukban is rengeteg munkát igényeltek, a fáradhatatlan Don Sarto egyéb dolgokra is szakított magának időt. Egyik vasárnap például néhány fiataalt, akik az utcán kószáltak, meghívott a lakására.

– Biztos katekizmust kell tanulnunk! – mondta lehangoltan az egyik.

– Vagy rózsafüzért imádkozni! – folytatta gyanakodva a másik.

– Dehogy! Kártyázni fogunk! – nyugtatta meg őket vidáman a káplán.

– Pénzre? – kérdezték szinte egyszerre a kis csavargók.

– Természetesen! – nevette el magát Sarto. – Nadrággombra én nem játszom!

Don Sarto szobája csakhamar megtelt utcagyerekekkel, akik néhány óra múlva, szomorúan tapasztalva a káplán úr ügyességét, sajnálkozással néztek árva garasaik után.

– No, most már elég a játékból! – emelkedett fel helyéről a káplán és a gyerekek legnagyobb döbbenetére kiosztotta az elnyert pénzdarabokat. – Szeretnék nektek valamit elmesélni.

– Jó, de izgalmas legyen! – kiáltották lelkesen a legénykéek. És Don Sarto elmesélte nekik Szent Tarzicius történetét, akit a római utcagyerekek öltek meg, amikor az Úr Jézust vitte magával az

utcán. A kis csavargók egy pillanatra sem vették le szemüket Don Sartóról, aki inkább eljátszotta, mint elmesélte nekik ezt a csodálatos legendát.

– Érdekes történet volt! – állapította meg egyikük, mikor a káplán befejezte. – Olyan izgalmas volt, mint egy igazi gyilkosság a búcsúban.

– Eljöttök jövő vasárnap is? – kérdezte búcsúzásnál Don Sarto.

– Igen, igen! – felelték kórusban a gyerekek. – És szólunk a többieknek is, hogy jöjjenek.

Vasárnapi délutánokon a káplán szobája csakhamar aggasztóan szűknek bizonyult, annyi fiatal gyűlt össze benne. A székeket, az asztalt, az ágyat, az egész padlót, de még az ablakpárkányt is ellepték a fiatalok. Először mindig játszottak, majd mesélnie kellett Don Sartónak, míg végül egy szép ének után mindenki boldog, elégedett arccal elbúcsúzott. Tavasszal Don Sarto kivitte őket a szabadba, labdázott és fogócskázott velük a réten. A szülők örültek ennek, ám akadt egy-egy jámbor lélek, aki őszintén megbotráncozott a kártyázó, labdázó, fogócskázó káplánon.

Igy történt, hogy a zöldségkereskedő Amália kisasszony, aki egy túl jámbor, de élesnyelvű személy volt, egy napon megjelent a plébánián, hogy misepénzt adjon Don Costantininek, egy különös szándékra.

– És mi lenne az a különös szándék? – kérdezte gyanútlanul a plébános.

– Sarto káplán megtéréseért szeretném a misét... – suttogta jelentősegteljesen a hajadon, de mielőtt bővebb magyarázatba kezdett volna, a plébános a misepénzzel együtt kitessekelte a szobából.

– Borzalom! Ezen a szent helyen ilyet kell tapasztalnom! – sóhajtozott már az utcán Amália, és egy gyalogos búcsújárást ígért Szent Antalnak Paduába.

– A misepénzt nyugodtan elfogadhattad volna! – nevetett Don Sarto, mikor plébánosa elmesélte neki a történeteket. – Talán tényleg szükség lenne a megtérésemre... Amália végül is jámbor nőszemély!

– Engedelmeddel én lemondok az ilyen jámborságról! – mond-

ta mérgesen Don Costantini. – Milyen jámbor az, aki éles nyelvvel az egész falut kibeszéli.

– Nincs ember hiba nélkül! – mondta szelíden Sarto. S e megállapítására a jó tombolói plébános már nem tudott, vagy nem akart válaszolni.

– Van egy tervem! – mondta egyik nyár eleji napon Don Sarto plébánosának.

– Megint? – nyögött fel Don Constantini. – És mi az?

– A plébánia homlokzatára egy órát szeretnék, amit mindenki láthat. Az emberek így megtudhatnák, hogy mennyi az idő és pontosan jönne az istentiszteletre.

– Megbolondultál? – pattant fel a plébános. – Egy ilyen óra veszettül sok pénzbe kerül!

– Egy krajcárba sem fog kerülni! – ígerte meg mosolyogva Sarto. – Csak engedd, hogy megcsináljam.

Másnap reggel nagy munkában találta Sartót a plébánosa. Létrán állva a plébánia egyik fala előtt, amint körzövel, mérőbottal és szénnel, mindenféle vonalakat és íveket rajzolgat a falra. Az így megszerkesztett vonalakat fekete festékkel gondosan átfestette és a sugárvonalak közepébe egy acélvesszőt állított be. Végezetül a számokat festette fel, és így elkészült a Don Sarto által tervezett és kivitelezett napóra.

– Te aztán egy igazi fenegyerek vagy! – dicsérte meg Sartót a plébános, mikor a mű elkészült.

Vasárnap szerencsére sütött a nap, így az egész falu elindult az istentiszteletre, mivel a különös óra, amit naponta állhatatosan megcsodáltak, az acélvessző árnyékával pontosan jelezte az időt.

Újabb siker! Nagy örömmel állapította meg Sarto, hogy egyéb dologban is komoly változás történt a faluban. Lassan a káromló hangok is elcsendesültek. Talán figyelmeztetés volt az az eset a fiatal káplán számára, amikor az egyik növendéke az esti iskolában, visszaesett régi rossz szokásába és mérgében egy nagyot káromkodott. Don Sarto annyira felháborodott a történeteken, hogy dühét nem tudta elfojtani és egy erőteljes pofonnal honorálta az ocsmányságot.

– Hú, a mindenségit! – mesélte el később a kamasz. – Akkor még egyszer alaposan meg lettem bérnálva.

Sartót nagyon lehangolták a történetek. Szemrehányásokat tett magának hevessége miatt, és még aznap este kijelentette Don Costantini előtt:

– Azt hiszem, én is elkezdek tubákozni! Ma megtapasztaltam, hogy ez a lelkipásztorkodás szempontjából valóban nélkülözhetetlen eszköz.

AZ A BIZONYOS DON SARTO

1865 egyik októberi vasárnapján Don Carlo Carminati, gallierai káplán kereste fel a tombolói plébániát, és Don Sarto után érdeklődött.

– De hát mi történt? – kérdezte Costantini plébános, aki éppen egy kis ebéd utáni szunyókálásra készült, kopottas karosszékében. – Don Sarto éppen most ment a templomba, hogy a szokásos keresztény oktatást megtartsa.

– Arra kérném, kedves plébános úr – lihegte a kissé testes káplán, miközben homlokáról az izzadtságot törölgette –, hogy vegye át tőle a keresztény oktatást, tudniillik... neki feltétlenül meg kell tartania nálunk az aratási hálaadó ünnepi prédikációt!

– Hogy micsodát kell megtartania? – nézett rá értetlenül Don Costantini.

– Hát nem érti, plébános úr – türelmetlenkedett a káplán –, Don Sartónak Gallierába kell jönnie! Az ünnepi szónok hirtelen megbetegedett, csak az ön káplánja ugorhat be helyette...

– Hohó, önök hárman is vannak Gallierában! – szakította félbe Don Costantini. – Miért nem prédikál önök közül valaki?

– Sajnos senki sem készült közülünk, s így egyikünk sem merne felmenni a szószékre, tudja a plébánosunk... – vakarta meg izzadt homlokát Carminati. – Itt egyedül csak az ön káplánja segíthet.

– Az én káplánom köszöni szépen a bizalmukat, de sajnos... – emelkedett fel helyéről Don Costantini, miközben Carminati megragadta a karját és könyörgő hangon, kétségbeesetten kérlelni kezdte:

– De muszáj, értse meg végre! Az osztrák császárnő, aki gallierai kúriáján időzik éppen, az egész udvarával együtt ott lesz a misén! Senki sem blamálhatja magát közülünk...

– Értem! – vágott közbe gúnyosan Don Costantini. – Ezért döntöttek úgy, hogy Don Beppo lesz az, aki majd önök helyett is blamálni fogja magát.

– Egyáltalán nem erre gondoltunk! – háborodott fel a káplán. – Tudjuk, hogy ő a kisujjából kiráz egy ilyen prédikációt.

– Van önnek fogalma arról, hogy ő milyen lelkiismeretesen készül, mielőtt felmegy a szószékre? – magyarázta Don Costantini, majd egy nagyot legyintett a levegőbe, Don Carminati szemébe nézett: – Bánom is én, tegyen, amit akar! De a maga dolga, hogy elcsípje őt. A keresztény oktatást megtartom én! – mondta a plébános, szomorú pillantást vetve karosszékre, majd elindult a templom irányába.

Carminati káplán úgy rohant fel a templomba, ahogy csak nehéz testsúlya engedte. Don Costantini előtt ért a sekrestyébe, ahol is Don Sarto éppen karingjét öltötte magára. Nagy sietséggel, kusza mondatokban adta elő kérését; Sarto éles eszének köszönhető, hogy ha nem is mindent, teljes egészében, de a lényegyet kihámozta belőle.

– Mikor lenne a szentbeszéd? – kérdezte gyanakvóan Giuseppe Sarto.

– Három órakor, de könyörgöm siess, egy percet sem szabad veszítenünk! A kocsikint áll és vár!

– De hogy képzeled ezt? – nézett rá döbbenten Sarto. – Előkészület nélkül én nem megyek fel egyetlen szószékre sem!

– Te vagy az egyedüli ember, aki ezt megteheti – tördelte kezét Carminati.

– Nem, nem! – védekezett Sarto. – Kapásból prédikálni, túl nagy kívánság, barátom!

– Ne kényeskedj, mint egy primadonna! – korholta kétségbeesetten Carminati. – Gyere velem és prédikálj. A plébánosod majd megtartja helyetted a keresztény oktatást.

– Hallod, beharangoznak! – figyelmeztette barátját Sarto. – *Adiutorium nostrum in nomine Domini!*

– Qui fecit coelum et terram! – felelték rá kórusban a ministránsok.

– Megállj, Don Beppo! – kiáltotta az éppen belépő Don Costantini. – Én megtartom a keresztény oktatást, te pedig menj Gallierába!

– Ez plébánosi utasítás? – tétovázott Sarto.

– Vedd ahogy akarod, csak indulj! – szólt keményen a plébános. – Ne várasd meg a társadat!

Don Sarto nem ellenkezett tovább, így néhány perc múlva a kocsí, a pótszónokkal együtt, elindult Galliera felé.

– Ön megmentett minket, Don Sarto! – üdvözölte a megkönnyebbülés sóhajával a gallierai plébános, Don Giuseppe Ochs. – Jöjjön csak, jöjjön! – sürgette Sartót a plébános és megragadva csuklóját, beráncigálta őt a dolgozószozájába. – Ott a papír és a ceruza, a szalvéta alatt pedig egy kanna babkávét. Készülj, dolgozz! Van még huszonöt perced.

Mielőtt Sarto feleszmélhetett volna az események zűrzavarából, a plébános már be is zárta kívülről a dolgozószoza ajtaját. A szerencsétlenül járt tombolói káplán így kénytelen volt megadni magát sorsának; meditálni kezdett.

Miután letelt a kiszabott idő, a dolgozószoza rabságából a sekrestyébe vezették Don Sartót.

– Ne feledkezz el az Őfenségének kijáró tiszteletadásról! – intette lihegve Don Carminati, mielőtt Sarto a szószékre lépett volna. – Anna Maria Carolina Pia császárné is itt van, az egész udvartartásával együtt!

– Még ez is! Az én gyalázatom a ti fejetekre száll! – sóhajtott fel Giuseppe Sarto, majd keresztet vetett és elszánt léptekkel elindult a szószék felé.

– „Kitárod karod és eltöltesz mindent ami csak él, áldásoddal!” – csendült fel Sarto tiszta hangja, a gallierai templom falai között. A kenyérszaporítás csodájáról beszélt. A Megváltó mélységes együttérzéséről, irgalomteljes jóságáról, ahogy megvendégelte az éhező tömeget. Növekvő lelkesedéssel dicsőítette a jó Isten hatalmát, aki gyermekeinek jó esztendőt ajándékozott, gazdag termé-

sével a kenyérszaporítás új csodáját adományozva az inségben szenvedő népnek.

Első alkalommal történt, hogy Sarto nem egy kínos gondossággal készült kéziratból beszélt, mégis folyékonyan, eredeti, ellenállhatatlan szavakkal, s páratlan tüzzel fejezve ki magát. Egy jó órán át tartó, szinte himnuszként hangzó magasztalását mindenki kitörő elismeréssel fogadta.

– Ez volt a legjobb prédikáció, ami elhangzott eddig a mi templomunkban! – ujjongott a plébános, amikor Sarto visszatért a sekrestyébe.

– Kényszer nélkül sohasem mertem volna ilyen készületlenül felmenni a szószékre – rázta a fejét Sarto. – Ez igazi Isten-kísértés volt!

Később a plébánián, ahol a meghívott papok egy üveg kitűnő terlei mellett üldögéltek, az irigység legkisebb nyoma nélkül gratuláltak Sartónak a káplánok is.

– Egy ilyen kitűnő szónok mint te, csodálkozom, hogy hét év óta még mindig a tombolói kupeceknek prédikál! – nevetett fel Don Francesco Elero, a gallierai másodkáplán. – Neked már régóta plébánosnak vagy prelátusnak kellene lenned. Nem mondom, a püspök jól megfedkezett rólad!

– Én elégedett vagyok a tombolóiakkal! – felelte Sarto.

– Nos, ha nem adott neked semmilyen kitüntetést a püspök, akkor majd adunk mi! – kacsintott társaira Don Carminati. – A trevisói egyházmegye minden szegény és segítségre szoruló papjának, mától kezdve te vagy a büszkesége és dísze. Ezért a mai nappal ünnepélyesen kitüntetünk téged: a káplánok káplánja – azaz a cappellanus de cappellanis címmel!

A társaság ujjongva ünnepelte a különös címmel kitüntetett szónokot.

– Kedves fiaim! – fordult káplánjaihoz Don Giuseppe Ochs. – Hosszú idő óta ez volt az első jó ötlet, ami megfogamzott az agyatokban. Éljen tehát a mi kedves Giuseppe Sartónk, cappellanus de cappellanis!

Don Antonio Pozzi, az egyik szellemes és mindig vidám szomszédos pap, kenetteljes ünnepi beszédbe kezdett, amelynek vé-

gén felszólította Don Sartót, hogy fejtse ki a társaság előtt, capellanus de capellanis programját.

– Szívesen teszek eleget Don Antonio testvérünk kihívásának, annál is inkább, mert most bebizonyosodott, hogy mestere ő a rögtönzött beszédnek. De ha már mégis engem, szegény tombolói káplánt szedtek rá az urak és küldtek fel készületlenül a szószék-re, és neveztek ki a káplánok káplánjának, úgy ezek után elvárom, hogy engedelmeskedjenek is nekem. Mától kezdve mindnyájan az én kovácsműhelyembe kerülnek! – kiáltotta jól megjatszott komolysággal Sarto, miközben jobb öklével a bal tenyerébe sújtott. – Mint acél az üllőre! Előbb vagy utóbb, mindnyájan sorra kerülnek majd, káplán urak!

– Csak lassan a testtel! – mondta nevetve Don Elero. – Mi hamarosan plébánosok leszünk!

– Nem baj! Sorra kerülnek majd a plébánosok is! – folytatta az elkezdett játékot Sarto.

– Micsoda elbizakodottság! – tiltakoztak nevetve a jelenlévő plébánosok.

– Alig kapott címet, máris belehabarodott! – kiáltotta Antonio Pozzi.

– És a püspökök? – szuszogta ingerülten Don Carminati. – Vajon ők is sorra kerülnek majd?

– Nekik is hajlonganiuk kell előtted? – csendült fel ismét Don Elero éles hangja.

– Igen, még a püspököknek is, a káplánok káplánja előtt! – folytatta kiélezésig a tréfát Sarto.

– Ez igen! – szakította félbe a vitát Don Pozzi. – Kellő tiszteletet szerzel nevednek. Olyan vagy, mint egyiptomi József, a névrokonod: amint piros ködmönét felvette, máris azt álmodta, hogy mindenki meghajolt előtte.

– De az az álom mégis csak valósággá lett! – vélekedett Ochs plébános. – Ki tudja, talán a mi Beppónk is egy szép napon...

– Elég, hagyjuk a tréfát! – szolt közbe Sarto, és szívből nevetni kezdett. – Én tökéletesen megelégszem Tombolóval is! Oda való vagyok én, tudom, és semmi kedvem piros ködmönt ölteni, mert

még úgy járnék, mint említett névrokonom: testvéreim verembe vetnének és eladnának egy pár ezüstért.

– Gondolod, hogy adnánk érted annyit? – ugratta Pozzi.

– De most komolyan, Don Beppo! – vetett véget az élcelődéseknek Don Giuseppe Ochs. – Úgy látszik, hogy a hatóság valóban megfélekezett rólad. Ideje lenne, hogy eszébe juss a püspöknek és egy jó plébániát kapj.

– Szegény püspökünknek most más gondja van! – rázta a fejét Sarto.

– Ez valóban igaz! – helyeselt Cittadella plébánosa. – IX. Pius pápához való hűsége miatt sokat kell szenvednie. Legutóbb a Dómban valaki belekiabált a prédikációjába, mikor védeni próbálta sokat szenvedő szentatyánkat.

– Igen, hallottam róla! – bólintott szomorú arcot vágva Ochs plébános. – Sőt azt is hallottam, hogy mit válaszolt a közbeszólónak.

– Mit válaszolt? – kérdezte kíváncsian Sarto.

– Ezt: „Hogy merészel ön – kiáltotta a szószékről – egy katolikus püspököt megzavarni és Krisztus helyettese előtt tiszteletlenül beszélni. Ez egy katolikus templom! A katolikusoknak pedig egyáltalán nem lehet visszatetsző, ha a pápáról a neki kijáró tisztelettel beszélek. Én itt az őrhelyemen állok, jogom van arra, hogy az igazságot hirdessem. És akinek ez nem tetszik, még ha katolikus is, menjen ki innen!”

Mély hallgatás következett. A vidám hangulatot komolyabb gondolatok váltották fel. Giuseppe Sarto szólalt meg először:

– Don Jacuzzi, hajdani lelkészünk Riesében, egyszer egy tanulságos mondattal ajándékozott meg, amit nem felejték el azóta sem: „A pápával és mindig csak a pápával!”

– Gonosz idők ezek! – ingatta fejét Cittadelle plébánosa. – És azt hiszem, mi sem tehetünk mást, mint hogy megszívleljük, amit Don Sarto mondott az imént.

A plébánia kapuharangjának csendülése vetett véget a beszélgetésnek. Néhány pillanat múlva a házvezetőnő lépett be a szobába és izgalomtól elcsukló hangon jelentette:

– Egy ember van itt az udvartól! A császárné szeretné látni az ünnepi szónokot.

– Hű a mindenit! – csapta össze tenyerét Don Pozzi. – A káplánok káplánja, mint egyiptomi József, hamarosan arany hintóban fogja járni az országot! A fáraóné már ki is vetette rá a hálóját.

Don Sarto döbbenten emelkedett fel a helyéről.

– Bizonyára csak tréfa... – dadogta.

– Nem, nem! – tiltakozott a házvezetőnő. – Győződjék meg maga, Don Sarto, a hintó a kapu előtt vár!

– Na, mit mondtam? – nevetett fel Don Pozzi.

– Illetlen dolog megvárakoztatni őfenségét! – intette Sartót a plébános.

– Isten nevében! – sóhajtott fel a tombolói káplán és a házvezetőnő kíséretében elindult, hogy beszálljon a császárné hintójába.

A nagyasszony, aki egyébként született itáliai hercegnő volt, választékos szavakkal, szeretetreméltó kifejezésekkel üdvözölte a fiatal papot.

– Szeretném megköszönni szavait! – mondta kezét nyújtva a császárné. – Bevallom, ritkán fog meg egy szentbeszéd, de az öné... az igen! Ön a nehéz időkben, amelyben élünk, úgy látom, egy új reményt fakasztott, amely Isten mindenhatóságában és jóságában gyökerezik.

A császárné búcsúzóul egy aranyórát ajándékozott a szegény, falusi káplánnak. Sarto annyira megilletődött, hogy elfelejtette visszautasítani, de még csak megköszönni is.

Amikor otthon Tombolóban Don Costantininek beszámolt prédikációjának visszhangjáról és megmutatta a császárné ajándékát, a jó plébános szinte magán kívül volt a meglepetéstől és az őszinte örömtől.

– Ha nem ismernélek olyan jól, Don Beppo – mondta a plébánosa –, akkor most félnem kellene, hogy elbizod magad. Ezt az órát azonban egész életedben meg kell becsülnöd! Nem minden falusi káplánt ér ilyen megtiszteltetés.

Néhány nappal később azonban, mikor Don Costantini kérte, hogy mutassa meg neki a császárné ajándékát, mert szeretné azt jobban szemügyre venni, Sarto zavartan válaszolta:

– Pillanatnyilag sajnos nem tudom megmutatni...
– Hogy lehet az? – vágott közbe Don Costantini. – Csak nem elkótyavetyélted?

– Az a helyzet – mondta türelmesen Sarto –, hogy jelenleg a castelfrancói zálogházban tiktakol. Feltétlenül szükségem volt ugyanis pénzre, amiből tanítványom, Pio Antonelli, a papi szemináriumba mehet!

– De mégiscsak a császárné órája volt! – háborodott fel a plébános.

– Lehet, de nekem már volt egy óráim, amit az édesanyámtól kaptam! Minek kettő? – kérdezte Sarto, majd előhúzta zsebéből egyetlen nikkellórát és gyöngéden nézegetni kezdte. – Kétségtelenül ez az értékesebb, azért adtam el a másikat!

Tizenegy órát mutatott Don Sarto napórája, amikor 1866 egyik májusi reggelén egy idősebb kinézetű, tiszteletreméltó papi személy kondította meg a plébánia kapujának harangocskáját.

Egy mezítlásbas, úgy tizenkét év körüli gyerek futott a kapuhoz, és kíváncsi tekintettel bámult a jövevényre.

– A plébános úr nincs itthon! – hadarta némi tétovázás után a fiúcska, és már be is akarta zárni a résnyire nyitott kaput, amit az előkelő idegen ernyője végével ügyesen megakadályozott.

– Csak ne olyan sietve, fiacskám! – mondta mosolyogva. – Én Luigi Marangoni kanonok vagyok, a dogmatika tanára, a trevisói szemináriumból.

– A bácsikám sajnos ennek ellenére sincs itthon, Don Mahagóni.

– Marangoni! – javította ki a kanonok. – És a főtisztelendő káplán úr itthon van?

– Don Sarto el van foglalva... és én is!

– No, és mivel? – csodálkozott mosolyogva Don Marangoni.

– A latinnal és a nudlival! – válaszolta türelmetlenül a fiúcska.

– Hol vagy, Fidelio? – kiáltotta egy hang, majd felkötött kötényben, tésztás kézzel, Don Sarto lépett ki a konyhából.

– Egy professzor van itt Trevisóból, bizonyos Don Makaróni! – újságolta a fiú. – A bácsikámat keresi!

- Ó, főtisztelendő kanonok úr – dadogta kissé zavartan Sarto.
- Bocsásson meg kérem, a plébánosom beteghez ment és én...
- Azt már tudom! – nevetett Don Marangoni. – Éppen nudlit csinál, s közben latinra oktatja ezt a kis csibészt.
- Fidelio Don Costantini unokaöccse! Csak pár napja érkezett Tombolóba, gondoltam tanítgatom egy kicsit, hátha megszereti a latin nyelvet – magyarázkodott Sarto.
- És a nudli? – kérdezte tréfásan a kanonok.
- A szakácsnőnk pár napra elutazott beteg édesanyjához – magyarázkodott tovább Sarto. – Közben én látom el a konyhát...
- És ért is hozzá? – kérdezte csodálkozva Don Marangoni.
- Természetesen! – világosította fel Sarto. – Tudja kanonok úr, mi otthon az egész életünket a konyhában töltjük. Mikor anyám nudlit készített, mindig figyeltem hogy csinálja... De tessék befáradni! – kapott észbe Sarto és kinyitotta a fogadószoa ajtaját.
- Ha megengedi, én inkább magukkal mennék a konyhába – nevetett a professzor. – Érdekelne ugyanis, hogy hogyan készül az a nudli.
- Semmi akadály! – mondta kissé meglepődve Don Sarto. – Tessék parancsolni, erre van a konyha.
- Szerencsére nem tartott sokáig a főzőcske, mert a plébános úr hamarosan megérkezett. Barátságosan üdvözölte a vendéget és hamar kivezette a fizek birodalmából.
- Nem hiszem, hogy elég lesz ennyi nudli! – állapította meg Fidelio, mikor egyedül maradtak a konyhában. – Makaróni professzor úgy néz ki, hogy egymaga elintéz egy tál nudlit.
- Marangoninak hívják, te komisz kölyök! – helyesbített Don Sarto. – Különben igen komoly koponya, mindenekelőtt nagy matematikus.
- Uram, segíts! – jajdult fel Fidelio. – Remélem, nem fogja kikérdezni Püthagorasz tételét.
- Egy órával később a három pap, a kis Fidelióval együtt, a megterített asztalnál ült.
- Nagyon ízlik a spagettija, főtisztelendő káplán úr! – dicsérte

a professzor Sarto nudliját és harmadszor is telerakta a tányérját. Fidelio az asztal alatt, alig észrevehetően megbökte Sarto lábát.

A kanonok az étkezés alatt a legfrissebb eseményekről tudósította a két papot. Arról a szövetségről beszélt leginkább, amelyet pár héttel előbb kötött meg Piemont Bismarckkal.

– A poroszokkal való szövetkezés nem nagyon tetszik nekem, bár ez kétségtelenül az osztrák uralom végét jelenti Itáliában! – magyarázta Don Marangoni. – Sajnos azonban az is kétségtelen, hogy ez háborúhoz vezet.

– Óvjon meg minket az Isten! – sóhajtott Don Costantini.

– Egyszer végre meg kell oldani ezt a kérdést is – mondta aggodalmas hangon a kanonok. – Egész Itáliában szenved az egyház! Felháborító ahogy gyalázzák püspökeinket, mert hűségesek a szentatyához.

Giuseppe Sarto aggodalommal gondolt Angelo testvérére, aki még mindig az osztrák seregben szolgált. Nyolcévi szolgálatát már letöltötte ugyan, de a fenyegető veszedelem miatt, társaival együtt visszatartották őket.

Az étkezés meglehetősen szótlanul fejeződött be. Elgondolkozva játszadozott a tányérjában maradt utolsó szál nudlival a kanonok. Fidelio aggódva figyelte. Attól tartott, hogy a szál nudlit addig-addig piszkálgatja majd a kanonok úr, amíg lassan-lassan ki nem rajzolódik belőle egy derékszögű háromszög és akkor vége: Püthagorasz tétele következik! Fidelio nem járt messze az igazságtól, de szerencséjére a nudliból csak egy pár görbe vonal alakult ki, amit szemlélgetve a professzor, mélyértelmű előadásba kezdett, valami paraboláról, hiperboláról meg ellipsziszről. Fidelio azonnal megnyugodott, hiszen ő ezekről még nem tanult, így ki sem kérdezhetik tőle. Mindenesetre próbált értelmes képet vágni, olyat, mint amelyikről lesugárzik, hogy a Püthagorasz tételének birtokában, éppen most készül következtetni az említett idomokra.

Don Costantini sem értett túl sokat a professzor előadásából, de Sarto, aki mindig is jó matematikus volt, érdeklődve hallgatta, kitűnő érzékkel szólva hozzá a felvetett problémához. A kanonok örömeiben, hogy ilyen kitűnő, hozzáértő emberre talált, már

kizárólag csak Sartónak magyarázott, egyre mélyebbre merülve fejtegetéseiben. A tudományos értekezésnek az vetett véget, hogy az utolsó szál nudli is eltűnt a kanonok úr szájában. A hálaadó imádság után Sarto és Fidelio leszedték az asztalt és visszavonultak a konyhába, elmosogatni az edényeket.

– A káplánja kitűnő szakács és kiváló matematikus! – mondta elégedetten a professzor Don Costantininek.

– Ugyanakkor fáradhatatlan lelkipásztor és kiváló szónok is! – toldotta meg élénken Costantini plébános.

– Lám, lám! – bólogatott a kanonok.

– Érdemes volna felhívni rá a püspök úr figyelmét... – mondta némi célzatossággal Don Costantini. – Már régen megérdemelt volna egy jó plébániát!

– Azt mondja, jó szónok? – gondolkodott hangosan a kanonok. – Éppen keresünk valakit, aki a Dómban Szent Antal ünnepén megtartaná a szentbeszédet. Gondolja, hogy Don Sarto alkalmas lenne erre?

– Ez egészen biztos! – helyeselt buzgón a plébános.

– Nos, akkor javasolni fogom – ígérte meg Don Marangoni.

Don Sarto nagyon elcsodálkozott az ajánlaton. Gallierában való összejövetelük óta, sokat gondolkodott azon, hogy elfogadhat-e egyáltalán bármilyen meghívást.

– Az csak természetes, hogy elfogadod! – mondták mindenütt a barátai. – Ha lapítani fogsz, nem tartunk többé a káplánok káplánjának.

– Rendben van, vállalom! – határozta el magát végül is Sarto. – De csak akkor, ha leirom és előbb felolvashatom nektek. Szeretném hallani a véleményeteket! – A káplántársak örömmel adták beleegyezésüket.

Don Costantini, jóllehet ismét kiújult régi betegsége, asztalhoz ült, hogy levelet írjon barátjának, Marcelli Tositti plébánosnak, Quintóba:

„Június 13-án Szent Antal ünnepén, káplánom, Don Sarto fogja tartani az ünnepi szentbeszédet a katedrálisban. Amint tudja, betegségem miatt egy lépést sem tudok megtenni.

Kérem, helyettesítsen engem, vegyen maga mellé más barátokat is és menjenek el, hallgassák meg őt. Szeretném, ha értesítést küldene az eredményről, benyomásairól. Ne mondja senkinek, de jegyezze meg jól, amit most írok: hamarosan látni fogjuk őt, mint plébánost, az egyházmegye egyik fontosabb helyén, azután piros harisnyában, azután...?”

Elérkezett június tizenharmadika.

– Ki tartja az ünnepi beszédet a Dómban? – kérdezték egymástól a trevisóiak.

– A tombolói káplán, bizonyos Don Sarto! – újságolta egy jól értesült férfi. – Fiatal pap, harmincéves ha van.

– Egy ilyen fiatal pap?

– Egy káplán?

– Tombolóból? Onnan nem kerül ki más, csak tehén és kupec!

– Na, akkor szép egy valamit fogunk hallani!

Ezen a reggelen, ilyen és hasonló kérdések, megjegyzések forogtak közzájön, az egész Trevisóban.

A nagymise és a prédikáció után azonban már csak az ámulat és csodálkozás hangjai hallatszottak szerte a trevisói utcákon:

– Ez egy igazi pap!

– Lélekkel és példamutatással megáldott!

– Ez a tombolói marhakupeczek között van?

– Lehetetlen!

– Kizárt, hogy sokáig ott maradjon!

Egy alacsony, púpos emberke, a De Luca cég üzletvezetője, aki egyébként előzőleg a legnagyobb ellenpropagandát fejtette ki a tombolói káplán személyét illetően, mise után a következőket jegyezte be naplójába:

„1866. június 13. szerda. Tiszta idő, délután kissé felhős.

A Dómban ünnepi szentmise, Szent Antal tiszteletére.

A szentmise után ünnepi szentbeszéd a csodatevő szentről, tartotta: Don Giuseppe Sarto, tombolói káplán. A szerénység a gyertyatartóig emelte! Egy fiatal zseni kitűnő beszédét

hallhattuk ötnegyed órán keresztül. Szép hasonlatok! Élettel stílus! Igen nagy hallgatóság, nagyrészüket tanult állásokból. Jelen volt az összes kanonok, a kispapok mind a szemináriumból és sok más pap.”

– Nos, hogy sikerült? – kérdezte kíváncsian Don Costantini, mikor Sarto belépett a szobájába.

– A Dóm plébánosa megkért, hogy jövő esztendőben prédikáljak boldog Henrik tiszteletére – mondta feleletként a káplán.

– Ohó! – csodálkozott a plébános. – A bozeni boldog Henrik tiszteletére mondott prédikáció az egész esztendő legjelentősebb eseményei közé tartozik! Idejében készülj rá, hogy jó munkát végezz, Beppo fiam.

A közvélemény érdeklődése közben a politikai események felé fordult. A már régóta esedékes háború, Itália, Poroszország és Ausztria között, kitört. Vég nélküli osztrák katonaoszlopok vonultak keresztül a vidéken. Giuseppe Sarto egyetlen örömét az jelentette ebben a hatalmas vonulásban, hogy viszontláthatta testvérét, akinek regimentje szintén Tombolón keresztül vonult a harctérre.

A mindig vidám és gondtalan Angelo, most komolynak és gondterheltnak látszott.

– Gonosz egy háború ez, testvér! – sóhajtott az őrmester, mikor megölelte Giuseppét. – Az olaszok saját véreik ellen harcolnak.

– Az Isten majd véget vet ennek is! – mondta meghatódva Giuseppe Sarto.

– Ha vége a háborúnak, levetem az egyenruhát! – mondta kissé dühösen Angelo. – Talán akad egy postamesteri állás a számomra... Jut eszembe! Írtam, hogy eljegyeztem magam?

– Igen, a Mantuából való Eleonora Siliprandival – bólintott Giuseppe. – Remélem, jól választottál!

– Tudod, ő olyan, mint anyánk... – mondta szelíden Angelo.

– Akkor jól választottál! – nyújtotta kezét Giuseppe. – Szívemből kívánok nektek sok boldogságot!

– Köszönöm, testvér! – szorította meg Giuseppe kezét Angelo.
– Remélem, hamarosan megáldhatod a házasságunkat... Csak legyen már vége a háborúnak... Viszontlátásra, testvér, a viszontlátásra!

Június 24-én Verona közelében, Custozza falunál, ahol először győzte le a piemontiakat Radetzky, most Albrecht főherceg mért súlyos vereséget az olasz seregre. Néhány nappal később a dalmát partok közelében, az olasz tengeri flottát is legyőzték az osztrákok, Tegetthoff admirális vezetésével. A döntő ütközet viszont, mely július 3-án a csehországi Königráz mellett zajlott, megváltoztatta az eddigi erővonalakat. Az ezt követő bécsi béke kényszerítette az osztrákokat, hogy lemondjanak Velencéről.

Itália minden városában és falujában örömtüzek gyulladtak ki, és a felszabadultak örömujjongása keveredett a harangok szavával.

A következő év áprilisában Giuseppe Sarto megáldotta testvére házasságát, aki végre levehette a katonazubbonyt és megkapta postamesteri kinevezését a Mantua melletti Graziébe.

A püspöki palota előszobájában feszült figyelemmel várakoztak a Salzano nevű városka egyházi tanácsosai. A trevisói egyházmegye főpásztorát várták, aki új plébánost ígért nekik. A püspök egy különösen derék papot szemelt ki számukra, de mivel nem árulta el a nevét, a salzanói urak kíváncsisága egyre fokozódott, türelmük pedig – fordított arányban – igencsak fogyóban volt.

– Kíváncsi vagyok, ki lehet az az ember, akit a püspök úr alkalmasnak tart arra, hogy hozzánk, Salzanóba kerüljön! – törte meg a feszült várakozás csendjét Paolo Bottacin. – Úgy vélem, hogy Salzanónak igazán kijárna egy különleges ember, plébános, valamelyik nagyobb községből, vagy talán még magasabb rangú is.

– Sőt kaphatunk egy igazi professzort is a szemináriumból! – erősítette meg Giulio Miele, miközben karjával feltolta cilinderét.

– Hideg van itt! – vélekedett Anselmo Rossi. – Nálunk még bent van a kályha. Az ember alig hiszi el, hogy május van...

Közben kinyílt az ajtó és a püspök, Monsignore Zinelli lépett be rajta.

– Uraim! – mondta a szokásos üdvözlések után. – Íme az új plébánosuk! Eddig Tombolóban volt káplán, ezután Salzanóban lesz plébános.

A salzanói küldöttség elképedve meredt a cingár emberre, aki szerény megjelenésével sápadtan, fáradtan és átázottan állt a főpásztor mellett.

– Ő az új plébánosunk? – dadogta Giulio Miele.

– Egy káplán? A tombolói káplán? – mondta csalódottan Anselmo Rossi.

– Igen, igen! Ő az önök új pásztora és lelkésze, ő az új salzanói plébános! – erősítette meg nevetve előbbi kijelentését Monsignore Zinelli, látván a kétségbeesett tekinteteket.

– No, mi aztán jól bevásároltunk! – súgta szomszédja fülébe Paolo Bottacin. Don Sarto azonban meghallotta ezt a megjegyzést; hallgatott, zavart mosoly suhant át sovány arcán.

Senki sem örült tehát. Legkevesbé a tombolóiak, mikor az áthelyezés híre nyilvánosságra került. Az egész falu szomorkodott távozni készülő lelkipásztora miatt, akit az eltelt kilenc év alatt annyira megszerettek.

Don Costantini szívből örült káplánja megérdemelt kinevezésének. Titokban, próbálta egyengetni az útját. Levelet írt Tositti barátjának, hogy küldjön egy kis kölcsönt, amiből Sarto felmerülő költségeit rendezheti, titokban persze, s amit betegségéből felépülve természetesen mihamarább visszajuttat majd a címére. A salzanói egyháztanács részére is feladott egy levelet, szelíd hangon bírálva azt a rideg fogadtatást, melyben új plébánosukat részesítették. „Bizonyára sajnálják az urak – írta levelében Don Costantini –, hogy Don Sarto nem írhatja a nevéhez: Igen főtiszteendő, Monsignore, nemes, pápai prelátus stb. Megértem aggodalmukat a tehenek falvának, Tombolónak káplánja miatt, de bízzanak benne, mert kiváló ember, s a felsorolt címek valamelyikére biztosan érdemes lesz.”

Sartót bár kissé megzavarták a jövőendő munkahelyével kapcsolatos előítéletek, legfontosabb gondja mégis az volt, hogy a boldog bozeni Henrik tiszteletére tartandó prédikációjára készüljön, melyet június 10-én mondott el a trevisói Dómban, a püspök

jelenlétében. A siker kirobbanó volt, a püspök személyesen gratulált neki.

Függetlenül a dicséretektől vagy gáncsoskodásoktól, Sarto visszatért Tombolóba, hogy a költözködésre felkészüljön. Neheze égett elválnia ettől a falutól, különösen Don Costantinét sajnálta, aki atyja és jóbarátja volt egyszemélyben. Don Sarto úgy érezte, hogy távozásával papi működésének tavasza is elmúlik, az a kilenc, munkában gazdag esztendő, melyet a jövőben is élete legszebb és legderűsebb éveinek fog tartani.

Don Sarto 1867. július 13-án reggel, Rosa testvére kíséretében – aki vállalta a háztartási munkát – szállt fel szerény holmijával együtt arra a kopottas kocsira, melyet Angelo öccse hajtott, hogy elinduljon Salzano felé, új működési területére.

Salzanóban közben lehiggadtak a kedélyek. Hallottak a trevisói Dómban elhangzott prédikációról, amiért egy kicsit büszkék is lettek új plébánosukra. A megfontolt Paolo Bottacin, végül is így foglalta össze a közösség véleményét:

– Ha lelkigondozásunkat jól végzi, ha elfogadhatóan prédikál, ha betegeinket és gyermekeinket türelmesen gondozza...

– ...és ha nem túlságosan szigorú a gyóntatószékben – vetette közbe egy ifjú.

– ...és ha nem kezdenek el vonítani a kutyák, amikor énekel – toldotta meg a tanító.

– ...akkor meg leszünk vele elégedve, még akkor is, ha csak egy káplán volt Tombolóban! – fejezte be nyomatékosan Bottacin.

És a salzanóiak mindnyájan készülődni kezdtek, hogy megfelelő ünnepélyességgel fogadják új plébánosukat.

DON SARTO FOGADÁSA A TEMPLOMTORONYRA

A verőfényes nyári délután utolsó arany sugarai szűrődtek be Don Sarto dolgozószobájának ablakán. Az ünnepi nap nagy lármája után, szótlanul üldögélt a három testvér. A papok, akik eljöttek Giuseppe beiktatására, már egy jó órája, hogy búcsút intettek Salzanónak és új plébánosának. Angelo, aki egynapi szabadságot kapott, csak a következő nap szándékozott visszautazni új munkahelyére, így a csendes esti órákat együtt tölthette a három testvér.

– Csodálatos volt! – törte meg a csendet Rosa. – Az a rengeteg girland, koszorú, virág... A sok pap! Mindenütt zászlók és lobo-gók! A zene, a kórus... Ilyen beavatás még biztosan nem volt Salzanóban.

– Túlzol, testvérkém! – nevetett fel Giuseppe. – Ha nem tudnád, általában így zajlik le minden beiktatás... És azt sem szabad elfelejtened, hogy a salzanóiak milyen idegenkedve várták a szegény tombolói káplánt.

– Az elmúlt! – válaszolta élénken Rosa. – Az emberek le nem vették volna a szemüket magáról, mikor prédikált. Különben is Paolo Bottacin mondta, hogy alaposan tévedtek önt illetően! Senki sem tudja megérteni – gyözködött tovább Rosa –, hogy egy ilyen tehetséges embert mint maga, hogy hagyhatott a püspök ilyen hosszú ideig ország-világtól távol, Tombolóban. Az öreg sekrestyés azt mondta, hogy ilyen szentbeszédet emberemlékezet óta nem hallottak Salzanóban; az iskolamester pedig azt mondta, hogy életében nem hallott még ilyen szép hangú papot...

– Hallgass már, Rosa! – tiltakozott Giuseppe.

– De ön is jól járt Salzanóval – folytatta fejtegetését egy nagy levegővétel után Rosa. – Tudom jól, hogy sok papnak csorgott utána a nyála és lám, a püspök mégis önnek adta. És a nagy jövedelem! 4500 líra egy esztendőre... az öreg Miele elárulta nekem! És a plébánia! Ez egy ragyogó palota!

– Sok munkád lesz itt, testvérkém! – mondta mosolyogva Giuseppe.

– Ó, szívesen elvégzem én, csak hogy sok minden hiányzik még innen: függöny, szőnyeg, gyönyörű székek, pamlag és...

– Elég már, Rosa, hallgass egy kicsit! – szakította félbe a szó-áradatot Giuseppe. – A szószékről jól szemügyre vettem híveimet. Kétségtelen, voltak közöttük igen tehetős emberek, de sok volt a szegény is. A gyerekekről eléggé lerí a rosszultápláltság, és az asszonyok meg a lányok is meglehetősen sápadtak.

– Ez azért van, mert mindnyájan a selyemgyárban dolgoznak! – adta a felvilágosítást Rosa. – A tulajdonos Romanin Jacur, mellesleg egy zsidó ember, aki egy pompás villában lakik és rengeteg pénze van, szerintem legalább egymillió, igen könnyen segíthetne rajtuk...

– Mondd csak kedvesem! – szakította félbe ismét Giuseppe. – Létezik olyan információ, amelyet rövid itt-tartózkodásunk alatt, még nem gyűjtöttél be Salzanóról?

– Az csak természetes, hogy az ember tudakozódik ott, ahová került és ahol még nem ismer senkit, semmit. Vagy nem? – mondta sértődötten Rosa, miközben tekintetét körbejártatta a szobán. – Függönyöket és legalább egy szőnyeget, feltétlenül venni kell! No meg egypár kényelmes széket... És persze pamlagot, amit oda, az ablak alá tennénk.

– Nem veszünk semmit! – jegyezte meg hangosan Giuseppe. – Tudod, hogy adósságaim vannak Tombolóban! Előbb azokat szeretném visszafizetni. Ha ezek után még marad valami kis pénzünk, akkor majd meglátjuk.

– Ezt már ismerem! Ha marad valami, akkor azt odaadja a szegényeknek! – sóhajtott fel aggódva a leány. – Különben kicsit is illenék venni. Minden valamirevaló plébánosnak van kocsija erre-felé!

– Angelo, te nem szólsz semmit! – fordult Giuseppe testvéréhez, aki csendben szemlélődve szívta pipáját.

– Rosinánk mellett? – nevetett fel a postamester. – Pedig lenne egy elgondolásom, ami már jó ideje motoszkál a fejemben.

– Ki vele! – nógatta Giuseppe.

– Tudja testvér, amikor az osztrák hadsereg Itáliában feloszlott, a lovamat, egy derék szürke kancát, amely sok rohamot élt át velem együtt, magammal hoztam. Ez a Lisa, tulajdonképpen Ferenc József császár tulajdona.

– Nem szívesen vinnéd vissza Bécsbe! – nevetett Giuseppe.

– Ez így van! – ismerte el Angelo. – Éppen ezért arra gondoltam, hogy ráhagynám az egyháza. Fogadja el testvér, a kocsival együtt, amelyen idehoztam. Ezzel teljesebb Rosinánk kívánsága is!

– Én másmilyennek gondoltam a plébánosi kocsit! – mondta csalódottan Rosina. – És az a szerencsétlen Lisa, a te szürkéd, hát hogy néz az ki! Látszik rajta, hogy hány csatában vett részt.

– Gyermekekorodban nem volt egyéb kívánságod, mint egy „fehér-szürke”? Emlékszel még, Angelo? – nevetett Giuseppe.

– Emlékszem! – mosolygott Angelo. – De sajnos éppen eleget lovagoltam rajta. Kérem fogadja el és tartsa őt jól, hiszen az egész háborút átvészelte velem, hűséges, jó barátom volt.

– Rendben van! – mondta Giuseppe. – A „fehér-szürkédet” ezennel, bizonytalan ideig tartó megőrzésre átveszem!

– Igen, sajnos egyelőre meg kell elégednünk ezzel! – adta meg magát Rosina is. – Bár a salzanói plébánosnak egy előkelőbb hintó és ló kellene, nem pedig a te zötyögős kocsid és siralmas lovad, Angelo. De a függönyöket és a szőnyeget...

– Otthon nem volt sem függönyünk, sem szőnyegünk és mégis boldogok voltunk, nemde testvérekem? – emlékeztette hűgát Giuseppe.

– Riese és Salzano azonban óriási különbség! – vágott vissza Rosina. – Riesében kézbesítők voltunk, itt plébánosok... vagyunk.

– Mi a fene! – ugratta Angelo. – Legközelebb már a szószékre is felmész és te fogsz prédikálni, plébánoskisasszony!

– Tudod is te, hogy mire gondolok én! – neheztelt fivérére Rosina.

– Ne gondold rosszra, testvérkém! – nevetett Angelo.

– Ideje lefeküdnünk! – figyelmeztette testvéreit Giuseppe. – Holnap biztosan korán kell kelned, Angelo. Hogy mész vissza kocsi nélkül?

– Muranóig az apostolok lován, onnan pedig vasúton, Vicenza–Veronán át Mantuáig és onnan már csak egy ugrás Grazie. Estére otthon leszek!

– Nos, akkor jó éjszakát! – búcsúzott el testvéreitől Giuseppe, s mikor már mindketten lefeküdtek, ő a templomba sietett, hogy az örökmécs fényénél hálát adjon az Úrnak ezért a napért.

A salzanóiak hamar elismerték, hogy milyen jót tett velük a püspök azzal, hogy Don Sartót nevezte ki hozzájuk plébánosnak. Az új plébános ugyanis, szívük szerint való, jó pásztornak bizonyult, aki szereti nyáját és az elveszett báránykáért a tövisek közé is bemegy.

Don Sarto már az első napon útrakelt, hogy felkeresse híveit. Igazi, mesterkéetlen jószívúsége láttán, sorra nyíltak meg előtte úgy a felnőttek, mint a gyermekek szívének kapui. Legfőbb gondja a betegek és a szegények gyámolítása volt. Mindent amit kapott, közöttük osztotta szét. Különös érzékkel fedezte fel mindenütt a szükségét, kiváltképp az eltitkolt szükségét, mert tudta, hogy az igazi szegénység mennyire szerény.

Szegény Rosának sajnos le kellett mondania álmáról, a függönyöket, szőnyeget és kényelmes székeket illetően, örült ha egyáltalán valamit is az asztalra tehetett. Nem tudott eléggé vigyázni. A legnagyobb kópé a plébánián saját testvérbátyja volt, aki kíméletlenül fosztogatta az éléskamrát és zsákmányát a falu betegeinek vitte.

– Ez már mégiscsak sok, amit művell! – panaszkodott több alkalommal Rosa, üres fazekai mellett állva. – Húst, lisztet, tojást elcipel a háztól, már kukorica is alig maradt, ahhoz a szerencsétlen puliszkához.

– Otthon puliszkán nőttünk fel! – utasította el a panaszt Sarto.

– Jó lesz az Salzanóban is. Vagy nem gondolod, hogy a szegény Katharinának nagyobb szüksége van sültre és finom búzakenyérre, mint nekünk?

– Ha így folytatja, szélütést fog kapni! – civakodott Rosa.

– Katharina már megkapta, és ez a különbség! – mondta Don Sarto és kezébe vette breviáriumát. Ez volt ugyanis a jel, amivel a számára kellemetlen beszélgetéseket befejezettnek nyilvánította. Amíg imádkozott, Rosa nem mert megszólalni. Félórával később, mikor Rosa kiment a konyhába, Sarto letette breviáriumát és ismét útrakelt, hogy meglátogassa híveit. A legfélreesebb kunyhókat és tanyákat is felkereste kocsjával, lassan zötykölődve az úton, mivel a jó Lisa egy kissé már elmerevedett a háborús esztendőök alatt.

Egyik nap Sarto a zsidó Jacurhoz is beköszönt. A gyáros nagy tisztelettel és szeretettel fogadta a plébánost.

– Sok jót hallottam már önről, Don Sarto – mondta Jacur és legkényelmesebb székét kínálta Sartonak. – Ha lenne valami különös kívánsága, forduljon csak nyugodtan Romanin Jacurhoz! Ő bár hű marad pátriárkáihoz és prófétáihoz, de mégis szívesen segít a község keresztény katolikus pásztorának is.

– Én minden vallást tisztellek! – válaszolta Don Sarto. – Az Ószövetség is az Isten tiszteletét és a felebarátunk szeretetét tanítja.

– Látja örülök, hogy ezt mondta, plébános úr! – felelte élénken a gyáros. – Ön tiszteli az Istent a saját szokása szerint, és én is, ahogy atyámtól tanultam és az is az atyjától. Az Újszövetséget is tisztellem, sőt olvasgatom is néha, még akkor is, ha nehéz elviselnem azt, ahogy Jézus a gazdagokról beszél. Ön elhiszi plébános úr a teve és a tűfokának történetét?

– Természetesen! – válaszolta Sarto. – De Jézus ezt a hasonlatot elsősorban azoknak szánta, akik hitükben annyira balgák, hogy azt gondolják, a vagyonuk egyéni tulajdonuk, és azt tehetnek vele, amit csak akarnak.

– Talán nem tehetik vele azt amit akarnak? – kérdezte zavarodottan a zsidó.

– Nem tehetik! – felelte határozottan Sarto. – Akinek a földi

javakból több jutott, mint másnak, annak nagyobb a felelőssége is. A gazdagság súlyos kötelezettségekkel jár: a fölöslegből adni a szegénynek, enyhíteni a szükségét ahol csak lehet és tenni a jót, amennyit csak bír az ember.

– És hogyan vélekedik arról a részről, amelyik a hamis mammonról szól? Bűn a vagyon, ha azt becsületes úton szerezték? – érdeklődött izgatottan Jacur.

– Bűn, ha azt nem Isten akarata és parancsolata szerint használják fel! – mondta elmélázva Sarto. – Jacur úr, irigylem önt a gazdagságáért.

– Ezt pont ön mondja, egy katolikus pap? – csodálkozott a gyáros.

– Igen, mert arra gondoltam, hogy mennyi jót tehetnék, ha annyi pénzem lenne, mint önnek! – nevette el magát Sarto.

– Értem! – mondta szomorúan a gyáros. – Tudja, minket, Izrael fiait, Istentől áldottaknak mondanak, mert nemcsak hogy megkaptuk atyáinktól a vagyont, hanem még gyarapítjuk is azt. Így tanultam ezt már gyermekkoromtól fogva.

– Áldott minden ember, aki vagyonát helyesen használja fel és elismeri, hogy az Isten őt a szegények kincstárnokává tette! – mondta nyomatékosan Don Sarto.

– Mondja csak plébános úr! – szólt elgondolkodva a gyáros. – Egy zsidó is lehet a szegények pénztárnoka?

– Lehet! – mondta boldogan Sarto. – Például Salzanónak és minden szegényének.

– És mit kellene tennem? Hogyan kezdhetném el? – érdeklődött lelkesen Romanin Jacur. Don Sarto közben felemelkedett helyéről és az ablakhoz lépett.

– Ott! – mutatott a hosszú és komor ipartelepre Sarto. – Ott kell elkezdenie, Jacur úr! A selyemszövő gyárban. Háromszáz asszony és leány dolgozik ott önnek. Megnézte már egyszer is alaposabban őket? Nézte már őket olyan figyelemmel, mint a munkájukat? Én igen! Arcuk sápadt, szemük fénytelen és nincs bennük semmi öröm. Az anyagot pompás szövetté szövik és közben tönkremennek. Miért? Egész napon át rosszul szellőztetett helyiségekben kuporognak, a munkavezetők a hátuk mögött

állnak, nehogy ellankadjanak a munkában, ezek a szerencsétlen agyonhajszolt asszonyok. És mindez tizenkét-tizennégy órán át, a hét hat napján keresztül! Fiatal gyermekekkel dolgoztat, akiket becsaphat, öregasszonyokkal, akik szemük világát áldozzák fel, csak hogy maradhassanak: éhbérért, napi egy líráért! Érti már a felelősséget, Romanin Jacur úr?

– Az ön elődjének, főtisztelendő úr, én jelentős összeggel árvaházat és aggok menhelyét alapítottam! – védekezett a gyáros.

– Ezt nem tehettem volna, ha nem gazdálkodom ésszerűen.

– Ésszerűen?! – nevetett fel Sarto. – Ez is a mai idők egyik közhelye. Ratio! Ész! Értelmes dolognak tartja az emberek a végsőkig kihasználni? Gondolja, hogy a modern vállalkozónak szabad büntetlenül rablógazdálkodást folytatnia a dolgozók erejével? Tudja mi ez, kedves Jacur úr? A pogányság rabszolgasága!

– Nem értem önt, plébános úr! – ellenkezett elképedve Romanin Jacur. – Az asszonyok készségesen jönnek hozzám, senki sem kényszeríti őket, hogy a gyáramban dolgozzanak.

– Valóban? – mondta gúnyosan Sarto. – És a szükség? Gondolja, hogy szükségük lenne az ön motolláira és kártológépeire, ha nem félnének az éhezéstől? Adja meg munkásnőinek, amit az igazságosság és az emberi megbecsülés tisztelete követel!

– És mi lenne az? – törölgette izzadt homlokát a gyáros.

– Tiszta, levegős munkahely, méltányos munkabér és elegendő idő a pihenéshez! – dörögte Sarto.

– Hiszen ez tönkretenne engem! – kiáltott fel kétségbeesetten Romanin Jacur. – Nem maradnék versenyképes! Az áruim sokkal drágábbak lennének és nézhetném, hogy ki vásárol tőlem. Nem tudnék eladni semmit, a gyárat be kellene zárnom, tönkremenék, ráadásul háromszáz munkásnő is, a hozzátartozóival együtt, kenyér nélkül maradna.

– Téved, Jacur úr! – felelte határozottan Sarto. – Ha ezt megtenné, akkor vidám, egészséges és teljesítményképes munkásnőket kapna cserébe. Munkateljesítményük növekedne és ön, a magasabb munkabér és rövidebb munkaidő ellenére is, konkurenciáképes maradna!

– Nem hiszem, hogy számításai beválnának! – rázta fejét a vállalkozó.

– Próbálja meg, Jacur úr! – biztatta barátságosan Sarto.

– Nos jó, megpróbálom, Don Sarto! – jelentette ki a gyáros némi gondolkodás után. – Tudom, belekerül vagy tízezer lírámba ez a kísérlet, de azért megpróbálom. A jövő év végén majd megmutatom önnek a mérleget.

– Megegyeztünk! – örvendezett Sarto. – Én pedig fogadás-ként, a tízezer líra ellenében, hogy nekem lesz igazam, felajánlom a templomunk tornyát!

– Ez igen, ez már beszéd! – fütttyentett meglepetésében Romanin Jacur. – Időközben majd kigondolom, hogy mihez kezdjek a templomtoronnyal, ha elveszíti a fogadást, Don Sarto.

Az elkövetkező napokban Salzano munkásnői nem akartak hinni a tulajdon szemüknek. Romanin Jacur hatalmas ablakokat vágatott a gyár falain, a munkatermeknek barátságos külsőt varázsolt, megrövidítette a munkaidőt és felemelte a béreket. Don Sarto örömmel tapasztalta, mint kerekednek ki a beesett arcok, hogy nevetgélnek és énekelnek az emberek. Az érdekes fogadás híre csakhamar elterjedt az egész vidéken. A salzanói munkásnők pedig megtettek mindent, hogy templomuk fedél nélkül ne maradjon. Don Sarto nap mint nap meglátogatta őket munkahelyükön, mindegyikükhöz volt egy-egy buzdító szava vagy kedves tréfája.

– Még valamit, Jacur úr! – tanácsolta egyik nap Don Sarto. – Vegye el a munkavezetőktől az órát. Szívesebben segítenének inkább a fáradt munkásoknak, például szerszámokat, ezt-azt odavinni, mint hogy felettük álljanak és stoppolják az időt.

– Mindent megteszek, amit csak helyesnek tart! – bólintott izgatottan Romanin Jacur. – Egyre kíváncsibb vagyok, hogy mi jön ki belőle!

A következő év szilveszter estéjén Romanin Jacur jelent meg a plébánián, néhány tekercs csillogó aranyat szorongatva a kezében.

– Számolja meg, Don Sarto! – tette az asztalra a gyáros. –

Pontosan ezer líra, ahogy megállapodtunk. A fogadást megnyerte, a templomtornyát megtarthatja. Sok év óta, az idén volt a legjobb mérlegem!

– Elfogadom, és köszönöm Salzano szegényeinek nevében! – mondta boldogan Sarto. – Megtiszteltetés számomra, hogy én üdvözölhetem először Isten új kincstárnokát Salzanóban!

– Nem is hangzik rosszul! – dörzsölte össze tenyerét Jacur. – De becsületemre, jó kis üzletet csináltam ezzel a fogadással.

Don Sarto anyagi helyzetét egy cseppet sem befolyásolták a gazdag adakozótól kapott, és a már Rosa által előrejelzett magas jövedelemből származó busás bevételek; ő maga szegény maradt, talán még szegényebb, mint Tombolóban. Mindenét odaadta a rászorulóknak, még plébánosi gyűrűjét is elzálogosította, mikor rájött, hogy már nincs mit kilopnia testvére serpenyőjéből.

Egyik nap Rosa sírva üldögélt a konyhában. Nem tudta, hogy mit főzzön, nem volt semmi otthon, a szatócstól pedig szégyellt kölcsönkérni.

– Majd Isten küld valamit! – mondta egykedvűen Sarto.

– Bár úgy lenne! – jajgatott kétségbeesetten Rosa.

– Úgy lesz! – állította Sarto, majd hirtelen elhallgatott. – Pszt! Hallod, Rosina? – A plébániaudvarról egy tyúk kotkodácsolása hallatszott be a szobába.

– Hallod, Rosina! – ismételte Sarto. – Menj és készítsd el a tojásokat.

Rosina a tyúkólban két tojást talált, így elkészíthette a szerény ebédet, egy-egy tojást, kettőjüknek.

Don Sarto egyedüli pihenése az volt, mikor vasárnap esténként, két káplánjával, akik hűséges és buzgó munkatársai voltak, leült beszélgetni. Néha meglátogatták a szomszédos papok is, régi barátai, akik között Don Sarto ismét a vidám Beppo lett, noha a híveiért való szüntelen aggodás már barázdákat szántott homlokára. Mindenekelőtt az egyházközség dolgait beszélték meg ilyenkor. Don Sarto atyai módon adott tanácsokat fiatalabb kollégáinak: biztatta és dicsérte őket, ahogy szükséges volt; óvta és intette őket, ahogy jobbnak látszott.

– Kedves Luigi Moretto! – mondta egyik nap Don Sarto idősebb káplánjának, akinek meglehetősen tüzes természete volt. – Túl szigorú vagy a szentbeszédeidben. Ma például az italozásról beszéltél, de sajnos olyan egyértelműen és személyreszólóan, hogy nemcsak a felnőttek, hanem a gyerekek is a tanítónő, Adelaide kisasszony felé fordították a fejüket.

– De hát tényleg iszik és ezt mindenki tudja! – morogta sértődötten Don Moretto, az első káplán.

– Tudom én is, hogy a tanítónő olykor a kelleténél többször kacsingat a pohár fenekére! – helyeselt Don Sarto. – Az egész falu előtt azonban mégsem kell lehetetlenné tenni szegényt. Ez egyaránt hiba a szeretet és az okosság ellen. Na, ne mérgeledj, testvér! Egyszerű az egész: a szószéken nem kell személyeskedni.

– De hát akkor mit csinálhat az ember? – zsörtölődött még mindig a káplán. – Ha általánosságban beszélek a bűnről, akkor senki nem törődik azzal, hogy elgondolkozzék rajta, mivel úgy gondolja, hogy az a másik hibáját célozza és nem az övét.

– Van benne valami! – ismerte el Don Sarto. – Majd kigondolunk valamit, most azonban ejtsük a témát...

– Oszthatok? – kérdezte lelkesen a valamivel kedélyesebb második káplán, Don Ferdinando Würbs. – Mit játszunk?

– Amit akartok! – nevetett vidáman Don Sarto.

A legszebb hónap kezdődött, május, melyet mindenütt a földkerekségen a Szűzanyának szentelnek a hívő katolikusok. Don Sarto az első májusi litánia végén felment a szószékre és a következőket mondta:

– Ez évben, kedves testvéreim, elhatároztam, hogy a májusi litániákat másként tartjuk meg, mint eddig. Szerettem volna minden este szentbeszédet mondani, de tudom, hogy nem kedvelitek a sok beszédet, ezért úgy döntöttem, hogy egy igen szép könyvből fogok nektek felolvasni. De tényleg szép az a könyv? – kérdezhetnétek. Igen, biztosíthatlak benneteket, hogy sok találó megjegyzést és pompás példázatokat találunk majd benne! Ezért ha tehetitek, jöjjetek el minden este a felolvasásra és használjátok fel a hallottakat jobbulástokra.

Az érdekes könyv híre hamar bejárta Salzanót és a májusi litániákon egyre több ember gyűlt össze. Don Sarto pedig egyre érdekesebb, egyre csodálatosabb dolgokat olvasott fel abból a bizonyos könyvből. Példák, történetek, bölcsességek, hitigazságok gazdag kincsestára nyílt meg a salzanói emberek előtt. A könyv szerzője mintha csak az ő saját életükből vette volna azokat, mintha csak Salzanónak írta volna a könyvét. Az érdekesítő történetekben mindenki felfedezhette magát, de senki sem sértődhetett meg, mivel a plébános úr a könyvből olvasta azokat, a szerző pedig senkit sem ismerhetett Salzanóban, így kizárt dolog, hogy valakit is szándékában állt volna kipellengérezni. Az ilyen felolvasások után, sokan mentek haza úgy, hogy elgondolkodtak tegnapi napjukon, és megfontolták a holnapit.

– Honnan szerezte a plébános úr azt a csodálatos könyvet? – kérdezte egyik nap Don Sartót Miele egyháztanácsos. – Szeretném ugyanis megvásárolni.

– Nem hiszem, hogy valahol is kapható lenne – mondta mosolyogva Sarto. – Ha jól tudom, az enyém az egyetlen példány!

– Akkor bizony igen értékes könyv tulajdonosa a plébános úr! – helyeselt csodálkozva Giulio Miele. – Sokszor az volt az érzésem, mintha csak a salzanóiaknak íródott volna.

– Valóban? – kérdezte élénken Don Sarto. – Akkor különösen is örülök, hogy sikerült megszereznem ezt a könyvet.

A legközelebbi vasárnapon, mikor Don Sarto és két káplánja a szokásos esti beszélgetésre összeültek, a káplánok, Giulio Mielehöz hasonlóan, szintén tudakozódni kezdtek plébánosuknál, a könyv eredetét illetően.

– Megmutatom nektek! – felelte Don Sarto és a könyvespolchoz lépett. – Tessék!

– „Az állatvilág rövid leírása” – olvasta hangosan a könyv címét Ferdinando Würbs. – Plébános úr! Egy kicsit mellé tetszett nyúlni...

– Nem, ez az a könyv! – nevetett fel Don Sarto. – Ezt viszem minden nap, szép bőrkötése miatt, a templomba. Ott végignézek hallgatóimon, kiválasztom az arcok közül, hogy ki az, aki éppen rászorul egy kis intésre. Majd felütöm a könyvet és látszólag

felolvasok belőle egy alkalmas példát vagy történetet. De ezt már nem Don Sarto mondja, hanem így írták le a könyvben! Én csak felolvasom azt, minden személyeskedés nélkül... De ezt el ne áruljátok, testvéreim, mert különben oda az eredmény!

Don Sarto májusi litániái az egész környéken ismertek lettek, egyre többen jöttek át a szomszédos falvakból, sőt távolabbról is, üresen hagyva saját templomaikat.

Az egyik szomszédos plébános, nem minden irigység nélkül, be is panaszkolta Don Sartót a püspöknél, furcsa módszere miatt, hogy tudniillik könyvből olvas fel olyanokat, amik nincsenek is oda leírva. A püspök azonban nevetve intézte el a dolgot:

– Menjen, kedves barátom és maga is hasonlóképpen cselekedjék, ha tud. Don Sarto a Biblia szelleméhez igazodik: a szeretet találékony!

Egyik nap Don Sarto a tanítónőt is rendreutasította. A tiszteltreméltó nevelőt ugyanis, erősen ingadozó állapotban, néhány salzanói embernek kellett hazaszállítania, aminek persze rögtön híre ment az egész városban.

– Közbe kell lépnie, plébános úr! – mondta mérgelődve Moretto káplán. – Ez nem mehet így tovább!

– Rendben van! – egyezett bele Don Sarto és másnap meglátogatta a tanítónőt.

– Hallom, hogy tegnap este hirtelen rosszullett fogta el, Adelaide kisasszony – mondta elfogulatlanul Sarto. – Egészen biztos, ön jobban tudja, hogy mi az, ami nem használ önnek. Kérem vigyázzon jobban az egészségére, legyen mértéktartó ételben-italban egyaránt, különösen pedig abban, amelyik árt önnek. Nagyon nehezemre esne, ha arra kényszerítene, hogy a panaszok miatt elmozdítsam állásából.

– Igen, azt hiszem én is, hogy elővigyázatosabbnak kell lennem! – helyeselt zavartan a tanítónő.

– Megígéri ezt nekem? – kérdezte gyöngéden Don Sarto.

– Igen, megígérem! – válaszolta sírva Adelaide kisasszony. És Adelaide kisasszony állta a szavát. A jövőben senki sem talált okot arra, hogy viselkedésén bosszankodják.

A SZEGÉNY JÓTEVŐ

– Holnapután lesz szüleink házassági évfordulója! – mondta Rosa 1871 februárjában, egy szép, napsütéses vasárnapon. – Nem tudnánk holnap hazautazni Riesébe, hogy ott mondana szentmisét apánkért?

– Ez jó gondolat, Rosina! – egyezett bele élénken Giuseppe. – Remélem, nem lesz semmi elfoglaltságom.

– Hogy fog örülni anyánk! – lelkesedett Rosina. – S Parolinéknál az unokaöcsök meg az unokahúgok! A kis Amália állítólag már beszél, Giambattistát pedig még nem is láttuk. Heten vannak most a „Két Kard”-ban.

– Teresánk ahhoz a bőtermésű szőlőtőkéhez hasonlít, amelyikről a zsoldáros énekel – állapította meg Sarto. – Nos jó! Korán befogunk és indulunk Riesébe.

– Egyébként nem lenne szabad a kocsinkat akárkinek kölcsönadni! – szólt kissé keményebb hangon Rosa. – Az egész kocsi merő vasalás és lyuk. Szerencsétlen Lisánkat is jobban kéne kímélnie.

– Nem árt neki a mozgás! – védekezett Don Sarto. – Annál merevebb lesz, minél többet ácsorog az istállóban. Különben is, nehéz elutasítani a jó embereket.

– A szalzanóiak csak kihasználják magát! – emelte fel hangját Rosina. – Ígérje meg, hogy többet nem adja kölcsön sem a kocsit, sem a lovat.

– Csak a legszükségesebb esetben! – fogadkozott Sarto.

– Sajnos már ismerem magát! – sóhajtott fel Rosina. – Mindezt szétadogatja, alig van már inge, amit felvehetne.

- Tényleg, mennyi van még belőlük?
- Kettő és azok is százszor foltozva.
- Pompás! – ujjongott Sarto. – Kettő éppen elég. Egyet hord az ember, a másik pedig mehet a mosásba. Ezzel a két inggel én fényesen eléldégelek még egy darabig!
- Igen, magánál minden fényes, különösen a reverendája – mondta gunyorosan Rosa. – Karácsonyra nem ártana már csináltatni egy újat.
- Nincs pénzem, testvérkém!
- Nincs, saját magára soha nincs pénze!
- Azért néha van. Ma, például! A minap Miranóban az idős Vestrini temetésén prédikáltam, egy genovát kaptam érte, ez pedig nyolcvan velencei líra. Idenézz Rosina, itt az arany! Na, mit szölsz hozzá? – és Don Sarto ezzel előhúzta zsebéből a nagy fénylő érmét, a levegőbe dobta, majd ügyesen elkapta. – Hát nem vagyok gazdag?
- Ez valóban jól jött! – felelte boldogan Rosa. – Szerencse, hogy még ma estére iderendeltem Francesco de Beit, a vászonkereskedőt, így a legszükségesebbeket megvehetjük tőle.
- Tékozló vagy, Rosina! – korholta a bátyja. – Amit mi haszon-talan dolgokra költünk, azt a szegényektől vonjuk el. Nekem elég a két ing!
- Magával megint nem lehet beszélni! – sóhajtott fel a lány.
- Menj, nyiss ajtót, szól a harang! – szakította félbe a beszélgetést Don Sarto.
- Az öreg Canderá van itt, magával akar beszélni! – jelentette egy kis idő múlva Rosa.
- Jó, megyek! – ugrott fel helyéről Sarto.
- Nicolo Canderának egy kis zöldéséges boltja volt Salzanóban. Mehetett volna jobban is neki az üzlet, csak hát bevételének java a torkán csúszott le. Az öreg zavartan gyűrögette kezében a sapkát, tétova pillantásokat vetve Don Sarto-ra.
- Nos, mi van, Nicolo? – kérdezte Sarto.
- Nagy kérésem lenne, főtisztelendő plébános úr! – dadogta az ember. – A testvérem, Paduában, beteg, igen súlyos beteg, főtisztelendő úr... és nekem sürgősen meg kellene látogatnom.

- Ezt helyesen teszed, Nicolo!
- Igen, de gyalog egy kissé hosszú az út, jó húsz kilométer, főtisztelendő plébános úr. Azt gondoltam tehát...
- Már ki is találtam! – mondta mosolyogva Sarto.
- Hogy Don Giuseppe kölcsönzi nekem a kocsit és a lovat? Erre tetszett gondolni, plébános úr? – kérdezte örvendezve az öreg.
- Igen, igen, ezt gondoltam, hogy te erre gondolsz! – nevetett fel a plébános. – De mondd csak, valóban olyan beteg a testvéred?
- Sajnos igen! – sópáncodott Nicolo. – Már az utolsó kenetet is felvette, bármelyik percben meghalhat szegény.
- Nos ha így van, természetesen segíték. Gyere az istállóba! – hívta az öreget Don Sarto. – Ne hajszold agyon a lovat és vigyázz a kocsira is, úgyis elég rozoga már.
- Csak nem adta kölcsön a kocsit annak a vén iszákosnak? – kérdezte felháborodva Rosa, mikor testvére visszatért a szobába.
- Ma estére már vissza is hozza és reggel indulhatunk Riesébe.
- De hogy tehetett ilyet? – rázta a fejét aggodalmasan Rosa. – Egy részegesre bízni a kocsit meg a lovat?
- Igen, de gondold bele, a testvére súlyos beteg! – védekezett Sarto. – Erre nem tudtam nemet mondani.
- Ha saját magának van valamire szüksége, akkor tud nemet mondani! – bosszankodott Rosa, majd sarkon fordult és kiment a konyhába.
- Délután Sarto, szokása szerint, behívott a plébániára néhány gyereket, akiknél a legszükségesebb szülői felügyelet is hiányzott és a konyhában pásztorjátékot játszott velük. A konyha volt az egyetlen meleg helyiség a plébánián, mivel egyik alkalommal Don Sarto majdnem az egész tüzelőkészletet elajándékozta; a kevés bükkfahasábal és rőzsével erősen kellett takarékoskodni.
- Tizenegy pont! – örvendezett a kis Andrea Cusinati, a kézbe-sítő gyereke és játékszetonját hosszan előretolta.
- Kettő! – sóhajtott fel Don Sarto. – Ó jaj, én csak vánszorgok!
- Ez tizenkettő! – ujjongott Luigi Peretti. – Nyertem, nyertem!
- Én vagyok a második! – érkezett Francesco Tosetti is a célba.

– Nyiss ajtót, Luigi, zörögtek! – kapta fel a fejét Don Sarto.
– Ez Candra lesz! Kocsizörgést hallok – állapította meg Rosa, aki a tűzhelynél állt és az ebédről maradt ürösültet sercegett egy serpenyőben.

Luigi visszatért és egy embert vezetett be a konyhába, akinek feltűrt kabátgallérja az egész arcát eltakarta.

– Ki ez a furcsa szerzet? – nézett fel meglepetten Don Sarto.

– Ó, Don Carlo! – kiáltott fel Rosa. – Ilyen göndör fekete haja csak a gallierai káplánnak van.

– Eltalálta Rosina kisasszony! – nevetett a látogató és kihámozta magát a kabátból. – De micsoda összejövétel ez? – kérdezte Don Carlo, a fiatalokra mutatva.

– Pásztorjátékot játszik velük a bátyám! – magyarázta nevetve Rosa.

– És én nyertem! – dicsekedett Luigi.

– Jól van, de most már menjetek szépen haza! – parancsolt rá a gyerekekre Don Sarto. – A jövő vasárnap majd folytatjuk.

Az ötlettől egy cseppet sem elragadtatva emelkedtek fel helyükről a gyerekek és szemrehányó tekintetekkel illetve Don Carlót, lassan elszállingóztak.

– A salzanói plébános és a szerencsejáték! – nevetett Don Carlo. – Nem mondom, jó példát mutatsz a gyermekeidnek!

– Nem is olyan rossz játék ez! – felelte Sarto és elpakolta a kockákat.

– Velencéből jövök – váltott hangot Carlo Carminati –, gondoltam, beugrom egy pár percre hozzád. Szerettem volna látni, hogy megy a sora a káplánok káplánjának.

– Miféle káplánról beszélsz!? – nevetett fel Sarto. – Ha nem tudnád, plébános vagyok! Egyébként ma már nem engedlek tovább, fogd ki a lovakat és vezesd az istállóba!

– Úgy van, jöjjön Don Carlo! – helyeselt örömmel Rosa.

Carminati hamar kötélnek állt és Rosa kíséretében kiment az istállóba, hogy leszerszámazzák és jászolhoz kössék a lovakat.

– Sok bajom van a bátyámmal! – sóhajtott fel Rosa és magasra emelte a lámpást, hogy jobban lássanak a sötétben. – Aki csak kopog az ajtón, meginvitálja hozzánk.

– Ej, és ezzel nem ért egyet? Ez igazán barátságtalanul hangzik!
– nevetett a káplán.

– Ó, magával más a helyzet! Maga jól ismeri Beppót és ... szerencsére maradt még egy kis ürösült is délről – mentegetőzött Rosa. – De az idegenek...! Sokszor olyan zavarban vagyok, hogy mit adjak fel az asztalra.

– Igen, ő ilyen. Sajnos így kell elfogadnia Beppót – védte kollégáját Don Carlo. – Én is ismerem az ön testvére jóindulatú meggondolatlanságát...

– Ja, és még valami! – vágott szavába Rosa. – Jó, hogy itt van! Ma estére rendeltem ide a vászonkereskedőt, ugyanis testvéremnek sürgősen szüksége lenne némi fehérneműre, de ő kézzel-lábbal tiltakozik ellene. Beszélhetne vele, Don Carlo!

– Van rá pénz? – érdeklődött a káplán.

– Egy egész genova! Ott van a zsebében... – mondta lelkesen Rosa.

– Akkor jó! A többi már az én dolgom! – ígérte meg Carminati.

– Előre is hálásan köszönöm önnek, Don Carlo!

– Tessék, Carlo, találtam a számodra még egy kevéske dohányt! – kínálta barátját Don Sarto, mikor Rosával együtt visszatértek a konyhába. – Nem a legjobb minőség, bár nem valami sokat értek hozzá... Én kitarok továbbra is a magam tubákos dohányja mellett.

– Igazi légydöglesztő márka! – vigyorgott Carminati, mikor megtönte a pipáját és egy jó nagyot beleszívott. – De az az igazság, hogy én már hozzászoktam az ilyen dudvákhoz.

Miközben Rosa azon tüsténkedett, hogy a szerény vacsorát az asztalra készítse, a két pap komoly beszélgetésbe merült. Minekután kitárgyalták régi, közös káplán-élményeiket, Don Sarto a jelenről kezdett el mesélni barátjának. A plébániájáról, a selyemgyárban történt újításokról, az általa alapított takarékegyletről, a gyári munkáslányok esti iskolájáról és a munkásegyletről, melyet szintén ő kezdeményezett.

– A szociális kérdés, barátom – magyarázta lelkesen Don Sarto –, a mai idők legfontosabb lelkipásztori feladata. Németországban Ketteler püspök bátran és elszántan kezdett hozzá és sokan

követik azt a bizonyos Adolf Kolpingot is, aki a kóbor inasgyerekek pasztorálására adta magát. Mi sem maradhatunk el itt Itáliában.

– Azért nekünk is van egy Don Boscónk vagy Cottolengónk! – emlékeztette Don Carminati, de Sarto tovább folytatta gondolatmenetét:

– Ez a mi feladatunk, a szociális kérdést megoldani, amennyire csak lehetséges! Nem szabad hagyni... Amíg nem biztosítunk munkásainknak megfelelő életlehetőséget, csak süket füleknek prédikálunk.

– A pápának kellene nyomatékosan közbelépnie! – vélte Carminati.

– A pápa! – sóhajtott fel Sarto. – A mi szegény IX. Piusunk is nehéz keresztutat jár. Mikor a piemontiak fél évvel ezelőtt betörték a Vatikánba, Pontius Pilatus pretoriuma előtt kellett térdet hajtania, ahol a zsidók Crucifige-t kiáltoztak.

– És most ismét az a zajongás, a Szeplőtelen fogantatás dogmája miatt! – helyeselt Don Carlo. – Igazad van! A Szentatyának nincs most lehetősége arra, hogy korunk szociális problémáival kapcsolatban felemelje a szavát.

A komoly beszélgetésnek a vászonkereskedő megérkezése vetett véget.

– Hiába fáradtál, Francesco! – mondta sajnálkozva Don Sarto a fiatal kereskedőnek.

– De hiszen ön rendelt ide! – felelte zavartan De Bei.

– Én bizony nem, talán Rosa, a házikeresztem – nevetett Don Sarto.

– Mindegy! Ha már iderendelte valaki, mutassa meg legalább az áruját – avatkozott bele Don Carlo. – Tényleg jó anyag! Nincs szükséged véletlenül egypár új ingre, Beppo?

– Nagyon is szüksége van rá! – asszisztált Rosa.

– Vágjon le egy hatméteres darabot, mester! – fordult a kereskedőhöz Don Carminati.

– Végy amit akarsz, én nem vásárolok! – morogta Giuseppe, miközben Francesco már a rőffel és az ollóval foglalatostkodott.

– Így ni! – mondta a kereskedő és a levágott vásznat felcsavarta.

– És most fizess, Beppo! – parancsolt rá a káplán.

– Hogy én? Hiszen te vásároltad!

– Én vásároltam? – mondta elképedve Don Carlo. – Te vásároltál és most ne várokoztasd tovább a mestert, hanem fizesd ki, amit vettél!

– Ez aztán szép kis cselszövés! – háborodott fel Sarto.

– A levágott darabot már nem vehetem vissza! – siránkozott a kereskedő.

– Hallod? Fizess már! – nógatta barátját Don Carminati.

Don Sarto megadta magát és nagy nehezen előkotorta zsebéből az aranyat. De Bei villámgyorsan visszaadott a pénzből és mert félt, hogy a kuncsaft meggondolja magát, még ennél is gyorsabban eltávozott.

– Áruló! – morogta Don Sarto és szemrehányó pillantásokat vetett barátjára.

– Ugyan! – kiáltotta Rosa. – Ha Don Carlo most nincs itt, a genovából egy centesimo sem maradt volna néhány nap múlva. Így legalább lesz egypár jó ingje!

Don Sarto és húga egész vacsora alatt az utcáról beszűrődő zajokat figyelte.

– Hol maradhat ilyen sokáig az öreg Candra? – kérdezte növekvő aggodalommal Sarto. – Csak nem történt valami baja?

Egy jó órának kellett eltelnie, amíg a végelgyengülésben lévő Lisa, a hasonló állapotú kocsival és utasával együtt, befordult a plébánia udvarára. Az ajtóból a zöldséges rekedt, borissza hangja hallatszott:

– No, itthon lennék ismét! – dadogta az öreg bizonytalan nyelvvvel, alkoholgőzös levegőt lihegve az elébe siető Don Sarto arcába. – A húgom hála Istennek, életben maradt! Tulajdonképpen csak egy kis gyomorrontás volt az egész, de ezek az asszony-népek olyan lármát tudnak csapni...

– Hogy néz ki ez a ló? – kiáltotta Rosa, aki a kocsilámpa fényénél a lovat és a kocsit vizsgálgatta. – Szent Isten! Ez megütötte a térdét és úgy vérzik, hogy rossz nézni.

– Mit csinált vele Nicolo? – kérdezte Don Sarto, aki aggodalmas képpel szintén vizsgálgatni kezdte a szegény Lisát.

– Ó, egy kis balesetünk volt! – dadogta a zöldségkereskedő. – Egy kilométerkő volt az úton, amit nem vettem észre, úgy látszik, hogy ez a derék kanca is elbáméskodott, így megbotlott benne és...

– Túl mélyen nézett az üveg fenekére! – dörögte Don Carminati és erős kezével megragadta az öreg gallérját. – Fene egy kocsis maga! Szégyellje magát, hogy jó plébánosának így tönkretette egyetlen lovát és kocsiját.

– De ha nem vettem észre a kilométerkövet! – jajgatott az iszákos Nicolo és szabadulni próbált Carminati szorításából.

– Ha ezt látná Angelo! – siránkozott Rosa. – Látja, testvér, ez azért van, mert maga az egész világnak kölcsönadja a fogatát.

Don Sartónak is fejébe szökött a vér, amint Lisa vérző lábát nézegette.

– Az embernek megáll az... – rivallt rá Nicolóra Don Sarto. De hirtelen abbahagyta a mondatot, vett egy csipet tubákot, majd körülményes gondossággal ismét visszatette a szelencét a zsebébe. – Az ember nem is tudja elképzelni, hogy micsoda bajt okozhat egy ilyen buta kilométerkő – jelentette ki végül is higgadtan Don Sarto.

– Nagyon sajnálom! – mondta bűnbánóan a zöldséges.

– Igen, ezen sajnos már nem tudunk változtatni! – sóhajtott fel a plébános. – Legközelebb majd jobban fog vigyázni.

– Nem lesz semmi legközelebb! – mérgelődött Rosina, miközben leszerszámozta a lovat és bevezette az istállóba.

– Be kell köszönnünk! – mutatott a vérző sebre Don Carlo. Rosa beszaladt a házba kötszerért, Carminati pedig közben nagy szakértelemmel kitisztította a sebet a remegő Lisa lábán.

– A bátyámnak jól el kellett volna vernie ostorral ezt a részeges alakot! – lihegte még mindig felháborodva Rosa, amint visszatért a kötszerekkel. – Ő azonban túl jó!

– Lám, ezt teszi az aszkézis és a tubák – mosolygott Don Carlo. – Ez a tombolói Don Costantini receptje, aki mellesleg mostanában nincs valami jól.

– Szegény ember! – sóhajtott fel Rosa, egy pillanatra megfeledkezve haragjáról.

Rosa egy kis időre elhallgatott, mikor azonban visszatértek a konyhába, keserves sírásba tört ki:

– Így aligha utazhatunk reggel Riesébe! És mindennek a maga jósa az oka... Éppen ma reggel mondtam, hogy ne adja senki nek kölcsön a fogatot!

– Az ember nem is hinné, hogy a salzanói plébános ilyen engedetlen legyen! – mondta Carminati jól megjátszott felháborodással.

Don Sarto ismét a tubákja után 'nyúlt. S mert Rosa heves prédikációját még mindig nem akarta befejezni, Don Carminati odatartotta neki a kölcsönkért szelencét és ártatlan képpel mondta:

– Vegyen ön is egy csipetnyit, Rosa kisasszony!

Rosina előbb döbbenten nézett a káplánra, majd hangos kacagásban tört ki. Haragja egy pillanat alatt elpárolgott, s már alig gondolt a holnapi füstbe ment utazásra.

– Te Beppo! – ütött a homlokára Don Carminati. – Kérj kölcsön egy kocsit a selyemgyárostól, neki biztosan van fölösleges...

– Nem, ezt nem akarom! – tiltakozott Sarto. – Az ő segítségére más, ennél fontosabb dolgokban lesz szükségem. Egyébként láthattad, mi jön ki abból, ha kölcsönkér az ember.

– Akkor lenne egy másik ajánlatom – mondta Carminati. – Reggel elviszlek titeket Castelfrancóig, ez nem olyan nagy kerülő nekem. Parolin sógorotok meg biztosan elvállalja visszafelé a fuvart.

– Nem is rossz elgondolás! – helyeselt Sarto.

– Én is szívesen beleegyezem! – zárta le a beszélgetést Rosa.

Így történt, hogy a két testvér másnap mégis eljutott Riesébe, az anyai ház és a „Két Kard” lakóinak nagy örömére.

Luigi, a tizenkét esztendő unokaöcs és testvére, a három tavasszal fiatalabb Antonio, büszkén ministráltak bácsikájuk szentmiséjén, miközben Angelino, a hétéves vakarcs, váltig bizonygatta, hogy ő már a latin imádságokat tanulja és hogy a következő látogatásnál majd ő fog ministrálni.

– Nem nézel ki valami jól, Beppo! – mondta Margherita asszony, aggódó tekintettel vizsgálgatva fia hosszúkás arcát. – Talán nem gondoskodszt róla eléggé, Rosina?

– Én igazán megteszek mindent, amit csak tudok! – mentegette magát élénken a plébánia szakácsnője. – De bátyám mindent elajándékoz, alig marad otthon valami, hogy az asztalra tegyem... Ezért nem hibáztathat engem, mama!

– Abban a nagy házban, biztosan sok a munka – állapította meg Margherita asszony. – Nem vinnéd el magaddal Antoniánkat, Beppo? Legalább segítségére lenne Rosának.

– Szívesen! – felelte Sarto.

– Ha Antonia is úgy gondolja! Én nagyon örülnék a segítségnek – egyezett bele Rosa is.

Antonia egy friss, állandóan vigkedélyű, huszonnyolc éves leány volt, aki szívesen, sőt örömmel utazott bátyjával Salzanóba.

– De nem fog itthon hiányozni, mama? – kérdezte aggódva Sarto.

– Itt marad még nekem Mária, Lucia és Anna – nyugtatta meg fiát Margherita asszony. – Ellátjuk mi négyen is a földet meg az állatokat.

Giambattista Parolin örömmel vállalta a fuvart, így a három testvér mindjárt ebéd után, útnak is indult Salzanóba.

Rosa és Antonia nagy egyetértésben látta el a plébánia háztartását. A mindennapi kenyérgondok ha Rosa kedélyét olykor le is törték, a mindig vidám Antonia tréfái átsegítették őt ezeken a nehéz napokon. Természetesen Antoniának sem sikerült az a manőver, hogy bátyját, ezt a tékozló jótevőt, egy kis takarékoságra nevelje. Don Sarto adakozásában így továbbra is állhatatosan kitartó maradt, testvérei figyelmeztetésére mindig csak ezt az egy mondatot hajtogatva: „Ne legyetek kishitűek, a jó Isten majd gondoskodik rólunk!”

Don Sarto a nagy adakozásokból adódó szorult helyzetében odáig jutott, hogy lovát, a hűséges Lisát is kénytelen volt eladni. A szomszédos Noaléből, Menegazzi káplánt kérte közvetítőül, akinek sikerült is viszonylag magas áron értékesítenie a lovat.

– Eladhatnád a kocsimat is – kérte egypár héttel később barát-

ját Giuseppe. – Mihez kezdjek egy kocsival, mikor nincs lovam?

– Szent Isten! – sóhajtott fel a káplán, mikor megtekintette a kocsit. – Mely keresztény teremtménynek ajánlhatnék egy ilyen ócskaságot? Mindenesetre megpróbálom...

A siker ezúttal elmaradt. Nem kellett senkinek sem a kocsi, így végleg a fészerben maradt, azok számára, akiknek éppen kölcsönkocsira lenne szükségük.

Az új ingek sem kerülhették el sorsukat. Egyik a másik után tűnt el a ládából, Rosának pedig különféle agyafúrt csapdákkal kellett elterelnie bátyja figyelmét, hogy a kereskedő végül is otffelejthesse vásznait a plébánián. A derék Francesco De Bei számára egy cseppet sem volt ez kellemetlen, különösen mióta Antonia is a plébánián tartózkodott. Sokszor hívás nélkül is megjelent és a megrendelések felől érdeklődött.

– Szeretném végre tudni, hogy Francesco miért jár mostanában olyan gyakran a plébániára? – kérdezte Don Sarto Rosától. Rosa meglepődve bátyja tájékozatlanságán, hangosan felkacagott:

– Maga nem vesz észre semmit!

Don Sartónak pedig egész addig nem tűnt fel semmi, amíg a vászonkereskedő egy napon be nem állított hozzá, hogy megkérje Antonia testvére kezét.

– Szóval erről van szó! Szép kis játékot űztetek a hátam mögött – álmélkodott Don Sarto, majd vett egy csipetnyi tubákot és az orrához emelte. – Derék ember vagy, Francesco... Fogadd hát szíved választottját, Isten nevében!

Pár héttel később vidám lakodalomnak örülhettek a salzanóiak. Antonia helyett pedig Lucia költözött a plébániára.

– Most aztán vigyázz, Rosina, nehogy Luciánk fejét is elcsavarja valaki! – adta ki az utasítást nevetve Giuseppe Sarto, a salzanói plébános.

ÉHSÉG ÉS JÁRVÁNY

Egy szokatlanul hideg téli napon, Don Sarto fűtetlen dolgozószobájában üldögélt, hajdani latintanítványának, Pio Antonelli-nek levelét olvasgatva. Oly kegyetlenül hideg volt, hogy a plébános kezében hallhatóan zizegni kezdett a papír és a sóhaj, amit talán a levél tartalma váltott ki belőle, látható felhőgomolyokban hagyta el az ajkak lila gyűrűjét.

– Ne gyújtsunk be egy kicsit? – kérdezte Rosa, aki éppen ebben a pillanatban lépett a dolgozószobába, csodálkozó tekintet meresztve didergő bátyjára.

– Gondold el, te lány, micsoda öröm! – engedte el füle mellett a kérdést Don Sarto. – Piót szombaton pappá szentelik és vasárnap tartja a primíciáját Tombolóban.

– Nem gondoltam volna, hogy abból a pajkos gyerekből valaha is pap lesz – jelentette ki Rosa. – Ahányszor csak meglátogatta magát a szünidőben, mindig tele volt a feje ostoba ötletekkel.

– A legvadabb gyermekekből lesznek a legjobb plébánosok! – nevetett Don Sarto. – Egyébként sokat komolyodott a fiú! Azt írja, hogy Trevisóban a nép még mindig ellenséges magatartást tanúsít a püspökkel szemben. A csöcselék megint betörte az ablakokat és sárral dobálta meg a szentelésről a szemináriumba visszatérő diakónusokat...

– Micsoda világ! – sóhajtott fel Rosa. – Még szerencse, hogy a salzanói emberek nem ilyenek.

– Ki tudja, hogy még mi jön! – mondta szomorúan Sarto. – Nehéz idők ezek! Még soha sem volt ilyen rossz a termés... A drágaság és az éhség felingerelheti a szegényt.

– Hála Istennek, van még egy kevés kukoricánk. Talán ki-tart... – számolgatta gondolatban a napokat Rosa.

– Igen, de az árvaházban éheznek a gyerekek és az aggok otthonában ugyanilyen szomorú a helyzet. Nem szabad mindig csak magunkra gondolni!

– Akkor befűtsek, vagy ne? – kérdezte türelmetlenül Rosa, mintegy elejét véve a vitának.

– Ne! – válaszolta kurtán Don Sarto. – A tüzelőre a konyhában van szükség. Különben is csak egy levelet írok meg, aztán me-
gyek, szétnézek egy kicsit a városban.

– Ahogy gondolja kedves bátyám! – hagyta rá gunyoros han-
gon Rosa. – De egy takarót azért tegyen magára...

– Akkor nem tudok írni! – szakította félbe Sarto.

– Borítsa be vele a lábát! A lábával igazán nem ír – állapította meg Rosina, és egy gyapjútakarót nyújtott Sarto felé. – Különben is! Miért kellett olyan sok fát elajándékoznia?

– Mert így olyanoknak adhat meleget, akiknek nagyobb szük-
ségük van rá, mint nekünk!

Rosa nem válaszolt, hanem sarkon fordult és elhagyta a szobát. Don Sarto amint egyedül maradt, papírt és tollat vett elő, hogy megírja a választ Pio Antonelli levelére:

„Kedves Fiam!

Leveledre válaszolva írhatom, hogy a rózsák, melyek életed legszebb napját díszítették, úgy látszik már éreztetik hegyes töviseiket is. Mert jól ismerlek, veled együtt örülök, hogy mindjárt ezzel a nappal a kálvária útjára is léptél, amely út egyedül vezet a Tábor hegyére. Láthatod tehát, hogy a papi élet, áldozatos élet!

Sajnos olyan időket élünk, amikor a papnak lekicsinylés, gyűlölet és üldöztetés az osztályrésze. De birtokunkban van a vigasztalás forrása is, és ebből származik az erényekben való olyan állhatatosság és lelkielő, amint elcsodálkozhat-
nak azok, akik előtt e titok ismeretlen. Te magad fogsz elképedni, csodálkozni saját erődon, ha ebben tapasztalatot szerzel.

Első szentmiséd napján jó szívvel emlékezz rám is, küldj egy rövidke fohászt Jézusunkhoz, akinek végtelen jóságára mind a mai napig rászorulunk, hogy erősek maradjunk és kérő imádságaink meghallgatásra találjanak nála.

Üdvözetemet küldöm drága szüleidnek és mindazoknak, akik e napon az ünnepi körben megjelennek. Te pedig fogadd a legbensőbb jókívánságokat fiatalságod barátjától,

Don Giuseppe Sartótól

Salzano, 1873. február 18.”

Don Sarto elgondolkodva olvasta végig még egyszer a levelet. Egy kicsit most búskomornak tűnt előtte, főleg hogy egy újmisének írta, de nem kívánt rajta változtatni, mivel a levél – érzése szerint – az igazságot tartalmazta. Az igazság pedig valóban ez volt. Mindenfelé a világon üldözték a papságot, szinte úgy mint a katakombák idejében a keresztényeket. Ausztriában senki sem törődött többé a konkordátummal. Spanyolországban éppen ezekben a napokban üzték el a királyt, s a fiatal köztársaság nem túlzottan szimpatizált az egyházzal. Poroszországban kultúrharcdúlt. A Rómához hű püspököket és papokat megfosztották hivataluktól és fogságba vetették őket.

És Róma? A legnehezebb keresztet a Szentatya hordozta. „Crux de cruce”-nak nevezte a régi jóslat, és méltán, mert nem lehetett volna találóbb jelzővel illetni a Vatikán nagy türelmesét.

Közben üreges szemekkel vonult keresztül az országon az éhség kísértete.

– Parce Domine, parce populo tuo! – imádkozta meghatottan Don Sarto. – Irgalmazz Uram, irgalmazz a te népednek, akit drága véreddel megváltottál!

Don Sarto még imádkozott, mikor Giacomo Cusinati, a kézbesítő belépett a szobába.

– A gyűjtés miatt jöttem! – kezdte csendesen Giacomo. – A polgármester küldött... a jómódúakhoz. Mindenki annyit ad, amennyit akar! Az éhség nagy, Don Sarto és félő, hogy nyugtalankodás lesz a városban.

– A plébánost a jó módúakhoz sorolja, Giacomo? – nevetett fel a pap.

– Ha ön nem is jó módú, mindenesetre jótévő és én úgy gondoltam, hogy nem volna helyes, ha elmennék az ön ajtaja előtt – mentegetőzött a kézbesítő és egy papírt húzott elő a zsebéből. – Mindenki, a polgármester is tudja, hogy ön mennyi jót cselekedett már Salzanóban! Van egy listám, erre mindenki felírhatja, hogy mennyit kíván adni...

Don Sarto meg sem várva, hogy Giacomo befejezze a mondatot, a papiros után nyúlt és böngészgetni kezdte az adományozók névsorát. Romanin Jacur tekintélyes összeget ígért. Paolo Bottacin egy zsák kukoricát jegyzett le, Sogaros kereskedő kettőt, mások egy kevéske babot, szalonnát meg búzát. Don Sarto közben előkotorta ceruzáját és írt valamit az ívre, majd összehajtotta és visszaadta a kézbesítőnek.

– Szabad megnézni? – kérdezte kíváncsian Cusinati és szét-hajtotta az ívet. – Don Sarto, ez lehetetlen! Hús zsák kukorica? Biztosan elírta...

– Nem, nem írtam el! – mondta határozottan Sarto.

– De hát mennyi kukoricája van önnek, plébános úr? – kérdezte hűledezve Cusinati.

– Pontosan hús zsák! De van még egy kevés babom... Abból is kellene?

– Nem, dehogyis, Don Sarto! – hebegte teljesen megrendülve Giacomo Cusinati. – A végén még maga fog a legjobban éhezni... Elég rossz színben van már így is. Nagy számár vagyok én, főtisztelendő úr!

– Nocsak! – csodálkozott a plébános.

– Igen, mert először kellett volna idejönnöm és csak aztán a többiekhez. Akkor mások még többet jegyeztek volna! – okoskodott a kézbesítő és sűrű hajlongások közepette eltávozott.

Egy nappal később megjelent egy kocsi a plébánia előtt, hogy az ígért kukoricát elszállítsa.

– Most miből fogunk megélni? – kérdezte kezét tördelve Rosa, miközben egyik zsákot a másik után vitték ki a házból.

– Maradt még egy kis babunk! – vigasztalta Giuseppe. – A többiről majd gondoskodik az Isten!

Don Sarto jámbor bizalma ellenére, nehéz idők köszöntöttek a plébániára.

– Ez volt az utolsó adag babunk! – mondta kétségbeesetten Rosa, mikor március első napján a sovány ebédet feltálalta az asztalra.

– Hallottad? A tombolói plébános nagyon beteg! – engedte el füle mellett a kesergést Sarto. – Holnap korán reggel elmegyek meglátogatni.

– Azt mondtam, hogy nincs több babunk és nincs semmi ennivalónk! – ismételte erőszakosan Rosa, miközben Lucia zavar-tan hallgatott.

– Szegény jó Costantini! – emlékezett Sarto. – Mennyit szenvedett életében!

– Én is sajnálom! – mondta mérgesen Rosa. – De most a babról beszéltem...

– Sogaros kereskedő remélem kölcsönadja a kocsiját – folytatta a saját gondolatmenetét Don Sarto. – Holnap reggel korán indulok!

– Azt mondtam, hogy nincs több babunk! – ismételte hangosan Rosa, és csípőre tett kézzel, közvetlenül Giuseppe elé állt. – Ma megfőztem az utolsó szemet is!

– Ja, vagy úgy, a bab! – értette meg végül a plébános. – Miért, mi van vele?

– Semmi, csak elfogyott! – mondta bosszúsan Rosina.

– Testvérkém! – kezdte a jólismert monológot Don Sarto. – Elfelejtetted, hogy mi áll a Szentírásban? Nem emlékszel, hogy mit ír az ég madarairól és a mezők liliomairól?

– De emlékszem! – vetette oda Rosa. – Csakhogy maga nem veréb, én pedig nem vagyok liliom!

– Igaz, de ezt nem is állította senki, Rosina!

– Magával már megint nem lehet beszélni! – zsörtölődött a lány.

– A jó Istennel azonban lehet, fordulj csak nyugodtan hozzá

– ajánlotta Giuseppe. – Én most elmegyek Sogaroshoz és elkérem a kocsiját.

Don Sarto másnap, mindjárt a szentmise után, útrakelt Tombo-lóba. A faluhoz közeledve, a lélekharang tompa kongását sodorta feléjük a szél.

– Elkéstünk, Bernardo! – fordult Sarto a fiatal Sogaroshoz, aki a kocsit hajtotta. – A jó Costantini meghalt. Azért jöttem ide, hogy jóságos arcát megláthassam még egyszer. Holtan azonban nem akarom látni! Fordulj meg, Bernardo, visszamegyünk Salza-nóba.

Eközben a két testvér a plébánián arról tanácskozott, hogy mitévők legyenek.

– A jó Istenhez kell fordulnunk! – állapította meg Rosa. – Ismerem és nem felejtettem el őt, ahogy a bátyánk gondolja... Csodát azonban nem várhatunk Tőle!

– Segíteni fog rajtunk! – mondta határozottan Lucia. – Előbb viszont nekünk is körül kell néznünk. Beszélni fogok Luigi Boschinnal, furfangos egy ember, biztosan tud valami tanácsot adni...

– Túl gyakran mész te a sekrestyéshez tanácsért! – nevetett közbe Rosina.

– Ó, csak a templomi ruhák mosása miatt, hisz te is jól tudod! – felelte elpirulva Lucia.

– Én még nem hallottam olyan plébánosról, amelyik éhezett volna! – jelentette ki a sekrestyés, aki egy életvidám, derűs ifjú volt és akinek mindig helyén volt a szíve. – De ha az ön testvére nézek, Lucia kisasszony, akkor bizony könnyen elhiszem, hogy ez lehetséges.

– Sajnos ez így van! – sóhajtott fel Lucia. – Nem tudna valamit tanácsolni?

– Legyen bizalommal irántam! – vigasztalta a lányt Luigi.

Luigi Boschinnal még aznap este egy kézikocsival jelent meg a plébánián, amin egy zsák kukoricát, egy kevés búzát és egy font babot hozott.

– Talán elég lesz egy kis időre! – nevetett Luigi és lepakolta a kocsit.

– Honnan szerezted ezeket? – kérdezte csodálkozva Rosa.

– Nos, egy kis privát gyűjtést rendeztem! – jelentette ki büszkén a sekrestyés. – Voltam Sogarosnál, Bottacinnél meg egypár földművesnél. Mindegyik szívesen adott, mikor megtudta, hogy a plébános úrnak gyűjtök.

– Te jóságos Isten! – kiáltott fel Rosina. – Ezt nem szabad megtudnia Giuseppének!

– Nem kell mindent az orrára kötnie! – nevetett vidáman Luigi. – És ha majd elfogy, csak küldje nyugodtan Lucia kisaszszonyt. Őt valahogy nem tudom elutasítani.

Amikor Don Sarto hazatért, szomorúan újságolta el testvéreinek a megdöbbenő hírt, hogy hajdani plébánosát már nem találta életben.

– Jöjjön, egyen valamit! – biztatta vigasztaló hangon Rosa. – Biztosan megéhezett az úton.

– Valóban éhes vagyok – helyeselt Giuseppe és leült az asztalhoz. Nem kérdezte egy szóval sem, hogy honnan ez a nagy gazdagság; Rosa panaszát, hogy nem tud mit főzni, már régen elfelejtette.

– Sajnos a mi bátyánk igen keveset törődik magával – súgta hűgának Rosa. – Hanem ez a Luigi Boschin! Tényleg egy jóra való, kedves fiatalember.

– Ugye? – ragyogott fel Lucia szeme.

Elmúlt a tél és tarkaköntösű regösként lassan beköszöntött a tavasz. Az éhínség és nyomor azonban nem múlt el és nem köszöntött be a jólét, de még az enyhülés sem. Sokan elhagyták szülőföldjüket, hogy a tengeren túl próbáljanak szerencsét.

Csodálatos dolgokat meséltek az emberek azokról a távoli országokról, melyekről álmodoztak, ahol csak le kell hajolnia az embernek, hogy kiválogassa az aranyat és az ezüstöt a föld porából. Mondták: ott nem kell vetni, csak aratni, sem dolgozni, csak enni és enni. A salzanói emberek közül sokan fordultak Don Sartóhoz tanácsért, ő azonban csak a fejét rázta és rendszerint így válaszolt:

– Barátom, mióta hiszel a mesékben? Maradj csak itthon és

dolgozz becsülettel! A mi szülőföldünknek is lesznek még jobb napjai.

Don Sarto minden figyelmeztetése ellenére, mégis akadtak olyanok, akik eladták mindenüket és átkeltek a tengeren.

A tavaszt meleg nyár követte. A föld meghozta első termését, így lassan nyúlcipőt húzott az éhség, elmenekült Isten bőséges áldása elől. A Gonosz azonban nem nyugodott, az éhség legborzalmasabb társát, a „kékhalált” küldte az országra.

Don Sartónak ismét, mint fiatalabb korában, át kellett élnie a kolerajárvány minden borzalmát. Nagyon is jól ismerte már ezt a félelmetes járványt, amely reggel meglepi, estére pedig mereven a koporsóba fekteti az embert.

Az első időben kevés áldozatot követelt a járvány, aztán egyre többet és többet, míg végül alig akadt ház, ahol ne lett volna legalább egy fertőzött beteg. Salzanóban minden este megszólalt a lélekharang.

– A kolerásokat én magam látom el! – utasította káplánjait Don Sarto. – Ismerem jól ezt a betegséget és nem hiszem, hogy hatalma lenne rajtam. Ezért én fogom ellátni a szolgálatot a betegeknel és a haldoklóknál és én temetem el a halottakat is, megértették! Én egyedül, és senki más!

– És mi? Mi tétlenkedni fogunk? – kérdezte kelletlenül Don Giuseppe Luise, Sarto fiatalabb káplánja.

– Ostobaság! Maguk az egészségesekről gondoskodnak majd, végzik a szokásos családlátogatást és tanítják a gyerekeket. Megismétlem: a kolerásokat én egyedül látom el. Egy szót sem többet! – parancsolta Don Sarto.

Így történt aztán, hogy az agyongyötört salzanói plébánosnak sem éjjele, sem nappala nem volt. Újból és újból megkondult a házi harangocska, lehetett kora reggel vagy késő éjszaka, Don Sartónak mennie kellett: haldoklóhoz hívták. És ő ment, vitte az Úr testét, fertőzött házakba, kunyhókba, zezzugokba, hogy segítségére legyen a haldoklónak utolsó szenvedésében. Arcába lehelt mindenütt a halál, de nem volt hatalma felette.

– Nekem nem árt! – nyugtatta meg Rosát, aki aggódó tekintet-

tel, feldúltan vizsgálgatta őt minden reggel, mikor teljesen kimerülten és fáradtan tért haza a betegektől.

– Miért kímélné magát a kolera? – kérdezte szomorúan Rosa.

– Mert nem félek tőle! – felelte mosolyogva Sarto.

Egyik nap, az öreg Nicolo Canderát is leterítette a betegség.

– Don Sarto, én már a halál gyermeke vagyok! – hörögte Nicolo, mikor Sarto az ágyához lépett. – Nézze, a kezem már teljesen megkékült!

– Ej, nem halsz te meg! – bátorította a plébános.

– De bizony meghalok, én már halott is vagyok, hallgassa meg a gyónásomat! – siránkozott Canderá.

– Halottat nem tudok gyóntatni! – tréfálkozott Don Sarto, tapasztalatból tudva, hogy elveszettnek számít az a beteg, amelyik elhagyja magát. – De mivel látom, hogy élsz, Nicolo, meghallgatlak Isten nevében! Mondd, mi nyugtalanít? – Don Sarto a hozzátartozókat kiküldte a szobából, az egyik idősebb lánynak néhány aprópénzt dugva a markába, hogy siessen és Sogarostól hozzon tüstént két liter jó bort. Mikor mindenki elhagyta a szobát, Don Sarto leült a beteg Nicolo ágya mellé, keresztet rajzolt nyirkos homlokára és szemével intett, hogy hallgatja őt.

Mire Nicolo Canderá elvégezte gyónását, a lány is épp visszaérkezett a borral.

– Igyál egy pohárkával! – töltött meg egy poharat Sarto. Nicolo, akinek egészséges állapotában mindig jól jött egy-egy pohárkával, most kézzel-lábbal tiltakozott.

– De hát miért? – kérdezte csodálkozva a plébános.

Nicolo sokáig vonakodott, míg végül kimondta aggodalmát:

– Azt beszélik, hogy akinek kolerája van és bort iszik rá, az biztos, hogy egy napon belül elpusztul.

– Tudod is te, hogy mit beszélsz – nevetett fel Sarto, majd felemelte a poharat és egy jóízűt kortyolt belőle. – Mernék én inni, ha ez igaz lenne? Tessék, igyál! A vén bizalmatlant nem volt nehéz meggyőzni. Kivette Sarto kezéből a poharat és oly hirtelen tüntette el a benne lévő nemes nedűt, hogy ez a mozdulat egy varázslónak is becsületére vált volna.

– No még egy pohárral! – parancsolta Don Sarto, s közben

szorgalmasan töltögetett. – Egy harmadikkal... No meg egy negyedikkel... Egyelőre elég is lesz. Most pedig feküdj nyugodtan és láss hozzá izzadni! Holnap ismét meglátogatlak.

– Nem gondoltam volna, hogy valaha is a plébános úr fog kényszeríteni az ivásra! – mondta élénken Nicolo, miközben egész testét izzadság borította el.

Másnap, mikor Don Sarto ismét meglátogatta, az üres kancsó is bizonyította, hogy Nicolo már túl van a krízisen.

– Ma is kell két liter? – kérdezte kíváncsian az öreg.

– Nem! Ma nem ihatsz, mert a végén még lerészegedsz itt nekem – mondta határozottan Don Sarto.

– Hogy én lerészegedem? – nevetett Nicolo. – Ez a legjobb tréfa, amit valaha hallottam.

– Tegnap még meg akartál halni, ma meg már nevetgélsz!

– Az ön bora csodát művelt, plébános úr! – vihogott az öreg.

Roszbabb volt azonban a helyzet a kézbesítő házában. A tizenkét esztendőes Andrea, akivel Sarto oly sokszor játszott kockajátékot a plébánián, súlyosan megbetegedett. Mikor a szentkenetet szolgáltatva ki neki, Don Sarto mély fájdalommal állapította meg magában, hogy a fiatal leány már nem épül fel betegségéből. Sarto egész éjszaka a lázas gyermek mellett virrasztott.

– Ne félj, Andrea – mondta szelíden a plébános, mikor a gyerek a reggeli órákban, szemét felnyitva, a keze után tapogatózott.

– Nem... Nem félek! – suttozta a gyerek. – De...!

– Mondd csak bátran! – biztatta Sarto.

– Szeretnék még egyszer magával játszani, Don Sarto – mondta elcsukló hangon Andrea. – Még egyszer... a pásztorjátékot!

– Jó! – nevetett erőltetve Sarto és előhalászott a zsebéből egy kockát.

– Maga kezd! – mondta boldog tekintettel a gyerek. Don Sarto a takaróra dobta a kockát:

– Három! Most te jössz!

– Hat! – lihegte Andrea és boldog fény suhant át sápadt arcán.

– Én nyertem, Don Sarto! Nyertem... – a kocka, amit ismét eldobott, hogy előlről kezdjék a játékot, legurult a földre. Sarto felvette: hatos! Andrea mintha még hallotta volna, mosolygott.

– Legalább volt még egy kis öröme – vigasztalta Sarto a siránkozó anyát. – Igen, Andrea, nyertél! – Don Sarto a gyermek fölé hajolt és remegő kézzel lezárta szemeit.

A halottakat csak az esti órákban temették el. Don Sarto és sekrestyése elindult, hogy utolsó útjára kísérje a már felravatalozott gyermekeket. A házban csak három ember akadt, aki hajlandó volt vállára venni a koporsót.

– Hol a negyedik? – kérdezte Don Sarto.

– Nem jött el. Fél a fertőzéstől! – hangzott közömbösen a válasz.

– Luigi, menj előre a kereszttel és a lámpással! – parancsolta a plébános a fiatal Boschinnek. Don Sarto pedig megragadta az árván maradt negyedik rudat, így indult el a kis menet, göröngyös utcákon át, a temetőbe.

Don Sarto ezen az éjszakán érezte először, hogy fél. A magányos embert hirtelen rettegés fogta el: talán mégis, talán felette is van hatalma ennek a borzalmas járványnak. Remegő kézzel kevert össze egy pohár bort egy kevés paprikával és gyorsan megitta. Fáradt volt, nagyon fáradt! Lefeküdt hát, hogy reggel misézni tudjon, de nem jött álom a szemére. Nyitott szemmel bámult a sötétségbe: „Istenem! Teljesen elhagytál volna bennünket? Azt akarod, hogy szegény gyermekeim mind meghaljanak? Vedd inkább az én életemet, csak tartsd meg őket!” Így fohászzkodott Don Sarto. Közben arra gondolt, hogy micsoda veszedelem lenne, ha ő is megkapná a kolerát. Behurcolná mindenüvé, hisz neki mennie kell, gyógyítani, gyámolítani a népet...

Amint a nap első sugarai besütöttek szobája ablakán, kiugrott az ágyból és bekopogott Rosához.

– Te lány – kiáltotta az ajtón át Sarto –, elmegyek Velencébe.

– Nem fog misézni? – kiáltott ki Rosa.

– Nem, ma nem!

– Csak nincs valami baja? – kérdezte rémülten Rosina és sietve előjött szobájából. Döbbsenten nézett Sarto kimerült szemébe.

– Nyugodj meg, Rosina, kitűnően érzem magam! – mondta nem túl meggyőzően Sarto.

– Miért akar Velencébe menni? – faggatta a lány.

– Megbeszélésem van ott a szalézi apácakkal. Majdnem kiment a fejemből...

– Mindjárt csinálok reggelit! – tüsténkedett Rosa.

– Nem, hagyd csak, nincs étvágyam! – utasította el az ajánlatot Don Sarto. Rosina azonban mégis kisietett a konyhába és egy darabka kenyérrel tért vissza, amit aztán a bátyja zsebébe gyömöszölt.

– De túl korán érkezik Muranóba! Onnan az első vonat Velencébe csak három órával később indul...

– Igen, de most reggel hűvösebb van... Kellemesebb ilyenkor gyalogolni... Légy boldog, testvérkém és köszönök neked mindent! – búcsúzott el hirtelen Sarto. Rosa döbbenetn nézett utána.

A friss reggeli levegő feloldotta az éjszaka szorongásait. Szétszórta a sötét gondolatokat, elűzte az aggodalmat Don Sarto szívéből. „Te bolond!” – szidta magát Giuseppe. „Egyszerre megijedtél a kék haláltól? Mégiscsak öreg cimborád az neked!”

Muranóban két órát várakozott. Mikor végre bepöfögött a velencei vonat, Don Sarto már felszabadult lélekkel foglalta el helyét az egyik fapados vagonban.

Velencébe érve felkereste a szalézi apácákat. Nagy volt az öröm, mikor meglátták a salzanói plébánost, az általános járvány miatt ugyanis reménytelennek gondolták jövőtelét.

– Imádkozzanak, szüntelen imádkozzanak kedves nővérek, hogy az Isten irgalmas legyen irántunk! – mondta könnyörögve Don Sarto a búcsúzásnál.

Don Sarto nem sokat időzött, rögtön visszaindult Salzanóba. Megkönnyebbült lélekkel, boldogan lépett be a plébánia kapuján. Rosa aggódva, mégis örömtől ragyogó arccal futott eléje:

– Csak hogy megjött, hála a jó Istennek! Féltünk, hogy valami baja van, azért rohant el Velencébe... Különösen viselkedett ma reggel...

– Minden rendben van, Rosina! – mondta felszabadultan Sarto. – Az Isten ismét kegyelmes lesz irántunk!

Néhány hét múlva megszűnt a járvány. Ínség követte, hiszen sok család vesztette el keresőjét. Don Sarto még a legszükségesebből is lemondott, hogy enyhítse a családfő nélkül maradt

családok nyomorúságos életét. Szinte mindenét odaadta, ő és testvérei még a megélhetés elemi követelményeit is nélkülözték.

– Ez nem mehet így tovább! – panaszkolta Rosa Don Carminatinak, aki a napokban ismét ellátogatott a salzanói plébániára. – Szegény bátyánk teljesen tönkreteszi magát. Itt mindenkinek ő a szolgája! Nézze csak meg, hogy áll rajta a ruha... Csont és bőr szegény.

– Sajnos igaza van a testvérednek, Beppo! – korholta barátját Don Carlo. – Az embernek saját magára is kell gondolnia, a saját egészségére... Túl buzgó vagy, Beppo! Márpedig ha egy szerkezet széttörik, nehéz azt összefoltozni... Kíméld magad, hagyd hogy más is tegyen valamit. Végül is két káplánod van! Hallgass a testvéredre, Beppo...

– Ej, ej! – felelte közönyösen Sarto. – Milyen jó szónok is vagy te. Már biztos nem lenne szükséged, hogy Tombolóba kocsikázz; ha az aratási hálaadó ünnepséget tartjátok otthon!

– Ez ő! – sóhajtott fel Rosa. – Mondhat neki az ember amit csak akar...

Don Carminati komoly gondok között utazott haza e napon. Bántotta, hogy barátját a vártnál is rosszabb színben találta, fáradtan, kimerülten, hogy rossz volt ránézni. „Szólni kell Trevisóban” – döntötte el magában.

Don Carminati néhány nap múlva levelet írt egykori barátjának, Don Antonio Pozzinak, aki időközben püspöki káplán lett Trevisóban, és közölte Don Sartóval kapcsolatos észrevételeit:

„Beppo nincs valami jó színben, érzésem szerint hamarosan tönkremegy, ha így folytatja. A napokban találkoztam vele és megijedtem mikor megláttam, annyira lefogyott és megtört. Óvja meg az Isten! Azonnal közbe kell lépni és megelőzni a bajt, ha még lehet...”

Don Sarto hamarosan levelet kapott a püspökétől. Atyai jósággal, de határozottan intette őt Monsignore Zinelli, hogy a jövőben törődjön többet egészségével, kímélje magát és pihenjen sokat, hogy még hosszú ideig szolgálhassa az Egyházat.

– Kíváncsi lennék, hogy melyik vénasszony kötötte ezt a püspök úr orrára! – morogta mérgesen Sarto és félrelökte a levelet.

1875 őszén Monsignore Zinelli hivatalos látogatásra érkezett Salzanóba. Mindent a legnagyobb rendben talált, kivéve a plébános egészségi állapotát.

– Főtisztelendő plébános úr, ön szemmel láthatóan nem vette figyelembe a levelemben foglaltakat! – mondta határozott hangon a püspök. – Miért nem viseli például a plébánosi gyűrűjét, ha szabad kérdezmem?

– Nos, pillanatnyilag, ö... nincs a kezemen... – dadogta zavar-tan Don Sarto.

– Velence melyik utcájában is van a zálogház? – kérdezte mosolyogva barátját a püspök kíséretében érkezett Don Pozzi.

– Csak nem tett ilyet...? – kérdezte felháborodva a püspök.

– Természetesen ezt tette! – nevetett Don Pozzi. – A jó Don Beppo arról híres, hogy mindent a zálogházba cipel.

– Pillanatnyi anyagi zavaromban... – próbált magyarázkodni Sarto.

– Nem, ez nem mehet így tovább... – rázta a fejét Monsignore Zinelli –, a végén még elzálogosítja a monstranciát is! Azt hiszem, hogy egy kicsit vigyáznom kell önre... Bármennyire is sajnálom, el kell, hogy hagyja Salzanót!

– De miért? Miért kell elmennem? – dadogta megsemmisülten Sarto.

– Mert kinevezem önt trevisói kanonokká és az ottani szeminárium spirituálisává! – mondta határozottan Monsignore Zinelli.

– De kegyelmes uram, ne tréfálkozzék velem, szegény plébánossal – válaszolta elképedve Sarto.

– Nem tréfa ez! – nevetett a püspök. – A szeminárium rektora igen melegen ajánlotta önt.

– Don Pietro Jacuzzi? – kérdezte csodálkozva Sarto.

– Igen, az egykori riesei káplán! Amint bizonyára tudja, évek óta ő vezeti a szemináriumot – mondta a püspök, miközben elgondolkodva Don Sarto két hűgát nézegette. – Saját háztartást sajnos nem kell vezetnie...

– Kegyelmes uram, ha Ön ezt jónak látja... én engedelmeskedem – mondta hosszabb tétovázás után Don Sarto. – Ti pedig

hazamentek Riesébe! Tudom, te szívesen mégysz vissza anyánkhoz Rosa, sok gondot okoztam neked Salzanóban. És te Lucia...

– Én maradok! – szólt közbe boldogan a fiatalabbik lány.

– De hogyan? – csodálkozott Don Sarto. – Ha én elmegyek, te sem maradhatsz itt!

– De én mégis itt maradok! – titokzatoskodott Lucia. – Hamarosan megtudja hogyan.

Don Sartónak másnap reggelig kellett várnia, hogy Lucia titokzatos kijelentésére a kellő indokot megtalálja. Nagy segítségére volt ebben Luigi Boschini, aki ünnepelőbe öltözve, már korán reggel megjelent a plébánián.

– Mi van, Luigi? – kérdezte csodálkozva Don Sarto. – Ma nem vasárnap van!

– Igaz, Don Sarto – feszengett a sekrestyés –, de az ön Lucia húga és én, ettől függetlenül szívesen egybekelnénk, ha ön is beleegyeznék ebbe...

– Nos ha Lucia is úgy gondolja... – törölgette homlokát Sarto.

– Úgy gondolja! – nevetett közbe Rosa. – Kedves bátyám, magának fogalma sincs, hogy mi történik maga körül, közvetlenül az orra előtt!

Don Sartónak így húga esküvője volt az utolsó hivatali ténykedése Salzanóban.

– Őszintén sajnálom, hogy elhagy minket Don Sarto! – mondta keserűen Paolo Bottacin, az esküvői szertartást követő búcsúzásnál.

– Én sem kevésbé, higgye el, de hát püspök úr Trevisóba rendelt, nekem pedig engedelmeskednem kell... Mindenesetre jól bevásárolt velem! – fűzte hozzá nevetve Don Sarto.

– Mi is azt hittük, emlékszik? – mondta szomorúan Bottacin. – Akkor nem örültünk jövetelének, de most százszorosan nem örülünk a távozásának!

– Így egyenlítődik ki minden az életben, kedveseim! – mondta mosolyogva Don Sarto és megtömte pipáját, amit még a kolera idején szerzett, hogy legyőzze vele undorát, most pedig emlékeit, szomorúságát.

TREVISO – MANTUA

SPIRITUÁLIS ÉS KANCELLÁR

A trevisói szeminárium ősrégi és tiszteletreméltó folyosóján, ahol egykor dominikánus szerzetesek cserélték ki gondolataikat, 1875 decemberének egy borús napján, kimért léptekkel trevisói kispapok sétálgattak, szigorú tanulmányi prefektusuk, Giovanni Milanese szúrós tekintetétől megilletődötten.

– Hallottad? Új spirituálisunk van! – újságolta Urbano Gasparidis barátjának, a pufók Giovanni Bressannak, aki éppen aszalt szilvát rágcsált.

– Tudom, ráadásul földim! – bólintott helyeselve Bressan és kiköpte a szilvamagot, amit aztán egy jól irányzott rúgással a kolostor udvarába továbbított. – Rieséből való! Még Castelfrancóból, szülővárosomból ismerem.

– És milyen emberek ezek a Sartók? – csatlakozott a beszélgetőkhöz Enrico Pastore.

– Ó, igen szegény emberek, rengeteg gyerekkel! – válaszolta Giovanni és reverendájának feneketlen zsebéből egy újabb szilvát halászott elő. – Az apja kézbesítő volt Riesében!

– Az nem valami nagy hivatal! – mondta lekicsinylően Enrico.

– Teljesen mindegy, hogy mi volt az apja! – jelentette ki Urbano Gasparidis. – Lényeg, hogy jó spirituálisunk legyen. Tudsz még róla valamit, Giovanni?

– Természetesen! – dicsekedett a fiatal Bressan. – Don Sarto a plébánosunk osztálytársa volt, ő mesélte, hogy mindenben lekörözte őket és hogy már akkor is kész tudós volt.

– A tudósokkal már torkig vagyok! – dörmögte ellenszenvesen Enrico. – Már előre látom, hogy ő is olyan hosszú, unalmas

előadásokat fog tartani, mint az elődje. – Enrico jelentősegteljesen összeráncolta homlokát és igazi professzor képet öltve, mutatóját a levegőbe emelte:

– Kedves Papnövendékek! Különbséget kell tennünk az intellectus agens és az intellectus patiens között. Ez a megkülönböztetés rendkívül fontos, tisztelendő urak, mivel a filozófiában és a teológiában is az egyik leglényegesebb művet a helyes megkülönböztetés, vagyis a disztinkció. Aki nem tanul meg helyesen megkülönböztetni, az a későbbi lekipásztorkodásban csak igen közepszerű eredményeket fog elérni!

Enricónak sajnos abba kellett hagynia a jól sikerült monológot, mivel a többiek már fuldokoltak a nevetéstől.

– Ha az új spirituális is az intellectus agenssel kezd, én becsületszavamra azon mód elalszom. Az „Amen”-nél majd keltsetek fel – vigyorgott Enrico. – Adj egy szilvát, Giovanni!

– Szívesen! – kotort a zsebébe Giovanni. – Bár én nem hiszem, hogy a te intellectus patiensedet különösebben igénybe vehetné... Végül is csak egy okos, falusi plébánosról van szó!

– A zenéhez is ért! – vetette közbe Urbano. – Márpedig a zenészek mindig jól feküdtek nálam. Hallgassátok csak, ez biztosan ő...!

A San Nicolóból csodálatos orgonazene hallatszott.

– Tyű a mindenit, jól megzúgatja! – csodálkozott el Bressan. – Legalább húsz változatot kihúzott. Ez azért mégis csak más, mint amikor te a hegedűdön nyivákolysz, Urbano.

– Mit értesz te hozzá? – mondta felháborodva Urbano. – Anynyira sem értesz a zenéhez, mint egy tehen!

– A mi tehenünknek, ha nem haragszol, tökéletes hallása van! – ugratta barátját Bressan. – Ha elbőgi magát, te nyugodtan utána hangolhatod a hegedűdet! Mindig gisz-fisz, vagy ilyesmiben bõg...

– Nem félsz, hogy a későbbiekben majd te is gisz-fisz, vagy ilyesmiben fogod énekelni a prefációt? – nevetett vidáman Urbano. – Szegény kántorodat már előre sajnálom.

– Mindenesetre hangosabban énekelek, mint te! – vágott vissza Bressan.

– Csakhogy óriási különbség van a hangos ének és a szép ének között! – magyarázta kajánkodva Urbano Gasparidis.

– Na, már ez is kezd! „Disztingvál”! – sóhajtott fel csalódottan Enrico.

– Bízunk benne, hogy az új spirituális nem fog sokat disztingválni – vigasztalta barátját Urbano.

– Majd meglátjuk! – mondta közömbösen Giovanni, miközben egy szilvamaggal hajszálpontosan beletalált az öreg kolostorudvar kútjába.

Este a trevisói kispapok kíváncsi várakozással üldögéltek a hatalmas, egykori káptalanteremben, melynek faláról jó néhány domonkosrendi szent nézett le rájuk. Az első padokban a kis gimnazisták kuksoltak, mögöttük az idősebb, magasabb fokú képzettséget kapó retorikusok, filozófusok és legvégül a teológusok, akik már egészen közel álltak céljuk eléréséhez. Minden szem a zöld bársonnyal bevont előadói emelvényre figyelt, melynek lépcsőjén ebben a pillanatban jelent meg az új spirituális.

Don Sarto végigjáratta tekintetét a hallgatóságon. Nem szólalt meg, csak nézte a fiatal, üde arcokat, melyekhez alig illett még a komoly reverenda és Paduára gondolt, a szemináriumra, ahol egykoron ő nézett így a spirituálisára, mint most itt, őrá, ezek a gondtalan gyermekek.

– Nagyon sovány! – súgta Gasparidis barátjának Bressan.

– Maradj csendben, kezd! – suttogta vissza Urbano.

– Kedves Kispapjaim! – szólalt meg végre Don Sarto. – Sok évvel ezelőtt, mint fiatal gyerek, én is egy hasonló házba költöztem, mint amilyenben most önök laknak. Nehéz volt a szívem, mivel tudós professzorok előtt kellett számot adnom tudásomról. Gondolhatják, hogy érezhettem magam?

Megértő mocorgás futott végig a sorokon.

– Nem rossz! Egész jól kezd! – súgta papszomszédjának Enrico Pastore.

– Most ismét egy szemináriumba kerültem, az önökébe, mivel a püspök úr méltónak ítélte arra, hogy spirituálisuk legyek – folytatta tovább Don Sarto. – Önök most bizonyára azt gondolják, hogy én egy olyan spirituális vagyok, aki az aszkézis és a

teológia mélységes ismeretében, a gondolatok kifejezésének művészetében, fölünyes biztonsággal vezeti majd tovább önöket azon az úton, amelyre Isten segítségével ráléptek. Hadd mondjam meg nyíltan, ezekből szinte semmit, vagy csak nagyon keveset fogok felhasználni. Én csak egy szegény, falusi plébános vagyok, akit az Isten akarata vezetett ide. De ha már így akarta az Isten, úgy önöknek is le kell ereszkedniük ahhoz, hogy a szegény falusi plébánost hallgassák és elnézzék tájékozatlanságát. Ne várjanak ezért tőlem semmilyen tudományos előadást, vagy filozófiai disztingciókat! A disztingválás művészete, a falusi lelkipásztorkodásban, nálam már teljesen elkallódott.

– Bravó! – szaladt ki a szó Enrico Pastore száján, olyan hangozan, hogy többen feléje fordították fejüket.

– Holnap lesz Szent Miklós püspök, szemináriumunk védőszentjének ünnepe. Engedjék meg, hogy most róla beszéljek, a nagy püspökről, aki mindnyájunk számára a papi tökéletesség mintaképe.

A diákok lélegzet-visszafojtva hallgatták Don Sarto előadását a szent életéről, egy pillanatra sem véve le szemüket a pulpituson álló új spirituálisról.

– Ez igen! – állapította meg lelkesen Enrico, mikor kifelé vonultak a teremből. – Első eset, hogy abszolút nem voltam álmos!

– Micsoda előadást tartott nekünk ez a falusi plébános! – mondogatták egymás közt a teológusok is. Egyedül Carlo Frisone a második filozófiai osztályból, aki egyébként a legjobb tanuló volt, vélekedett másként, mivel nem tetszett neki, hogy az új spirituális elítélően beszélt a disztingválás művészetéről.

– A kisapjaink máris lelkesednek érted! – mondta másnap Jacuzzi rektor, mikor a professzori gárda a szent Miklós tiszteletere tartott ünnepség után, egy kis borozgatásra összegyűlt. – Büszke vagyok rád, Beppo!

– Csak semmi előlegezett babér! – tiltakozott nevetve Sarto.

– Igen, hmmm... – köszörülte a torkát Don Ferretton, a filozófiaprofesszor. – Szóval az ön megjegyzésével, a disztingválásra vonatkozóan, sajnos nem értek egyet. A logika...!

– Disztingválók! – szakította félbe kollégáját Onorato Bindoni, a dogmatikus, akinek hordóhoz hasonló termete komikus ellentétben állt vékony, gyermeki hangjával. – Disztingválók: Filozófiában a disztingválás nélkülözhetetlen, ám a spirituális nevelésben nem feltétlenül! Nem kell állandóan ezzel kínozni a kispapjainkat, ez az én számottevő véleményem.

– De a logika...! – próbált védekezni Ferretton.

– Hagyjuk most a logikát! – szólt közbe a rektor. – Don Sarto helyesen beszélt. Ismerem őt és azt is tudom róla, hogy mindannyiunknál ügyesebben disztingvál, ha éppen szükséges. Most azonban én disztingválók, ha megengedik. A logika a tanterembe való, a szívből jövő jámborság a káptalani terembe, a testvéri vidámság pedig az ebédlőbe és a társalgóba! Most pedig meséld el Beppo, hogy mit csinál a mi jó Mastellánk Riesében?

– A rocskára! – nevetett fel Sarto. – Őmagassága halála után a jó Antonio Velencébe költözött.

– Egy pompás, eredeti emberrel lett szegényebb Riese! – állapította meg Jacuzzi. – De meséld csak el Beppo, Gardenigo grófnő megszállott macskáinak esetét!

Don Sarto nem hagyta magát sokáig kéretni, így hamarosan csak úgy zengett az ebédlőterem a vidám nevetéstől. A kövér Don Bindoni alig kapott levegőt, úgy nevetett, hogy kicsordultak a könnyei. Egyedül Don Ferretton tartotta magát, mivel sehogy sem ment ki a fejéből az új spirituális disztingválással kapcsolatos megjegyzése.

– Nos, elégedett vagy, Beppo? – kérdezte Jacuzzi, mikor egykori tanítványát a szobájába kísérte. – Nagy és hálás feladatot kaptál, te vagy a legfontosabb ember a szemináriumban.

– De nagy a felelősség is! – sóhajtott fel Sarto. – Örülök, hogy segített abban, hogy idekerüljek, de kérem Don Jacuzzi, segítsen abban is, hogy itt megálljam a helyem.

– Szívesen segítek neked, Beppo! – nevetett a rektor. – De most szívből megkérlek: tegeződjünk! Pietro vagyok!

– Örömmel, Don Pietro! – csapott bele a feléje nyújtott kézbe Sarto.

– A „Don”-t is megtarthatod magadnak – szorította meg Beppo kezét Jacuzzi.

– Köszönöm! – nevetett Sarto. – Ez a szegény Ferretton azonban csak nem megy ki a fejemből. Biztos jól megbántottam!?

– Á, semmi az egész! – nyugtatta barátját Jacuzzi. – Egészen biztos, hogy a primusza, bizonyos Carlo Frisone rejtőzik a dolog mögött. Ez az elkapatott gyerek komoly gondot okoz nekem! Úgy tűnik, hogy értelmi és lelki képességei egyáltalán nincsenek összhangban egymással.

– Különös figyelmet fogok szentelni személyének! – ígérte meg Sarto.

– Helyes, remek! – felelte élénken Jacuzzi. – Frisone ugyanis mint tudós pap tetszeleg a társai előtt... Gondoskodj róla, hogy jó pap is legyen!

Don Sarto nagy igyekezettel szentelte magát új hivatalának. Hamarosan azonban egy újabb hivatalt kellett betöltenie, amely különösen is igénybe vette az új spirituális idejét. Amikor Don Pozzit, aki püspöki kancellár és magántitkár volt, Fossalungába helyezték ki plébánosnak, Monsignore Zinelli az üresen maradt hivatalt szintén az új spirituálisra bízta. Don Sarto így naponta több órán keresztül dolgozott a kancelláriában, üldögélve egy csomó akta mellett, melyek sehogy sem akartak elfogyni.

Egyetlen segítsége Don Biasetto, egy fiatal, sokat betegeskedő pap volt, aki hivatalától teljesen elkábulva a kancellária előszobájában ült, leereszkedő és nagyképű modora miatt, az idelátogató plébánosok nem kis bosszúságára.

– Nos, mi a kívánsága? – kérdezte egyik nap Biasetto, egy őszhajú, kellő időn át megvárakoztatott plébánostól.

A plébános, aki egy hatalmas, tiszteletet parancsoló alkat volt, tetőtől talpig végigmérte Biasettót, majd ellenkező irányba fordítva fejét, összeszorított fogakkal sziszegte:

– Még hogy kívánságom! Nekem! Magától, fiatalember? Ami dolgom itt van, az egyáltalán nem tartozik önre! Maga, maga... tintanyaló!

– De nekem tudnom kell, kérem! – háborodott fel Don Biasetto. – Úgy látszik elfelejti, hogy a hatóságnál van!

– Maga pedig azt felejtí el, hogy egy jó munkát végző, tisztelteméltó plébánossal beszél! – mondta határozottan Sarto, aki a nagy zajt hallva éppen kilépett szobájából. – Fáradjon be, testvér! A tintanyaló Giuseppe Sarto a rendelkezésére áll!

– Ó, ne haragudjék Monsignore, de előntött az epe, hogy egy ilyen felfuvalkodott ifjú megvárakoztat, aztán nagynehezen kegyeskedik megtudakolni, hogy mi a kívánságom.

– Jó, jó, csak ne olyan hevesen! – csitítgatta a plébánost Sarto. – Először is vegyen egy csipet tubákot! Egyébként Don Biasetto derék legény, csak nem mindig találja el a megfelelő hangnemet... Ráadásul sokat betegeskedik szegény.

– Nagyon sajnálom... – mondta lehiggadva a plébános és belenyúlt Sarto tubákos szelencéjébe. – Ezt nem tudtam.

– És most mondja, mi nyomja a szívét? – biztatta Sarto a lelkeszt, miután mindketten leültek.

– Bosszantó történet ez, Monsignore! – sóhajtott fel a plébános. – A falunkban van egy szegény fiatal pár, akik szeretnének összeházasodni. Ez eddig rendben is lenne, ha egy napon nem jelentette volna be egy fiatal legény, hogy ő már a lányt előzőleg eljegyezte és hogy nem hajlandó felbontani az eljegyzésüket. Nem tudom, mitévő legyenek!?

– Nos, beszéljen egyszer alaposabban a legénnyel! – tanácsolta Don Sarto.

– Megtettem, Monsignore! – legyintett lemondóan a plébános. – Sajnos nem tágit. Merő haszontalanságból nem enged! Konok egy legény az, monsignore.

– Akkor küldje el hozzám! – ajánlotta Sarto. – Talán meg tudom győzni.

– Talán! – felelte nem túl nagy meggyőződéssel a plébános.

A megbeszélés után, mikor a plébános áthaladt az előszobán, Don Biasetto szolgálatkészen pattant fel helyéről, hogy kinyissa előtte az ajtót.

– Az imént egy kissé goromba voltam, kérem bocsásson meg, testvér! – mondta jóindulattal a plébános.

– De kérem... – dadogta az írnok. – Olykor-olykor mindnyájan elveszítjük a fejünket.

– Látja, így már sokkal jobban tetszik nekem! – mosolygott a plébános. – A viszontlátásra, Don Biasetto.

Pár nappal később a megbántott jegyes, egy egészséges, szép szál parasztfiú, megjelent Don Sarto irodájában.

– Nos, te vagy az a bizonyos legény? – nyújtotta felé a kezét Don Sarto.

– Igen, én volnék az, püspök úr! – válaszolta határozottan a fiú.

– Én pedig csak a püspök úr kancellárja volnék, Don Sarto! – nevetett fel a kanonok. – Szóval nem akarod szabadon engedni egykori jegyesedet...?

– Nem! – vágta rá hirtelen az ifjú. – Mi egyszer már gyűrűt cseréltünk!

– Megértelek fiam, tökéletesen megértelek... – mondta együttérzően Don Sarto. – Biztosan tiszta, szeretetreméltó lány, egy igazi angyal, nemde?

– Angyal? – fortyant fel a legény. – Egy hiú, buta liba, egy szánalomraméltó konyhabútor, egy esetlen tramlpl! Ő egy...

– Érdekes! – szakította félbe Sarto és úgy tett, mintha semmit sem értene az egészből. – Te mégiscsak egy pompás fickó vagy... Okos, szép, tisztességes! Nem értem én ezt, fiam. Nekem akkor se kéne egy ilyen lány, ha csupa aranyból lenne! Mondd csak, gyermekem, hogy lehet egy ilyen néemberhez ragaszkodni? Már előre sajnállak, mert hogy jogszerint téged illet, így a te feleséged lesz, nem pedig azé a másiké!

– Az enyém ugyan nem! – háborodott fel a legény. – Én el nem veszem, se most, se később... soha!

– De ha nem akarod elvenni, akkor szabadon kell bocsátanod őt! – mondta sopánkodva Sarto.

– Felőlem mehet, ahova akar! – vigyorgott az ifjú. – Meggyőzött, püspökhelyettes úr!

Don Sarto vett egy csipetnyi tubákot, majd odanyújtotta a szelencét a legénynek.

– Jó erős... – bólintott elismerően a fiú, majd hevesen tüsszögni kezdett.

– Egészségedre! – nevetett Don Sarto. – És ne bánkódj, találsz te még magadnak leányt, ahogy elnézlek, nem is akármilyet! Add át üdvözetem a plébánosodnak és mondd meg neki, hogy majd írásban értesítem. Most azonban mennem kell, mert még rengeteg dolgom van. Viszontlátásra, fiam!

Don Sartónak még a vártnál is több munkát biztosított a kancellária hivatala. Minden este vastag aktakötegekkel ballagott haza, amin aztán késő éjszakáig dolgozott.

Szomszédja, Don Zanotto, aki minden éjjel felfigyelt az ajtón át kiszűrődő fényre, egyik éjszaka benyitott Don Sartoéhoz, hogy aggodalmát kifejezze.

– Néha azért pihenjen is, Don Sarto! Aki túl sokat dolgozik, az tulajdonképpen keveset dolgozik.

– Teljesen igaza van, Don Zanotto! – ismerte be Sarto. – Úgy-hogy pihenjen le és aludjon jól!

Don Sarto megbízta Giovannit, az öreg háziszolgát, hogy minden reggel, pontban négy órakor ébressze fel. A jó öreg igen büszke volt erre a fontos megbízatásra, amit aztán a későbbiekben különös pontossággal el is látott. A legtöbbször azonban nem volt szüksége Don Sartónak az ébresztésre, mivel igen gyakran még négy órakor is dolgozott. Mikor meghallotta Nane, vagyis Giovanni lépteit a folyosón, Sarto gyorsan lecsavarta a lámpáját és úgy tett, mintha aludna.

– Négy óra, Monsignore! – mondta hangosan az öreg, saját fontosságának büszke tudatában. Erre Don Sarto ásítózni, köhécselni kezdett, mint aki éppen ébredszik.

– Köszönöm az ébresztést, Nane! – mondta ásítózva Sarto, majd mosolyogva csavarta fel a lámpabelet és dolgozott tovább.

Elmúlt egy dolgos esztendő. Don Sarto a kancelláriában végzett rengeteg munkája mellett, nagy szeretettel és odaadással nevelte kispapjait is. Külön gonddal figyelte Carlo Frisonét, aki ez ideig is a teológia első osztályának a legjobb tanulója, primusza volt, és aki felfuvalkodottságával sok gondot okozott neki. Don Sarto csak alkalomra várt, hogy felébreszthesse a fiatal pap lelkiismeretét. Az alkalmat hamarosan maga Frisone szolgáltatta, gon-

dolván, hogy a volt falusi plébános nem sokat érthet a filozófiához.

– Figyeljetek, most majd ellátom a baját! – dicsekedett barátai előtt Frisone, mikor az egyik vasárnap este, éppen Don Sarto-ra vártak az ebédlőben.

– Van egy kis problémám monsignore! – lépett képmutatóan a spirituális elé Frisone, majd egy olyan teológiai problémával hozakodott elő, amely csak úgy hemzsegett a latin szakkifejezésektől.

– Úgy, szóval ez a te problémád!? – nevetett fel Don Sarto. – Tulajdonképpen többre tartottalak téged... Mindenesetre megmagyarázom, ha kívánod. Persze latinul, ha megengeded, mivel az ember így világosabban tudja magát kifejezni.

És a körülállók legnagyobb döbbenetére oly hibátlan latinsággal oldotta meg Don Sarto a felvetett problémát, hogy szemükszájuk tátva maradt a csodálkozástól.

– Quod erat demonstrandum! – fejezte be végül a spirituális. – Tudtál követni, Frisone fiam?

– Egy kukkot sem értett belőle! – ujjongtak a körülállók.

– Nos, ha megértetted, örülök – mondta mosolyogva Don Sarto. – Most azonban én szeretnék kérdezni valamit!

A latin kérdések záporában Frisone, a híres primusz, ide-oda kapkodta a fejét, s mivel egy kukkot sem értett az egészből, válaszolni sem tudott rájuk.

– Na igen, olvasd csak át mégegyszer ezt az anyagot az olasz dogmatikában! Vannak emberek, akiknek nehezen megy a tanulás, de azért ne csüggedj el kedvesem! – zárta le a vizsgáztatást Don Sarto.

– Na, ez nem úgy sikerült, mint remélted! Ha nem tévedünk, ő látta el a bajodat! – kiáltotta oda valaki Frisonének, mikor Don Sarto elhagyta az ebédlőt. Frisone szégyenkezve hajtotta le a fejét és nem szólt többé egy szót sem, csak hallgatott megsemmisülten.

A spirituális titokban együtt szenvedett a szerencsétlenül járt Frisonéval, de remélte, hogy a keserű orvosság talán majd kigyógyítja különös betegségéből a levitézlett kispapot.

– Szent Bibiana napját ünnepeljük ma! – világosította fel Jacuzzi rektor a spirituálist. – Vigyázz, hogy estére időben jöjj haza, mert különleges ünnepe ez a mi Bindoni professzorunknak.

– Dehát miért? – csodálkozott Don Sarto. – Mi köze neki Szent Bibianához?

– Nem sok, csupán annyi, hogy növendékeink Bibbiának, vagyis Csigának csúfolják, mivel testalkata miatt hasonló gyorsasággal mozog, mint az a jámbor állat. S mivel ő eléggé jószágos ahhoz, hogy a tréfát sértődés nélkül elviselje, ezért Szent Bibiana napján, december 2-án, megvendégel minket pár üveg borral. Majd meglátod!

– Örömmel! – nevetett fel Sarto, de közben már búcsúzott is, sietett a kancelláriába.

Don Sartónak ezen a napon is rengeteg dolga akadt, így estére teljesen meg is feledkezett ígéretéről. Mikor szokása szerint negyed órát késve az ebédlőbe lépett, csodálkozva látta, hogy Bindoni helye ünnepélyes díszben pompázik, az asztalon pedig végig boros palackok sorakoznak.

– Ó, me expectaverunt! – nevetett fel a kancellár. – Csak nem engem vártak?

– Ut perderent, me! – sóhajtott fel a dogmatikus. – Nem én, a többiek, hogy elveszejtsenek! – Sejtette ugyanis Bindoni, hogy Don Sarto tréfáinak, a többiek jóvoltából, megint csak ő lesz a célpontja.

És valóban! Don Sarto villámréfáin mindenki jókat nevetett, különösen Onorato Bindoni professzor, mit sem törődve azzal, hogy a tréfák legnagyobb részének ő a címzettje.

Don Ferretton, a filozófus, aki szemmel láthatóan humorérzékhiányban szenvedett, többször is megpróbálkozott azzal, hogy komolyabb irányba terelje a beszélgetést, de a vidám társaságból senki se akadt, aki követte volna őt a skolasztikus gondolkodás magasabb régióiba. Már-már ott tartott, hogy közli felháborodását az urakkal, akiknek viselkedése és beszéde minden kétséget kizáróan a legszükségesebb logikát is nélkülözte, amikor Don Sarto hirtelen felkiáltott:

– Uraim, lenne egy javaslatom! Aki ezentúl az ebédlőben a

„logika”, vagy „logikus” szót használja, az fizessen be egy lírát a kollégái javára.

A társaság nagy tetszéssel fogadta a javaslatot, annál is inkább, mivel Don Ferrettonnak, nagy ujjongás közepette, a következő pillanatban már az asztalra is kellett tennie a büntetést.

– Ez aztán a fájdalom, az igazi fájdalom! – vigyorgott kárörvendve Don Bindoni és a már megszokott röpsóhaj kíséretében hozzátette: – Jaj, csak már mindnyájan az égben lennének!

– Önnek minden bizonnyal hosszú lesz az út odáig, carissime! – nevetett fel Milanese, a tanulmányi prefektus. – Csigatempójában az utolsóítélet napjára érhet csak célba leghamarabb. Ez csak logikus!

– Egy líra! – kiáltott lelkesülten Sarto és tartotta a markát.

– Hogyan? – kérdezte elképedve Don Milanese.

– Úgy, hogy „logikust” mondott! – ujjongott Monsignore Santalena, a fizikus.

– Ismét egy líra! – fordult a fizikushoz Sarto, a társaság harsozó nevetése közepett.

A nagy nevetéstől alig lehetett hallani, hogy valaki bátortalanul kopogtat az ajtón.

– Mit keresel itt? – kérdezte a belépő Giovanni Bressantól a rektor.

– A spirituális úrral szeretnék beszélni... – felelte zavartan a fiú.

– Na, kis földim, mondd el szíved bánatát! – szólt szelíden Sarto és Bressannal együtt elhagyta az ebédlőt.

– Urbano Gasparidis miatt jöttem – kezdte izgatottan a fiú. – Nagyon meghűlt, ágyba kellett fektetnünk és most magas láza van...

– Menjünk, nézzük meg! – helyeselt a spirituális.

Don Sarto a növendékek közül Gasparidist, ezt a vézna, friauli fiút kedvelte legjobban. Tiszta, becsületet sugárzó tekintete és mesterkéletlen jámborsága sok örömet szerzett neki. Noha a tanulásban nem volt valami szorgalmas, a spirituális mégis azt remélte, hogy valamikor majd jó pap és ügyes lelkipásztor lesz belőle.

Don Sarto a fiút meglehetősen rossz állapotban találta. Nehezen lélegzett és lázban égő szemei kitágultak.

– Azonnal orvost kell hívni! Siess, mondd meg a rektor úrnak! – parancsolt rá Bressanra a spirituális, miközben letörölte az izzadtságot a beteg fiú homlokáról.

– Mi történt veled, fiacskám? – kérdezte aggódva Sarto.

– Spirituális úr? – dadogta Urbano és mosolyogni kezdett. – Nem számít, holnapra egészséges leszek!

A hamarosan megérkező orvos súlyos tüdőgyulladást állapított meg:

– Gyöngé szervezete miatt... ez sajnos végzetes is lehet – tette hozzá habozva.

Urbano Gasparidis négy napon keresztül élet és halál között lebegett. Don Sarto négy éjszakán át virrasztott ágya mellett.

– Ez az én feladatom! – ismételte folyton, mikor kollégái intették, hogy pihenjen már egy keveset.

Az ötödik nap végre jobbulást hozott. Don Sarto, aki már a szent kenetet is feladta az eszméletlen gyermeknek, most végre meghallgathatta a gyónását is.

– Az Isten jószágos, bízd magad egészen az Ő akaratára! – intette Sarto a gyermeket.

– Igen, ahogy Isten akarja! – mondta utána halkán Urbano.

Estére ismét rosszabbodni látszott a fiatal Urbano állapota. Mikor szülei, akiket értesítettek, beléptek a szobába, gyermekük már nem ismerte meg őket. Urbano Gasparidis éjszaka, édesanyja karjai között halt meg. Don Sarto zárta le szemeit.

Pár nappal később a San Nicolóban rekviemet tartottak érte. A spirituális mondta a halotti beszédet, melynek tartalmával minden növendék kispap szívét megragadta.

– Az ifjúság tavaszán minden mosolyog körülöttetek barátaim. Bizonytalan álmaidok rózsakoszorúsra festik a jövőt. Életetek a virágéhoz hasonlít leginkább, mely szépen virít, ha öntözi az Úr, de elhervad ha sarló éri, mielőtt még bimbóból virággá bomolna.

Te Urbano, könyörödj Isten trónjánál érettünk és nyerd el különös áldását erre a házra. Térj be az örök nyugalomba, ahol az örök világosság fényeskedik majd neked! Isten ölében nyugodjék a lelked!

KÁPTALANI HELYNÖK

1877 húsvétjának reggelén Monsignore Sarto a jó Bindoni professzor szobájába sietett, hogy a feltámadt Üdvözítő kegyelmében boldog ünnepeket kívánjon.

– Gaudium magnum, carissime, quod est Alleluja! – viszonzta szívből az ünnepi köszöntést a dogmatikus.

– Szeretnék öntől egy szívességet kérni, Don Bindoni – mondta egy kis idő múlva a spirituális.

– Tessék, kedves kolléga úr, csak ki velem!

– Tudja kedves professzor úr... én még nem voltam Rómában – kezdte megilletődötten Don Sarto. – Nos, nagyon szeretném egyszer látni a Szentatyát!

– Akkor éppen itt az ideje, kedves Monsignore – mondta elgondolkodva Bindoni. – A pápa már majdnem nyolcvanöt éves és senki sem tudhatja, meddig él még.

– Éppen ez az! – helyeselt Sarto. – Nincs nagyobb kívánságom, mint hogy egy kis ideig láthassam őt és áldását fogadjam.

– Értem, de mit tehetek én? – kérdezte csodálkozva Bindoni.

– Mint tudja, a kanonoki javadalmam igen csekély, kevesebb mint Salzanóban volt a plébánosi jövedelemem – magyarázta a spirituális. – Ennek ellenére sikerült megtakarítanom kétszáz lírát, melyet eredetileg egy esetleges római utazásra szántam. Nos, szeretném megkérni, hogy tegye el és őrizze meg nekem, nehogy más célra használjam fel ezt az összeget!

– Nem bízik a jó szívében, Carissime? – nevetett fel a professzor, aki hallotta hírét Sarto tékozló adakozásainak. – Persze ha úgy döntött, hogy rám bízza, én szívesen vállalom.

– És még egy! – nevetett Sarto. – Csak akkor adja át nekem, ha a pályaudvarra megyek jegyet váltani! Egyébként soha, semmikor, semmilyen körülmények között, bárhogya is könyörögnék, ne adja ki a kezéből!

– Rendben! – helyeselt Bindoni. – Ide a pénzzel! Bezárom ide, az asztalfiókba, ön pedig könyöröghet, kérhet, ahogy akar, ezt csak akkor látja viszont, amikor már útra készen áll.

– Nagyon helyes! – nevetett a spirituális és elbúcsúzván viszszaesietett szobájába.

Don Sarto a kitért ablakhoz lépett. A lassan folydogáló Sile ezüstös víztükrét nézte, de gondolataiban már a Tiberis csobogását hallotta és a nagy, türelmes pápát látta, amint áldásra emeli kezét. Hogy visszazökkenjen a valóságba, leült és dolgozni kezdett. Nagy elszántsággal hajolt könyvei és papírai fölé... A késő esti órákban bátortalan kopogtatásra figyelt fel. Carlo Frisone volt, a második teológiai évfolyam primusza.

– Nos kedves barátom, mi hozott ilyen kései órában hozzám?

– Nagy kérésem lenne! – felelte zavartan a kispap. – Talán tudja spirituális úr, hogy az apám egy szegény földműves. Hatvan centesimóért dolgozik napszámban. Hogy tanulmányaimat fedezni tudja, falunk egyik tehetős emberétől kért kölcsön és zálogul becsület szavát adta a pontos visszafizetésre. Betegsége miatt sajnos hosszú időn át nem tudott dolgozni, így az adósságát sem tudta törleszteni. A hitelezője már bírósággal fenyegeti! Szegény apám szégyenbe kerül... talán még le is csukják! – fejezte be könnyeit törölgetve Frisone.

Don Sarto habozott a válasszal, arcát tenyerébe temetve elmélkedett magában. Saját apjára gondolt, a szegény riasi kézbesítőre. Mennyit kellett neki is dolgoznia és nyomorognia értük. Mi lett volna, ha ő is hasonló helyzetbe kerül akkor... Nem, jobb nem is gondolni erre! Megszakadt volna a szíve szégyenében. Huszonöt éve halott, fekszik a riasi temetőben, mégis oly tisztán, világosan él fia gondolataiban az arca, a hangja... hogy szinte hallani, amint súgja: „Segíts rajta, Beppo! Segíts rajta az én kedvemért!”

De pont Carlo Frisone!? Igen! Talán elérkezett a régvárt alkalom, hogy kitáruljon a szíve...

– Tudom, hogy nem érdemlem meg! – folytatta szemét földre szegezve Frisone. – Tudom, hogy sok gondot okoztam önnek, de ha most segítené rajtam...

– Mi lenne akkor? – kérdezte fáradtan a spirituális.

– Megváltozom, higgye el nekem Monsignore!

– Szóval ismered a hibáidat?

– Igen, ismerem!

– És „megváltásodat” a segítségemtől teszed függővé?

– Nem, nem! – dadogta Frisone. – Szörnyű napokat éltem át mostanában, Monsignore... és lelkiismeret-vizsgálatot tartottam. Tudom, hogy sok mindenben hibáztam, ezért megváltozom akkor is, ha segítségét megtagadja tőlem.

– Hiszek neked, fiam! – sóhajtott fel Sarto. – De sajnos rossz ajtón kopogtattál. Ide nézz! – forgatta ki zsebeit Sarto, melyekből néhány aprópénz gurult elő. – Ez mindenem, amim van.

– Akkor nem tudom, mit tegyek! – dadogta remegő ajakkal Frisone. – Bocsásson meg, hogy zavartam.

– Csak semmi csüggedés! – tartotta vissza a spirituális. – Gyere vissza reggel, talán sikerül kiötleni valamit. Bízzál a jó Istenben, fiam!

Don Sarto fáradtan emelkedett fel íróasztalától, kinyitotta az ablakot és kibámult az éjszakába. Tisztán fénylettek a húsvéti csillagok az alvó föld felett. Valahol a csillagok alatt Róma fényei égtek, ahová szívének minden vágya szállt hosszú-hosszú évek óta. „Isten veled álmom! Isten veled szent, hívogató fény!”

Sarto remegő kézzel zárta be az ablakot és elindult Don Bindoni szobája felé.

– Bocsásson meg, hogy ilyen kései órában zavarom – mondta belépve az ajtón –, de arra kérném, hogy adja vissza a pénzem.

– Ez aztán a gyors elhatározás! – csodálkozott Don Bindoni. – Reggel utazik, Don Sarto?

– Nem, dehogy... – felelte zavartan a spirituális. – De nagyon sürgősen szükségem lenne a pénzre... más okból.

– Akkor viszont nem kapja meg! – mondta határozottan Bin-

doni és gyorsan kikapta a kulcsot íróasztala fiókjából. – Saját maga hatalmazott fel erre, ha még emlékszik!?

– Szükségem van a pénzre, értse meg, hogy egy derék, tisztelteméltó embert és a fiát, egyik kispapunkat, a végső kétségbeeséstől megmentsem! – mondta könyörögve Sarto.

– A jó szíve megint szépen kijátssza magát! – rázta a fejét a dogmatikus. – A pénzt azonban nem adom elő.

– Vállalja a felelősséget, hogy vonakodásával két embert tönkretesz? – kérdezte szigorú hangon Don Sarto.

– Isten őrizz! Isten őrizz! – felelte felindultan a professzor, mindkét kezét védekezőn maga elé téve. – Jó! – nyitotta ki fiókját Bindoni. – Itt a pénz!

– Ötven lírát visszatarthat – nevetett Sarto. – Csak százötvenre van szükségem!

– Nem, nem! – tiltakozott Bindoni. – Csak vigye az egészet! Tegye az ötven lírát a bankba, vagy csináljon vele amit akar... Nem kívánok tovább a kincstárnoka lenni!

– Köszönöm, professzor! – sóhajtott fel megkönnyebbülten a spirituális. – Ígérem, nem fogom többé ilyen kérésekkel zaklatni.

Don Sarto boldogan sietett vissza szobájába. „Micsoda fájdalom, micsoda fájdalom! Csak már mindnyájan az égben lennénk!” – sóhajtott fel magában Bindoni, mikor Sarto kilépett az ajtón.

Másnap reggel Frisone ismét megjelent a spirituálisnál.

– Mit akarsz már megint? – kérdezte közömbösséget színélve Sarto.

– De hiszen Ön mondta, hogy... – dadogta teljesen elképedve Frisone.

– Persze, persze, a pénz! – csapott a homlokára a spirituális. – Gondolod, hogy bankjegyprésem van?

– Nem tud rajtam segíteni? – pityeredett el a primusz.

– Nocsak! – nevetett a spirituális. – Már a tréfát sem érted? Gyere ide! Itt a pénz! – és három darab ötven lírást dobott az asztalra.

Frisone remegő kézzel nyúlt a pénz után.

– Köszönöm önnek, ezerszer köszönöm, Monsignore! – mond-

ta könnyes arccal Frisone. – Köszönöm, hogy megmentette a szegyetől apámat!

– Jól van, gyermekem, vedd a pénzt és menj.

– Visszafizetem, mielőtt csak tudom! – bizonygatta boldogan a kispap.

– Légy jó pap, Carlo Frisone! – felelte Sarto. – Majd ha valamikor jó jövedelmed lesz, akkor visszaadod a kölcsönt.

– Kamatjával... sőt kamatos kamatjával! – ígérte meg hálálkodva Frisone.

– Ugyan! – nevetett a spirituális. – Látnod, hogy van elég pénzem... Tulajdonképpen sok pénzem van, csak el kellett men-nem érte oda, ahol egykor letétbe helyeztem.

– Így természetesen azonnal kifizették Önnek! – mondta meg-könnyebbülten Frisone.

– Természetesen! Minden vonakodás nélkül! – fogadkozott Sarto. – Ez a saját pénzem volt!

– Az ígéretemet, hogy visszafizetem a pénzt, ennek ellenére tartom és... a másikat is! – mondta visszafordulva az ajtóból Frisone.

– Akkor ez jó üzlet volt a számomra! – mosolygott szelíden a spirituális. – De most menj, két nap szabadságot adok neked. A rektornak majd szólok! Menj atyádhoz, még ma, hallod? Nem szabad megvárakoztatnod!

– Igen, Monsignore! – válaszolt lelkesen Frisone és gyors lép-tekkel kilépett az ajtón.

„Ha tudná, mibe került ez nekem...” – sóhajtott fel magában a spirituális.

– Don Sarto megint elajándékozta a pénzét, amiből Rómába akart utazni! – újságolta Bindoni Don Pelligarinak, aki a székes-egyházi gyóntatónak kinevezett Jacuzzi helyett, éppen a napok-ban vette át a szeminárium rektori tisztjét. – Százötven lírát ajándékozott egyik növendékünknek! Hihetetlen!

– Úgy, úgy! – ingatta a fejét Pelligari. – Lassan már kezdem érteni az összefüggéseket. Don Sarto, utólagos beleegyezésemet

kérve, Carlo Frisonénak két nap szabadságot adott. Frisone pedig igen szegény környezetből származik...

– Éppen Frisone!? – rázta a fejét csodálkozva a professzor. – De figyeljen csak, Don Pelligari! Nem lehetne valamiképpen egy utat biztosítani Don Sarto részére, hogy végre Rómába utazhasson? A saját pénzéből, ahogy ismerem, az életben nem fog eljutni oda.

– Majd meglátom, hogy mit tehetek! Talán adódik valamilyen megoldás! – felelte elgondolkodva a rektor.

Május első napjaiban történt, hogy Monsignore Zinelli püspök, felkereste Sartót irodájában.

– Egy szívességre szeretném megkérni, kedves barátom! – mondta a püspök, miközben leereszkedett egy székre. – Szentatyánk a jövő hónap elején ünnepi püspökké szentelésének aranyjubiläumát. Jómagam a legnagyobb sajnálatomra, nyomorult egészségi állapotom miatt, nem tudok Rómába utazni. Kérem utazzon el helyettem, és vigye el egyházmegyénk péterfilléreit is! Természetesen az utazását én fizetem.

– Hogy én Rómába... – dadogta Don Sarto szinte remegve az örömtől.

– Igen, ha nem esik neheze! – nevetett a püspök. – Hallottam ugyanis, hogy még nem járt Rómában... Ne haragudjék kedves barátom, de ez csaknem szégyen egy trevisói kanonok számára. Vagy talán nem akar menni?

– Nagyon is akarok! – vágta rá örömmel Don Sarto. – És köszönöm Önnek excellenciás uram, teljes szívemből köszönöm!

Mikor a püspök elhagyta az irodát, Don Sarto az asztalán fekvő naptárra pillantott.

„1877. május 4., péntek!” – olvasta elgondolkodva. „Ma huszonöt éve, hogy elhagytál minket, kedves jó apám. Haláloed évfordulóján hát ezt a nagy örömet könyörögted ki számomra a mennyben? Köszönöm atyám, teljes szívemből köszönöm!”

Június 3-án vasárnap, felzúgtak a Szent Péter-templom ércharangjai. Ezüstharsonák zengtek, a Giuli-kápolna énekkara pedig

a Tu es Petrus-t énekelte. Mindent elnyomott azonban a tömeg hatalmas áradata, mely a világ szinte minden országából idesereglett, a püspöki aranyjubiléumra, egy emberként kiáltozván: „Viva il Papa!”

IX. Pius a sella gestatorián, pompás hordozható trónján haladt a tiszteletreméltó Bazilika felé. Sápadt, keserűségtől barázdált arcán, mintha egy mosoly játszadozott volna, mikor atyai jószággal áldásra emelte fel kezét.

Mi mindent nem tettek meg már vele, Krisztus földi helytartójával! Miniszterét leszúrták, hűséges svájci gárdáját lekaszabták, a Vatikánt fegyveres erővel rohanták meg, a pápai kiközösítésről szóló nyilatkozatot pedig az utca sarába taposták. „Abasso il Papa! – Le a pápával!” – hangzottak fel a kiáltások Róma minden utcájáról. Piusnak, mint egy tolvajnak kellett menekülnie Szent Péter városából. Az egyházi államot kirabolták, de a nagy türelmes nem büntetésre, hanem áldásra emelte kezét, megáldva minden gyermekét, jókat és gonoszakat, hűségeseket és lázadókat egyaránt. A gyűlöletre egyetlen szava a szeretet volt!

Azok között, akik most mély tisztelettel hajtották meg térdüket előtte, ott volt a trevisói kanonok, Giuseppe Sarto is. Szemei könnyben úsztak és remegő kezekkel vetett keresztet, mikor a pápa főpásztori áldását fogadta. A keresztvetéssel mintha egy valóságos kereszt nehezedett volna testére, érezte súlyát a vállain.

Ismét felzúgott a hozsanna. A nép ujjongása közepett, IX. Pius bevonult a szentélybe. Ünnepe és öröme! Pedig már nem volt messze a kálvária, ahol a pápa az Üdvözítővel együtt mondhatja: Consummatum est!

Mélységesen megrendülve hagyta el Sarto az Örök várost. Vajon láthatja-e még valaha?

Nem egészen egy évvel később, a saját gyermekeitől megkínzott pápa, örökre lezárta szenvedéssel teli szemeit. A szeretet vitte a sírba, de utolsó útjára elkísérte még a gyűlölet is. A római csőcselék sárral és kövekkel dobálta meg koporsóját, mielőtt még

a város falainál lévő Szent Lőrinc vértanú templomában örök nyugalomra helyezhették volna a testét.

„Crux de cruce!” – Keresztek keresztje! – A szenvedések szenvedése! – A jóslat beteljesedett.

A pápa meghalt, Péter azonban él! Joachim Peccit, az egykori volskerbergeni parasztfiút ékesítették fel a tiarával.

XIII. Leo! Mert ezt a nevet vette fel, vajon elkerüli a szenvedések töviskoszorúját?

1879. június 12-én a trevisói Zinelli püspök Monsignore Sartót kinevezte a káptalan fejévé.

Az új nagyprépost a hamarosan elérkező szünidőben meglátogatta szülőházát.

Margherita asszony haja időközben teljesen megőszült és sok redő mutatta arcán a gond és nélkülözés nyomait. Szemei azonban ugyanazok maradtak: kedves, jóságos szemek, melyek mindig csillagként ragyogtak, ha fia átlépte a házuk küszöbét.

Nagy gondban találta övéit Sarto. Rossz körülmények között éltek, de titkolni próbálták. Rosa azonban elmondta bátyjának, hogy az elmúlt évben utolsó darab földjüket is el kellett adniuk, és hogy már nincs semmijük, csak egy vézna tehén az istállóban.

– Most már nem marad más hátra, minthogy a házat is eladjuk! – sóhajtott fel a testvér. – Anyánk elmegy Teresához a „Két Kard”-ba, Maria, Anna és én meg majdcsak fedél alá kerülünk valahogy. Varrással, vagy valami hasonlóval megsegéljük mi a napi kenyérünket... ahogy eddig is tettük.

– El akarjátok adni a szülőházunkat? – kérdezte elsápadva Sarto. – Nem, ez lehetetlen!

Don Sartónak szégyenkezve kellett beismernie, hogy a sok-sok szegény mellett, akiknek állandóan a segítségére volt, édesanyját és testvéreit nyomorogni hagyta.

– Miért nem írtatok erről? – kérdezte végül szemrehányóan Sarto.

– Mert tudtuk, hogy magának sincs semmije! Az a kevés amije van, azt meg úgyis a szegényeknek adja – felelte szomorúan Rosa.

– Nem akartunk a terhedre lenni, gyermekem! – nevetett fel Margherita asszony.

– Bocsásson meg, édesanyám! – kérte Giuseppe. – Annyi a szükség körülöttem, hogy elfeledkeztem azokról, akikről legelőször kellett volna gondoskodnom.

– Ne csinálj ebből gondot magadnak gyermekem! – nyugtatta fiát Margherita asszony. – Az Isten majdcsak megsegít minket. Nem te mondtad mindig, fiam?

– A házat nem adjuk el! – jelentette ki határozottan Sarto. – Az új hivatalomban nagyobb a jövedelemem. Segítek magukon, édesanyám!

Don Sarto valóban állta ígéretét, így a szülői ház mindenki örömeire megmaradt övéinek. Nem kis része volt ebben Don Carlo Carminatinak, aki ismerve a család nyomorúságos helyzetét, kieszközölte a püspöknél barátja nagypréposti kinevezését. Sarto erről természetesen mit sem tudott.

Don Sarto alighogy visszaérkezett a szemináriumba, Zinelli püspök hirtelen, agyszélhűdésben meghalt. A káptalan a nagyprépostot választotta meg káptalani helynöknek, hogy amíg a püspöki szék üresedésben van, addig az egyházmegyét vezesse. Újabb teher és felelősség!

Don Sarto nagy igyekezettel gondoskodott a rábízott egyházmegyéről. Kért, amikor parancsolhatott volna és ha már minden szál szakadt, csak akkor büntetett komolyan és kérlelhetetlenül.

Mint szemináriumi spirituális, tevékenységei közé tartozott az is, és egyszer sem mondott le róla, hogy a kis gimnazistákat az első szentáldozásra előkészítse.

– Ez mégiscsak olyan foglalatosság, amit nyugodtan másra bízhatna – ajánlotta neki egyik nap a rektor.

– Spirituális vagyok, de nem hinném, hogy a papszentelésre történő előkészítés fontosabb volna, mint az első szentáldozási oktatás! – válaszolta határozottan Sarto.

A kicsinyekkel annyira jóságos és atyailag barátságos volt Don Sarto, oly mesteri módon formálta ifjú szívüket és gyújtotta fel szeretetüket, hogy azok mélyen a szívükbe fogadták őt.

A következő év júniusában vonult be Trevisóba az újonnan kinevezett püspök, Monsignore Callegari. A káptalani helynököt

újából kinevezte kancellárnak. Vele együtt utazott Rómába, XIII. Leóhoz és vele tárgyalta meg az egyházmegye minden kérdéses dolgát, így a szemináriumi papneveléssel kapcsolatos kérdéseket is, amely különösképpen szívügye volt az új püspöknek.

Monsignore Callegari azonban csak két évig vezette egyházmegyét, mert utána hamarosan Padua főpásztorává nevezte ki XIII. Leo.

Utódja Trevisóban az eddigi adriai püspök, Monsignore Giuseppe Appollonio lett, aki egy igen képzett, jóságos, atyai szívvel megáldott ember volt. Don Sarto őt is hűséggel szolgálta, mint kancellárja és első tanácsadója.

Röviddel az új püspök bevonulása után, Don Sartónak hamarosan az utolsó szolgálatot kellett elvégeznie a szeretett Onorato Bindoni professzornál. 1883 decemberében Bindoni súlyosan megbetegedett és halálos ágyán Don Sartót kívánta látni. Ő adta meg neki az egyház vigaszát az utolsó útra. Két napon át virrasztott Don Sarto a haldokló ágya mellett. Jelenlétében mondták el együtt a kispapok a De profundist, majd ő zárta le az elhunyt professzor szemeit.

– Kedves Kispapok! – fordult a halottól az élők felé Don Sarto. – Önök láthatták, hogyan halt meg egy szent pap. Kövessük őt jóságában, szeretetében és makulátlan papi erényeiben, hogy ha majd Istennek is úgy tetszik, így haljunk meg mi is, igazságban, ahogy ez a derék, jóságos ember.

Mivel az új püspök a kancelláriánál az adminisztráció egy jelentős részét levette Sarto válláról, a nagyprépost terhe egy kissé könnyebb lett, s így többet foglalkozhatott prédikációival, amit annyira szeretett.

1884 nyarán tizenhárom egymást követő estén prédikált, Szent Antal ünnepének előkészítésére. Jóllehet minden nap erős láz gyötörte, mégis felment a szószékre és beszédképességének leírhatatlan erejével lángra gyújtotta a szíveket. Itt, a nagy ferences szentélyben ünnepelte ötvenedik születésnapját Don Sarto. Don Jacuzzinak, aki levélben küldte el jókívánságait, Don Sarto a következőket válaszolta:

„Köszönöm megemlékezésedet és azt a számtalan jókívá-
natot, amit leveledben írtál. Mily szegényes vigasz egy
félévszázad elteltével, közeledvén a redde rationem-hez,
amely előtt még az igaz is megremeg. Jelenlegi állapotomat
tekintve talán még távol vagyok ettől, de ne csodálkozz
írásomon, mert mostanában ezek a gondolatok foglalkoztat-
nak naphosszat... És még valami! Vágy a martyrיום után,
amire Szent Antal is törekedett.”

Kiesett a toll Don Sarto fáradt kezéből. Élete csúcsát elérte,
milyen ormok várhatnak még rá? Talán a szenvedés hegyei, a
halál Kálváriája?

A katedrális harangjai riasztották fel gondolataiból Sartót.
Felemelkedett helyéről és gyűrött reverendáját simitgatta.

A KERESZT MAGASSÁGÁBAN

A Szentkereszt felmagasztalása ünnepének reggelén, hatalmas akták mögé rejtőzve dolgozott Don Sarto a kancelláriában, amikor váratlanul Monsignore Mander, az új püspöki titkár lépett be hozzá.

– Isten hozta, barátom! – fogadta barátságosan Sarto.

– Tikkasztó hőség van! – törölgette homlokát a titkár. – Nem csodálkoznék, ha most rögtön egy hatalmas zivatar kerekedne.

– Igen, van valami a levegőben! – mondta eltűnődve Sarto. – Már reggel óta érzem...

– Csak nem nyugtalanítja valami, Monsignore? – kíváncsiskodott Don Mander.

– Nos, néhány nap múlva pappá szentelésemnek ismét egy különös évfordulóját ünnepelhetem! – jelentette ki némi aggodalommal Don Sarto. – Kilenc évig voltam Tombolóban káplán és alig pár nap híján kilenc évig, Salzanóban plébános. Most éppen kilenc éve vagyok Trevisóban... Nem megy ki a fejemről a gondolat, hogy esetleg megint szednem kell a sátorfámat... De mi hozta hozzám, kedves barátom?

– A kegyelmes úr kéretil – mondta kurtán a titkár.

– Mit akar tőlem a püspök úr? – kérdezte csodálkozva Don Sarto.

– Azt személyesen szeretné közölni önnel! – felelte titokzatosan a titkár.

Don Sarto a püspököt szokatlanul komoly hangulatban találta.

– Magamhoz kérttem önt, kedves Monsignore – mondta a püspök, miután egy kis ideig csendben nézegette kancellárját –,

hogy valamit megbeszéljek önnel, ami mindkettőnk számára nagy fontossággal bír. Kövessen, kérem!

Don Sarto legnagyobb csodálkozására, Monsignore Appollonio saját házikápolnájába vezette.

– Térdeljünk le és imádkozzunk! – súgta Don Sartónak a püspök.

Csodálkozva térdelt le Sarto a püspök mellé, hogy együtt imádkozzék vele a tabernákulum előtt. Néhány perces csendes imádság után, Monsignore Appollonio ismét visszavezette őt dolgozószobájába.

– Egy Rómából jött írást adok át önnek! – mondta kisvártatva a püspök és átnyújtott Sartónak egy pápai pecséttel ellátott iratot.

Amikor az első sorokat elolvasta Sarto, hirtelen elsápadt és egész testében remegni kezdett.

– Nem, ezt nem! – dadogta izgatottan. – Lehetetlen, nem vagyok rá méltó...

– Engedje meg, hogy elsőként gratuláljak önnek új hivatalához, sok sikert és boldogságot kívánva a mantuai főpásztorsághoz! – nevetett boldogan Monsignore Appollonio.

– De én nem vagyok méltó, nem vagyok alkalmas erre a feladatra! – nyögte felindultan Don Sarto. – A pápának is be kell látnia ezt. Még ma írok neki, hogy vonja vissza a kinevezésemet!

– Nem hinném, hogy ez használna önnek, testvér! – felelte mosolyogva a püspök. – Fogadja csak el új hivatalát, amelyet egészen biztos, hogy bölcs belátással bízott önre a Szentatya. Isten segítse önt! Én nem szólhatok bele, cselekedjék saját belátása szerint.

– Írok a pápának! – dadogta Sarto és elbúcsúzáván zavartan tért vissza tornyosuló aktái közé.

Remegő kézzel ragadta meg a tollat, de az nem engedelmeskedett neki, a papír is folyton elszakadt, gondolatai is rendezetlenül kóvályogtak a kancellária épületének magas falai között. Az okok, melyek ellenkezésre birták Don Sartót, végül is értelmes sorokká rendeződtek. „Treviso, 1884. szeptember 14.” – írta felsóhajtva a levél aljára a dátumot Don Sarto.

„A kereszt magasságában!” – mormolta maga elé Sarto. Majd felemelte tekintetét és a szemközti falmélyedésben lévő keresztet nézegette: „Uram, ha lehetséges, múlják el tőlem ez a kehely!”

Pappá szentelésének évfordulója hozta meg a várva várt választ Rómából. Mikor elolvasta, kihullott kezéből a levél. A pápa visszautasította kérelmét, kitartván eredeti rendelkezése mellett.

Néhány héttel később Rómában, Szent Apollinar templomában, Parocchi kardinális püspökké szentelte Don Sartót. November harmadik vasárnapja volt, mikor Miasszonyunk ünnepének estéjén XIII. Leo Sarto püspököt fogadta. Hosszan, elgondolkodva nézte az előtte térdeplő törékeny embert, és szeretettel nyújtotta át neki ajándékát, egy pápai címerrel ékesített Pontifikalét.

– Még van valamink az ön számára, Monsignore! – szolt szelíden a Szentatya és átadott Sartónak egy ékkövekkel díszített értékes mellkeresztet.

– Köszönöm Szentségednek, teljes szívemből köszönöm! – mondta meghatottan Sarto. – Mégis szerettem volna, ha ezt a keresztet másnak adja, olyannak, aki alkalmasabb a viselésére. Nagyon nehéz ez a kereszt! – fűzte hozzá sóhajtván Sarto.

– A miénk még nehezebb! – felelte a Szentatya és keskeny kezével felmutatta a sajátját.

Felszentelése után Don Sarto még néhány napig Rómában maradt, hogy az előírt látogatásokat elvégezze. Mikor bevégezte kötelességét, egyszerű fekete reverendáját öltve magára, amit Tevisóban is viselt, Monsignore Mander kíséretében hazafelé indult.

A vonatfülkében amelyben utaztak, rajtuk kívül még két előkelően öltözött ember üldögélt, akik a fontosabb napi eseményekről beszélgettek, szóba hozván így Mantua újonnan kinevezett főpásztorát is.

– Egy bizonyos Don Sarto lett kinevezve! – világosította fel útítársát a köpcös, joviális külsejű úr. – Túl sokat nem tudni róla. Valami nyomorúságos velencei sárfészekből származik... Talán önök uraim – fordult a papokhoz mosolyogva –, többet tudnának mondani róla!?

Monsignore Mander válaszolni akart, Don Sarto azonban megelőzte:

– Igen, én meglehetősen ismerem az említett személyt! Valóban igen szegényes családból származik. Apja levélkihordó volt Riesében.

– Érdekes! – csóválta fejét a másik utas. – Néhány évtizeddel ezelőtt teljesen lehetetlen volt az, hogy Gonzaga herceg városában egy levélkihordó fia legyen a püspök! Mondja tisztelendő úr, ön alkalmasnak tartja őt egy ilyen méltóságra?

– Egyáltalán nem! – felelte Sarto. – Őszintén kétlem, hogy megjelenne benne a szükséges képesség ilyen magas hivatal ellátására.

A beszélgetés közben másfelé terelődött, a világ nagy eseményeit kezdték boncolgatni az időközben összebarátkozott utasok. A két férfi az egyik ámulatból a másikba esett, tapasztalván az inkognitóban maradt Don Sarto hatalmas tudását és biztos ítélőképességét. Florenzbe érve, a két papnak egy másik vonatra kellett átszállnia, így barátságosan elkészöntek civil útitársaiktól.

– Bocsásson meg, kérem – tartotta vissza az egyik férfi Monsignore Mandert, miközben a püspök már lelépett a vonatról –, ki ez a nagy tehetségű pap?

– Monsignore Sarto, az új mantuai püspök! – felelte nevetve Mander. – Jó utat, uraim! – ezzel bezárta a kocsiajtót, otthagynva az elképedt útitársakat.

Trevisóban nagy ünnepélyességgel fogadták Sarto püspököt. A kispapok a keresztfolyosón várták hajdani spirituálisukat és nagy örömujjongásba kezdtek, mikor belépett az ajtón. Sok vendéknek könny szökött a szemébe, hiszen Don Sarto atyjuk és nevelőjük volt egy személyben.

Az újonnan kinevezett mantuai püspök beiktatásáig még egy hónap volt hátra. Don Sarto ezalatt visszatért szemináriumi szobájába és ugyanúgy megtartotta előadásait a kispapoknak, mint azt éveken keresztül tette. Tanult, prédikált és bensőséges imával készült felelősségteljes hivatalának elfoglalására.

A következő év januárjának első napjaiban Don Sarto már korán reggel elutazott Paduába, hogy hajdani püspökét, Monsignore Callegarit meglátogassa és hogy a kora fiatalságától benső-

ségesen tisztelt nagy szent, Paduai Szent Antal további segítségét kérje. Szent Antal sírjánál akart misézni, a sekrestyés azonban, aki egy kényelmes, jóságos, egyszóval tipikus franciskánus barát volt, nem akarta beengedni, amíg fel nem mutatja a celebrittjét.

– Sajnos nincs nálam! – mondta sajnálkozva Sarto.

– Honnan jött ön? – kérdezte homlokát ráncolva a testvér.

– Trevisóból.

– És mi az ön hivatala Trevisóban? – kíváncsiskodott tovább a szerzetes.

– Semmi! – válaszolta mosolyogva Monsignore Sarto.

– Semmi? – csodálkozott a testvér. – Önnek vagy káplánnak, vagy plébánoshelyettesnek, vagy plébánosnak kell lennie.

– Sajnos nem vagyok sem káplán, sem plébánoshelyettes, sem plébános – tárta szét kezeit Sarto.

– Hát ez csodálatos! – csapta össze a tenyerét a szerzetes. – A trevisóiak papszükében vannak, magának meg nincs állása!?

– Sajnos nincs! – egyezett bele a püspök.

A sekrestyés egy kis ideig gondolkodott, összeráncolta homlokát, majd végül így szólt:

– Tulajdonképpen nem volna szabad, hogy misézni engedjem!

Monsignore Sarto közben elővette tubákos szelencéjét és a szerzetes felé nyújtotta. Szent Ferenc gyermeke kiengesztelődve a szívességtől, közelebb lépett az idegenhez:

– Meglehetősen bizalomra méltó ábrázata van... Vállalom a felelősséget! Egyébként – fűzte hozzá suttogva – jól ismerem a paduai püspököt. Majd megkérem, hogy adjon valami állást önnek! Mondjuk az apácák lelkipozását, vagy valami hasonlót...

– Nagyon hálás lennék önnek – mondta komoly képet vágva Sarto.

– A nevét majd írja be az idegen misézők könyvébe, aztán majd meglátom, hogy mit tehetek önért – bólintott jóakaróan a sekrestyés és kikészítette a miseruhát.

Amikor Monsignore Sarto a mise után visszatért a sekrestyébe, feljegyezte nevét a könyvbe, miközben a jó franciskánus testvér a templomban a gyertyákkal foglalatzkodott. A püspök meg sem

várva a sekrestyést, Szent Antal sírjához sietett, hogy hálaadását elvégezze.

„Míg el nem felejttem – emlékezett a sekrestyés és felütötte az idegen misézők könyvét –, megnézem, hogy tulajdonképpen hogy is hívják ezt a derék idegen papot!”

– Josephus Sarto, mantuai püspök! – olvasta hangosan, tágranyílt szemekkel a sekrestyés. – Ó Szent Antal! – ütött nagyot a homlokára a megzavarodott barát. – Miért nem súgtad meg nekem! Ó én számár, egy kis apácagondozói állással akartam kiszúrni a szemét!

Február 8-án vasárnap, felzúgtak Salzano harangjai a püspök fogadására. Mély meghatódottság fogta el a salzanói híveket, mikor Monsignore Sartót püspöksüveggel és pásztorbottal ékesítve megpillantották a szószéken, ahonnan oly sokszor hirdette nekik az Isten Igéjét. Szomorkás mosoly játszadozott a püspök ajkán, amikor végignézett a sok kedves, ismerős arcon. Látta a gyerekeket, akiket megkeresztelt, az ifjú lányokat és fiúkat, akiknek ő adta először az Élet Kenyerét, a férfiakat és a nőket, akiknek egykor házasságát megáldotta. Látta a szegényeket, akiknek gondjukat, bánatukat viselte és akik most sugárzó arccal, boldog tekintettel figyeltek rá.

– Adná az Isten, hogy még mindig a ti pásztorotok és plébánosotok lehetnétek! – mondta meghatódva Monsignore Sarto. – Jobb lenne nekem, higgyétek el! De a Szentatya egy nehéz hivatalt tett vállaimra és én engedelmeskedvén, nem szeretnék elcsüggedni. Felajánlom imádságaimat most mindazokért, akiket szeretek, akiket mindig a szívemben hordok! Elsősorban ti, salzanóiak tartoztok ezekhez... ti, hajdani plébániám gyermekei.

A szentmise után Monsignore Sarto a plébánián fogadta a község és az egyházi előljárók küldöttségét.

– Teljes szívünkől kívánunk önnek sok örömet és boldogságot, kegyelmes uram! – mondta meghatódva az öreg Paolo Bottacin.

– Köszönöm Paolo, köszönöm! – felelte Monsignore Sarto nevetve. – De mit gondol... ugye jól bevásárolt velem a Szentatya?

– Úgy látom, hogy ezt sosem fogja elfelejteni nekem, méltóságos uram! – válaszolta zavartan Bottacin.

– Már régen elfelejtettem! – vigasztalta a püspök. – Csak azért jutott eszembe kedves Paolo, mert higgye el, hogy Mantuában most sokan gondolnak erre...

Monsignore Sarto a nagybőjt utolsó napjait és a húsvétot szülőfalujában, Riesében töltötte. Maga énekelte az Ecce lignum crucis-t és az Alleluját is nagyszombaton, a riesei plébániatemplomban. Ő hirdette húsvét vasárnapjának reggelén a nagy örömet földijeinek és ő nyújtotta az égi kenyeret is az elsőáldozóknak.

Csendes, boldog napok voltak ezek a szülői házban, anyjával és testvérei között. Ugyanúgy csillogtak a vörösréz fazekak és lábasok a szűk, szegényes konyhában, mint valamikor. Ugyanúgy állt a kis sámli is anyja széke előtt, amelyen gyermekkorában oly sokat üldögélt Giuseppe. Margherita asszony sírt az örömtől és a megihatottságtól, mikor szeretett fia püspöki áldását fogadta. Utána azonban Monsignore Sarto is letérdelt anyja elé, mint valamikor újmiséskorában és áldását kérte.

– Nézze édesanyám, milyen szép gyűrűt adtak nekem! – mutatta Sarto gyermeki boldogsággal az értékes, püspöki gyűrűt.

– Ó igen Beppo, szép gyűrűd van! – nevetett Margherite asszony és vékony, ezüst jegygyűrűjére mutatott. – De nem hordhatnád a püspöki gyűrűt, ha én nem hordtam volna ezt!

Monsignore Sarto, Mantua püspöke ekkor oly szeretettel és gyöngéden csókolta meg édesanyja szegényes jegygyűrűjét, mint pár héttel előbb Rómában a Szentatya halászgyűrűjét.

– Meg kell köszönnöm a cendrolei Szűzanyának azt a sok-sok szeretetét, amivel elhalmozott minket méltatlanokat! – mondta könnyek között Margherita asszony.

– Holnap ott fogok misézni! – felelte élénken Sarto.

Másnap reggel, mint régen, úgy zarándokoltak el Cendroléba, gyalogosan, hogy Margherita asszony meggyújthassa legszebb gyertyáját az Istenanya aranyképe előtt.

Gyorsan teltek Riesében a napok. Sok kedves ismerős várta a püspök látogatását, iskolatársak, barátok, akik időközben már

mind érett, tehetős emberek lettek. A jó öreg Battiston mester, aki még mindig asztalospadja mellett munkálkodott, majd megörült az örömtől, amikor Monsignore Sarto felkereste őt műhelyében.

– Nos, mi újság a politikában? – kérdezte tréfásan Sarto.

– Ó Beppo... bocsánat kegyelmes uram! – válaszolta kissé zavartan a mester. – A világ már megint a feje tetején áll! Németországgal és Ausztriával szövetkezünk... Érdekházasság ez! Sehogy sem tudok belenyugodni... De mit gondolsz, mit mondana erre a jó Gecherle iskolamester, ha még élne?

– Szívből örülne neki! – nevetett fel Sarto. – Tudniillik egész életében a földkerekség legbékeszeretőbb embere volt.

– Hányszor elátkoztam szegényt, mikor a Radetzky marsot fűtőrésztelt! – emlékezett vissza nevetve a Politikus.

Monsignore Sarto több alkalommal is ellátogatott a „Két Kard”-ba, ahol Teresa húga igazi anyai büszkeséggel vezette elő kilenc gyermekét. A kis lurkók hamar leküzdötték kezdeti félénkségüket és úgy ugráltak körül a püspök nagybácsit, hogy visszhangzott az utca a nevetésüktől. A legvirgoncabbak a hét éves ikrek, Ermenegildo és Ermenegilda voltak.

Carlotta a legidősebb lány már régebben férjhez ment és Antonio is megnősült, de a szünidőben ők is hazatértek a szülői házba. Teresa már háromszoros nagymama volt.

– Öreg azért még nem vagyok bátyám! – mondta nevetve. – Bár hamarosan dédanya leszek!

Legidősebb fiukat, Luigit, tizennégy éves korában temették el, így nem csoda, hogy különös büszkeséggel mutatta be Teresa a tizenöt éves Giambattistát, aki hamarosan a trevisói szemináriumban fogja elkezdni tanulmányait.

Monsignore Sarto megáldotta őt, majd a gyerek szemébe nézve, szelíden így szólt:

– Mielőtt nagyapád örökre lehunyta volna szemeit, ezeket a szavakat intézte hozzám: „Légy jó pap, fiam!” Ez hát az én szívem kívánsága a te számodra is, fiam!

– Lehet, hogy egyszer ő is püspök lesz! – nevetett incselkedve a kis Ermenegilda.

– Ezt nem kívánom neki... – rázta fejét szomorúan a mantuai főpásztor. – Mint tombolói káplán voltam életemben a legboldogabb.

A jó Monico szövetkereskedőt is felkereste az illusztris vendég.

– Szeretném rendezni az adósságomat, Pasquale mester! – mondta derűsen a püspök. – Nézzen csak utána abban a bizonyos könyvben!

– De kegyelmes uram! – mentegetőzött az öreg kereskedő, miközben lapozgatni kezdte a főkönyvet. – Tessék, nézze: „Credo in unum Deum”! Ha most fizetne, ki kellene törölnöm a Hiszekegyet... Ezt nem követelheti tőlem egy püspök!

– Akkor majd tétesse a koporsójába ezt a lapot és mutassa meg a jó Istennek – tréfálkozott Monsignore Sarto. – Meg vagyok győződve arról, hogy Ő majd gazdagon megfizeti a reverenda árát, amit egy szegény káplánnak adott.

– Hát, nincs is olyan messze az a nap! – nevetett az öreg. – De mindig mondtam, hogy önnek egyszer violaszín reverendája lesz... ki tudja, talán még piros is, mint megboldogult bácsikámnak, Monico kardinálisnak.

– Mióta tartozik ön a hamis próféták közé? – nevetett derűsen a püspök.

– Mi lesz most, Rosina? – kérdezte testvérét az utolsó nap Sarto. – Szeretnéd vezetni a háztartásomat Mantuában is?

– Ebből már Salzanóban elegendem volt! – válaszolta nevetve Rosa. – Különben sem hiszem, hogy jól érezném magam egy nagy, püspöki palotában. Szeretnék legalább egy-két baromfit nevelni...

– Jól gondold meg, testvérkém! – felelte mosolyogva a püspök. – Majd megérdeklődöm, hogy van-e tyúkól a mantuai palotában!

Végül is úgy határoztak, hogy Rosa és Anna Riesében maradnak, Maria pedig utazik Mantuába, hogy bátyja testi jólétéről gondoskodjék.

– Tudod is te, mit vállalsz, Maria! – sóhajtott nevetve Rosa. –

Nagyon éber légy, mert szerintem mint püspök is széthurcolja majd bátyuskánk az éléskamrát.

– Majd jól a körmére nézek! – fogadkozott nevetve Maria.

– Így nem beszélhetsz, kislányom! – csóválta a fejét Margherita asszony. – A bátyád püspök, ha nem tudnád!

– Inkább fia az én kedves anyámnak! – felelte Sarto és karjaiba zárta ős hajú édesanyját.

Monsignore Sarto visszatért Trevisóba, hogy növendékeitől és kollégáitól elbúcsúzzon. A püspököt már a búcsúzás pusztá gondolata is annyira megviselte, hogy arra gondolt, titokban hagyja el a várost.

– Megkérném önt egy nagy szívességre, Don Romanello – mondta elutazásának reggelén az újonnan kinevezett rektornak Monsignore Sarto. – Nem érzem magam elég erősnek arra, hogy növendékeimtől és kollégáimtól elbúcsúzzam... Hogy mit érzek ebben az órában, leírtam ebben a levélben, kérem olvassa fel nekik az ebédnél. És mondja meg, hogy mindnyájukat üdvözlöm, mindnyájukat a szívemben hordom és hogy imádkozzanak értem, szegény Monsignore Sartoért.

Tanítási idő alatt, mikor a professzorok és a kispapok még az iskolában voltak, Monsignore Sarto a rektor kíséretében osont le a szeminárium lépcsőin, hogy egy oldalajtócskán át az utcára jusson, ahol egy szegényes fogat várt rá. A püspök könnyes szemekkel adott jelt az indulásra.

Monsignore Sarto április 19-én tartotta ünnepélyes bevonulását a mantuai katedrálisba. Üdvözölte őt a káptalan, a kispapok és a város előkelői éppúgy, mint az a hatalmas, beláthatatlan tömeg, mely összegyűlt, hogy részt vegyen az ünnepélyes beiktatáson. Az evangélium után az új püspök főpásztori gonddal és szeretettel beszélt a megtisztelő püspöki hivatalról, majd először áldotta meg a híveket, akiket az Isten rábízott.

Egész napon át nagy tömeg szorongott a püspöki palota körül. Monsignore Sartonak így többször is meg kellett jelennie a palota

erkélyén, hogy híveinek ujjongó üdvözlését fogadja és hogy megáldja őket.

– Mennyire szeretik önt! – mondta meghatódva Maria.

– Lehet! – mosolygott fáradtan a püspök. – De az is lehet, hogy éppen ők úzték el elődömet, Rota püspököt, mert hűséges maradt a pápához és az egyházhoz.

SZÍVÉNEK SZÍVE

Június első napjaiban fullasztó meleg volt Mantuában. Az élet szinte teljesen lelassult, csak néha tűnt fel egy-egy lomha fogat vagy botorkáló ember az utcákon.

Sarto püspök már a kora reggeli óráktól a papi szeminárium számadási könyvei mellett üldögélt.

– Kétségbeejtő! – fordult Don Santimonhoz, aki az asztali harangocska jelzésére belépett a szobába. – A szeminárium a csőd szélén áll! Adósság és megint csak adósság... A készletek teljesen kimerültek. A gondnok már azt sem tudja, hogy mit adjon a növendékek asztalára. 147 kispap, 147 jó étvágyú fiatal, akik még a vasszőget is megemészténék, ha volna!

– Tudom a megoldást! – felelte a titkár. – Sajnos nem tehetünk mást, mint hogy kispapjaink egy jelentős részét a jövő évben elbocsátjuk.

– Nem, nem! – fortyant fel Monsignore Sarto. – Ez semmi esetre sem fordulhat elő. Püspökségem területén éppen elég árván hagyott templom, elpusztult tabernákulum, megüresedett gyóntatószék és szószék van! Szükségem van papokra, kedves titkár úr! Sok jó papra van szükségem, szegény egyházmegyém számára. Nem, nem! – ugrott fel Monsignore Sarto és gondterhelten járkálni kezdett a dolgozószobájában. – Ráadásul még a szükséges tanerő is hiányzik! Az a kevés professzor nem képes megfelelő szinten oktatni minden tárgyat. Ez nem mehet így tovább! Magam fogok előadásokat tartani erkölcsstanból, egyházjogból, szónoklattanból és mindabból, amely tárgynak nincs előadó tanára.

– Ez a hagyományokkal és az eddigi gyakorlattal ellenkezne!
– próbált vitatkozni a püspöki káplán. – Ezenfelül hiányzik a
szükséges idő is a kegyelmes úr számára.

– Hagyomány és gyakorlat? Fűtyülök rájuk! – legyintett inger-
rűlten a püspök. – Idő? Majd lopok rá időt! Legfontosabb, minde-
nekelőtt, a szeminárium... Pénzre, lisztre, kukoricára van szük-
ségem, éhező kispapjaim számára! Hogy tanuljanak szegények,
ha korog a gyomruk? Plébánosaimhoz, az egész egyházmegyé-
mhez fordulok segítségért... Foglaljon helyet és írja!

Nehezen helyezkedett el székében a püspök és hosszan meredt
maga elé.

– Tehát írja! – szólalt meg hosszú hallgatás után Monsignore
Sarto. – Előbb csak a főbb gondolatokat vázoljuk fel, később
aztán majd végleges formába öntjük.

A titkár tolla a gyors mozdulatoktól hangosan sercegett a
papíron. Alig tudta követni a szavakat, melyek Monsignore Sarto
aggódással teli szívéből szikraként pattogtak elő.

„Aggasztó gondolatok töltenek el a mantuai szeminárium
reménytelennek látszó sorsa miatt. Ott nyugodtak meg vá-
gyaim, ott egyesültek legbensőbb érzelmeim és ott a legna-
gyobb a gondom is. A papnevelés egyik legmagasztosabb
feladata a püspöknek! Ők, a kispapok, szememnek fényei és
a szeminárium, szívemnek szíve.

Isten után nagy reményemet most belétek helyezem, sze-
gény embertársaim! Ismerem mindegyikötök gondját és tu-
dom, hogy szívetek tele van szeretettel. Nem lehetetlent
kérek, csupán néhány centesimót, kevéske gyümölcsöt
vagy zöldséget kispapjaim számára. Ha szegények is vagy-
tok, tudom, ha koldus kopogtat ajtótoknál, odaadjátok neki
utolsó darab kenyereteket is. Azzal a kevéssel, melyet sze-
gény kispapjaimnak adtok, megismétlődik a csoda, amelytől
a szegény sareptai özvegy is megvigasztalódott. Mert utolsó
falatját adta a prófétának, jutalmul azt nyerte el, hogy fazék-
jából sohasem fogyott ki a liszt és olajoskorsója soha ki nem
ürült.”

A püspök felemelkedett helyéről és a nyitott ablakhoz lépett. A Gonzágák pompás palotáját nézte, gondolataiban belopódzva a cirádás ajtókon át, az ezüsttel és arannyal díszített szobákba. Kis idő múlva hirtelen hátat fordított az ablaknak, mint akit megvakított a fénylő ragyogás, és lehunytt szemekkel folytatta:

„Nagy szükségemben most hozzátok fordulok, kik jó-módban éltek. Méltán dicsekedhettek azzal, hogy hajdanán ti is ajándékoztatok nagy szenteket egyházunknak. Amit most kívánok tőletek, az sem kevesebb ennél: járuljatok hozzá a gyűjtéshez, abból az anyagi többletből, amit nektek Isten a hit megőrzésére adott!”

Monsignore Sarto ismét kitekintett az ablakon. Szomorú szemmel figyelte a katedrálisból kivonuló kopott reverendás papokat.

„Tőletek kedves paptestvéreim – diktálta tovább a levelet Monsignore Sarto – a lelkipásztorkodásban csak egyet kérek: szeressétek és szeretessétek meg mindenki vel a szemináriumot! Ez már elegendő ahhoz, hogy püspökötök csodákra legyen képes. Türelemmel és szeretettel gyűjtsetek! Kérjétek hozzájárulást mindenkitől szeretett szemináriumunk javára.”

A titkár fellélegezve tette le a tollat, mikor a diktálás befejeződött.

– A szöveget később majd még egyszer átnézzük és kibővítjük! – mondta homlokát törölgetve a püspök. – Némely részletet még nyomatékosabban ki kell domborítani, több melegség, tűz kell bele... Mára azonban elég!

Don Santimon tiszteletteljes meghajlással hagyta el a termet. A püspök órájára pillantott. Tizenegy óra. Ilyenkor szokása szerint a konyhába ment, hogy testvérétől egy pohárka könnyű bort kérjen. Maria egy konyhalány segítségével éppen az ebédet készítette, mikor Monsignore Sarto a konyhába lépett.

– Jó meleged lehet a tűzhelynél, testvérkém! – mondta nevetve

a püspök. – A dolgozósobámban is alig lehet kibírni, de itt... egyenesen kibírhatatlan! Ne fáradj sokat az ebéddel...

– Rendesen megfőztünk és rendesen fogunk enni is! – szakította félbe határozott hangsúllyal Maria, miközben feléje nyújtotta a borral telt poharat.

– Nem izlik a falat, ha a szeminárium éhező kispapjaira gondolok! – sóhajtott fel Sarto püspök. – Napról napra nagyobb a szükség!

– Forduljon a szegényekhez, bátyám! – ajánlotta Maria. – Ők mindig adnak, mindig segítenek!

– Látod, erre gondoltam én is! – helyeselt a püspök. – Bár a jómódúak sem ússzák meg.

Monsignore Sarto, mikor visszatért dolgozósobájába, néhány látogatót jelentett be Santimon.

– Egy plébános van itt, valamint Cavriani márkí és egy szegény asszonyka, aki biztos alamizsnát akar.

– Előbb az asszonyt! – utasította a titkárt Monsignore Sarto. – Biztosan vannak gyermekei... És egy anya mindig siet. Utána a plébános és végül a márkí.

Az asszony sírva panaszkodott a püspöknek. Beteg gyermekének az orvos jóféle vörösbort írt elő.

– De honnan vegyem én azt, püspök úr? – kérdezte kétségbeesetten az asszony.

– A pincéből! – felelte jóságosan Sarto és megrázta asztalán a csengőt. A belépő titkárnak meghagyta, hogy írja fel az asszony címét és gondoskodják egy üveg jó vörösborról, az asszony számára.

A plébános a falujáról panaszkodott.

– Gonosz, lázongó nép az, Monsignore! Taníthatatlan, tele álnoksággal... Kérem, helyezzen el onnan!

– Kedves testvérem! – felelte komolyan a püspök. – Ön saját magát vádolta azzal, amit elmondott. Menjen csak vissza a nyájához és legyen türelemmel, nagy-nagy türelemmel irántuk! Tudom, hogy vannak emberek, akik képesek megkeseríteni egy plébános életét. De azt még nem tapasztaltam, hogy egy jó lelkipásztor, szeretettel, ne nyerte volna meg a lelkeket Istennek.

– Mindent megpróbáltam már, higgye el kérem... – sóhajtott fel lemondóan a plébános. – De sajnos hiábavaló!

– Ilyet nem akarok hallani egyetlen pap szájából sem! – válaszolta szigorúan Monsignore Sarto, majd elővette tubákos szelencéjét és az elsápadt plébános felé nyújtotta. – Vegyen egy csipetnyit és vigasztalódjék meg... Bátorság, barátom! Isten segíteni fog magának. De jegyezze meg: szeretet, sok-sok szeretet!

Cavriani grófot, akinek családja egyike volt a legősibb nemesi családoknak Mantuában, Monsignore Sarto figyelmes szeretetreméltósággal fogadta, mivel tisztelgő látogatásra jött az új főpásztorhoz.

– Házilelkésze is van, nemde? – kérdezte beszélgetésük során a püspök. – Tulajdonképpen az a tervem, hogy elveszem öntől, kedves márki, mivel egyházmegyénkben túl nagy a paphiány!

– Ezt azért mégse tegye, eminenciás uram! – rémült meg a gróf. – Házikáplánunk egy szegény, beteges ember, akivel úgyse menne valami sokra.

– De szükségem van papokra! – sóhajtott fel Sarto, majd válaszolt a márkinak a szeminárium nyomorúságos helyzetét.

– Rendben van! – válaszolta a márki. – Hagyja meg nekem a házilelkészemet és én vállalom egy kispap teljes ellátását. Menyire is kerülne egy évre?

– Háromszáz lírába! – mondta mosolyogva a püspök.

– Jó! Vállalom!

– Teljes szívemből köszönöm önnek, márki és remélem, hogy nemes társai is követni fogják példáját.

– Majd beszélek velük! – helyeselt Cavriani. – A Bagnók és a Gonzágák sem fognak vonakodni, ígérem önnek, excellenciás uram.

„Az első kis fénysugár a teljes sötétségben!” – sóhajtott fellélegezve Monsignore Sarto, mikor a márki elhagyta a szobát.

Pontban két órakor a püspök, testvérével és titkárával együtt asztalhoz ült, hogy a szerény ebédet elfogyasszák.

– Az arsi plébános csak hideg burgonyával élt! – mondta étkezés közben a püspök Mariának. – Miből gondolod, hogy

minden nap húst kell feladnod ebédre? Milyen ördög gyötör, hogy ennyire elkényeztetsz bennünket?

– Az arsi plébános nem volt püspök! – válaszolta sértődötten Maria. – Különben is, a salzanói plébánián már éppen eleget éhezett...

– Bár a kispapjaim is ennyit ehetnének! – mutatott tányérjára a püspök. – Egyébként legyen rá gondja Don Santimo, hogy figyelmeztesse a rektort: a záróvizsgákat itt, a palotában tartjuk! A szalonban van elég hely.

Monsignore Sarto a tikkasztó meleg ellenére is elvégezte szokásos délutáni sétáját. Megfontolt léptekkel haladt keresztül a Piazza Sordellón és a széles Cavour úton át egészen a tóig, ahol a Vergilius tér fái hűvös árnyékot vetettek a part fövényére. Ilyenkor szinte teljesen kihalt volt a város, néhány halászszer szorgoskodott csak a Szent György híd tövében. Monsignore Sarto szívesen váltott néhány szót a halászokkal, akik félmeztele-nül, izzadt, napbarnított arccal kémlelték a kivetett hálókat. Különösen az öreg Nicolát kedvelte, aki városszerte ismert, eredeti ember volt. A beszélgetés mint mindig, most is egy csipetnyi tubákkal kezdődött.

– Hogy ment ma a halászat? – érdeklődött nyájasan a püspök.

– Hát! – vonta meg vállát az öreg. – Van, aki elégedett, van, aki nem... Péter hajójában sem lehet ez másként!?

– Bizony nincs az másként ott sem! – sóhajtott fel a püspök.

– Úgy gondolom én is – kacsintott Sarto-ra az öreg Nicola. – A püspöknek is olyan a mestersége, mint a halászé... Mától kezdve embereket fogsz... ez áll a Szentírásban. Gondolom, nincs minden nap csodálatos halfogása püspökségednek sem.

– Nincs bizony, Nicola! – bölintott a püspök.

– De néha azért akad egy nagy fogás, mint annak idején az apostolnak... Éppen ezért nem veszítheti el a türelmét az ember, püspök úr!

– Nem, azt semmiképpen sem, kedves kollégám! – mosolygott az öreg halászra Monsignore Sarto.

– Jól mondta, hogy kolléga! – bölintott elégedetten Nicola. – Mert mindketten halászok vagyunk, ha annak rendje és módja

különbözik is. Ma azonban nem sokra mentünk... Nem alkalmas a levegő sem. És ha elfogad tőlem egy jó tanácsot, akkor most szedi a lábát és siet a palotába, mert azt hiszem, hamarosan hallani fogjuk Isten mennydörgését.

– Nos, akkor a holnapi viszontlátásra, kolléga! – búcsúzott el derűsen a püspök.

– Rendben, akkor holnap... – intett a püspöknek Nicola. – Tudja szívesen beszélgetek önnel, mert maga tanult ember és mégis közénk való.

– Hogy tud maga így beszélni egy püspökkel? – kérdezte csodálkozva Roberto, egy fiatal, bozontos fejű kamasz, aki a híd korlátjának dőlve hallgatta végig a beszélgetést.

– Mit értesz te hozzá, taknyos! – morgott a halász és bagóját hajszálpontosan a fiatal suhanc lába elé köpte. – Végeredményben szakmabeliek vagyunk!

Miközben Monsignore Sarto sietve hazafelé tartott, a mélykék égre fekete felhők gyűltek, míg lassan kékesszürkére nem változott az egész mennybolt. Mély, halotti csend telepedett a városra, csak a madarak röpdöstek ijedten a Piazza Sordello öreg házfalai között. A természet visszafojtotta lélegzetét a készülődő mennydörgéstől való félelmében.

Már az első nehéz cseppek hullottak az égből, mikor Monsignore Sarto elérte a palotát.

– Nagy zivatar lesz! – kiáltotta testvérének a püspök, aki már aggódva várakozott rá az ajtóban. Maria válaszolni akart valamit, de hirtelen éles robbanás hasította ketté az utcákra telepedő csendet és ordító orkán kezdte ostromolni a várost. A jégfelhők diónagyságú töltetei valódi pergőtűzként csattogtak a házak tetején. A jeges áradat nem kímélte az ablakokat sem, mindenfelé csörögve tört be egy-egy tábla.

– Istenem, légy irgalmas! – kiáltotta félelmében Maria.

– Menj el az ablaktól! – parancsolt rá a püspök.

Villámok és fülsüketítő mennydörgések követték egymást, hogy a gyér világításban alvilági morajlásnak tűnt az egész. Cserepek röpكدtek a levegőben és törtek össze a földön, a

bezúzott ablakokon át pedig hatalmas jégdarabok csapódtak be a szobákba.

– Isten kegyelme óvja meg azokat, akik most úton vannak! – lihegte feldúltan Monsignore Sarto.

Közben odakinn tovább folytatódott az elemek háborúja. Ágak, gallyak kavarogtak a szélben, fák és lámpaoszlopok dőltek az úttestre. A templomok harangjai megkondultak anélkül, hogy valaki meghúzta volna kötelüket.

Amilyen hirtelen jött a zivatar, olyan hirtelen el is vonult. A felhők széteszlottak és az ég ismét derűs arcát mutatta az embereknek. A szörnyű pusztítás nyomai azonban megmaradtak.

A püspöki palotában szinte egyetlen ablak sem maradt épen. A szobák üvegszilánkokkal és jégdarabokkal teltek meg. Néhány ajtó kiszakadt a sarkából és itt-ott megrepedezett bútorok hevertek a földön.

– Micsoda kár, Istenem, micsoda kár! – jajgatott kétségbeesetten Maria, mikor lassanként felfedezte az égháború nyomait a palotában. – Háromszáz líra is kevés lenne, hogy rendbe hozzunk mindent!

– Az ablaküvegeket könnyen pótolhatjuk! – felelte gondterhelten a püspök. – Az üvegesek még örülni is fognak... De a termény gyermekem, a termény! A jó Isten nevére kérdezlek, mi lesz a terménnyel?

A vihar nem csak Mantuában, hanem az egész országban szörnyű károkat okozott. A fiatal gyümölcsfák elpusztultak, a búza – és kukoricatáblák összetörve, a földön hevertek mindennütt. A szőlőhegyeket is lemosta, tönkrevverte a vihar. Mit használhat ilyen időben a szeminárium számára történő gyűjtés, melyet hamarosan a szószékről hirdetnek ki a mantuai egyházmegye papjai? Pont most, mikor szörnyű kísértetként áll minden ajtó előtt az éhség!

Monsignore Sarto, az alig helyreállított püspöki palotában tartotta meg július 14-én, a kispapok évvégi záróvizsgáját. Vézna, sovány arcú kispapok meredtek rá szorongva, a vizsgaláztól megilletődött tekintettel. „Nem lehetek szigorú! Csak a legszük-

ségesebbet, csak azt fogom kérdezni...” – ismételte magában a püspök, mikor meglátta szegény, beesett szemű kispapjait.

A növendékek ennek ellenére is elég gyakran adósak maradtak a felelettel. Különösen az erkölcsstanban mutatkoztak nagy hiányosságok.

– Kevés a tanárunk! – adta meg a felvilágosítást sajnálkozva a rektor.

– Nos jó! – bólintott higgadtan a püspök. – Az új iskolaévben én fogom tanítani az erkölcsstant.

A vizsga után a püspök atyai szívvel beszélgetett el növendékeivel, majd áldásával bocsátotta el őket, kellő útravalóval a nyári szünidőre.

– A szünidő alatt megtartjuk a lelkipásztori látogatásokat! – mondta titkáranak Monsignore Sarto, mikor a kispapok vidám beszélgetések közepette elhagyták a termet. – Előbb azonban néhány dolgot még szeretnék közölni plébánosaimmal.

Monsignore Sarto az egyházmegyei értesítőben tudatta látogatását. Sok jó plébánosnak könny szökött a szemébe, mikor elolvasta e sorokat:

„Látogatásom nálatok vigasz lesz számomra! Nem lehet nagyobb boldogsága egy atyának annál, mikor először látja meg gyermekeit. Mivel mind ez ideig bizonyítottatok hozzám való gyermeki vonzódásokat, hálámat és szeretetemet nem tudom jobban kinyilvánítani, mint hogy hozzátok megyek és egymásközt elbeszélgetünk. Erősítve így a kölcsönös bizalmat, megáldom gyermekeiteket, megismerem szükségeiteket, letörölöm könnyeiteket, hogy a lelki jólét gondoskodása mellett, időleges boldogságotokról is gondoskodjam.

Minden plébánosnak tudnia kell, hogyha nem is ünnepi, csak megszokott, szerény asztalához meghív, hogy mindennapi kenyerét megossza velem, úgy tökéletesen megelégedve fogok távozni házából. Jól ismerem szűkös lehetőségeiteket, ezért látogatásommal nem szeretnék a legcsekélyebb teher okozója sem lenni.

Elmegyek hozzátok, hogy figyelmeztesselek titeket arra,

hogy az a Jézus Krisztus, aki szerzője és megvalósítója hitünknek, ugyanaz tegnap, ma és holnap és mindörökkön örökké!

Elmegyek hozzátok, hogy felkeressem az elesetteket, megtaláljam az elveszetteket, minden eltévedt bárányt, akit rám bízott az Úr!”

1885 perzselő nyarán, mikor a tüzesen égő nap szinte minden életet pusztulással fenyegetett, Monsignore Sarto mantuai püspök elindult, hogy meglátogassa egyházmegyéjét. Mindenütt jósággal és szeretettel jelent meg, pedig nem mindenütt volt olyan a helyzet, ahogy elvárta volna. Sok helyen például hiányzott a gyerekek oktatása, a vasárnapi szentmise, a szentáldozás vagy éppen a lekipásztorok buzgósága. Türelmesen meghallgatta papjai panaszát, akik közül sokan már-már a kétségbeesés szélén álltak, plébániájuk szomorú helyzete miatt. Monsignore Sarto intette, róttá, dicsérte, bátorította őket, amire éppen szükség volt, de mindezt atyai jósággal és angyali türelemmel tette.

Sokszor összeszorult a szíve, mikor lehetetlen állapotokat talált valahol; sokszor jelentek meg vészjósló ráncok élesen látó szemei körül, de mindig visszatartotta magát, elfojtotta a goromba szót, ami már majdnem kicsúszott a száján, és helyette inkább szerető szívének megértő hangján szólt övéihez.

Gyakran jelent meg a főpásztor egy-egy községben anélkül, hogy maga a plébános észrevette volna. Sőt az is előfordult, hogy a püspök már a gyóntatószékben ült, mikor a plébános belépett a templomba.

– Ó, kedves testvérem! – nyugtatta a megzavarodott plébánost a püspök. – Csak pihenjen nyugodtan! Ha megengedi, én folytatom a gyóntatást, ne várokozzanak olyan sokat ezek a derék emberek.

Figyelmeztetését a fokozott pontosságra nem lehetett nem megérteni, mégis a szeretet csendült ki szavaiból.

Útja során a püspök sok szenvedést és nélkülözést tapasztalt, szerte a falvakban és városokban. A vihar, majd a mindent kiégető nyár szörnyű károkat okozott mindenütt. Szomorú szív-

vel látta az egykori riesei, falusi ifjú, a feldúlt szántóföldeket, a pusztákon szomjazó marhákat, a letarolt kerteket és szőlőhegyeket.

A parasztok mindenütt elégedetlenek voltak. Tekintetükből a közeli tél aggodalma meredt a püspökre, aki mindig meg-megállt a sovány szántóföldek végében, hogy részt kérjen a munkások gondjaiból, szükségeiből, akik elkeseredésükben már-már Isten jóságát vonták kétségbe.

– Az Úr ad és elvesz, ahogy jónak látja! Mi nem tehetünk mást, mint hogy irgalmasságáért esedezünk! – ismételte újból és újból Monsignore Sarto mindenütt, ahol szomorú tekintetű földműveseket látott.

A falvakban a legszegényebb családokat is felkereste. Meglátogatta a betegeket és vigasztaló szavaival új erőt öntött beléjük.

Castelbelfortéban a plébános elkeseredetten fogadta főpásztort. Közölte vele, hogy néhány nap múlva több mint háromszáz híve fogja elhagyni szülőfaluját, hogy Amerikába vándoroljon. A püspöknek könnyű ült a szemében, mikor szentbeszédében az új hazát keresők felé fordult:

„Nem áll módomban megítélni, hogy adott-e nektek elegendő kenyeret és munkát ez a haza, de nagyon fáj a szívem, hogy most elhagyjátok; itt hagyjátok otthonotokat, szülőföldeteket. Nagyon fáj a szívem, hogy elhagyjátok templomotokat, amelyben megkereszteltek titeket és először vettétek magatokhoz az Élet kenyerét, ahol házasságotokat kötöttétek és ahol vasárnapról vasárnapra hallgattátok az Isten Igéjét. Hogy tudnék e mély fájdalom gondolatai és őszinte aggodalmam szavai ellen védekezni? Döntsetek bárhogy, imádságom és szeretetem elkísér titeket, bármilyen messzire is mentek! De ha mégis maradnátok, mert tiétek ez a föld, Isten kimeríthetetlen jóságát és irgalmát tapasztaljátok majd, amit bőséggel áraszt azokra, akik hűségesek.”

A kemény tél elmúltával, nagy éhséggel köszöntött az országra az új év. Kisírt szemű anyák otthona lett a püspöki palota, akik éhes gyermekeik miatt keresték fel nap mint nap a jószívű man-

tuai püspököt. Monsignore Sarto pedig adott, amit csak adhatott, pénzzé téve mindent, amit csak elzalogosíthatott.

Egyik nap Maria, közvetlen étkezés előtt, felindultan lépett be bátyja dolgozószobájába:

– Tolvaj van a házban! – kiáltotta. – Valaki ellopta a sültet a sütőből!

– Biztos a macska! – mondta közömbösen a püspök.

– Lábassal együtt? – kérdezte gyanakodva Maria.

– Azért mégis csak szörnyű, hogy így vigyázol a házra! – kiáltott felháborodást színlelve Sarto. – Még szerencse, hogy én láttam a gazembert, amint lábassal együtt meglovasítja a sültet.

– Ki volt az az elvetemült? – emelte fel kezét fenyegetően Maria.

– Hát, hogy is mondjam... – vakarta meg feje búbját a püspök.

– Szóval... én!

– Maga? – csapta össze csodálkozva a tenyerét Maria. – Persze gondolhattam volna... Mesélt ugyanis egy s mást Rosina a maga salzanói fosztogatásairól.

– Igen, sajnos elfelejtettem megmondani, hogy notórius visszaeső vagyok! – nevetett fel a püspök. – De azért ne búsulj, testvérkém! Egy ember volt itt, akinek beteg a felesége. Nincs már pénzem... Mit tehettem volna egyebet?

– Én viszont most mit tegyek az asztalra? – siránkozott mérgelődve Maria.

– Bármit! Akármit! – válaszolta közömbösen Monsignore Sarto. – Szerencsére átmenetileg titkár nélkül vagyok. Apropó, Maria, Don Santimon ma visszatért saját egyházmegyéjébe! A helyét Don Giovanni Bressan foglalja majd el, egyike a legkedvesebb tanítványaimnak Trevisóból. Egyébként Castelfrancóban született...

– Értem, de kettőnk számára sincs mit enni! – vágott közbe mérgesen Maria.

– Kenyér és sajt csak van egy kevés?

– Igen, de ez minden!

– Elég az kettőnknek, vagy nem?

– Nekem igen! – bólintott Maria. – De ön, ilyen ellátás mellett, hogy fog jó erőben maradni?

– Nézz körül Mantua utcáin! – mutatott ki az ablakon a püspök. – Kit látsz jó erőben? Ne félj, lesz ránk gondja a jó Istennek!

– Ki gondolta volna, hogy egy püspöki palotában nincs mit főzni? – sóhajtott fel elkeseredetten Maria. – Bár maradtam volna otthon, anyánál!

– Csak nem haza akarsz menni? – kérdezte a püspök és megsimogatta Maria kezét.

– Nem, dehogyis! – felelte elszántan a lány. – Inkább maradok, nehogy teljesen tönkremenjen.

Monsignore Sarto számára továbbra is a legnagyobb gondot a szeminárium jelentette. A növendékeket átmenetileg haza kellett küldenie, mivel a szeminárium nem tudta fedezni a szükséges élelmet. A felhívásra érkező adományok kevésnek bizonyultak, a nagy szükségben pedig aligha lehetett számítani többre.

Egyik nap egy szegényes öltözetű asszony állított be a palotába és egy tojást adott át a püspöknek, a kispapok számára.

– Ha még 149 tojásunk lenne, akkor talán már készíthetnénk is belőle ebédet a kispapoknak! – nevetett fel fájdalmasan a püspök. Mégis olyan hálás szívvel fogadta a szegény asszony csekély adományát, mint Bagno szenátor vagy Gonzága herceg dukátjait.

Szokás szerint az éhséget járvány követte. Ismét megsuhogtatta borzalmas kaszáját a kékhalál. Szerencsére a mantuai egyházmegye nagy részét megkímélte, Trevisóban azonban annál kíméletlenebbül követelte áldozatait. Monsignore Sarto leveleiben aggódva érdeklődött kedves barátai és hajdani növendékei felől.

Az inség és a ragály megszűntével lassan a mantuai szeminárium is megnyitotta kapuit. Egyre több adomány érkezett a kispapok támogatására. Monsignore Sarto hajdani vetése meghozta végre a kívánt gyümölcsöket. Minden nap megjelent a katedrán, hogy a fiatal teológusokat erkölcsstanra és egyéb szükséges tárgyra oktassa. Különös figyelmet szentelt az egyházi zene oktatására, amelyet ez ideig még nem tanítottak a szemináriumban. Kiválogatta a jó hangú növendékeket és alapos elméleti képzés-

ben részesítette őket; külön misét komponált számukra, amelyet ünnepélyes alkalmakkor a Dómban énekeltek. Mindenekelőtt azonban a korálist szorgalmazta, mint az egyház ősi, sajátos dallamvilágát.

Monsignore Sarto fokozatosan kívánt gondoskodni a szeminárium megfelelő vezetéséről és a szükséges tanerő megteremtéséről. A célhoz vezető út azonban hosszú és nehéz volt, nagy áldozatokat kívánt.

Szívének szíve a szeminárium, a jövő papjainak iskolája, mindig szeretetében maradt: gondjai, legbensőbb érzelmei innen indultak el és ide tértek vissza.

FŐPÁSZTORI GONDOK

A bágyadt nap utolsó sugarai pásztáztak az Appenninek behavazott lankáin. A római gyors kerekei egyhangúan zakatoltak a fagyos síneken. Sarto püspök fülkéjének bepárasodott ablakát törölgette; tekintete fáradtan kalandozott az elfutó hegyoldalak hólepte fáin között.

– Milyen hamar sötétedik! – szakította meg a hosszú csendet a főpásztor új titkára, Giovanni Bressan.

– Igen, sötétség és hideg! – sóhajtott fel Monsignore Sarto. – A fény kialudt, a tűz elhamvadt... A világ is szegény lett hitben és szeretetben.

– Így vélekedik a Rómában töltött fényes napok után? – kérdezte csodálkozva a titkár. – Nem mutattunk mi hívő tiszteletet és gyermeki szeretetet, hódolva a hatalmas tömeggel együtt, a pápa pappá szentelésének aranyjubiläumán? Az 1888. év minden kétséget kizáróan a fény jegyében kezdődött!

– Igazad van, Giovanni – felelte a püspök. – Én is láttam a zarándokok végtelen seregét és hallottam ujjongásukat Szent Péter templomában! De éreztem mögöttük azokat a milliákat, akik elfordultak üdvösségüktől és a szeretet helyett a gyűlöletet választották.

– XIII. Leo tízéves pápasága alatt, hatalmas eredményeket ért el – mondta emlékezve Don Bressan. – Svájcban és Németországban befejeződött a kultúrharca; a pápa azt a mitrát viselte, amelyet I. Vilmos császár küldött neki baráti jó kívánataival. Belgium pedig ismét baráti viszonyra lépett a Szentszékkal...

– Saját országunkban azonban sok minden másként alakult! –

szakította félbe titkárját a püspök. – A teológiai fakultásokat bezárták, a népiskolákban fakultatívnak nyilvánították a vallás-oktatást, valójában inkább kizárták onnan, bevezették a polgári házasságot és megkönnyítették a válást. Leo még mindig a Vatikán foglya... Liberalisták és szabadkőművesek irányítják az országot! Umberto király még csak tudomásul sem vette a pápa jubileumát. A nyomorult tömeg a kapitalisták korbácsai alatt nyög! A gyűlölet, az önzés és a kapzsiság kioltják a hit világosságát és elfojtják a szeretet lángját! Isten őrei pedig tanács és segítség nélkül állnak...

Don Bressan csodálkozó pillantásokat vetett főpásztorára. Jól ismerte már azt a búskomorságot, amely néha elfogta püspökét, mivel oly sok csalódást és tehetetlenséget tapasztalt papjainál. Már lassan egy éve kísérte őt a hosszú pasztorációs úton, megtapasztalva önemésztő buzgóságát egyházmegyéjéért és atyai jóságát, melyet legelesettebb gyermekeitől sem vont meg soha. Láta, hogy bátorította a csüggedteket és kishitűeket, szívének minden tüzeit a lelkükbe öntve, de azt is látta, hogy hogyan borult le olykor a tabernákulum előtt, hogy nehéz perceiben erőt és vigasztalást kérjen a mindenható Istentől. Ismerte az Olajfák-hegyének óráit, mikor nagy csüggedés szállta meg püspökét, mikor gyöngének és tehetetlennek érezte magát a gondok mérhetetlen tengerében. Most azonban mégis érthetetlennek tűnt fel előtte a főpásztor borús hangulata. Örölnie kéne! Együtt csendülnie szívének az Örök város ujjongó hozsannáival!

Közben a nap utolsó sugarai is kialudtak, mély sötétség borult a tájra. Don Bressan előkotort egy gyertyát a csomagjából és meggyújtotta. A gyertya sovány fényénél döbbenet pillantotta meg Monsignore Sarto sápadt, beesett arcát.

– Jól érzi magát, excellenciás uram? – kérdezte aggódó hangon Don Bressan. – Ne adjak még egy takarót?

– Nem Giovanni, köszönöm! – hárította el az ajánlatot a püspök. – Nem a hideg miatt vacogok, hanem mert Mantuára gondoltam! Arra a sok szegényre, akik nyomorúságukban elzülленnek és papjaim tehetetlenségére, akik semmit sem tesznek ellene.

– Úgy gondolom, hogy ez nem mindig a jó szándékon múlik

– bizonygatta a titkár. – Sokan bizony elfáradtak és tanácsstalnok lettek ebben a nehéz helyzetben. A csalódás az, amely a buzgóságot többfelé is bénítja!

– Segíteni szeretnék rajtuk! – mondta határozottan a püspök. – Az egész püspökséget összehívom és meghallgatom papjaim panaszát. Közös erővel felderítjük az okokat és megszabjuk a követendő utat, amely eredményre és az üdvösség felé vezet.

Monsignore Sarto ismét mély hallgatásba burkolózott. Ábrándos tekintettel bámult ki az éjszakába, ahol ezüstös ragyogással világítottak a csillagok.

– Egyházmegyei zsinatot fogok összehívni! – szólalt meg hosszú hallgatás után a püspök, akinek hangjából most a remény felhangjai csendültek elő. – Mantuában évtizedek óta nem volt zsinat, pedig az új idők új utakat kívánnak! Összeállítjuk a főbb problémaköröket és kiadjuk az esperesi kerületeknek, hogy alaposan fontolják meg azokat. Csak történik valami változás, ha mindenki a legjobbat akarja! – magyarázta lelkesen Monsignore Sarto, mikor is hirtelen kialudt szeméből a fény és érthetetlen módon, aggódó hangnemben folytatta: – De mit használnak a módszerek és a kijelölt utak, ha az embereknek nincs elég kedvük és erejük ahhoz, hogy kövessék azokat!? Hiába is, papokra van szükségem elsősorban... Türelmes, szeretetteljes, áldozatkész, önfeláldozó, egyszóval szent papokra, érted, Giovanni! Az arsi plébános például egyáltalán nem dicsekedhetett tanulmányi eredményeivel és mégis meg tudta változtatni faluját: plébániájának környezete a szentek községe lett! Lenne csak a trevisói szeminárium Mantuában, milyen sokat tudnék ott dolgozni!

– A jó Isten majd megsegíti önt, kegyelmes uram! – szakadt ki megindultan a titkárból.

Késő éjszaka volt, mire Mantuába értek, de Monsignore Sarto otthona falai között sem talált nyugalomra. Reggelig ült íróasztala mellett, különféle terveket, vázlatokat jegyezve le, és csak akkor tette le a tollat, mikor már a reggeli szentmisére kellett készülődnie.

Minden gondját és baját, az éjszaka minden tervét és reményét az Isten könyörületes jóságába ajánlotta, mikor bensőséges lélekkel kezdte imádkozni a „Suscipe”-t.

– Nem sok nyugalma volt az éjszaka, bátyám! – állapította meg Maria Sarto, mikor a reggelit feltálalta.

– Sajnáltam alvással tölteni az időt! – felelte fáradtan nevetve a püspök. – De ne aggódj értem, testvérkém, a hideg éjszakai levegő csak tisztítja a gondolatokat.

– Igen, de sose alszik többet négy óránál! – panaszkolta Maria. – Ezt nem bírhatja így sokáig!

– Harminc év óta bírom! – dicsekedett mosolyogva Monsignore Sarto. – Úgy látszik, hogy jobban és mélyebben alszom, mint mások... Mint például te, Maria, aki még az ágyban is azon töröd a fejed, hogy mit főzzél másnap. Ó konyhai gondok! De irigyellek ezért, Maria. Bár csak még egyszer tombolói káplán lehetnék!

– Egyik végletből a másikba! – intette a püspököt Maria. – Másoknak folyton a türelemről prédikál, önmagával szemben pedig alig van türelme!

– Mert hiszem, hogy az Istennek nagy türelme van irántam! – felelte határozott hangsúllyal a püspök.

Reggeli után Monsignore Sarto lediktálta titkárának azt a körlevelet, melyben értesíti plébánosait az egyházmegyei zsinat összehívásának körülményeiről. Felhívásában kifejezetten kérte a plébánosok segítségét, hogy mindenről vessenek számot, támogatva ezáltal püspöküket és a zsinat eredményes kimenetelét. Többek között ezeket írta:

„Lelkipásztori látogatásaim ellenére, melyet éppen hogy befejeztem, távol vagyok attól, hogy elmondhassam: a plébániák szükségleteit és hiányosságait ismerem! Ezért fordulok most hozzátok, kedves paptestvéreim, hogy segítsetek nekem és mondjátok el, amit tudni érdemes, hogy ezáltal megtaláljuk minden bajra a megfelelő orvosságot. Mivel nektek annyi tapasztalatotok van saját környezetetekben, minden bizonnyal rá tudtok mutatni majd a megfelelő eszközre, amely jó eredményeket ígér. Őrizkedetek azonban az olyan intézkedések ajánlásától, amelyeket nem lehet sohasem végrehajtani!”

Monsignore Sarto, a püspök, plébánosainak tanítványa akart lenni, mielőtt hivatali tekintélyével parancsolna.

Szeptember 10-én délelőtt, megszólaltak Mantua város harangjai, mikoris kétszáz pap vonult át a püspöki palotából a Dómba, ahol a püspök ünnepélyes szentmise keretében jelentette be az egyházmegyei zsinat kezdetét. A Szentatya táviratban küldte el áldását az egybegyűlteknél, melyet Monsignore Sarto remegő hangon olvasott fel a szószelekről.

Három napon át tartottak a tanácskozások. Monsignore Sarto összefoglalta a jelentéseket, melyek az esperesi kerületekből befutottak, kimutatta a hiányosságokat és közölte papjaival a receptet, melyek azok megszüntetésére irányultak. Türelmesen hallgatta meg a legfiatalabb lelkipásztorok véleményét is, miként a megöszült plébánosokét vagy professzorokét.

Figyelme mindenre kiterjedt. Napirendre tűzte a fiatalság, a munkásság és az iskolák ügyét éppúgy, mint a munkanélküliek, a betegek és az elváltak nehéz helyzetéből adódó súlyos problémákat is.

A zsinat minden területen a problémák legoptimálisabb megoldásának lehetőségeit kereste. Rendeletet hozott az Oltáriszentség méltó kiszolgáltatására, valamint az Istentisztelet, a templomi ének és a hitoktatás elemi követelményeinek lelkiismeretes betartására. Monsignore Sarto javaslatára, létrehoztak egy Szent Anzelmről elnevezett egyházi társulatot, melynek fő feladatai közé tartozott a szeminárium jólétéről való gondoskodás.

– Azt hiszem, jó munkát végeztünk! – mondta a titkáranak, a zsinatot bezáró Te Deum után, Monsignore Sarto.

– Biztos vagyok benne, hogy a zsinat határozatai más egyházmegyékben is éreztetik majd hatásukat! – jelentette ki lelkesen Don Bressan. – Engedje meg excellenciás uram, hogy az elsők között nyilvánítsam ki szívből jövő hálámat és tiszteletemet...

– Soli Deo honor et gloria! – szakította félbe titkárát a püspök. – Egyedül Istené a tisztelet és dicsőség, hogy elérhettük célunkat.

Don Bressan jóslata hamarosan beigazolódott. Mindenfelé nagy érdeklődéssel tanulmányozták a mantuai egyházmegyei zsinat határozatait, sőt maga XIII. Leo pápa is különös figyelmet szentelt az eseménynek.

– Látszik, hogy Monsignore Sarto sok éven keresztül mint

plébános-lelkipásztor működött! – jelentette ki egyik bíborosának a pápa, mikor áttanulmányozta a zsinat határozatait. – A leghatékosabb és legjobb főpásztornak tartom egész Itáliában!

– Most végre megpihenhet egy kicsit! – mondta bátyjának a zsinat elmúltával Maria Sarto.

– De testvérkém! – nevetett fel a püspök. – Most kezdődik csak az igazi munka! A felvonulási terv kész, így lassan megindulhat a harc a sötétség hatalma ellen.

Elkezdődött az éveken át tartó fáradhatatlan munka. Monsignore Sarto újra és újra útra kelt, hogy meglátogassa egyházmegyéjét és serkentse papjait a zsinati határozatok betartására.

Az 1891. esztendő nagy örömet jelentett a mantuai egyházmegyének. Ez év június 21-én ünnepelték az egyházmegye nagy szentjének, az ifjúság patrónusának, Gonzaga Alajosnak 300 éves évfordulóját.

Monsignore Sarto nagybőjti főpásztori levelében felszólította egyházmegyéjét, hogy örvendező szívvel vegyen részt a közelgő ünnepségeken. Az ifjúság elé, mint ideált, a nagy szentet állította, intve a szülőket, hogy gyermekeiket abban a szellemben neveljék, amelyet Szent Alajos olyan hősieen élt meg.

Nagy pompával ünnepelték meg június 21-én, a Mantua melletti Castiglionében, a szent halálának 300. évfordulóját. A 25 000 zarándok, akik a világ legkülönbébb tájairól érkeztek Szent Alajos szülővárosába, énekelve követte az ünnepi díszbe öltözött kilenc püspököt, akik az éjszaka beálltával, fáklyák fényénél vonultak az ifjúság nagy apostolának szentélyéhez.

Az ünnepi láрма megszűnte után, Monsignore Sarto még sokáig térdepelt Szent Alajos sírja előtt, felajánlva a hős ifjúnak egyházmegyéjének zsendéit, a mantuai püspökség ifjúságát.

Mikor szállására, a Collegio delle Vergini-be visszatért, Pastori a háziúr, aggódó pillantásokat vetett feléje.

– Mi bántja magát, barátom? – kérdezte szelíd hangon Monsignore Sarto.

– A gyermekem, Monsignore! – sóhajtott fel az ember. – A kis Pietro súlyosan megbetegedett.

– Vezessen hozzá! – parancsolta Sarto.

– Nem lehet, Monsignore, tifusza van szegénynek! – figyelmeztette a püspököt Pastori.

– Nem félek tőle! – nevetett a püspök és intett a gondnoknak, hogy mutassa az utat.

Monsignore Sarto a hároméves lázas gyermek homlokára tette a kezét és szívének minden melegével Szent Alajoshoz imádkozott, kérve őt, hogy évfordulója napján gyógyítsa meg ezt a szegény gyermeket. Imádsága közben hirtelen az a különös érzése támadt, hogy Szent Alajos meghallgatta kérését. Keresztet rajzolt a lázas gyermek homlokára, majd átszellemült arccal a síró szülőkhöz fordult:

– Ne sírjanak, mert a gyermek meggyógyul!

Néhány nap múlva Don Bressan két különös formájú levelet nyújtott át püspökének. Az egyik Rómából érkezett, borítékján a díszes pápai címerrel, míg a másik, egy jelentéktelen, összemazgatott levélke volt, melyet Castiglionében adtak postára. Az első levél kinevezést tartalmazott, miszerint a pápa az asszisztenciájához tartozó háziprelátusnak nevezte ki Monsignore Sartót, míg a második levél egy boldog édesapa üzenetét hozta, fiacskájának teljes gyógyulásáról.

– Bármennyire is tisztetem a Szentatyát és ámuldozom meg nem érdemelt kegyességén – magyarázta titkárának Sarto –, ez a castiglionei levélke most mégis nagyobb örömet szerzett nekem!

Monsignore Sarto miután házikápolnájában megköszönte szent Alajosnak a gyermek megmentését, az esti órákat a Szentatyá nem rég kibocsátott enciklikájának, a Rerum Novarum tanulmányozásának szentelte.

– Ez az új enciklika – mondta másnap reggel ragyogó szemekkel titkárának –, egy felvilágosult elme szeretetteljes szívének remekművel Feleletet kaptam azokra a kérdésekre, amelyek már évek óta nyomják a szívemet!

VELENCE

A BÍBOR

1892. január elsején Velencében meghalt Domenico Agostini bíborospátriárka. Utódjául XIII. Leo a trevisói püspököt nevezte ki, de Monsignore Apollonio egészségi állapotára hivatkozva, a kinevezést nem fogadta el.

– Annak idején emlékszem, hogy ékesszólásának minden fortélyát bevetette, hogy meggyőzzön annak helytelenségéről, amely csapdába most éppen ő esett bele! – dohogott Monsignore Sarto, aki igen megörült a hírnek, hogy egykori főpásztorát kinevezték.

– Monsignore Apollonio már a második egyházmegyét vezeti! – próbálta védeni Don Bressan. – Az adriai és a trevisói után, nem csoda, hogy nem kíván egy harmadikat is átvenni.

– Igen, de ha hívja őt a pápa, nem mondhat nemet! – bosszankodott Sarto.

– És ha a pápa Excellenciás Uramat nevezné ki a pátriárkai székebe? – kérdezte nevetve Don Bressan.

– Hogy kicsodát? – kapta fel a fejét Monsignore Sarto.

– Önt, Excellenciás uram! – ismételte Bressan.

– Ne viccelj, fiam! – csóválta fejét a püspök. – Nem az én gyomromnak való az... Különben is, gondolj a származásomra!

– És Monico kardinális? – érvelt a titkár. – Kovács volt az apja Riesében! Egyébként sokan emlegetik az ön nevét, Excellenciás uram, ha a velencei patriarkátus kerül szóba.

– Hagyj békén a bolondságaiddal, fiam! – morogta a püspök. – Inkább ezt nézd meg... – keresgélt íróasztala fiókjában Sarto.

– Mit fedeztem fel!

– Csak nem Amerikát? – tréfálkozott derűsen a titkár.
– Amerikát, ugyan, badarság! – keresgélt tovább a püspök. – Egy lángészt fiam, egy lángészt! Tessék! – dugott a titkár orra alá egy partitúrát a püspök. – Igazi mestermű! Stabat Mater, egy bizonyos Lorenzo Perosi szerzeménye. Nos, mit szólsz hozzá?

– Szép! – állapította meg nevetve a zenéhez nem sokat értő Don Bressan. – Igen szépek ezek a gombócok... vagyis hangjegyek...

– Ja persze! – kapott észbe a püspök. – Alkalomadtán majd eljászom neked orgonán... Az alexandriai püspök, aki a kottát küldte, írta, hogy a szerző a szeminárium egyik kispapja, egy alig húszéves tortonai fiú. Lorenzo Perosi! Megjegyzem a nevét. Szerzeményét, a Stabat Matert, betanítom növendékeimnek és alkalomadtán majd előadjuk a Dómban.

Monsignore Sarto késő éjszakáig ült íróasztala mellett és a partitúrából az egyes szólamokat másolgatta.

– De Excellenciás uram, ezt megcsinálhatná egy szeminarista is! – mondta csodálkozva Don Bressan, mikor felfedezte, hogy püspöke nem az egyházmegye dolgaival foglalkozik ily késő éjszakáig.

– Nekik most fontosabb dolguk van ennél! – válaszolta komolyan a püspök. – Hamarosan itt az év vége, vizsgáznuk kell... Nem akarom egyikőjüket sem ilyen kéréssel zaklatni.

– Az ember azt hinné, hogy egy püspöknek fontosabb dolgai is vannak, mint a kottamásolás! – jegyezte meg cinikusan Don Bressan.

– Tudhatnád, gyermekem, hogy az egyházi zene szívügyem! – magyarázta kioktató hangon Monsignore Sarto. – Következésképpen elég fontos ahhoz, hogy egy püspök foglalkozzék vele. Nem, barátom, ez nem elvesztegetett idő!

– Önnek egy zeneértő titkárt kellene keresnie! – javasolta nevetve Bressan. – Sajnos én nemhogy a kottaolvasáshoz, de még a kottamásoláshoz sem értek.

– Neked más dolgod lesz! – intett titkárjának a püspök. – A napokban láttam egy papot, aki ezen az újmódi járművön közlekedett. Nincs nevetségesebb látvány, mint amikor egy pap

reverendában, lovaglólülésben, ezen a velocipéden, vagy mi a csudán... végigrúgkapál az utcán. Tehát! Állíts össze egy körlevelet, miszerint egyházmegyém minden papjának e komikus masina használatát megtiltom! Persze energikus legyen az a levél, kellő mennyiségű borssal és paprikával meghintve.

– Papjainknak olykor hosszú utat kell megtenniük és a kerékpár ilyen esetben nagyon is hasznos lehet a számukra – vetette ellen Bressan.

– Mindegy! – vitatkozott a püspök. – A kerékpár nem illik a papok illetendő méltóságához, jó ízlésükhöz és viselkedésbeli arányérzékükhöz pedig még kevésbé!

– IX. Pius, ha kegyeskedik emlékezni Excellenciás uram, még a nyilvános, lövontatású omnibusz használatát is megtiltotta! – mondta incselkedve a titkár. – És mi van ma? Rómában már minden pap azon utazik és senki sem talál benne megbotránkoztatót!

– Mi ütött beléd, hogy ma állandóan ellentmondasz nekem? – kérdezte sértődést színélve a püspök. – Azt hiszem, mégis csak más titkár után kell nézнем!

– Egy zeneértő titkár után, ha szabad emlékeztetnem püspök úr! – mondta mosolyogva Don Bressan.

– Menj gyorsan, hogy hamar jöhess! – nevette el magát a püspök.

A napok múlásával mind gyakrabban került szóba Monsignore Sarto neve, a velencei patriarkátussal kapcsolatban. Mikor azonban a mantuai püspök 1893 márciusában a pápa püspöki aranyjubiléumának ünnepségeiről Rómából visszatért, örömmel közölte titkárával:

– Most már végleg elcsitulhat az ostoba fecsegés. Rampolla bíboros biztosított arról, hogy a Szentatya mást akar pátriárkának Velencébe!

Két hónappal később Don Bressan a püspök íróasztalára tette a velencei újság, a Voce della Verità egyik számát és mosolyogva mutatott egy cikkre, amelyet már jó előre pirossal aláhúzogatótt.

– Kíméljen meg az újságoktól! – morogta a püspök.

– Olvassa csak el Excellenciás uram! – erősködött a titkár.

– „Információink szerint – olvasta hangosan az egyházi hírek rovatában a püspök – a legközelebbi konzisztóriumon Monsignore Sarto mantuai püspököt léptetik elő a velencei pátriárkai székre.”

– Léptetik ám... a szalmacsóvát a tűzhelybe! – gyűrte össze mérgesen az újságot Sarto. – A szerkesztő urak megint hallják köhögni a bolhát.

Hogy a Voce della Verità szűkszavú közlése csupán légből kapott hír, vagy valóságos információkon alapuló megállapítás volt, nem derült ki soha, a tények azonban hamarosan a sajtót kezdték igazolni.

Az történt ugyanis, hogy Monsignore Sartót nem sokkal később audienciára rendelték fel Rómába, ahol is a Szentatya, a püspök minden ellenkezését figyelmen kívül hagyva, bíborossá és velencei pátriárkává nevezte ki őt.

Ezekben az izgalomteljes napokban történt, hogy Angelo Sarto, a grazi postamester megjelent a palotában, hogy testvérének új méltóságához gratuláljon.

– Mily boldog lehet ön, Giuseppe! – mondta meghatottan Angelo.

– Boldog? – nevetett fel fáradtan Monsignore Sarto. – Te talán boldog lennél, ha a király postaügyi miniszterré nevezne ki?

– Jaj, ne mondjon ilyet, kedves bátyám! – tartotta mindkét kezét védekezően maga elé Angelo. – Én tökéletesen elégedett vagyok jelenlegi hivatalommal.

– Nos én is boldog lennék, ha a pápa egyszer csak így szólna hozzám: Kedves fiam! Látom, hogy alkalmatlan vagy a püspökségre, ezért haladéktalanul kinevezlek tombolói káplánnak.

– No, azért ez túlzás! – nevetett a postamester. – Mindenesetre nagyon szeretnék részt venni a római ünnepségen. Gondolja, hogy ez lehetséges?

– Egészen biztos, ha megvan rá a szükséges pénz – válaszolta a püspök.

– Kétszáz lírát már össze is gyűjtöttem erre a célra! – jelentette ki büszkén Angelo.

– Kétszáz líra? – csodálkozott Sarto. – Ennyi pénzből már az egész világot körbe lehet utazni! Csak tudnám, hogy én honnan teremtem elő az útiköltségre való összeget...

– Megvan az, csak máshol! – adta meg a szükséges felvilágosítást Maria. – Már megint elajándékozott mindent!

– Útiköltség, új reverenda és egyéb drága öltözékek! – sóhajtott fel gondterhelten a püspök. – Sajnos a régi, violaszínű reverendámat hiába festettük át pirosra, valami szörnyű szín jött ki belőle. Nem tudom, mi lesz, mert az minden, csak nem bíbor!

Szerencsére ez a kérdés is megoldódott, a mantuai hívek önként ajánlották fel segítségüket, így hamarosan minden együtt volt az utazásra.

Június 12-én Giuseppe Sartót négy másik püspökkel együtt, XIII. Leo bíborossá kreálta. Két nappal később a pápa, a trónteremben nyújtotta át nekik a piros birétumot. Az ünnepség után XIII. Leo fogadta a különféle küldöttségeket, köztük az új bíborosok rokonait és hozzátartozóit. Azok között, akik térdet hajtottak előtte, ott volt Angelo Sarto és Giambattista Parolin is, Rieséből. A pápa barátságos kérdésére, mikor családjuk után érdeklődött, a jó postamester nagy megilletődöttségében nem volt képes válaszolni. Parolin mester viszont, a „Két Kard” korcsmárosa, annál nagyobb önbizalommal lépett a Szentatya elé és számolt be családjáról, külön kiemelve Giambattista nevű fiát, akit hamarosan pappá fognak szentelni.

– Lenne még egy kérésem Szentséges Atyám! – hozakodott elő a beszámoló végén Parolin. – Kérni szeretném áldását, de nem csak rám és enyéimre, hanem Riesében élő szeretett anyósomra is!

– Ó, önnek még él az édesanyja? – fordult a Szentatya Monsignore Sartóhoz.

– Igen, Szentatyám! – felelte fénylő arccal az új bíboros.

– Akkor most megáldjuk az anyát, aki az egyháznak ilyen gyermeket ajándékozott! – mondta XIII. Leo és elrendelte, hogy áldását sürgönyben közöljék Margherita asszonnyal.

Másnap Monsignore Sarto a sixtusi kápolnában letette a hú-

ségesküt és átvette a pápa kezéből a bíborosi kalapot. Hivatalos beiktatása titkos konzisztórium keretében történt.

Miközben az előszobában várakozott, hogy a konzisztoriális terembe hívják, ceremóniamesterével, Monsignore d'Amicóval és hűségese titkárával, Don Bressannal beszélgetett.

Valami hiba csúszhatott a rendezésbe, mert az történt ugyanis, hogy a kitűzött időben elmulasztották Monsignore Sartót a terembe szólítani, sőt arról is megfeledkeztek, hogy esetleg mulasztás történt ez ügyben, így joggal gyanakodhattak a konzisztoriális urak arra, hogy Monsignore Sartóval valami nincs rendben, ne adj Isten rosszul lett, azért felejtett el a terembe lépni.

Hirtelen kitárult a váró ajtaja és egy feketébe öltözött ember lépett be rajta, Monsignore Sartóhoz sietett és izgatottan mondta:

– Öszentsége háziorvosa vagyok! Azt a megbízást kaptam, hogy haladéktalanul vizsgáljam meg Eminenciádat.

– De nekem nincs szükségem orvosra! – nevetett fel vidáman a kardinális. – Én csak arra várok, hogy behívjanak.

– Tehetek valamit Eminenciáért? – kérdezte zavartan az orvos.

– Igen, hogyne! – felelte Monsignore Sarto. – Ha kérhetnék egy pohárka marsalát?

Az orvos határozott intésére gyorsan behozták a kért italt, amit a bíboros aztán jóízűen felhajtott.

– Így ni! – adta vissza az üres poharat Sarto. – Köszönöm, ez valóban jólesett!

És határozott léptekkel belépett a terembe.

Június 23-án Monsignore Sarto visszautazott Mantuába. A pályaudvaron lelkes tömeg fogadta; Bagno márkí diszhintóját küldte az új bíborosért. A hintó lassan haladt a Viktor Emanuel korzón, majd a Via Sogliani és a Piazza delle Erben át, a katedrálisig. A város minden erkélyéről tarka kendőket lobogtattak a hazatérő bíboros felé. Egész Mantua visszhangzott az éljenzéstől.

Egy ragyogó őszi napon Giuseppe Sarto kardinális ismét felkereste szülőfaluját. Ünnepi harangok zúgása és földijeinek örömjongása közepett kocsizott át Monsignore Sarto a jól ismert utcá-

kon a templom felé, hogy ünnepi szentmisét, Te Deum-ot mondjon.

Az öreg Sindaco mester azon tüsténkedett, hogy a falu bölcseinek egyetértésével, felajánlja a hazatérő bíborosnak Gardenigo grófnő egykori lakosztályát.

– Köszönöm önnek, barátom! – mondta mosolyogva a bíboros.
– De anyám vár és ő már biztos készített helyet a számomra.

A falu apraja és nagyja, ünnepi menetben kísérte el a bíborost szülőházához, melynek öreg, kopott falait teljesen eltakarták a virágok és színes lobogók. Monsignore Sartónak nem volt sem ideje, sem módja átöltözni, úgyhogy a cappa magnával, ezzel a szép, bíborosoknak kijáró uszályal ékesítve rohant fel a szűk lépcsőn és lépett be édesanyja szobájába, aki az öreg támlásszéken ült, és várta.

A nyolcvanéves ősz öreg asszony fel akart emelkedni helyéről és letérdelni a földre, hogy fia áldását fogadja, de Giuseppe gyöngéden megfogta a karját, és átölelte.

– Ha ezt édesapád megélhette volna! – dadogta könnyek között Margherita asszony.

– Látja ő édesanyám és áldását adja az égből! – felelte elérzékenyülve Giuseppe.

Monsignore Sarto másnap ünnepélyes főpapi misét mondott a riesei plébániatemplomban. Evangélium után a hívekhez fordult és szeretettel köszönte meg a szívből jövő fogadtatást, melyben részesítették. Beszélt eddigi életéről és megköszönte azt a támogatást, melyet szülőföldjének felejtethetlen emberei a papság felé vezető úton nyújtottak neki. Megemlékezett szüleiről, barátairól, tanítóiról és minden riesei emberről, akik méltán dicsekedhetnek azzal, hogy bíborost neveltek belőle.

Gyermeckorának emlékei hallatán, könnyek gyűltek a riesei hívek szemébe. Az öreg Battiston asztalos, aki munkapadját időközben már fiatalabb kezekre bízta, csendesén sírdogált magában. Ez volt életének utolsó öröme. Néhány nap múlva ugyanis, összecsomagolta földi dolgait és elutazott az örökkévalóságba.

Este pompás tűzijátékkal lepte meg nagy büszkeségét a falu. Görögtűz világította meg a szülői ház udvarát; Margherita asz-

szony nem győzött siránkozni, mert azt hitte, hogy igazi tűz emészti a házat. A kardinálisnak szinte percenként ki kellett jönnie a garádicsra, hogy áldását adja az ujjongó tömegre.

Velence eközben hiába várta új pátriárkáját. Az „exequatur”, mely az itáliai kormány jóváhagyását jelentette, még váratott magára.

Az 1893. év már a vége felé közeledett és még mindig nem lehetett tudni, hogy a király mikor adja meg a várt hozzájárulást.

Monsignore Sarto, aki ugyanolyan igyekezettel vezette egyházmegyéjét, mintha ki sem nevezték volna a velencei patriarkátus főpásztorává, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén megszentelte a Dómban a gyertyákat és visszatért a palotába, ahol hamarosan megszokott munkájába merült.

A délutáni órákban komoly arccal, Don Bressan lépett a szobába.

– Eminenciás uram, szomorú hírt kell közölnöm önnel! – mondta tompa hangon a titkár. – Egy távirat érkezett...

– Ide vele, Giovanni! – szakította félbe a bíboros. – Csak nem a kormány tagadta meg az exequaturt?

– Sajnos nem erről van szó, Eminenciás uram... – felelte habozva Don Bressan. – A távirat Rieséből érkezett... és az áll benne... hogy az ön édesanyja...

– Anyám? – kapta fel a fejét a bíboros és remegő kézzel nyúlt a távirat után. – Meghalt! Az anyám meghalt!

– Fogadja őszinte részvétemet, Eminenciás uram! – szólalt meg hosszú hallgatás után a titkár.

– Köszönöm, Giovanni, köszönöm... – dadogta Monsignore Sarto. – De most hagyj magamra, kérlek!

Hosszú órákon át ült Monsignore Sarto dolgozószobájában, egyedül fájdalmával, édesanyja élő emlékével a szívében. Lepergett előtte eddigi élete. Láta anyja törődött kezét, amely féltő gonddal órködött gyermekévei fölött, s amelyet most a halál megmervített, hogy elrabolja szelíd simogatását homlokáról. Hallotta szavait, amint becézgette, szerette és intette őt, hogy becsületes, jó ember legyen. Szavait, melyek Isten Igéjét oltották

szívébe és féltették minden úttól, amely nem Őhöz vezet. Mi az, amit nem neki köszönhet? Élete, világossága, barátja, vigasztalója volt! És meghalt. Jelenléte, áldása, az ő utolsó vigasza nélkül. Fekszik a ravatalon! Monsignore Sarto hirtelen felpillantott és megrázta az asztalán lévő csengőt.

– Készíts elő mindent az utazásra! – parancsolta feldúltan a belépő titkárnak. – Még ma, érted, Giovanni, még ma Riesébe kell mennem!

Egyszerű, fekete reverendában utazott el Monsignore Sarto Riesébe és mondta el búcsúimáját édesanyja sírjánál.

– Nincs többé anyánk! – mondta szomorúan Anna, mikor esteledvén, a testvérek összegyűltek a szülői házban.

– Nincs! – sóhajtott fel Giuseppe és elfordította a fejét. – Mi azonban a jövőben együtt maradunk! Örülök Maria, hogy utolsó óráiban anyánk mellett voltál... Most azonban velem jössz Velencébe, és te is Anna! És te Rosina? Megpróbálkozol még egyszer velem? – kérdezte erőltetett nevetéssel Sarto.

– Ha szükség van rám!? – mondta könnyek között Rosa. – Most, hogy anyánk meghalt, nem tart már semmi Riesében. Csak attól a nagy világtól félek, amelyben él bátyám!

– Ne aggódj, testvérkém! – vigasztalta a bíboros. – A piros reverendában sem leszek más, mint a te szegény bátyád. Jössz velem, és te is Anna meg Maria, ha itt lesz az ideje!

A családi tanács szívesen beleegyezett a döntésbe, miként abba is, hogy Teresát majd Angelo fia fogadja házába, aki nemrég házasodott meg.

– Így lesz a legjobb! – helyeselt a graziei postamester. – Így mindnyájatokról gondoskodtunk!

Még hosszú ideig kellett várakoznia a három testvérnek, hogy követhessék bátyjukat a lagúnák városába. A kormányzat „exequaturja” még mindig váratott magára. Elmúlt a tavasz, a nyár és az ősz is, míg végül október 12-én megérkezett a várva várt értesítés, a király jóváhagyásával. Monsignore Sartónak a hosszú várakozás ellenére is nehéz volt búcsút vennie Mantuától. Utoljára áldotta meg szeretett híveit a katedrálisban, majd a szemináriumba sietett, hogy kedves növendékeitől elbúcsúzzon.

Mennyire megváltozott ott minden az utóbbi években! A szeminárium biztos alapokon nyugodott. Egy derék rektor vezette a házat, oldalán a vicerektorral; spirituális, intéző, gondnok és sok kiváló professzor állt a kispapok rendelkezésére, hogy testi, lelki és szellemi fejlődésükről gondoskodják. A szeminárium igazi virágágya lett a tudományoknak és a vallásos jámborságnak.

– Meglehet, hogy többé nem látjuk egymást – fejezte be búcsúbeszédét a bíboros és tekintetét még egyszer utoljára végigjártatta a könnyes szemű kispapok seregén. – De imádkozzanak értem, miként én is mindenkor megemlékezem imáimbán önökről. Így találkozni fogunk mindig, Jézus legszentségesebb Szívében!

– Ismét eltelt kilenc év! – mondta szomorúan titkárának a bíboros. – Isten akaratából tovább vándorolunk. Elviszlek magammal Velencébe... Vagy nem tartasz velem?

– Önnel maradok, Eminenciás uram, amíg szüksége lesz rám! – válaszolta boldogan Don Bressan.

Monsignore Sarto, az új kardinális, november 24-én tartotta ünnepélyes bevonulását a lagúnák városába. Egy feldíszített gondolán siklott végig a Canale Grandén, a világ legpompásabb utcáján, és osztotta áldását az ablakokból és erkélyekről integető velencei polgárok felé. A hidakon mindenütt összetorlódtak az emberek, akiknek ujjongása összevegyült a velencei harangok mély zúgásával. Egyedül a városháza nem osztozott az általános örömben. Minden ablaka zárva maradt és egyetlen zászló vagy girland sem díszítette falait. Egy zenekar harsogó kíséretében és sok ezer ember ujjongása közepett vonult be az új bíboros a palotába. Este a velenceiek pompás tűzijátékot rendeztek új főpásztoruk tiszteletére. Az egész város fénylett a lángok és színek tarka özönétől.

A pátriárka testvérei egyik ámulatból a másikba estek, nem győztek gyönyörködni abban a pompában, amely körülvette őket. Fiatal unokahúguk, Amália, aki néneji segítségére jött Velencébe, nagy elragadtatással csapta össze a kezét és örömtől kipirult arccal kiáltotta:

- A mennyben sem lehet szebb, Giuseppe bácsi!
- Tévedsz, gyermekem! – nevetett fáradtan Monsignore Sarto.
- A Getszemáni kert fényei ezek. Rám terítették a bíbor kötöst... A töviskoszorú sem lehet már távol.

Másnap reggel a Szent Márk-bazilikában összegyűlt Velence és az érseki tartomány papsága, hogy hódolatukat fejezzék ki az új főpásztor előtt. Prelátusok, kanonokok és különféle rendbeli papok hajtották meg térdeiket az új pátriárka előtt, nagy tisztelettel csókolva meg gyűrűjét. A káptalan megbízásából Monsignore Zarpellon, Sarto egykori tanára Paduában, latin nyelvű üdvözlőbeszédet mondott, amire a kardinális hasonlóképpen válaszolt. A beszéd után Monsignore Sarto a hívek nagy seregéhez fordult, akik a Dóm minden szegletét betöltötték:

– Jézus Krisztus mielőtt Péterre bízta volna nyáját, háromszor kérte tőle szeretetének bizonyosságát. Tette ezt azért, hogy ezáltal minket is tanítson, hogy a lelkipásztori hivatal minden erő és hatalom ellenére, elsősorban a szeretetet követeli meg tőlünk. Krisztus Urunk kérdésére most én is ezt válaszolom: szeretlek Téged, vagyis szeretlek titeket! Nem kérek mást én sem, mint-hogy szeressetek ti is. Ez az az egyetlen program, amelynek megvalósításán fáradozni kívánok! És ha egy napon hűtlen lennék céломhoz, úgy kívánom, hogy az Isten vegye vissza életemet.

A lélegzetét is visszafojtó tömeg mély megindulással figyelte az új pátriárkát. Velence már tudta, hogy Isten szíve szerinti főpásztort kapott.

IGAZSÁGOSSÁG ÉS SZERETET

1895. április 25-én, a velencei Dóm teraszán, Szent Márk evangélista aranylobogóit lengette a szél. E napon ünnepelték Velencében az ősi bazilika felszentelésének 800 éves évfordulóját. A Dómban a San Marco énekkar Palestrina mesterművét, Marcellus pápa miséjét énekelte, a fiatal Lorenzo Perosi mesteri vezetésével, akit Monsignore Sarto a napokban hívott meg Velencébe. A szólamok ujjongó harmóniája visszhangzott a katedrálisban, mely a nyitott kapuig megtelt ájtatos hallgatókkal.

Az ünnepélyes főpapi szentmise után, a kardinális szentbeszédet mondott a szent tiszteletéről és városának dicsőségéről. Nagy csend telepedett a katedrálisra, mikor Monsignore Sarto csengő hangján bejelentette szentbeszédének jelmondatát: „Az igazságosság felemeli a népet, a bűn azonban nyomorulttá teszi.”

Velence dicsőséges múltjáról beszélt a pátriárka, azon napok dicsőségéről, amikor az emberek még igazságban éltek. Majd az erkölcs és erény süllyedésének éveiről, mikor az igazságosság és szeretet szinte már teljesen elenyészett. Mikor pompás szavakkal hirdették a szabadságot, s közben béklyóba verték és lelki rab-szolgaságba taszították a lelkiismeretesekeket. A jelen állapotokról tartózkodóbban nyilatkozott, de a tömegben itt-ott felhangzó sóhajtások jelezték, hogy értik és tudják a szomorú igazságot. A pátriárka szeretettel és nagy-nagy türelemmel beszélt, hisz tudatában volt annak, hogy hívei is látták a városháza csukott ablakait, és tapasztalják azt az ellenszenvet, amellyel bizonyos körök viseltetnek iránta. Nem őket akarta támadni, de felszólítása mégis nekik szólt:

– Engedjék szeretni szülővárosunkat és annak templomát! Engedjék szeretni az evangélista aranyos lobogóját! – mondta könnyörgő hangon a kardinális. – Emlékezzetek 1796. augusztus 22-ére, amikor Szent Márk lobogója lehullott Perasto erődjéről! Ágyúval lőtték le, huszonegy ágyúlövessel. De a dalmát polgárok leszakítottak egy darabot a szívükhöz nőtt lobogóból, berohantak vele a templomba és könnyek között helyezték el az oltáron, ahol a mai napig is őrzik, mint drága relikviát. Vegyétek most elő ismét az evangélista szívetekhez nőtt lobogóját és hordozzátok körül az oltáron, kérve a Jó Istent, hogy adjon városunknak új, dicsőséges jövőt, igazságban és szeretetben gazdag életet! „Béke legyen veled Márk evangélista! Éljen Szent Márk!” – fejezte be, ezzel a címerében lévő felirattal, szentbeszédét a pátriárka.

Ekkor megtört a tiszteletteljes némaság és a hatalmas tömeg ujjongó kiáltását visszhangozták a katedrális falai: „Viva San Marco!”

A „Viva San Marco” visszhangja eljutott a velencei városházára is, ahol Sindaco Selvatico szabadkőműves polgármester, éppen azon a napon ülésezett tanácsosaival, amikor ez az ujjongó felkiáltás valóságosan is elhangzott.

– Majd ünnepet rendezünk mi is, de nagyobbat mint Szent Márké volt! – nyugtatta meg az ünnep miatt felháborodott tanácsstagokat a polgármester. – Szeptemberben lesz 25. évfordulója annak, hogy a pápai lobogó a porba hullott. Velence örömmünepet fog tartani azon a napon, mikor Róma megnyitotta kapuit és megszűnt a pápai állam!

Néhány nap múlva Don Bressan, a liberális „Gazzetta” című lapnak azt a számát tette a pátriárka asztalára, mely elsőként adott hírt a tervezett ünnepségről.

– Ez nem történhet meg! – mondta dühösen Monsignore Sarto. – Velence nem űzhet csúfot a pápából! Szeptemberre nem lesz szabadkőműves uralom... A nép kiűzi őket a tanácsból!

– Mire gondol, Eminenciás uram? – kérdezte döbbenten Bressan.

– A közelgő választásokra, Giovanni! – felelte a kardinális. –

Sosem foglalkoztam szívesen politikával, egy papnak nem ez a dolga, de most nem szabad tovább hallgatnom, Giovanni. Felszólítom Velencét, hogy a választáskor úzzék el a szabadkőműveseket! Persze semmi terjengősség, hosszú és heves szónoklat... Semmi elcsépett frázis. Csupán három szót akarok a lelkükbe oltani: dolgozzanak, imádkozzanak és egyezzenek, vagyis egy véleményen legyenek!

Elmúlt a nyár és közelgett a választás napja.

Miközben a férfiak az urnák előtt szorongtak, a pátriárka parancsára minden kolostorban, templomban és katolikus családban a rózsafüzért imádkozták, mint hajdanán, mikor velencei hajók harcoltak Szent Márk lobogója alatt a török flotta ellen, Lepantónál. Monsignore Sarto a tabernákulum előtt térdelt és imádkozott a városért. Hirtelen Don Bressan lépett a szentélybe és fénylő arccal térdelt a pátriárka mellé:

– Győztünk, Eminenciás uram! Nincs többé szabadkőműves uralom Velencében.

– Hála legyen az Istennek és a boldogságos Szűzanyának! – dadogta boldogságtól elfúló hangon Monsignore Sarto.

A szavazatok keresztény többséget mutattak. A szabadkőműveseknek el kellett hagyniuk a városházát, hiába torlaszolták el egykor a kapukat és ablakokat.

November 21-én Grimani gróf, az új polgármester, gondolájával kikötött a Madonna della Saluta kapuja előtt és tanácsosaival együtt ünnepélyes keretek között köszönetet mondott a Szűzanyának.

– Nagy győzelemnek örülhetünk! – mondta sugárzó arccal Don Bressan.

– Igen, de már más győzelemre vágyom – felelte fáradtan a pátriárka.

– Milyenre? – kérdezte döbbsen a titkár.

– A szegénység és a nyomor legyőzésére városomban! – mondta komoly arccal Monsignore Sarto. – Velence egy olyan királynőhöz hasonlít, amely rongyokat visel gyönyörű uszálya alatt. A Canale Grandén csodálatosabbnál csodálatosabb paloták sora-

koznak, de bennük a nyomor lakik... Akkor fogok igazán örülni, ha már az utolsó koldust is „száműztük” Velencéből!

Ezen a napon Monsignore Sarto letette bíbor öltözetét és egyszerű papi köntösbe öltözve útra kelt a lagúnák városában. Szűk, bűzös sikátorokon, keskeny hidak elkoptatott lépcsőin lépdelt. Mindenütt a nyomorúság lobogóit lengette a lágy esteli szél: szakadt ingeket, kitergetett rongyos alsóneműket, amiket már a foltok is alig tartottak össze.

Koldusok siránkoztak rongyaikba burkolózva, s kiáltották feléje a szegénység jelszavát: „Misericordia”! Az utcalámpák fényében alig felserdült gyerekek kockáztak, veszekedve-verekedve néhány centesimóért. Anyák, akiknek arcukba vésődött a bánat, sovány karjukat nyújtogatták a pátriárka felé és alamizsnáért könyörögtek. Egy utcalány trágár szavakat kiáltott feléje és rikácsolva nevetett, mikor felismerte, hogy pap.

Monsignore Sarto benyitott egy roskatag ház kapuján és a korhadt lépcsőn felsietve egy nyomorúságos kis szobába jutott, ahol egy rongyokba burkolózott asszony feküdt, férgektől hemzsegő ágyában.

– Úgy hallottam kedves asszonyom, hogy ön beteg! – mondta barátságosan a pátriárka. – Eljöttem, hogy segítsék önnek.

– Nekem? – csodálkozott motyogva az asszony.

– Ez minden, amit pillanatnyilag adni tudok... – sóhajtott fel a bíboros, miközben óriási zsebéből egy üveg bort, pár szelet kenyeret és néhány krajcárt húzott elő. – Nem sok ugyan, de nekem sincs több.

– Elhiszem, hogy nincs több! Látszik magán, hogy ön egy szegény plébános... – mondta megértően az asszony és mohó tekintetével a váratlanul jött alamizsnát fürkészte. – Melyik templomban szolgál?

– A Dómban! – felelte Sarto.

– A Dómban? – csodálkozott el az asszony, miközben sajnálkozó tekintettel vizsgálgatta látogatójának kopott reverendáját. – Akkor ott biztosan ön a legutolsó... Ha ön lenne a pátriárka, látszik a szeméből, hogy aranyat adna nekem e néhány krajcár helyett!

– Sajnos a pátriárkának sincs több pénze, mint nekem! – bizonygatta szomorúan Monsignore Sarto.

– Ne haragudjék, de most megpukkadnék a kacagástól, ha egyáltalán még tudnék nevetni! – kiáltotta gúnyosan az asszony. – Aki olyan palotában lakik, mint ő, az minden bizonnyal könyékig vájkálhat az aranyban... No de mindegy, ön enyhített egy szegény asszony szenvedésén, köszönöm az adományát!

Az asszony türelmesen hallgatta még egy ideig a pap jámbor, vigasztaló szavait, de végül is félbeszakította őt és így kiáltott:

– Hagyjuk most a jó Istent! Ő a gazdagok pártján áll és nem a szegényekén. Úgy látszik, hogy bűdös neki a mi utcánk!

– Nem hinném, hiszen Ő küldött ide magához! – válaszolta szelíd hangon a bíboros.

– No persze... – fogta halkabbra a szót az asszony. – Túl sokat fecsegek, de ne törődjék vele... A végén még nem hoz többé semmit.

– Egészen biztos, hogy meglátogatom még! – mondta búcsúzóul a pátriárka és gondterhelt szívvel lesietett a lépcsőn.

Éjszaka sokáig nem tudott elaludni. A sötétből rámeredtek a szerencsétlen sorsú emberek. Az anyák kétségbeesett szemei, a gyerekek és elsorvadt betegek kérő pillantásai. Hallotta ismét a lány nevetését, a koldusok „misericordiáját”, a beteg asszony gúnyos kacaját, hogy „Ő a gazdagok pártján áll és nem a szegényekén”. Minden szem rá, Monsignore Sartóra nézett és minden száj hozzá kiáltott segítségért.

Egy hang a többi mögött pedig egyre erősödve ismételte: „Hozzád szólnak, neked beszélnek, Giuseppe Sarto! Neked kell segitened rajtuk, neked, neked, neked...”

A pátriárka összerezsent. Felugrott fekhelyéről, gyertyát gyújtott és dolgozósobájába ment. A gyér világítás mellett keresgélni kezdett a szobában. A szekrényekben és mögöttük, a fiókokban és a fal párkányain; mindent felforgatott, amit csak elért. „Te Jó Isten, micsoda szegénység”! – állapította meg magában. Nem csoda, hiszen egyetlen év alatt mindenét elajándékozta. Még azokat az értékes ajándékokat is, amelyeket beiktatásának ünnepe-re kapott. A két színezüst lámpa, mely a káptalan ajándéka

volt, már rég a zálogházba vándorolt, miként azok az értékes vázák, festmények és szőnyegek is, melyeket különféle egyházi és világi méltóságoktól kapott. „Hiába, nincs már semmim!” – állapította meg hosszas keresgélés után Monsignore Sarto. Mikor fáradtan leült egy fotelba, szemei véletlenül a szemközti falon függő értékes elefántcsont keresztre tévedtek. „Ez az!” – kiáltott fel magában. A kereszt a római bíborosok ajándéka volt, s előtte valamikor még V. Szent Pius pápa imádkozott. „Nem, mégsem! – fordult szembe jó szívével a pátriárka. – A pápa keresztjét nem fogom zálogshoz vinni! Valami mást kell kitalálnom...”

„Nincs más hátra, koldulni fogok!” – határozta el magában a kardinális, mikor visszafeküdt az ágyába.

Másnap reggel Monsignore Sarto szerényen koccintotta meg Gardenigo gróf kapuján a bronzból öntött nehéz karikát. A nemes úr, aki gyermekkorában gyakran látogatta meg riesei nagyanyját, Gardenigo grófnőt, még jól emlékezett a levélkihordó fiára, így örömmel fogadta most, külön is örülve jelenlegi, magas hivatalának. Mikor azonban a pátriárka előhozakodott jövetelének eredeti céljával, hogy alamizsnát kér szegényeinek, a gróf hitetlenkedve nevetett:

– Csak nem koldulásra adta a fejét, Eminenciás uram!?

– De igen, kedves gróf úr, sajnos ez az igazság! – sóhajtott fel a kardinális. – Az én zsebeim már kiürültek.

A gróf szívesen adott néhány aranydukátot, de mire a kardinális elérte volna palotája kapuját, azok már el is tűntek a zsebéből, útközben elajándékozta őket.

És ez lett a sorsa minden adománynak, melyeket más palotákban ajándékoztak neki. Monsignore Sarto, a koldus, mindig üres kézzel tért haza.

– Valamit végre tennünk kell az általános szegénység ellen! – jelentette ki egy álmatlan éjszaka után titkára előtt Monsignore Sarto. – Egész Velencét felszólítom a harcra a nyomorúság ellen!

A pátriárka szótlanul, le s föl járkált a szobában. Izgatottan emelte lábait és törölgette verejtékező homlokát.

– Hívd meg egyszer ide a palotába a Szent Vince egyesület képviselőit! – szólalt meg végül a pátriárka, titkárát utasítva. –

Patronátusokat és oratóriumokat kell létesítenünk, ahogy azt Don Bosco tette Torinóban. Vérzik a szívem, mikor azt kell látnom, hogy ifjúságunk elvész az utca nyomorában! Régebben, igen... fiatalabb korban, mikor káplán voltam Tombolóban, vagy plébános Salzanóban, összeszedtem én is az utcagyerekeket, hazavittem őket a konyhába és játszottam velük. De most...! Hidd el nekem, Giovanni, hogy életemben még nem voltam ilyen szegény, mint itt, a velencei palotámban.

Sok változás történt a kemény télben, amely a szegényes ősz követte. Monsignore Sarto a karácsonyi ünnepekre egy egész sereg gyereket gyűjtött egybe a palotában. A Vince társulat férfiai és asszonyai teljesítették a pátriárka kérését: kinyomozták a szükségét és segítettek ahol csak tudtak. Monsignore Sarto kérésére Don Bosco fiai, a szaléziánusok is bevonultak Velencébe, így oratóriumaikban az elhanyagolt ifjúság is menedéket talált. A legnehezebb helyzeteket azonban mindig magára vállalta a bíboros.

Egyik napon egy lefátyolozott nő lépett a kardinális szobájába és a segítségét kérte. Monsignore Sarto még Mantuából ismerte a hölgyet, tudva róla, hogy ott még viszonylagos jómódban élt. Elkeseredetten pillantott Sartóra az asszony, mikor megtudta, hogy kasszája üres, nem tud rajta segíteni a pátriárka sem. Már menni készült, mikor Monsignore Sarto szórakozottságot színlelve utána kiáltott:

– Bocsásson meg asszonyom, de teljesen kiment a fejemből! Van itt valami az ön számára, amiért pénzt kaphat... – emelkedett fel helyéről a pátriárka és lekasztotta az elefántcsont keresztet a falról. – Tessék! Ez minden, amit adhatok...

Az asszony könnyek között hagyta el a szobát.

„Bocsáss meg nekem Szent Piusz! – dadogta magában a pátriárka. – És bocsássatok meg ti is szent testvéreim, hogy ajándékotokat elajándékoztam!”

Másnap az egyik plébánosától megtudta, hogy egy derék, becsületes kereskedő, aki mellesleg a plébános legbuzgóbb híve, a csőd szélén áll.

– Hét gyermeke van, Eminenciás uram! – tájékoztatta főpász-

torát aggodalmaskodva a plébános. – A család tönkremegy... Én már mindent megtettem, amit csak lehet. De talán ön...?

– Ó barátom, hiszen én még szegényebb vagyok, mint te! – sóhajtott fel keserű arccal a kardinális. – Mindenesetre add meg a címét!

Alig hagyta el a plébános Monsignore Sarto szobáját, máris egy ősz szakállú ember lépett be az ajtón, megállt a pátriárka íróasztala előtt és szótlanként, hosszan nézett a főpásztor szemébe.

– Nem ismer meg, Eminenciás uram? – kérdezte mosolyogva az idegen.

– Hát... nem nagyon – bökte ki tétovázva a kardinális.

– Ó Szűzanyám! – vihogott felszabadultan az idegen. – Micsoda dolog ez, a rocskára is, nem ismerni meg az embert...

– Mastella! – kiáltott fel boldogan a pátriárka és megragadta az öreg inas kezét. – Bocsánat, Feltrin úr... De árulja már el, hogy honnan az égvilágból került ide!?

– Az úgy történt, Eminenciás uram – magyarázta Gardenigo grófnő hajdani lakája –, hogy mikor Őmagassága meghalt, én Velencébe költöztem és itt, Manzoni grófnál szolgáltam sok éven át, amíg a fia kegydíjat nem adott nekem.

– És miért nem látogatott meg eddig? – kérdezte szemrehányóan a pátriárka. – Csak nem ma tudta meg, hogy Beppo Sarto pátriárkája lett Velencének?

– A rocskára, ezt már régóta tudom! – mosolygott az öreg Feltrin. – De tudja Eminenciás uram, rengeteg a dolgom... Most azonban át kell adnom önnek valamit! – hunyorgott Antonio Feltrin és leszámolt az asztalra egy csomó, ragyogó aranyat. – A szegényeknek küldi a grófom.

– Ez igen! Te aztán igazi őrangyal vagy, Antonio! – sóhajtott fel Sarto, akaratlanul is e régi, bizalmas megszólítást használva.

– Mi azért csak összetartunk még, Beppo! – vihogott Feltrin, viszonzva a bizalmas hangnemet.

– Testvéreim nagyon fognak örülni, ha megtudják, hogy itt vagy! – nevetett a pátriárka. – Előbb azonban elzárom a Mam-mont... Fogalmad sincs arról, kedves Antonio, hogy milyen pénzsóvárok a szakácsnőim!

– Mastella! – kiáltott fel Rosa, mikor Antonio a kardinális kíséretében belépett a konyhába. – Ki gondolta volna!

A konyhában sürgölődő lányok körbefogták Antoniót, leültették az asztalhoz és unszolni kezdték, hogy meséljen valami izgalmasat. Antonio nem sokáig kérte magát, csakhamar belekezdett egy hátborzongató, de soha meg nem történt matrózkalandba, miközben Monsignore Sarto gyanús pillantásokat vetett feléje. Az agyafúrt inas, akiben még idős kora ellenére is megmaradt az egykori fiatalos lendület, főleg ha meséről volt szó, a történet hitelességének igazolására, a lányok hitetlenkedő nevetgéléseiből kiindulva, a pátriárkához fordult segítségért.

– Ön a megmondhatója, Eminenciás uram, hogy szó szerint így igaz minden, ahogy elmeséltem!

– Valóban igaz! – kacintott testvéreire a bíboros. – Kisebbség nagyobb eltérésekkel én is hallottam már ezt a történetet Riesében.

Amíg Antonio mesélt, a lányok pedig nevetgéltek, Monsignore Sarto szokásától teljesen eltérően, leltározni kezdett a fazekak birodalmában.

– Mondd csak testvérkém! – szólalt meg váratlanul, Rosához intézve a szót. – Nincs szükséged véletlenül néhány új serpenyőre?

– Már hogyne lenne! – válaszolta Rosa. – Igazán beszerezhetne néhányat! Ha volna pénze...

– Majd meglátjuk Rosina, majd meglátjuk... – nevetett Sarto és észrevétlenül kilopódzott a konyhából.

Néhány perc múlva a pátriárka, szokásos fekete reverendájába öltözve, már Velence utcáin bolyongott. Megállt egy üzlet előtt, amelynek szerényen berendezett kirakatában különféle háztartási cikkek voltak kiállítva.

– Szeretnék vásárolni néhány dolgot! – közölte az üzletbe belépve a tulajdonossal. – Minimum egy tucat fazékra lenne szükségem, legalább egy tucat serpenyőre, valamint sok tálra, tányérra és evőeszközre... Mije van még?

– Hogy mim van? – nézett meglepetten a kereskedő e tiszteletreméltó vevőre, akit ócska és kopott reverendája miatt nem

ismert fel. – Hát... szenesedények, kalácsütők, sajtburák, húsdarálók, egérfogók... De ne vegye rossz néven a kérdést főtisztelendő uram, mit kezd ön ezekkel az eszközökkel?

– Nagy háztartásom van! – adta meg a felvilágosítást Monsignore Sarto.

– És... ki tudja fizetni ezt a töméntelen árut? – sópáncodott a kereskedő. – Megértheti főtisztelendő uram, hogy... csak készpénz ellenében árusítok... ugye...

– Efelől ne legyen gondja, készpénzzel fizetek! – mondta határozottan a bíboros és megrázta pénzes zacskóját.

A kereskedő, aki mellesleg az az ember volt, akit a pátriárkához látogató plébános néhány órája ajánlott a főpásztor figyelmébe, örömmel ugyan, de némi szorongással szolgálta ki az ismeretlen papot, valami rosszat szimatolva a nagy költekezés mögött.

– Van kézikocsija, amivel elvihetem az árut? – mutatott a pátriárka arra az óriási halomra, amelyet összevásárolt.

– Van, és el is szállítom az árut, csak mondja meg hová, főtisztelendő úr! – mondta lelkesen, de inkább érdeklődve a kereskedő, minekutána Monsignore Sarto kiegyenlítette a számlát.

– Az Oroszlán térre! – jelentette ki a bíboros. – Az első ház, balra a Dóm mellett.

– De hiszen az a pátriárka palotája! – dadogta rémülten a kereskedő.

– Igen! – bólintott Monsignore Sarto és az ajtóból visszafordulva mondta: – Küldjön mindent oda!

– De bátyám! – csapta össze tenyerét Rosa, mikor meglátta az edényekkel és mindenféle konyhai dolgokkal megrakott szekeket. – Mit csináljak ezzel a sok fazékkal és serpenyővel? Te szent Isten, egy egész tucat kalácsütő! Jézus Mária... ennyi egérfogót életemben nem láttam! Mondja, eszénél van még, bátyám?

– Hogyne! – felelte nevetve a kardinális. – Egy derék embert mentettünk meg a kétségbeeséstől!

Monsignore Sarto a munkásokról sem feledkezett meg. Hűséges titkárával, Don Bressannal, meglátogatta a velencei gyárakat is. Felkeresték a dohánymunkások fullasztó műhelyeit, jártak

Burano szigetén, a csipkeverő nők hazájában, ahol négyszáz nő rettegett attól, hogy a kereslet hiányában elvesztik munkájukat. Monsignore Sarto meghallgatva panaszukat, elrendelte egyházmegyéje papságának, hogy ezentúl innen rendeljék meg templomaik számára a szép és művészi kidolgozású csipkéket.

Ellátogattak San Globbába, ahol egy szegény gyári munkás háza összedőlt, maga alá temetve az egyetlen kenyérkeresőt, akit özvegye és négy gyermeke siratott.

– A „Difesá”-nak egy külön rovatot kell nyitnia, ahol majd jegyzik e szerencsétlenül járt ember családjának szóló adományokat! – mondta titkáranak a pátriárka. – Én magam küldök... Istenem! Nincs egy vasam sem... Nem baj, Giovanni! Azért csak írd a szerkesztőknek, hogy ötven lírát jegyeznek...

– És honnan veszi azt, Eminenciás uram? – kérdezte szomorúan Don Bressan.

– Ez az én dolgom, Giovanni! – válaszolta a pátriárka. – Te csak tedd, amit mondtam.

Az öreg Lévi zálogházának Sarto még azokból az időkből volt törzsvendége, mikor Salzanóban plébánoskodott. Az öreg zsidó, aki mindig szívesen fogadta Sarto áruát; nemegyszer akadt közöttük igen értékes holmi is; a kettőjük között már évek óta kialakult bizalmas hangnemben fogadta most is a hozzá fekete reve-rendában belépő pátriárkát.

– Mit kínál ma, Eminenciás Uram? – kérdezte kezét dörzsölgetve a kereskedő és látogatóját a magánirodájába vezette.

– Ezt! – felelte a pátriárka és érseki gyűrűjét az asztalra tette.

– Atyáim Istene! A gyűrűjét akarja elzálogosítani? – kiáltotta megdöbbenve a zsidó. – Szent Mózes segíts! Egy megszentelt gyűrűt kíván értékesíteni, amire ráadásul állandóan szüksége van a Dóm szertartásainál? Bizony, bizony, ez nem olyan egyszerű kis ezüstgyűrűcske, mint amilyet régen, Salzanóból hozott a jó öreg Lévinek. Ej, ej, lássuk csak... – forgatta ujjai közt a gyűrűt Lévi.

– Mennyit ad érte? – sürgette Sarto.

– Nu... mennyit is adhat az öreg Lévi? – tétovázott a zsidó.

– Mondjuk... kétszáz lírát!

– Háromszázat! – javította ki a bíboros.

– Jajgatnom kell! – káromta az öreg. – De... tekintettel arra, hogy Eminenciád már régi kuncsaftom, nem bánom... okozzak kárt magamnak, adok érte kettőszázötvenet!

– Háromszázat! – tartott ki Sarto.

– Miért nem lett maga kereskedő, Eminenciás Uram? – kérdezte savanyú képet vágva a zsidó. – Mindig is mondtam a fiamnak: Salamon lelkem, nézd meg, itt van az Eminenciás Úr, akitől tanulhatsz! Nézd meg, Salamon lelkem, így kell alkudni, ahogy Monsignore Sarto csinálja! Egy centesimót sem enged. Gyermekemtől veszem el a kenyeret, Eminenciás Uram, de nagyrebecsülésem jeléül megadom önnek a háromszáz lírát!

– Tessék, itt az ötven líra! – mondta a pátriárka és átnyújtotta Don Bressannak a pénzt. – Van több is, de biztosan akad más alkalom is a kiadására.

– De hol van a gyűrűje, Eminenciás Uram? – kérdezte a bíboros kezére pillantva, rémülten a titkár. – Csak nem...

– Lévinél van! – mondta határozottan Sarto. – Nesze, itt a zálogcédula. De jól vigyázz rá, mert még szeretném látni a gyűrűmet!

– Az Isten óvja meg attól, hogy valaha is pápa legyen! – sóhajtott fel Bressan. – Különben képes lenne még a Szent Péter-templomot is elzálogosítani.

– Erre hála Istennek nem lesz alkalom! – nevetett titkárára a kardinális.

Néhány nap múlva Don Bressan a pátriárka asztalára tette a gyűrűt.

– Akadt valaki, aki kiváltotta! – mondta a titkár. – Mindenesetre az öreg zsidó szépen kivette belőle a maga hasznát.

– Ez a dolga, Giovanni! – mosolygott a pátriárka és nagy lelkinyugalommal az ujjára húzta a gyűrűt. – Ez jó üzlet volt, Giovanni! Azt hiszem, megcsinálom máskor is...

– Az ég szerelmére! – nyögött fel a titkár és könnyörgő pillantásokat vetett a bíborosra.

A KIRÁLYI ÜNNEP

Mint Mantuában, úgy Velencében is szorgalmazta a pátriárka, hogy érseksége községeit felkeresse. Miként régen, most is már korán reggel megjelent a plébániákon, beült a gyóntatószékbe, vizsgáztatta a gyerekeket, vigasztalta a betegeket és meghallgatta plébánosai beszámolóját, akik látva a pátriárka jóindulatát, bizalommal közölték vele sikereiket és csalódásaikat egyaránt. Mindenkinek szabad bejárása volt hozzá, legyen az gazdag vagy szegény; nála mindenki letehetette szíve bánatát, ő mindenkin segített, akin csak tudott. Most is, mint régebben, megtiltott minden ünnepélyességet. A különbség csupán az volt, hogy a tenger falvacskái és városkái a pátriárka ezen utasítását a legnagyobb mértékben figyelmen kívül hagyták. Bárhol és bármilyen korán jelent meg gondoláján, tüstént ropogni kezdtek a mozsár-ágyúk, a virággal díszített házakon pedig lobogók lengedeztek a szélben. Ünneplőbe öltözött emberek fogadták mindenütt, akik felvirágozott csónakjaikkal messzire beveztek a tengeren, hogy díszkíséretet vonjanak a pátriárka gondolája köré.

Esténként a plébániák előtt vidám zenekarok szórakoztatták az odalátogató bíborost, harsogó katonaindulókat vagy pajkos halászdalokat játszva hangszereiken, amit éppen tudtak, vagy betanultak, minden különösebb válogatás nélkül, a főpásztor tiszteletére. Monsignore Sarto örömmel fogadta ezeket a nem éppen egyházi ihletésű vidám dalokat, hiszen látta a boldog arcú előadókat és az utca népei közül hirtelen énekkessé vedlett ujjongó embereket, akik oly szeretettel és örömmel nyújtották azt, amit tudtak, hogy szinte könny szökött a pátriárka szemébe.

A plébánosok mindenütt elragadtatással beszéltek főpásztorukról, miként a hívek is, akik még soha nem tapasztaltak ily közvetlenséget ilyen magas méltóságú embertől. Az egyházmegye papjai örömmel fedezték fel, hogy a komoly dolgok tekintetében szigorú, ellentmondást nem tűrő pátriárkában, más oldalról bizonyos gyermeki tisztaság, játékoság is van. Sarto ugyanis a fontosabb dolgok megbeszélése után, szívesen elkártyázgatott papjaival.

Az egyik plébános, aki megszállott tekéző volt, mikor hírül vette a főpásztor látogatását, szégyenkezve e gyermeknek vélt szenvedélye miatt, tekegolyóit gondosan elrejtette a plébániakert egy vastagtörzsű fája mögé. Ebéd után a pátriárka, a plébánossal és Don Bressannal, a plébániakert árnyas fái alatt sétálgatott. Mikor ahhoz a bizonyos fához értek, a plébános gyanús mozdulattal oldalra lépett és a kerítés melletti sárgabarackfára próbálta terelni a vendégek figyelmét. Kissé azonban elkésett ezzel a mozdulattal, mert Sarto éles szemei már előzőleg felfedezték a fa mögötti fűben lapuló nehéz golyókat.

– Ó, ön tekézik? – kérdezte barátságos arccal a pátriárka.

– Néha, a gyerekek kedvéért... – válaszolta zavartan a plébános.

– Hát ez pompás! – örvendezett a pátriárka, majd a plébánoshoz hajolt és halkán megjegyezte: – Nem azért mondom, de hajdanán Salzanóban mindenkit megvertem... Lát itt minket valaki?

A plébános egy gyors pillantással körülnézett, majd megnyugodva mondta:

– Nem, senki, Eminenciás Uram!

– Jó kis súlya van! – mérlegelt egy tekegolyót a kezében Sarto.

– Kipróbáljuk, hogy melyikünk nagyobb mestere a tekének?

– Ön tekézni... – harapta el meglepetésében a szót a plébános.

– Igen, tekézni akarok! – nevetett a bíboros.

– Akkor kezdjük! – oldódott fel végül a plébános és a pázsit közepére dobta az elrejtett golyókat.

Don Bressan kezdte a játékot, minekutána megtették a fogadást. A plébános következett, és olyan erővel találta el Bressan

golyóját, hogy az messze elgurult a céltől. Monsignore Sarto hasonlóképpen cselekedett a plébános golyójával és végül is négy partiban győzött, míg a plébános csak egyszer, Don Bressan pedig egyszer sem tudott győzni.

– Ne vedd nagyon a szívedre, Giovanni! – vigasztalta titkárját a pátriárka. – Régen a salzanói parasztok is hasonló sorsra jutottak, ha elkezdtünk tekézni. Egyszer a legények közül valamelyik elkezdett átkozódni és káromkodni, mivel vesztett. Sajnos megfelledeztem a tubákos szelencémről és úgy állon vágtam szegényt, hogy alig tudott aztán feltápászkodni.

– Eminenciás Uram, én mindig is szerettem önt, de most, hogy tekézett velem, ha kell, én tűzbe mennék önért! – nyilatkozott lelkesen a plébános. – Ami igaz, az igaz: kitűnő erőben van Eminenciád!

– A jó Isten szerencsére jó egészséggel áldott meg! – felelte nevetve a pátriárka. – Karjaimat pedig megtanultam használni otthon, a szántóföldeken... Azt hiszem, Giovanni, többet kellene tekéznünk!

Mint Mantuában, úgy Velencében is egyházmegyei zsinattal zárta be a látogatásokat, hogy tapasztalatai alapján kijelölje a lelkipásztorkodás megfelelő útját. A záróülésen így beszélt az egybegyűltekhöz:

„Önök sokat és jól prédikálnak, barátaim! Utam során hallottam szentbeszédeket, melyek a retorika legmagasabb követelményeinek is megfeleltek. Sokan beszédképességük merő tűzijátékával, gesztusaik és arcjátékuk kitűnő alkalmazásával akármelyik színészt felülmúlják. De gondolkozzunk most realisabban: mennyit értenek meg mindebből a szolgálók, a kikötőmunkások vagy a hordárok? Eszük megzavarodik a szónoki pergőtűzben és a szívük, testvérek, a szívük üres marad!

Kérem testvéreim, beszéljenek szerényen és egyszerűen, hogy mindenki érthesse önöket! Ha a szívük szerint beszélnek, akkor hallgatóiknak nem csak a fülükhöz, hanem a lelkükhöz is megtalálják az utat. Ne legyenek csak zengő érc és pengő cimbalom!

Foglalkozzanak sokat a gyerekekkel! Tanítgassák őket őszinte

szeretettel és türelemmel. Hívják őket az Úr asztalához és szeres-
sék őket, ahogy azt a mi Urunk is tette.”

Sarto bíboros szerette és óvta övéit. Dorgálta őket, ha kellett,
de az utolsóig kiállt mellettük, ha alaptalan vádak hálójába
estek. Így történt egyik papjával is, akiről utólag bebizonyoso-
dott, hogy igazságtalanul gyanúsították meg egy peres eljárás
folyamán. A pátriárka a nagy nyilvánosság előtt, a Difesa újság
hasábjain védte meg a lelkipásztort. Hasonlóképpen a kórház
szegény apácáit is, akiket a liberális lapok gyűlölködő hangnem-
ben ócsároltak. Külön rovatot indított a Difesában és ado-
mánylistát tett közzé, melyet a betegek iránt tanúsított lelkiismer-
etes szolgálatukért az apácák kitüntetésére szánt.

Természetesen a velencei szemináriumról sem feledkezett meg
Sarto. Megalapította a Szent Lőrinc Jusztinián Egyesületet,
amelynek tagjai kötelezték magukat arra, hogy naponta elimád-
koznak egy Miatyánkot a kispapokért, és valamely csekély ösz-
szeggel havonta támogatják a szemináriumot. A pátriárka maga
is gyakran látogatta a szemináriumot, név szerint ismerve min-
den növendékét. Ajtaja és szíve számukra mindig nyitva állt.

Egy napon Velencében olyan dolog történt, amely mélysége-
sen megrendítette a pátriárkát. A szerzetesek templomának ta-
bernákulumát feltörték. A tolvajok az út porába taposták a
szentostyát, a cibóriumot pedig magukkal vitték.

A jó pátriárka napokon keresztül sem enni, sem inni, sem
aludni nem tudott. Testvérei napról napra nagyobb aggodalom-
mal figyelték.

– Ne vegye annyira a szívére! – ismételték vigasztalva. –
Nem az ön hibája ez a szentségtörés.

– Ki tudja! – mondta szomorúan Sarto és félretolta a tányérját.

Monsignore Sarto egy lángoló cikkben szólította fel Velence
katolikusait, hogy vegyenek részt azon az engesztelő ünnepen,
melyet a meggyalázott templomban hirdettek meg. A Difesa
hasábjain többek között a következőket írta:

„A sajnálatraméltó hír édes örömünket szomorúságra fordította. Naponta felteszem magamnak a kérdést: miért éppen az én működésem idején történt ez a szörnyű szentségtörés Velencében? Félelemtől eltelve kérdezem nap mint nap magamtól: talán bűneim miatt?

Minden fájdalommal ellenére is remélem, hogy nem velencei ember követte el ezt a borzalmat...!”

Az engesztelő körmeneten maga a pátriárka vitte a nehéz monstranciát, a Lista di Spagnán keresztül, egész a Campo San Geramiáig. A pátriárka nagy vigaszára szinte az egész Velence részt vett a körmeneten.

Ezen a napon Giuseppe Sarto kardinális elhatározta, hogy megkéri a pápát: legyen a legközelebbi eucharisztikus kongresszus Velencében.

A Szentatya készséggel egyezett bele bíborosa kérésébe, így Sarto hamarosan hozzá is látott az előkészületekhez.

1898 nyarán egész Velencében missziókat tartottak. Sarto mindenüvé elküldte szónokait, akik még a börtönökbe is eljutottak. Mikor a pátriárka ezt megtudta, ő maga ment oda és mondott szentmisét az egyik fegyház falai között a raboknak.

Augusztus 8-án, vasárnap, felzúgtak Velence harangjai, mély kondulásaikkal jelezve ünnepélyesen az eucharisztikus kongresszus kezdetét. A pátriárkai palota kapuin hosszú sorokban vonultak ki a papok: elől a vallásos egyesületek képviselői, utánuk karingben a szeminárium kispapjai, majd palástban a plébánosok, a karkáplánok tunikában, a kanonokok miseruhában, három apát, huszonhárom püspök, öt érsek, mitrával és pásztorbottal ékesítve, s végül két bíboros, a manrai Svampa és a velencei Sarto, mindkettő gyönyörű bíboruszályban. Az ünnepélyes menet az Oroszlán téren át a katedrálishoz vonult, melynek teraszán Szent Márk aranylobogói, Velence és a pátriárka zászlója, valamint Krisztus földi helytartójának lobogója lengedezett a fényes, nyári égbolt alatt.

A Dómban Sarto ünnepi beszédben köszöntötte a Szentatya

legátusát, Svampa bíborost és a kongresszus valamennyi résztvevőjét, akik zsúfolásig megtöltötték a hatalmas katedrálist.

A következő nap reggelén a János és Pál-templomban ünnepélyesen megnyitották a kongresszust. Az apszis magasságában helyezték el a kongresszus jelképét, mely egy ostya alakú, Krisztus-monogrammal díszített embléma volt, alul aranyozott alapon, a Szentatya képmásával. A templom gótikus ívei alatt felhangzott Perosi mester pompás szerzeménye, az *In Coena Domini* oratórium, melyet maga a szerző vezényelt. Ezt követően Sarto nagy megnyitó beszédet mondott, „Krisztus királysága az Oltáriszentségben” címmel.

– Nézzetek a tabernákulumra! – kiáltotta lángoló szavakkal a pátriárka. – Ebből az új coenakulumból terjed Krisztus szeretete a világ felé. Ez az a tűz, melyet maga az Úr hozott a földre, hogy lángra lobbantsa vele a szívünket!

Öt napon át tartott a királyi ünnep, melyet az utolsó napon Sarto a következő szavakkal zárt be:

„Úgy jött hozzánk az Úr; mint tanítványaihoz az emmauszi úton, akiknek tele volt a lelkük szomorúsággal. Beszélt hozzánk és a szívünk gerjedezni kezdett. Most azonban szívünk minden alázatával és erejével kérjük: *Mane nobiscum, Domine* – Maradj velünk Uram! Ámen!”

Ünnepélyes szentségi körmenet zárta be a fenséges ünnepet, amelyen Velence minden ősi pompája megnyilatkozott. A Dóm kapujában a legátus még egyszer felemelte a ragyogó monstranciát és megáldotta a várost, annak minden utcáival, palotáival, templomaival és lakóival együtt. Velence pedig térdre borult és imádkozott.

A hit ünnepét a szeretet ünnepe követte. Miként régen az őskeresztények, úgy gyűjtötte egybe agapéra a város minden szegényét Sarto bíboros is, hogy az Oltáriszentség ünnepe után földi táplálékkal enyhítsen testi éhségükön. Szent Márk koldusa megosztotta kenyerét a város nyomorultjaival.

Monsignore Sarto, miként régebben, most is nagy figyelmet szentelt az egyházi zenének. Házába fogadta Don Perosit, aki állandó vendége lett asztalánál. Étkezés közben mindig a „musica sacra” volt beszélgetésük tárgya.

– Nem szabad koncerttermet csinálni a templomból! – jelentette ki az egyik ebédnél Sarto. – A zenekari misék túl hosszúak, és a nép, amely a zene kábulatában sokszor talán meg is feledkezik az Üdvözítőről, a Credo után már szalad is ki a templomból. És nem csodálom, hiszen ezek a prelúdiumok és közjátékok egyazon szónak százszoros ismétlései! Török üstdobok, trombiták és harangjátékok szólamai fogadják híveinket a templomban, mintha katonai parádéra jönnének... Ezt nem akarom! A templomi zenének nem volna szabad a szent cselekményt mintegy mellékes valamit feltüntetnie, sokkal inkább szolgálnia kellene azt, hogy a szíveket Istenhez emelje...

– Sok büszke, zeneértő prelátus csóváltgatta a fejét muzsikámra a kongresszus alatt! – felelte szorongva a fiatal Perosi. – Később tudomásomra is hozták, hogy a hangszerelésem meglehetősen silány... Azt mondták, hogy olyan benyomást tett rájuk, mint egy szegényes öltözetű parasztlány az aranyban tündöklő bazilikában!

– Ezek a mindentudók valószínűleg ezt mondanák a Bach-fúgákról is! – vigasztalta kedvencét a pátriárka. – Nem értenek sokat a zenéhez, de biztosíthatlak arról, hogy jó szívük van és kedélyes lelkviláguk... Nem szabad a szívedre venni ezt a fecsegést, Lorenzo! Az út, amelyen elindultál, megegyezik az én elképzeléseimmel.

A fiatal mester számára nagy kitüntetés volt, hogy XIII. Leo pápa hamarosan Rómába rendelte. Mégis nehéz szívvel vált el Sartótól, akit kedveskedő tisztelettel mindig „kardinálisom”-nak nevezett.

– Sok szerencsét kívánok, kedves barátom! – bátorította őt a pátriárka. – És ha nem tetszik valami Rómában, gyere vissza Szent Márkhoz! Itt mindig tárt karokra találsz!

Perosi nem érezte jól magát az Örök Városban, vágyódott vissza Velencébe, szeretett kardinálisához. Egyik nap kihallga-

tást kért a Szentatyától, leborult előtte és kérte, hogy engedje visszatérni őt a lagúnák városába.

– Tegyen, amit akar! – nevetett fel XIII. Leo. – Menjen csak vissza pátriárkájához Velencébe, és ha majd pápa lesz, térjen vele vissza Rómába!

Perosi mester örömében szó szerint leírta kardinálisának a pápa szavait.

– Még szerencse, hogy az ilyen jóslatok nem tartoznak a Szent-
atya tévedhetetlenségéhez! – nevetett magában a pátriárka, és levelében azt tanácsolta Perosinak, hogy maradjon Rómában.

– Lehet, hogy hamarosan beteljesedik a „jóslat”, és a kardiná-
lisom idejön Rómába? – morfondírozott a pátriárka válaszát ol-
vasva Perosi.

AZ UTOLSÓ LÉPCSŐFOK

A mutatók lassan kúsztak a tizenkettes szám felé. Sarto bíboros becsukta a könyvet; nehézkesen az ablakhoz lépett. A behavazott Velence a téli csillagok fényében ragyogott. A szeretett város aludt. A XIX. század, amely annyi szenvedést hozott az Egyháznak, néhány perc múlva véget ér. A most tovatűnő század kezdeti napjaiban VI. Pius pápa fogságban halt meg; ellenségei még tisztességes eltemetetését is megakadályozták. Ujjongtak a főpap halálán, és világgá kiáltották: Velencében nemcsak a pápa halt meg, hanem a pápaságnak is örökre vége! Ám, az 1800. év egyik tavaszi napján, a lagúnák városában megválasztották Krisztus új földi helytartóját. Chiaramonti gróf lépett Péter örökébe, VII. Pius néven.

A pátriárka az emlékezésnek szentelte az új század első napját, és örült, hogy a dózsék városában sohasem hunyt ki a szeretet és a kereszténység atyjához való hűséges ragaszkodás.

XIII. Leo kegyelmi évet hirdetett. A Szent Péter-templom kapui tárulnak, és a világ minden részéből milliók zarándokolnak Rómába, a jubileumi búcsú elnyeréséért.

Sarto nem hallotta meg a kopogtatást, így Don Bressan észrevétlenül lépett be az ajtón, és csendesen odament a pátriárkához. E pillanatban hangzott fel az első harangkondulás a toronyból. Az Oroszlán téren mindenfelől feltáruultak a kapuk. Az emberek a Piazzára tódultak, kezükben tarka lámpásokkal, nevetve és lármásan. Elhangzottak az újesztendei jókívánságok. A kikötőben horgonyozó hajókról üdvölvéseket adtak le. A Bazilika kupolája körül a hangzavartól felriadt madarak keringtek.

Sarto kezét fogott titkárával.

– Jó új évet és boldog évszázadot! – mondta Bressan.

– Vajon mit hoz reánk ez az új század? – sóhajtott fel a pátriárka.

A titkár a Bazilika felett repülő, szárnyukat csattogtató madarakra mutatott.

– Szent Márk galambjai! Ezek békegalambok, Eminenciás uram. Ez jó jel!

– Én fekete madarakat is látok közöttük. Ezek vést hozó, éjjeli madarak.

– Isten majd megtart bennünket békességben – felelt erre Bressan.

– Ámen! – helyeselt a pátriárka.

Az új évszázad kezdete a kegyelem fényében látszott állani. Zarándokseregek tódultak az Örök Városba. Áhítattal és tisztelettel hajtottak térdet a kilencvenéves ősz ember előtt, akinek hófehér haján ragyogott a pápai korona. XIII. Leo a Megváltó szívének ajánlotta a világot.

Az év közepe táján azonban véres gonosztett rémítette meg Itáliát és az egész világot. Umberto királyt Milánó közelében egy orgyilkos tőre halálra sebezte.

Sarto többször találkozott az uralkodóval. Hajószentelésnél, fogadásokon és egyéb alkalmakkor. Jóllehet Umberto sok fájdalmat okozott a Szentatyának, Sarto bíboros mégis tisztelte az uralkodót, mert megértette: a Savoyai-ház helyzete követelte meg a királytól, hogy bizonyos mértékig szembehelyezkedjék az Egyházzal.

Két esztendő telt el pihenés nélküli munkával. Sarto a bíbor alatt is szerény, egyszerű pap maradt. Szíve nem kívánt egyebet, mint gyermekeinek üdvösségét.

Az 1902. év júliusának egyik reggelén egy milánói pap kopogtatás nélkül lépett be Sarto dolgozószobájába. Meglepődve nézett fel a pátriárka az idegenre, akinek nyílt tekintetéből jóság és szellem áradt.

– Bocsásson meg, Eminenciád... Nem találtam senkit, aki bejelentett volna. Egy idős ember, biztosan valami szolga, mutatta meg az ide vezető utat.

– Ó, emiatt ne legyen gondja! – nevetett a bíboros. – Ez a megszokott „ügymenet” a házamban.

– Achille Ratti! – mutatkozott be a pap, és átadta urának, Ferrari bíborosnak az üzenetét. – Milánóban a Szent Ambrus-könyvtárban foglalatostokodom.

– Szerencsés ember – nevetett Sarto. – Nekem kevés időm van a tanulmányokra. De várjon csak, Achille Ratti! Nem ön volt az...?

Sarto felemelkedett, és rövid keresgélés után egy könyvet emelt le a polcról. – Igen. Most már tudom. Ön fordította olaszra ezt a könyvet... Franz Wittnek, a német Szent Cecília-egyesület megalapítójának e pompás könyvét... Az egyházi zene reformjáról... Itt áll: fordította dr. Achille Ratti. Nagy öröm lehet ilyesmivel foglalkozhatni.

A pap szerényen mosolygott.

– Mindenekelőtt egy kérdést engedjen meg – szólt a pátriárka.
– Misézett már?

– Éppen a Bazilikából jöttem.

– Akkor még nem is reggelizett.

– Ó, az ráér! – mentegetőzött a pap.

– Dehogy ér rá! Azonnal utánajárunk... Jöjjön velem, megyünk a konyhába.

Meglepődve követte Ratti a pátriárkát, aki sietős léptekkel előreindult.

– Hát itt nincs senki! – kiáltott fel csodálkozva Sarto, amint kísérijével a konyhába lépett. – Hé, Rosa, Maria, Anna, Amalia! – Hol az ördögben vagytok mindnyájan?! Úgy látszik, a testvéreim és az unokahúgom eltűntek. Így saját magunknak kell elkészítenünk a reggelit. Tud kávét darálni?

– Remélem – nevetett Ratti.

– Itt a kávé. Elárulhatom önnek, hogy nem mindennap akad ilyen finom csemege a velencei pátriárka palotájában. Nos, forgassa a darálót, én majd a tűzzel törődöm.

Miközben a milánói doktor a babkávét darálta, Sarto a tűzhelynél guggolt, rakta a fát, fújta a parazsat, és vízforralót helyezett a tűzhelyre.

– Társa leszek a reggelinél, ha nem restelli – tréfálkozott a pátriárka. Majd kenyeret szelt, az asztalt letörölte egy konyharuhával, és helyet mutatott a papnak.

Ratti vonakodott.

– De Eminenciás uram – mondotta zavartan. – Nekem ez olyan kínos... Ön szolgál ki engem...

– Mi ebben a furcsa? – szólta Sarto. – A mi édes Üdvözítőnk is szolgált tanítványainak... Sőt még a lábukat is megmosta. Ez utóbbit én is megtettem, Nagycsütörtökön a Dómban... Papjaimnak legfeljebb a fejüket mosom meg, ha szükséges... Most azonban meséljen Milánóról! Mit csinál Ferrari bíboros úr? Hallom, autót vett... Egy milánói cég a pápának is ajándékozott egy ilyen ördögszekeret... Reklámból... Persze, a Szentatya nem fogadta el. Mit is csinálhatott volna egy autóval a Vatikán kertjében? Szegény Szentatya! Tudja-e ön, hogy XIII. Leónak micsoda honvágya van gyermekkora tájai után, ahol annyit kószált a hegyekben... Egyébként, úgy hallottam, ön is nagy hegymászó...

– Egyszer megmásztam a Monte Rosát, aztán az alpesi klubban egy kis beszámolót tartottam róla. Ennyi az egész...

– Irigylem önt... Hallottam a dologról... Akkor még Mantuában voltam... Még Riesében gyakran felmentem a toronyba... bámultam a messzi hegyeket. Derült időben messzire el lehetett látni. Mindig vágytam arra, hogy egyszer feljussak azokra a havas tetőkre... De hát sosem jutottam hozzá – sóhajtott a pátriárka.

A milánói doktorral való beszélgetésnek annyira örült Sarto, hogy meghívta őt egy kis reggeli sétára a Lídóra.

Kis gőzhajón, úgynevezett „vaporettó”-n mentek, egészen a tengerészakórházig. A pátriárka beszédbe elegyedett az utasokkal; belenézett a halászok kosaraiba, majd egyiküktől megvásárolta összes makreláját, és a halakat nagy zsebébe süllyesztette.

Hazafelé menet kisebb kitérőt tettek Velence legsötétebb negyedében; egy elhanyagolt udvari épület lépcsőjén felbotorkálva szegényes szobába léptek be. Sarto letette az asztalra a makrelákat.

– Látja, kedves barátom – fordult mosolyogva a csodálkozó pap felé –, egy püspöknek sokféle tennivalója van. Mindenekelőtt gondoskodnia kell arról is, hogy a Pacsirta utcai Garatti asszonynak legyen mit főznie.

A palotához visszaérve Sarto szívélyes kézzorítással bocsátotta el látogatóját.

– Jó utazást kívánok, és még sok-sok hegyi túrát!

Húsz évvel később Achille Ratti a világ legmagasabb csúcsára – Péter sziklájára – hágott fel, XI. Pius néven.

A látogató távozása utáni napon a velencei égbolt hirtelen elsötétedett, az ég csatornái megnyíltak, és szörnyű zivatar zúdult a városra. Egész estig tombolt az orkán. A kikötőben néhány hajó teljesen tönkereződött; a lagúnák hídjai összedőltek, a vihar háztetőket tépett le.

– Itt van a világ vége! – jajgatott Anna, a pátriárka legfiatalabb testvére.

– Ma van a Bastille ostromának évfordulója – emlékezett Don Bressan.

– Csak ne kívánjon emberéletet a zivatar! – sóhajtott Rosa.

– Az Isten kegyelme őrizze meg a tengeren lévőket! – mondta komolyan a pátriárka. – Menjünk a kápolnába, és imádkozzuk el a rózsafüzért.

Miközben Sarto, káplánjával és testvéreivel, a fájdalmas titkokat mondogatta, az orkán egyre hatalmasabban tombolt. Majd szörnyű robaj és zuhanás hallatszott; mindnyájan rémülten ugrottak fel. Recsenő zajjal repedt meg egy harang, mintha a föld szakadt volna ketté.

Feldúltan hagyták el a kápolnát, és lesiettek a lépcsőkön. Lent találkoztak a bíboros szolgájával, Giovannival, aki remegve kiáltotta:

– A torony, Eminenciás Uram! Ledőlt a torony!

– Szent Isten! – dadogta falfehéren Sarto. Azzal kiszaladt az Oroszlán térre, ahol homok- és mészfelhő kavargott. A bíboros az orkánnal szembefeszülve haladt a Dóm kapuja felé, míg végre elérte a szerencsétlenség helyét. Ahol valamikor San Marco ha-

rangtornya, Velence büszke jelképe állott, most kőhalom és téglatörmelék maradt. A romok alatt pedig az összetört harangok.

– Ó, Istenem! – nyögött fel a pátriárka, és eltakarta a szemét.
– Reméljük, nincs a romok alatt ember!

Napokig tartott, míg a romokat eltakarították. A Bazilikát nem érte baj, de fontosabb, hogy emberéletben nem esett károsodás.

– Az Isten, ha büntetett is, kegyes volt hozzánk – mondta a pátriárka.

1903. április 25-én, Szent Márk ünnepén tették le az újonnan felépítendő harangtorony alapkövét.

– Négy éven belül – ígérte ünnepélyesen gróf Grimani polgármester –, meglátják a tornyot ismét, amint fejedelmien és büszkén emelkedik a magasba, és dacol az idővel. Úgy legyen!

„Az Ég áldásával felemelkedik San Marco tornya, és hamarosan eljön az a nap is, amikor ismét hallhatjuk a harangok zúgását, amint hirdetik Velence dicsőségét!” – mondta záróbeszédében a bíboros.

Amikor ez év májusában III. Viktor Emmanuel Velencébe látogatott, magához kérte a pátriárkát, hogy kifejezze együttérzését a lagúnák városát ért szerencsétlenség miatt.

– Pár év múlva ismét látni fogja Eminenciád a felépült tornyot – mondta a király.

– Felséged még fiatal, így biztosan látni fogja – felelte a bíboros. – Én azonban, már idős vagyok. Ki tudja, hogy fogom-e látni?

– Nem, nem! – szakította félbe az uralkodó. – Ön egészséges és fiatalos, Eminenciás Uram. Látni fogja még, ebben biztos vagyok.

– Ilyen biztosítékot csak Isten adhat! – sóhajtotta Sarto, amikor Don Bressannal elhagyta a palotát. – Itália királya nem adhat ilyet.

A pátriárka tényleg nem láthatta meg az új tornyot, mert olyan esemény jött közbe, amely jobban megrázkódtatta a világot, mint a velencei torony összedőlése.

1903. július 20-án XIII. Leo a ravatalon feküdt, utódjára hagyva az állam és az egyház közötti viszony megoldhatatlan kérdése-

it. Franciaországban az antiklerikalizmus vihara dühöngött. Az osztrák egyház az „El Rómától!” mozgalomtól szenvedett. Portugáliában a csőcselék kolostorokat rombolt le; a püspököket elűzték székhelyeikről. Az orosz cár nem kívánt diplomáciai kapcsolatba lépni a Vatikánnal, sőt a pápa küldöttjét sem volt hajlandó fogadni.

Amikor Sarto megkapta a gyász hírt, szívből megsiratta a pápát; Velencében ünnepélyes gyászmisét tartottak. Közben a bíborosok már készülődtek a konklávéra. Az egyháznak új főpásztort, Péter viharoktól szorongattatott hajójának új kormányost kell kapnia.

Sarto is készülődött a római utazásra. Jótévedői adták össze az útiköltséget, mert a pátriárka olyan szegény volt, hogy talán még az utazásra sem tellett volna neki. Így meg annyi pénze jött össze, hogy nevetve mondta:

– Így mindjárt retúrjegyet is vehetek!

Végül is elérkezett az utazás napja. A pátriárka gondolája ott állt a palota előtt. Sarto elköszönt rokonaitól, akik letérdeltek, hogy gyűrűjét megcsókolják, mint eddig is megtették, ha a bíboros hosszabb időre távozott. Sarto ezúttal azonban ellenkezett:

– Hagyjátok csak, hamarosan itt leszek megint!

Kezet fogott mindnyájukkal, majd Don Bressannal és Giovannival beszállt a gondolába. Velence összes harangjai megkondultak, utolsó üdvözlését küldve főpásztoruknak.

– Röviden intézzék a konklávét! – kiáltott utána Amalia. – És jöjjön hamarosan vissza, Giuseppe bácsi!

A bárka kikötött a pályaudvarnál, ahol tapssal és ujjongással fogadták a pátriárkát.

– Áldjon meg minket, Eminenciás Urunk! – hallatszott mindenfelől. – Ki tudja, hogy viszontlátjuk-e még.

– Visszajövök Velencébe, élve vagy halva! – felelte a bíboros, és könnyben úszó szemekkel adta utolsó áldását a velenceiekre.

Fél hármat mutatott a pályaudvar órája, amikor a vonat kigördült az állomásról. Az utazás hosszú volt. Egész délután és egész éjszaka robogott a vonat a nyári pompájukban virágzó földeken keresztül. Reggel fél nyolckor értek Rómába. A lombardiai szeminárium rektora fogadta Sartót, és vendégházukba kísérte.

RÓMA

A HÁRMAS KORONA

Július 31-én a délutáni órákban a perzselő nap ellenére szokatlanul nagy embertömeg szorongott a Vatikán körül, hogy a bíborosok bevonulásánál jelen legyen. Tarka összevisszaságban hömpölygött és hullámozott a tömeg a Piazza Rusticuccin, a Borgónál és a Via delle Fondamente hosszán: papok és szerzetesek, rendőrök, cipőtisztítók, ostiai halászok, szolgálólányok, tanulók, gesztenyeárusok, fényképészek, újságírók.

A tömegben rikkancsok rekedt kiáltással kínálták a bíborosok horoszkópjait tartalmazó újságjaikat. A csillagjósok véleménye megoszlott. Egyikük a Szent Kollégium dékánját, a szikár Oregliát jövendőlte pápának; mások a capuai érseket, Pietro Capecelatro kúriai bíborost vagy Gottit, a Propaganda prefektusát.

Spiritiszta szeánszokon megkérdezték a szellemet, és az egyik, az úgynevezett „Bob”, az asztal körül ülők heves kopogtatására azt jósolta, hogy a tiara jövendő tulajdonosa Ernesto Nathan, a római szabadkőműves páholy mestere lesz.

Gúnyiratokat, kétségtelenül szabadkőműves eredetűeket osztogattak, melyekben a bíborosokat kicsapongóknak nevezték, mindenekelőtt a két Vannutelli testvért. Rampollát, a bíboros államtitkárt Isten ostorának, a nyolcvanéves Mocennit az egyház ördögének nevezték. Felháborodva vagy nevetve dobták félre az olvasók az újságokat és röpiratokat, s azokból a fiatalok a tűző nap ellen papírcsákókat csináltak.

A legtöbb Malachiás jövendőlése felett okoskodtak, aki Leo utódját „lángoló tűz”-nek nevezte.

– Teljesen világos, hogy kire vonatkozik! – állította az egyik

újságíró. – Senki másra, mint Rampollára, akinek bölcsője az Etna földjén állott.

– Ostobaság! – ellenkezett a másik. – A kijelentés kétségtelenül az idősebb Vannutellire illik. Vagy talán nem Szerafin a keresztnéve!? a szeráfok pedig tüzes szárnyú angyalok.

– Mindnyájan bolondok vagytok! – nevetett fel egy nápolyi pap. – A lángoló tűzről való jóslat már teljesült. Nézzetek csak a hőmérőre! 35 fok, árnyékban.

Megérkezett az első városi fogat, Mathieu bíborossal, a jó felépítésű franciával. Következett a krakkói Puzyna bíboros fogata. A szolga tarka nemzeti viseletben és turbánban trónolt a kocsiülésen.

– Egy török! Egy török! – kiáltotta egy dinnyeárus. – Mit keresnek a mohamedánok a konklávében?

Jöttek spanyolok a követség fogatán; majd a németek, Kopp és Fischer; az osztrákok; a lisszaboni pátriárka.

– Az ott az amerikai! – kiáltott fel valaki, amikor Gibbons baltimore-i érsek tűnt fel.

Jöttek az olaszok. Gotti kocsija előtt ágaskodtak a lovak, és ostorcsapások hatására sem akartak visszaindulni, pedig a bíboros már leszállt.

– Ezek addig várnak, míg urukat mint pápát szállíthatják vissza! – nevetett egy fehér munkaköpenyes fodrász.

Most nyomorúságos egyfogatú ügetett elő, amelynek bakján egy testes szolga méltóságteljesen integetett.

– A lombardiai szeminárium kocsija! – adta meg a felvilágosítást egy kispap. – A velencei pátriárka ül rajta.

– Szép kis kocsija van a lagúnák városának! – gúnyolódott az egyik néző.

– A leomlott toronyhoz minden fillérre szükségük van! – tette hozzá egy másik.

Miközben Sarto könnyű léptekkel ment fel a lépcsőkön, a nyolcvanéves valenciai érseket, Herrero y Espinosa de los Monterost támogatni kellett.

– Remélhetőleg nem őt választják meg, mert akkor hamarosan újat választhatnak! – nevetett fel egy perecárus.

Hatvankét bíboros gyűlt össze. Csak az agg palermói érsek hiányzott, és a sydneyi főpásztor késlekedett.

A Pál-kápolnában énekelték el a bíborosok a Veni Creator-t, majd ünnepélyes menetben vonultak át a sixtusi kápolnába.

A zölddel bevont kápolnában mindkét oldalon, baldachinok alatt, lila bársonnyal és vörös selyemmel díszített székek álltak; előttük kis asztalkán íróeszköz, pecsétviasz és gyertya. Az oltáron aranykehely állott.

– Mit kapnak enni a konklávéban a bíborosok? – kérdezte egy szabómester.

– Az első két napon pompásan élnek! – világosította fel egy mindentudó. – A harmadik nap már gyengébb az ellátás, nyolc nap után pedig csak kenyeret és vizet kapnak.

– Így az uraknak sietni kell a választással, nehogy Szükség János legyen a konyhamesterük – nevetett fel egy testes vendég-lős.

Az eskütétel után bevezették a bíborosokat celláikba, melyekben titkárukkal és inasukkal kellett lakniuk.

Sarto bíboros Rampolla államtitkárnál szállt meg.

Másnap reggelre ismét beláthatatlan tömeg töltötte be a Szent Péter teret. Feszült figyelemmel néztek fel a Vatikán tetőire, hogy lássák, vajon fekete vagy fehér füst száll-e fel a sixtusi kápolna kéményéből.

Röviddel dél előtt mozgolódás támadt a tömegben.

– A füst! A füst! – kiáltották egymásnak. Ez azonban egy sűrű fekete füst volt. Az első választásokon a bíborosok közül egy sem kapta meg a szükséges kétharmados többséget, ezért a választási cédulákat a kályhában vizes szalmával elégették; így fekete füst tört elő a kéményből. Most már nem volt mire várakozni. A tömeg szétoszlott, hogy délután ismét összegyűljék.

Az első ülésen Rampolla 24, Gotti 17, Sarto 5, Serafino Vannu-telli 4 szavazatot kapott, a többin kilenc jelölt osztozott.

– Az Eminenciás urak egy kis tréfát engedtek meg maguknak velem szemben! – fordult a velencei pátriárka nevetve a titkárához. – Meglátja, a legközelebbi ülésen teljesen eltűnők.

– Nem vagyok benne biztos! – vélte Monsignore Bressan.

Este hat körül ismét sötét volt a füstfelhő.

Rampollára 29, Gottira 16, Sartóra 10 bíboros szavazott.

Augusztus 2-án, vasárnap, a Vatikán körül majdnem életveszélyes volt a tolongás. A kocsik kerekeikkel súrolták egymást, a lovak megbokrosodtak és kirúgtak, a villamoskocsik a nagy zűrzavarban meg sem tudtak mozdulni. A forgalom leállt.

Közben a harmadik ülésre jöttek össze a bíborosok. Mélységes komolyság látszott minden arcon. A választás megkezdése előtt szót kért Puzyna bíboros, és az osztrák–magyar császár nevében egy iratot olvasott fel, amelyben az uralkodó Rampolla jelölése ellen emelt szót. Jeges hallgatás bénította meg egy pillanatra a kollégiumot. Majd Oreglia bíboros-dékán éles hangon nyilatkozott:

– E közlést nem veheti tudomásul a konklávé sem hivatalosan, sem félhivatalosan! Egy világi hatalom nyilatkozata nem befolyásolhatja a konklávét.

– C'est une énormité! – kiáltott fel a felháborodástól sápadtan Mathieu bíboros.

Rampolla maga felindultan mondta:

– Igen sajnálom az egyházi önállóság ilyenén való megsértését, jöllehet, nekem jobbat és kedvesebbet nem is tehetett volna.

Az osztrák vétó ellenére, Rampolla megtartotta a maga 29 szavazatát, Sarto 21 és Gotti 9 szavazattal követte. Délután az államtitkár szavazata eggyel emelkedett, közben Sartóé 24 lett, a többi más bíborosok között forgácsolódott szét.

Növekvő nyugtalansággal figyelte a pátriárka a rá adott szavazatok alakulását. Amikor a másnapi első szavazáson 27 szavazatot kapott, hárommal megelőzve Rampollát, felemelkedett, és erősen reszketve kérte a konklávét, hogy tekintsen el jelölésétől.

– Méltatlan vagyok! Alkalmatlan vagyok! Hagyjanak ki engem a választásból! – kiáltotta.

A bíborosok meglehetősen tanácstalanok voltak. Kétségtelené vált, hogy Rampolla már nem nyerheti el a szükséges többséget. Elsősorban a németek, osztrákok, néhány olasz, a holland és a baltimore-i érsek vannak ellene. Ha Sarto lemondja a választást, nem lehet tudni, hogy mi lesz a konklávé sorsa. A dékán minde-

nekelőtt a pátriárka világos döntését kívánta. Ezért elküldte Sartóhoz Monsignore Merry del Valt, a konklávétitkárját, hogy adjon hivatalos nyilatkozatot: esetleges megválasztását elfogadja-e, vagy sem.

A fiatal spanyol nemes, aki három évvel ezelőtt kapta meg az érseki palliumot, azonnal kész volt a látogatásra. A pátriárkát a Pál-kápolnában találta, amint a márványlapon térdelt a Jótanács Anyjának képe előtt.

A küldött letérdelt mellé, és halkán így szólt:

– A bíboros-dékán úr kérdezteti Eminenciádat, hogy fenntartja-e ellenkezését, és felhatalmazza-e, hogy a legközelebbi ülésen Eminenciád nevében megfelelő felvilágosítást adhasson?

Sarto felegyenesedett, és reszkető hangon mondta:

– Úgy, úgy, Monsignore, kérje meg a bíboros-dékánt, tegye meg nekem ezt a szívességet!

– Legyen erős, Eminenciás uram! Az Isten ön mellett fog állni!
– dadogta Merry del Val.

Csakhamar köztudomásra jutott a konklávén, hogy Sarto véglegesen visszautasította esetleges megválasztását. Ha ez tényleg igaz, az általános zavar még nagyobb lesz. Akkor nincs kiút.

– Még egyszer kell beszélnünk vele! – mondotta határozottan a milánói érsek. Satolli és Agliardi bíborosokkal együtt kereste fel a pátriárkát.

– A bíboros-dékánt én már felhatalmaztam, hogy lemondásmat hozza nyilvánosságra! – nyilatkozott Sarto.

– Éppen ezért vagyunk itt! – felelte Satolli. – E lemondást vissza kell vonnia!

– De hát miért nem látják be önök – fortyant föl a pátriárka –, hogy én csak egy szegény falusi plébános vagyok, és bensőleg, a bíbor ellenére is az maradtam? Nem ismerem a diplomáciai játékokat, nem voltam külföldön, nem beszélek idegen nyelveket. Én... ó, én romlásba viszem az Egyházat, ha megválasztanak.

– Az Egyházat senki sem viheti romlásba, Eminenciás Uram! – válaszolta Ferrari. – De veszedelmes helyzetbe hozza, ha tovább ellenkezik... – Végül is elérték, hogy Sarto egyelőre nem hozza nyilvánosságra ellenkezését.

A délutáni ülésen Sarto választóinak száma 35-re szökkent fel, miközben Rampolláé 16-ra süllyedt.

A pátriárka számára szörnyű éjszaka következett. A vacsoránál egy falatot sem kívánt enni, jöllehet hűséges inasa intette:

– Eminenciás Uram, akár pápák leszünk, akár nem, enni mindenesetre kell!

Sarto kiküldte őt a szobából. Egyedül akart lenni. Teljesen egyedül Istennel, ezen a nehéz és sötét éjszakán.

Leroskadt imazsámolyára, arcát kezébe temette és hosszan imádkozott.

„Atyám, ha lehetséges, múltjék el tőlem e pohár!”, könnyörogte könnyek között.

Ebben az órában még egyszer elvonult lelki szemei előtt egész élete. Ismét látta gyermekkorának szegényes napjait, a nélkülözésben gazdag iskolai éveket; látta káplánkorának zavartalan idejét Tombolóban, kedves plébániáját Salzanóban. És haladt tovább az út a meredek magasságok felé. Treviso, Mantua, Velen-ce az egyes állomások. Mind nehezebbé vált a teher, amelyet hordania kellett. És most a legmagasabb csúcra kell fellépnie, egy egész világot kell vállaira vennie; Isten helyettesének lenni e földön?

– Nem, nem – nyögött fel a bíboros. – Nem bírom! Nem tudom! Nem vagyok méltó, Uram, te jól tudod! – Mint valamikor a genezáreti tó partjánál a kiválasztott, úgy kiáltott Sarto is az Üdvözítőhöz: „Menj el tőlem, Uram, én egy bűnös ember vagyok!”

Fáradtan emelkedett fel a pátriárka, izgatott léptekkel járkált a szobában, lelkét kétség gyötörte.

Mi lenne, ha visszautasítaná a megválasztást? Istenem, mi lenne? Az Egyháznak szüksége van egy pásztorra, és ha a bíborosok őt választják, van-e joga továbbra is vonakodni?

– Uram, szólj hozzám! – könyörgött Sarto, két karjával átkulcsolva a feszületet. – Mondd, mit tegyek?!

Mit is mondott az Üdvözítő Péternek akkor, mikor az ellenkezett? Valahonnan felhangzott a lelkében:

„Legeltesd juhaimat! Legeltesd bárányaimat!”

– Uram, a teher túl nagy, a földre ver! – dadogta csüggedten.

– „Az én igám édes, az én terhem könnyű!”
– Uram, én félek a tehertől, amit nem tudok majd elviselni, félek saját magamtól, a bűneimtől!

– „Ne félj! Én veled vagyok mindvégig!”

Kopogtatás riasztotta fel gondolataiból. Gibbons bíboros, a nemes és derék baltimore-i érsek lépett be.

– Hallottam, hogy még ébren van, Eminenciás Uram! – mondotta rossz olasz kiejtéssel. – Kedves barátom, ne csináljon magának ilyen gondot! Ha Isten akarja önt, és a bíborosok is így határoznak, nem szabad visszautasítania.

– Így gondolja? – dadogta lesütött szemmel a pátriárka.

– Nem, nem szabad visszakoznia, Eminenciás Uram! – mondta a jóságos amerikai.

– De én alkalmatlan vagyok! Mit sem tudok a nagyvilágról, nem ismerem annak dolgait. Szegény, falusi gyerekként nőttem föl. Apám községi altiszt és levélkihordó volt...

– Annál inkább becsülöm önt! Legalább tudni fogja, hogy mire van szükségük a szegény embereknek. És most ne szaladgáljon fel és alá, hanem menjen az ágyba, és bizzon mindent az isteni Gondviselésre!

– De a retúrjegy már a zsebemben van! – mondotta a pátriárka, öregesen nevetve.

– Well! Ha csak ennyi a baja, szívesen megtérítem a kárát – nevetett az amerikai. – És most jó éjszakát!

Jóllehet Sarto követte a jóságos egyházfő tanácsát, nem jött a szemére álom. Nyitott szemmel bámult a sötétbe. Lelki szükségében anyját hívta. Mit mondana, ha tanácsot adhatna?

– „Fogadd el, Beppo!” – intette annak idején oly sokszor, ha valami nagyon nehéznek tűnt a gyerek előtt. „Fogadd el, és tedd az Üdvözítőért! Ő mindnyájunkért vállalta a keresztet!”

„Fogadd el! Tedd az Üdvözítőért!” Úgy tűnt a virrasztónak, mintha édesanyja szájából hallotta volna e szavakat.

Sarto visszaemlékezett, amikor annak idején egy téli estén hazatértek Cendroléből. Teljesen sötét volt. Egy csillag sem pislákkolt az égen. Semmi fény sem világított vigaszul. Kísértetiesen zúgott a szél a fák között, és ráncigálta a ruháját. Ekkor anyja a

keze után nyúlt, és kis kezét a tenyerébe fogva biztosan vezette keresztül a sötétségen, amíg hazaértek a meleg szobába.

– „Anyám, a kezedet!” – könnyörgött Sarto e kínokkal teli éjszakán, amelyben nem látott semmi vigasztaló fényt; és tényleg úgy tűnt neki, hogy érzi lágy és mégis erőteljes szorítását az anyai kéznek.

– „Légy bátor, fiam, hamarosan otthon leszünk!” – hallotta a kedves hangot, és mintha megérintették volna a kezét.

Sarto imádkozott, mint az Úr a getszemáni éjszakában.

– „Atyám, ha nem lehetséges, hogy elmúlják tőlem e pohár, anélkül hogy ki ne igyam, úgy legyen meg a te akaratod!”

Másnap reggel sápadtan és fáradtan jelent meg a konklávé. Csendesen zajlott a választás, nem lehetett mást hallani, csak a toll percegését a papíron és a gyertya halk sercegését, amikor lángjánál felmelegítették a pecsétviaszt. Majd a cédulák az aranykehelybe hulltak.

Az egyik bíboros olvasta fel a cédulákra írt neveket. Amikor negyvenkettő hangzott el a pátriárka neve, minden tekintet feléje fordult. Ő lehajtott fejjel támaszkodott székének karfájára. Még nyolc Sarto-szavazat következett, és a választás ezzel véget is ért. A konklávé nagy többséggel választotta meg a velencei pátriárkát.

A nyolcvannégy éves párizsi érsek, Richars kardinális ünnepélyesen kihirdette, hogy Giuseppe Sartót, a velencei pátriárkát pápává választották.

– Elfogadod a választást, amely téged a kánoni jog szerint pápává tett? – kérdezte a bíboros-dékan.

– Az Isten akarata – felelte reszkető hangon Sarto –, legyen meg az ő akarata!

– Elfogadod tehát? – ismételte meg Oraglia egy kissé türelmetlenül, mivel világos feleletet várt.

– Igen, elfogadom! – nyilatkozott Sarto. – *Accepto in cruce!*

– Milyen név felvételére határoztad el magadat? – Lélegzet-visszafojtva várta a feleletet a Kollégium. Biztosan Leónak fogják hívni, mivel XIII. Leo nevezte ki püspökké, majd bíborossá. Sarto azonban azt mondta:

– X. Pius! Ezt a nevet választom, mivel az elmúlt évszázadban a Pius nevű pápák szenvedtek a legtöbbet az Egyházért.

Ekkor valamennyi bíboros baldachinja összecsucodott, csak az új pápáé maradt kifeszítve. A konklávé titkára elégette a választási cédulákat, és a Vatikánból fehér füst szállt az ég felé.

A Szent Péter-templom középső erkélyén megjelent Macchi bíboros, és a tömeg hódolatteljes csendje közepett kihirdette:

– Habemus papam! Van pápánk, Giuseppe Sarto bíboros személyében, aki a X. Pius nevet vette fel.

E pillanatban megszólaltak a Bazilika harangjai, és Róma ötszáz templomának tornyai adták rá a hatalmas visszhangot.

Hatalmas ujjongás tört fel a téren, majd a nép beözönlött a Dómba.

Eközben két bíboros a sekrestyébe kísérte a pápát. Valaki értesítette kísérőit. Monsignore Bressan az újonnan megválasztott lábaihoz borult. A jó Giovanni Ornato, a szobainas is térdre hullt, és keservesen sírni kezdett.

– Ó, igen, van elég okunk sírni! – sóhajtott fel a pápa. – De most segíts felöltözni!

Fehér reverendában foglalta el helyét a kápolnában. A bíborosok sorban elébe járultak és hódoltak előtte, lábcsokkal és öleléssel. Oreglia kardinális húzta fel ujjára a halászgűrűt.

Sarto pont tizenkét órakor, bíborosaitól körülvéve lépett ki a templom erkélyére, és első apostoli áldását adta.

A csendet vég nélküli ujjongás váltotta fel. A Bazilika bolthajtásai megrezdültek a tízezerszeres „Viva il papa! Viva Pio Decimo!” – Éljen a pápa! Éljen X. Pius! – kiáltásokra.

A Szent Péter téri ujjongás örömkörként egész Itáliát, az egész kereszténységet elragadta. Most már tudták az emberek, hogy az „Ignis ardens”-nek mi a jelentése. Itt van egy pápa, aki nem hatalmas alkotással nyerte el a világ csodálatát; kitűnt, de nem a tudományban vagy a diplomáciában, hanem pápa volt, akinek a szíve a szent szeretet tüzeiben égett Isten és az emberek iránt. A csillagot, a horgonyt és az oroszánt, mint Velencében, itt is felvette címerébe. A Stefani-ügyenökség széttávíratotta a

világba a hírt: „Giuseppe Sarto velencei pátriárkát választották meg pápának. A X. Pius nevet vette fel.”

Leírhatatlan örömmel fogadták a hírt Riesében, Tombolóban, Salzanóban, Trevisóban, Mantuában, Velencében. Ugyanakkor a lagúnák városa gyászolta pátriárkáját.

A palotában szorongó szívekre talált a hír.

– Sejtettük mi ezt, mikor a konklávé ilyen sokáig tartott! – mondták a testvérek könnyek között. – Most már nem látjuk viszont bátyánkat.

Bressan távirata megérkezett Velencébe:

„A Szentatya sirva küldi első apostoli áldását testvéreire. Szeretett Szentatyánk jól érzi magát.”

Miközben Riesében egész éjszaka szóltak a harangok, és az emberek az új pápa szülőháza körül tolongtak, hogy azt lobogókkal, lampionokkal és virágokkal feldíszítsék; miközben Itália városaiban örömtüzek gyúltak, és Velence ágyúi üdvölvéseket adtak le; miközben az egész kereszténység köszönetet mondott Istennek az új főpásztorért, X. Pius szomorúan ült cellájában, mint egy halálraítélt. Don Bressan felolvasta az első üdvözlőtáviratokat, melyek a világ legkülönbébb részéről érkeztek, a pápa azonban hamarosan leintette. Nem akart többet hallani.

A következő nap levelet írt hajdani előljárójának, a mostani paduai püspöknek:

„Eminenciás Uram!

Még nem tértem magamhoz a megdöbbenéstől, amibe e szörnyű kereszt helyezett s megterhelt. És ez sarkall, hogy hűséges barátomnak szívélyes üdvözlőmetet küldjem. Mily nagyon kívántam viszontlátni önt, hogy kiöntsem szívemet! Még sincs bátorságom azt mondani önnek: jöjjön Rómába!

Az első levelemet, amit a Kálváriáról írok, ahová az Isten akarata vezetett, könnyeimmal öntözgettem, szeretetteljes csókot nyomtam rá. Önnek, egyházmegyéjének és minden szerettének apostoli áldásomat küldöm.

Vatikán, 1903. augusztus 5.

Híve és szeretetben társa
X. PIUS

X. Pius augusztus 6-án fogadta a diplomáciai testület jókívánságait. Jóságosan, egyszerűen és szeretetre méltóan köszöntötte őket, ami mindnyájukat mélységesen megragadta.

– Mondja csak, mi olyan különleges ebben a pápában, hogy ennyire lenyűgözött bennünket? – kérdezte a porosz követ az audiencia után Merry del Valt, akit X. Pius ideiglenesen az államtitkári hivatal vezetésével bízott meg.

A fiatal érsek nem válaszolt, jóllehet tudta, hogy az új pápa életszentsége az, ami mindenkiben ilyen mély benyomást tett.

Augusztus 9-én, vasárnap volt a Szent Péter-templomban az ünnepélyes koronázás. Már a kora reggeli órákban megtelt a Bazilika. Minden belépőnek egy cédulát adtak a kezébe, amelyen ez állt: Az a kívánsága Őszentségének, hogy mindenféle kiáltózástól tartózkodjanak a Bazilikában. Áhítatos és tiszteletteljes hallgatással figyeljünk!”

X. Pius fél kilenc felé hagyta el a szobáját. Számtalan bíboros, érsek, püspök, a szerzetesrendek főnökei, a város előkelőségei, a svájci és a nemzeti gárda kísérte. Az ezüstharsonák hangjainak közepette vonult a Szent Péter-templomba, ahol trónjára ülve fogadta a bíborosok engedelmességi hódolatát. Ezután a hordozható széken a pápai oltárhoz vitték. A ceremóniamester egy kis szalmacsutakot gyújtott meg, amely egy ezüstbot végére volt erősítve, és miközben lobogott a láng, a templom ura előtt énekelte:

„Pater Sancte, sic transit gloria mundi. – Szentatya, így múlik el a világ dicsősége.” Majd elkezdődött az ünnepélyes főpapi szentmise.

A szentmise után következett az ünnepélyes koronázás. Pius a diplomáciai testület tagjaitól és Róma nemességétől körülvéve, Szent Péter sírja előtt fogadta Macchi bíboros kezéből a hármaskoronát, aki a következő szavakat mondta:

„Fogadd el e hármaskoronát, és tudd meg, hogy te a fejedelmek és királyok atyja vagy, a mi Megváltónknak, Jézus Krisztusnak helyettese, akinek tisztelet és dicsőség, mindörökkön örökké. Ámen.”

Ezután a megkoronázott apostoli áldást adott, amire a nép, megfélekezve a tilalomról, zúgó éljenzésben tört ki.

„Viva il papa! Viva Pio Decimo!” – hangzott a Szent Péter-templom kupolacsarnokában. Amikor a pápát egy velencei küldöttség mellett vitték el, üdvözlés hangzott soraikból:

– Viva il nostro patriarca! Éljen a mi pátriárkánk! – Pius odafordult hajdani egyházmegyéjének tagjaihoz, és meghatódva nevetett.

Ismét visszatértek a Vatikánba, ahol megáldotta testvéreit és rokonait, akik az ünnepségre feljöttek Rómába.

– Most már nem mehetek többé haza! – mondotta könnyek között.

Örömfény borította el arcát, amikor Perosi mester térdelt elébe, és áldását kérte.

– Ismét együtt vagyunk, kedves Lorenzóm! – nevetett könnyes szemmel.

Három testvére, Rosa, Maria és Anna számára Pius a Vatikán közelében egy egyszerű lakást utalt ki. Ha nem is lehetett velük egy tető alatt, legalább a közelében tudta őket.

A szegények nagy barátja ezen a napon sem feledkezett meg Róma városának szűkölködőiről. Tekintélyes összeget, 100 000 lírát osztott szét közöttük.

Amikor Monsignore Bressan magánszobájába kísérte, meghatódva zárta karjaiba, és mondta:

– Kedves Giovannim, most már nem látom többé Velencét! Ezt a házat csak halottként hagyhatom el. Akarsz a fogságomban részt venni?

Mélyen meghatódva bólintott a hűséges pap, mert nem tudott egy szót sem szólani.

– Igen kedves vigasz ez nekem, Giovannim! – folytatta tovább a pápa. – Öreg szülőföldem egy darabja maradt meg benned.

UDVARÁNAK RÉMÜLETE

– Nézd át ezeket, Giovanni! – sóhajtott fel Pius, rámutatva az előtte heverő néhány papírlapra. – Háztartásom személyi jegyzéke ez. Kezdődik a házgondnokkal és főkamarással, és befejeződik a szakácsokkal. A testőrök és inasok száma annyi, hogy szemedszád eláll! Eszerint van nekem főistállómasterem, főkvártélymes-terem, főpohárnokom, felsőruha-megőrzőm, valóságos titkos ka-marásom, házi segédtsztem, ceremóniamesterem, és így tovább. Nézd, Giovanni, itt vannak a Monsignorék, akiknek nincs más dolguk, mint kalapot tartani, ha séta közben kedvem támadna megpihenni. Mindenkinek van valami hivatala: az egyik az esernyőmet hordja utánam, a másik a botomat. Csak annyit mondok, elintézem én ezeket az uszály- és bothordozókat!

– Mégis, kérném Szentségedet, hogy egyelőre ne hamarkodja el a dolgot – tanácsolta félénken Don Bressan. – E hivatalok évszázadok óta a római udvar etikettjéhez tartoznak, és az emberek rossz néven vennék, ha Szentséged túl gyorsan és radikálisan változtatna rajtuk.

– Akkor hát rossz néven veszik! – mérgelődött a pápa. – Így azonban nem mehet tovább. Nézd csak, kedvesem! Itt van hét szakács, főszakács, alszakács és konyhai segítség. Miért volna nekem szükségem hét szakácsra? A tálacska rizibizit a testvéreim is el tudják készíteni, mint ahogy ezt Mantuában és Velencében is megtették. A főkamarásom azonban felvilágosított: teljesen lehetetlen, hogy a pápa testvérei a konyhában hagymát pucoljanak és paradicsomot főzzenek. Sőt még arról is meg akart győzni, hogy az lenne jó, ha testvéreimet nemesi rangra emelném. Gon-

dold el Rosa testvéremet grófkisasszonynak, vagy a graziei postamestert márkinak. Nevetséges valami lenne. Nem, nem, a jó Angelo maradjon ott, ahol van, és elégedjenek meg testvéreim is egyszerű hajlékukkal a Piazza Rusticucci harmadik emeletén.

– Az emberek fejüket csóválják a Vatikánban, hogy Szentséged nem étkezik egyedül – mondta Bressan –; hogy Szentséged magánkáplánjával, Monsignore Pescinivel, és velem étkezik egy asztalnál. Az is feltűnt nekik, hogy Szentséged vasárnap és szerdán együtt reggelizik a Sarto hölgyekkel.

– Mit hallok, Sarto hölgyek?! Derék parasztlányok ők, és nem nemesi kisasszonykák, még kevésbé dámák. Egyébként azzal étkezem, akivel akarok. Ha az üdvözítő leült a vámosokkal és bűnösökkel egy asztalhoz, megengedheti ezt magának a helyette is. Vagy más a véleményed?

– Én csak arra akarok rámutatni, hogy ezek megbotránkozást okoztak. Természetesen Szentséged mindent úgy csinál, ahogy akarja.

– Ezt tehát elintéztük. És ne is beszéljünk erről többet! Csak még egyet! Nem akarom az inasokat magam körül látni, amikor étkezem. Kiszolgálásomra tökéletesen elég a tótumfaktumom, az öreg Giovannim, akiből csaknem Harlekint csináltak a csatos cipővel és a skarlátvörös livrével, amibe beleszorították a pocakját. A fickó olyan szerencsétlen képet vág állandóan, mint egy halálraítélt a lenyakazás előtt.

– A házgondnok megbízott, hogy kérdezzem meg Szentségedet, hol akar lakni? – kérdezte Bressan.

– Itt maradok a harmadik emeleten! – felelte határozottan Pius.
– Ott lent, a selyemmel bevont díszszobákban lakjék, aki akar, én nem. A jövődöbeli államtitkárt máshol is elhelyezhetik. Itt fent nyugalmasabb; itt távolabb vagyok a tolongástól és közelebb az Istenhez.

– Ön, Szentatyám, még kétségbeesésbe kergeti a palotaszemélyzetet! – nevetett a Monsignore.

– Valószínű, hogy ezért nem akasztják fel magukat – nevetett a pápa.

Egy szobainas lépett be, és Monsignore Merry del Val érkezését jelentette.

– Lépjen be! – intett a pápa.

A spanyol nemes tiszteletteljesen hajtott térdet a Szentatya előtt, Pius azonban felemelte és így szólt:

– Ezt megtakaríthatja a liturgikus szertartásokhoz, Monsignore. Nem kívánom a láb- és kézcsókot! Tessék, foglaljon helyet! Igen, igen, tudom, hogy nem szokás a pápa jelenlétében leülni, ennek ellenére tegye meg! Oly sok megbotráncozást okozok úgyis, hogy valamivel több vagy kevesebb, nem számít!

– Az uralkodók és más államfők jókívánságaira szóló válaszok elkészültek, Szentatya! – jelentette Merry del Val.

A helyettes államtitkár bőrmappát helyezett az asztalra, íróeszközökkel. A pápa egyszerű acéltollal írta alá az iratokat.

– Főkamარásom megharagszik rám, ha nem a hagyományos lúdtollal írok – mosolygott Pius. – Nem használhatok olyan tollszárat, amelyet akarok?

– Az embereknek bele kell nyugodniok Szentséged tollszárába! – nevetett Merry del Val.

– És még sok másba is! – biztosította Pius. – Egyébként spanyol létre igen jól beszél olaszul. Tud még más nyelveket is?

– A spanyol atyámnak a nyelve, az angol anyámé. Angliában születtem. A szülői házban francia volt a köznyelv, ezenkívül értek még németül...

– Hagyja, hagyja! Még teljesen megszedít! Ön második Mezzofanti – nevetett a pápa. – Látja, ez az én fogyatéksam. A latinon kívül nem ismerek más nyelvet. Egy levélkihordó fia vagyok és nem követé, mint ön; nem ismerem a diplomáciai játékokat, sosem voltam a Szentszéknél, sosem voltam nuncius. Ezt mind a konklávé tudomására hoztam, és mégis engem választottak meg. Nos, kérem önt, segítsen nekem, tudásával egészítse ki azt, ami belőlem hiányzik.

– Ha Szentségednek szerény tudásommal szolgálatára lehetek, szívesen engedelmeskedem! – felelte az alig harmincnyolc éves érsek.

– Ez jó lesz, és hálás vagyok érte önnek, Monsignore! – bólin-

tott a pápa. – Ön nem is hiszi – fűzte hozzá halkán –, hogy mit szenvedek a szertartásos helyzetek, az ünnepélyes merevség miatt, amely körülvesz engem. Segítsen rajtam, Monsignore! – Ez valóban úgy hangzott, mint egy segélykiáltás, és Merry del Val meglepődve nézett fel, majd így szólt:

– Merészkedtem Szentségedet a konklávéban bátorságra buzdítani. Most ismét merészelem: Legyen bátor, Szentatya!

– Szívből köszönöm önnek, Monsignore! – felelte Pius, és kezét nyújtott.

Igen. X. Pius valóban szenvedett. Honvágya volt a széles lombardiai síkság után, a tenger után, amelynek partjainál mindig nyugalmat talált. Az udvaroncok közül az emberek közé vágyott, akiket megértett, és akik megértették őt. Itt mindenütt csak álarcot látott, tisztelettudóan megmerevedő arcokat. A Vatikán volt a fogháza. Kerti sétáinál ügyeltek minden lépésére. Széke mögött szolgák álltak, amikor étkezett, és figyeltek minden falatra, amit csak a szájába vett. Sohasem volt magában, és mégis egyedül érezte magát.

Don Bressan is elvesztette korábbi vidám fesztelenségét. Sőt még Giovanni is, a mindig vidám fickó.

Egy ember akadt csak, akiben az első pillanattól fogva megbízt a pápa, amikor annak nyílt, igazi jósággal megnyilatkozó arcát meglátta: Merry del Val. Ő lesz a jobb keze, határozta el a pápa, jóllehet tudta, hogy sok idősebb bíborost megsért, ha ezt a fiatal külföldit választja. Nos, csak haragudjanak! Nem lehet elkerülni az összeütközést, hacsak nem akar teljesen tönkremen-
ni ő, a Vatikán szegény rabja.

Pius kíméletesen megreformálta a pápai háztartást. Állásokat szüntetett meg, amelyek neki feleslegesnek látszottak. Rémülten sugdosták egymásnak az udvaroncok a szörnyű és érthetetlen dolgokat. Mi lesz a pápából, ha nem fejedelmi többszben beszél, ha „én”-t mond „mi” helyett, nem pedig fordítva, ahogy ezt a hagyomány és az etikett megköveteli. Mit szóljon az ember ahhoz, hogy vasárnaponként a rómaiak többsége közönséges hétköznapi öltözékben özönli el a Vatikánt, a pápa meg mutogatja

magát az erkélyen. És nemcsak áldást ad, hanem prédikál is, mint annak idején falusi plébános korában. Nem tudja megérteni, hogy már nem falusi plébános többé, hanem a kereszténység feje, akinek szent megközelíthetlenségben kell tartania magát.

És azután a fogadások! Bárkit magához enged, úgy fogadja, mint egyenrangút; lemondott a térdhajtásról, a lábcsőkről és – ki hallott még ilyet! – a legutolsó látogatóját is leülteti. És még nem is ez volt a legrosszabb! Monsignore Bisleti, a főkamrás kezét tördelve közölte az udvaroncokkal, hogy mikor a tanganyikai misszió általános helynökét fogadta, akinek kíséretében volt egy néger is, egy igazi, felbiggyesztett szájú szerecsen, akinek a pápa kereszttel jelölte meg alacsony homlokát, göndör fejére tette a kezét, e szavakkal: Erős legyél, fiam!

– Ha ezt a Missouri menti gyapotültetvényesek megtudják, mormonok lesznek! – lihegte önuralmát teljesen elveszítve Monsignore Bisleti.

És még ez sem volt elegendő! A pápa megjegyezte, hogy valahányszor csak belépett a Vatikán kertjébe, a csendőrök, mint az örültek ügettek körülötte, elűzve a kertészeket mellőle. A szegény embereknek a bokrok közé kell bújniuk, hogy ne legyenek szem előtt.

– Mire való ez? – kérdezte lehangoltan Pius. – Mégsem vagyok állat vagy emberevő, hogy minden élőlényt elűzzenek az utamból! Hagyják csak az embereket, hadd végezzék a munkájukat.

A pápának örömet szerzett, ha olykor elbeszélgethetett a kertészekkel, akik már nem rejtőztek el előle, csak kalapot emeltek, vagy térdet hajtva áldását kérték. Hogy felragyogott a szemük, amikor Pius a maga nyájas módján elcsevegett velük; hozzáértően érdeklődött munkájuk iránt, és beszélt arról: hogyan törődött annak idején Riesében, a kertben, a kicsiny virágággal.

– Mindenesetre nem volt valami nagy helyünk a virágok számára otthon – tette hozzá nevetve. – Oly nagy volt a családuknak, hogy majd az egész kert kellett a spenótnak és a káposztának.

És azután... A figyelő kamarásnak elállt a szívverése. Pius a kerti munkásoknak tubákot nyújtott, és hagyta, hogy mocskos ujjjaikkal belenyúljanak a tubákos szelencébe!

Még nagyobb zavart okozott egy másik esemény. Egy, a Vatikán nyomdájában dolgozó inasgyerek valamiképpen belopódzott a palota kertjébe és ott egy régi római istenszobor mögé rejtőzve várta, hogy a pápa kerti sétája során odaérjen. A kék munkásinges ifjú ekkor előjött rejtekhelyéről, térdet hajtott a pápa előtt, és áldását kérte. Miközben a kísérő Monsignorék majdnem felpofozták, Pius vidám nevetéssel, készséggel teljesítette kívánságát. Majd barátságosan kikérdezte a kisinast szülei-ről, testvéreiről, végül kezet nyújtott neki, jöllehet az ifjú ujjai a nyomdafesték látható nyomait őrizték, és mondotta:

– Nagyon örülnék, ha többször is eljönnél. Együtt sétálhatnánk akkor a kertben.

– Szívesen, Szentatya! – válaszolta örömmel a fiatal nyomdász.

– Szívesen jövök! Egész biztos, eljövök ismét!

A csalárdul szerzett kihallgatás miatt nagy kellemetlensége lett az inasnak. A nyomda vezetője, akit a felháborodott udvaroncok értesítettek a hallatlan dologról, a vakmerőt szemrehányással illette, és végül elbocsátotta állásából.

Pius azonban, akinek a találkozás nagy örömet szerzett, csodálkozott, hogy többé nem látta a fiút, és érdeklődött utána.

– Nincs jól! – mondta zavarodottan az egyik prelátus.

– Küldjenek érte a nyomdába, haladéktalanul látni akarom! – parancsolta a pápa.

– Nincs már a nyomdában – felelték neki.

– Akkor hozassák ide hazulról!

Mire a pápa sétájáról visszatért, előállt az ifjú.

– Miért nem jöttél eddig, Francesco? – kérdezte Pius.

– Beteg voltam! – dadogta az ifjú, és rákacsintott aggodalmasan a prelátusokra. Pius jól látta, hogy ezt a feleletet parancsolták neki, így komoly hangon szólt hozzá:

– Gondolj arra, hogy a legkisebbet sem szabad hazudni, amikor a pápával beszélsz! Tényleg beteg voltál?

Egy kis vonakodás után vöröslő képpel bevallotta az ifjú, hogy s mint áll a dolog.

– Szegény lurkó! – szólt együttérzően a pápa. Majd elővette

erszényét, és ötven lírát adott az ifjúnak. – Vedd, az elmaradt járandóságodért. Holnap ismét menj dolgozni!

Aztán szigorú tekintettel az urakhoz fordult, és megparancsolta nekik:

– Legyenek olyan jók, és mondják meg a nyomda igazgatójának a nevemben, hogy a fiatal haladéktalanul vegye vissza, mert egyébként ő veszti el az állását. Egyébként kikérem magamnak, hogy valakit is visszatartsanak, aki hozzám akar jönni!

A hivatalnokok megvonták vállukat. Itt nincs mit tenniük. Sarto pápát sorsára kell bízni.

Egy nappal később újabb oka akadt a főkamárásnak, hogy mélységesen felháborodjék. Egy csapat földműves jött Salzanóból, akik plébánosuk levelét felmutatva kérték, hogy hajdani lelkipásztorukhoz vezessék őket. Monsignore Bisleti, szomorú tapasztalatokon okulva, nem merte a pápa elől eltitkolni a látogatókat. Így végül is belső fájdalmának minden külső jelével jelentette, hogy emberek vannak itt Salzanóból, és látni szeretnék a Szentatyát.

– Ó, micsoda öröm! – kiáltott fel derűsen Pius. – Vezesse hozzám hajdani plébániám gyermekeit.

– De ha Szentséged látná őket! – dadogta felháborodva a kamarás. – Hogy vannak felöltözve! Gallér nélkül... Nyakkendő nélkül...

– Mit akar a nyakkendővel? Mintha az lenne a legfontosabb! Vezesse be őket!

Bisleti kénytelen-kelletlen teljesítette a parancsot.

– Szívből üdvözöllek benneteket atyátok házában! – köszöntötte Pius a vendégeket, és helyet kínálta őket. Bisleti szégyenében szeretett volna a föld alá süllyedni. A pápa azonban megkímélte a további szenvedéstől.

– Kegyesen elengedem önt, Monsignore!

A salzanóiak fellélegeztek, amikor a szigorú úr, vonakodva bár, de elhagyta a termet.

– Ó, igen! – sóhajtott fel a hajdani plébános. – Nem én vagyok sajnós az úr a Vatikánban!

– Ez aztán szép dolog, Szentatyám! – morogta az egyik paraszt.

– Nem úr a házában! Hogyan? Ha egy szolga az udvaromban dacos lenne, elzavarnám.

– Igen, de a te udvarod és az én udvarom között azonban van egy kis különbség! – nevetett fel a pápa. – No de üljünk le már végre! De ni csak! Hiányzik egy szék... Egy pillanat! – szólt a pápa és átment a szomszédos szobába, ahonnét hamarosan egy széles ülőalkalmatossággal tért vissza. „Ha ezt látná a főkamrás!” – gondolta magában.

– És most meséljétek el, hogy vannak otthon! – sürgette látogatóit, miközben körbeadta a tubákos szelencét.

Megindult a barátságos beszélgetés.

– Tudja még...? Ismeri még...? Emlékszik még rá...?

– Emlékszik még – vihogta az öreg Pietro –, mikor azt mondta nekem: „Ha egyszer pápa leszek, a nemesi gárda parancsnokává teszek téged!” Igen, ezt mondta, Pápa úr, úgy igaz, ahogy itt ülök.

– Tényleg ezt ígértem? – vakarta meg Pius a füle tövét.

– Igen, így kellett lennie! – helyeselte a másik. – Azóta Pietro a nemesi gárda parancsnokának nevezi magát.

– Remélem, nem kívánod tőlem egy ilyen ígéret teljesítését? Megmondom neked őszintén, ez nagy nehézségbe ütközne! – mosolygott a pápa.

– Isten őrizzen meg tőle! – nevetett Pietro. – A nemesi gárdában csak kékvérűek, grófok, bárók, hercegek és hasonlók vannak. Fajtánkbélit nem lehet ott találni. Lemondok tehát, és ezenel leteszem tisztségemet. A jövőben majd a nemesi gárda nyugdíjas parancsnokának nevezem magam.

– Ez a fiam! – mutatott az egyik paraszt tizenkét esztendőös fiára.

– Ó, pompás kölyök! Hogy hívnak? – kérdezte barátságosan a pápa.

– Beppo! – válaszolt ragyogva a gyerek. – Az ön nevére kereszteltek, Szentséges Atya!

A főkamrás lépett be, és egy palermói küldöttség érkezését jelentette.

– Igen, az államügyek, kedveseim! – sóhajtott fel a pápa.

Még egyszer kezet fogott mindenkivel. A kis Beppo egy pár rózsafüzért húzott elő a zsebéből, megrángatta a pápa karját – a főkamrás úgy érezte, hogy kiugrik a szíve a méregtől –, és kiáltotta:

– Szentséges Atya! Szentséges Atya! Kérem, áldja meg ezeket a rózsafüzéreket az anyám és a testvérem számára!

Mosolyogva teljesítette Pius a gyermek kívánságát. Majd meghagyta Monsignore Bisletinek, hogy igen udvariasan kísérje ki vendégeit a palotából.

A palermói urakat, főpásztoruk halála után, különös kívánság vezette Rómába.

– Szentatya – mondta a szónokuk –, eljöttünk, hogy megkérjük Szentségedet, vegye tekintetbe hagyományainkat, mely szerint a palermói érseknek nemesi származásúnak és teológiai doktornak kell lennie.

Pius hosszasan, hallgatagon nézett a kérelmezőkre. Végül nagy lelki nyugalommal mondotta:

– Úgy, tehát egy nemest, sőt akadémiai végzettségű nemest kívánnak! Polgári származásút, aki nincs felékesítve a doktori kalappal, nem is tartanának alkalmasnak?

– A mi hagyományaink... – kezdte újból a szónok.

– Értem, értem! – szakította félbe Pius. – Szegény gyermekeim! Milyen nehéz lehet önöknek olyan embert látni Péter székében, akinek nincs teológiai doktorátusa, és nem is nemesi származék, hanem csak egy szegény községi altisztnek a fia.

Az urak zavartan hallgattak.

– De legyen meg a vigaszuk, jó pásztort küldök önöknek, kiterjedt nemzetségfával és a legmagasabb akadémiai érdemekkel kitüntetve.

Ezzel elbocsátotta a küldöttséget, de ez alkalommal még a lábcsókot is elfogadta.

Eközben a világon mindenfelé várták a Szentatya első megnyilatkozásait.

– Mit csinál a pápa tulajdonképpen? – tették fel a kérdést a jóakarató emberek.

– Mit csinál a pápa? – érdeklődtek a diplomaták, akik feszülten vártak politikai véleményére és határozataira.

– Mit csinál a pápa? – kérdezték a püspökök, csodálkozva azon, hogy még egy fia enciklika sem jelent meg. Amikor Piust egy napon ezzel a kérdéssel zaklatták, így szólt:

– Mondják meg mindenkinek, aki cselekedeteim iránt érdeklődik: a pápa imádkozik!

Október 4-én végre megjelent a pápa első körlevele.

Nagy és szerető szívének hangján hirdette meg jelmondatát, a kor tévedéseinek határozott visszautasításával:

„Omnia instaurare in Christo!” – Mindent megújítani Krisztusban!

Az enciklika a világ keresztényei között mindenütt örömet és lelkes ujjongást keltett. „Igen, ez főpásztori szó, ilyet vártunk a pápától, telve hittel és mélységes jámborsággal!” – ismételték mindenfelé.

– Micsoda pápa! – kiáltott fel egy kapucinus Rómában. – Íme, milyen pápát küldött nekünk Istenünk! Tényleg szent ő!

A liberális sajtó sem fogadta éppen barátságtalanul a körlevelet. Igen, mondták, a pápa jámbor ember. Elmondja a misét, elimádkozza a rózsafüzért, és nem törődik a világeseményekkel. Tőle nincs mit félnünk!

Sok jóakarató ember tudta, hogy a pápa szívének minden szeretetével adta ki a körlevelet, de tulajdonképpen más kormányzati programot vártak tőle, mint ilyen általános tartalmút: „Mindent megújítani Krisztusban!”

A pápa szűkebb környezetében is hallatszottak kritizáló hangok. Pius azonban haladt a maga útján, nem törődve sem dicsérrel, sem kifogással. Ez pedig a jó Pásztor útja volt, aki az önfeláldozásig szereti nyáját.

A SZABADSÁGÉRT ÉS AZ IGAZSÁGÉRT

Már késő éjszaka volt, mire Merry del Val bíboros-államtitkár a francia egyház vészterhes helyzetéről szóló jelentését befejezte. Lezárt szemekkel, kezében mellkeresztjével hallgatta őt X. Pius.

– Az tehát a kérdés – mondta végül a pápa –, hogy a szabadkőműves kormányzat által követelt kultuszegyezséget elismerjük-e, és a papságnak megengedjük-e, hogy együttműködjenek velük.

– Igen, ez a kérdés! – bólintott az államtitkár. – És ez nagyon fontos döntés! Kétségtelen, hogy a francia egyház nyomorba jut, ha mi a kultuszegyezségben való részvételt megtagadjuk. Szent-séged tudja: a konzisztóriumban is hallatszottak olyan hangok, hogy tegyünk engedményeket, mert így a francia papságot a külső szorongatástól megmenthetjük. Az egyház és az állam szétválasztása Franciaországban az Egyház évi jövedelméből több mint 44 millió frankot forgácsolt le. Ha nem járulunk hozzá a kultuszegyezséghez, elveszük a papságtól azokat az utolsó milliókat is, amelyeket a kormányzat az egyezségben megadott neki.

– Ön millió frankról beszél, ugyanakkor én sok millió lélekre gondolok, akiknek lelki üdvössége veszélyben van! – mondta komoly arccal Pius. – Ön is jól tudja, hogy a kívánt egyezés elismerésével az Egyház alárendelné magát egy szabadkőműves kormányzatnak. Eminenciád engedményről beszél... Ön tudja, hogy milyen hálátlansággal jutalmazták Rampolla engedékeny politikáját!?

– Egyes körökben azt tartják, hogy Szentséged igen békülé-

keny magatartást tanúsít az olasz politikával szemben – mondta Merry del Val.

– Eminenciád tudja – válaszolt türelmetlenül Pius –, hogy a római kérdés a földi javak körül forog, az egyházi állam, a Patrimonium Petri körül, tehát világi javakért. Itt azonban a halhatatlan lelkek üdvösségére megy ki a játék! Akarom a békét, igen, békét akarok a Quirinallal, és kész vagyok elmenni az engedményekben addig, ameddig a lelkiismeretem engedi. De nem akarok békét a Jézus vérén megváltott emberlelkek árán! Ez különbség, Eminenciás uram! Az ember sokat beszél az egyházi vagyonról, és elfelejti az igazi értéket, a lelkek üdvösségét.

A pápa kezét az újszövetségi Szentírásra tette:

– Megírták: „És felsejítette őt egy magas hegyre, megmutatta a világ minden kincsét és vagyonát, és mondotta: Mindezeket neked adom, ha leborulva imádsz engem.” Visszatért az óra, Eminenciás uram, a kísértés órája! Szabad, hogy gyöngének találjon?

– Lesz-e a francia papságban annyi erő, hogy ellenálljon?

– Lesz, ebben biztos vagyok! – kiáltotta határozottan Pius. – Ferrata kardinális kérdezett, hogy a párizsi érsek hogyan gyakorolja hivatását otthon, jövedelem és templom nélkül. Azt mondtam neki: Ha az érsek nem érzi magát alkalmasnak, átadom hivatalát egy franciskánusnak, aki egyébként is szegénységben él. Én azonban nagy bizalommal vagyok a francia püspöki kar és papsága iránt.

– Én csak a saját ellenvetéseimet tettem meg, hogy a szükséges határozat végső következményeire rámutassak, nem pedig, hogy Szentségedet igenre vagy nemre kényszerítsem! – mondotta Merry del Val, aki attól félt, hogy a Szentatya félreértette őt.

– Ha én most megkérdezném öntől, mit tart jónak, igent vagy nemet mondani, mit válaszolna erre Eminenciád? – kérdezte érdeklődve Pius.

– Amennyiben a Szentatya e kérdésben feleletre kényszerít, csak azt tanácsolhatom: mondjon nemet! Nekünk a szabadkőművesekkel egyetlen lépést sem szabad együtt haladnunk! – válaszolta a bíboros, és keze önkéntelenül ökölbe szorult.

– Köszönöm Eminenciádnak! – felelte megindultan Pius. – Ez az én véleményem is. És most hagyjon kérem magamra! Mielőtt a végleges határozatot meghoznám, gondolkodnom és imádkoznom kell.

Miután Merry del Val elment, Pius még sokáig ült mély töprengésbe merülten. Három éve viselte már a pápaság terhét. A haja fehér lett, a szíve elfáradt. A honvágyat, amely őt, a Vatikán szegény foglyát gyötörte, legyűrte, de a felelősség súlya napról napra nyomasztóbbá vált.

Most éppen Franciaország! Mily fájdalom szétszaggatva látni egy évszázados köteléket, amely az ország és az Apostoli Szent-szék között volt. A párizsi kormányzat vatikáni követét visszahívta, és a pápa nunciusát kiutasították az országból. Pius azonban néhány hónappal később a meggyötört országnak új boldogot adott, a jámbor Vianney János plébános személyében.

A pápa szeme sokáig nyugodott az arsi lelkipásztor képén.

– Hogy határoznál te? – súgta. – Ha választásod lenne a birtok és az Egyház szabadsága között, mire határoznád magad? Nem, nem szabad téged kérdeznem, hisz tudom a válaszodat. Nemde, azt mondanád: Vedd el mindenemet, amim csak van! Csak a kis vasszékra van szükségem, amiben burgonyámat megfőzöm. Az Egyház azonban szabad legyen!

Pius felemelkedett, átment az előszobán a meglepetten feltelkintő segédtsztr mellett, majd minden kíséret nélkül a Péter-templomba ment. A csupasz kőre térdelt, és az első pápához imádkozott világosságért és erőért.

Sötét volt már a Bazilikában. Csak az oltárok előtt csillogtak a bíborszínű lámpások. Az ügyeletes svájci őr visszahúzódoott egy szobor mögé, hogy a nagy imádkozó egyedül maradhasson gondolataival és kétségeivel, amelyek marcangolták a szívet.

Úgy tűnt neki, mintha ebben az órában több ezer papot látna ütött-kopott reverendában, akik a nyomorból jönnek, és üres kezeiket feléje nyújtják. Szabad-e neki kimondhatatlan nyomorba süllyeszteni őket? Nem az ő bűne a kínjuk és szorongattatásuk? Nem úzi-e őket egy végeláthatatlan mártíromságba? Az éhség és szükség vértanúságába? Nem pusztulnak-e el koldus-

ként Istenükért? Szabad-e neki ilyen terhet a szegények vállaira rakni?

De nem neki szól-e Jézus vigasztaló szava? „Azért mondtam ezeket nektek, hogy békességtek legyen bennem. A világban üldöztetést szenvedtek, de bizzatok, én legyőztem a világot!”

A rövid nyári éj a végére ért. Kihunytak az utolsó csillagok és az első hajnali fény betört a szentélybe. Még mindig térdelt a pápa és imádkozott. Négyet ütött a templom órája. Pius felemelkedett. Megborzongott, szíve azonban tele volt nyugalommal és biztonsággal. A nap első fényei az első pápa sírjának aranybetűit világították meg.

„Non praevallebunt – A pokol kapui nem vesznek erőt rajta!”

– Elhatároztam magam – mondta néhány órával később Merry del Valnak. – A válaszom: nem!

– Deo gratias! – bólintott a bíboros, majd letérdelt és megcsókolta a Szentatya kezét.

1906. augusztus 10-én jelent meg a „Gravissimo officii munere” enciklika, amely megtiltotta a francia püspököknek és papoknak is az együttműködést az úgynevezett kultuszegyezségben.

A francia egyház elvesztette ugyan birtokait és nyomorba jutott, de megmentette a szabadságát. A katolikus Franciaországban nagy visszhangot keltett a pápa határozata. A hívek készségesen mentették meg papjaikat a külső szükségtől; és ugyanilyen áldozatkészséggel adta át az egész papság földi javait, hogy a hívek alamizsnáiból éljen.

Mély örömmel látta Pius az üldözöttek példamutató hősiességét. Az ujjongás hangzott minden szavából:

„Nem tudok eléggé hálát adni Istennek, hogy azt sugalmazta franciaországi gyermekeinek tanácsként: Kövessetek a szenvedésben! Az egyetlen, ami aggaszt, hogy nem lehetek velük, hogy együtt szenvedjünk, és az Isten harcát megvívjuk. Testvéreimnek, a püspököknek mondtam: Hagyjátok el palotáitokat! Vegyétek ki a szemináriumból a fiatal növendékeket, Egyházatok reménységeit! Ne fogadjatok el azoktól, akik az Egyházat rabigába akarják hajtani, egyetlen fillért sem, hogy éhségeket enyhítsétek.

És most ezek a hűséges fiak, akik a fájdalomban és vigasztalanságban hűek maradtak, látják ifjú embereiket a szemináriumot, a jámborság eme helyét elhagyni. Látták az irgalmas apácákat a betegágyaktól távozni, ahol szerfölött hasznos munkát végeztek. Látták a szerzeteseket, akik az ifjúság neveléséért oly sokat tettek, kényszerülten otthagyni szülőföldjüket és külföldön menedéket keresni, mert az elfajult anya kivetette őket.

Mindezeket látták ők, és olyan példát adtak, ami az egyháztörténelem legszebb lapjaira kerül. Minden püspök, kivétel nélkül úgy hallgatott a pápai szóra, mint Isten szavára. Minden nap tiszteletteljesen hallgatott főpásztora szavára. És a hívek egyhangúlag nyilatkoztak: »Számítsatok a mi erőnkre és áldozatkészségünkre! Nem lesz pompás palotátok, de lesz otthonotok, ahol nyugalmat találtok. Nem lesz kényelmes és tágas szemináriumotok, de akad majd hely, ahol kispapjaitokat képezhetitek. Nem lesznek szerzeteseitek többé, de a hívek átveszik az ő apostoli munkakörüket. Nem lesz többé járadékotok, és mégsem fognak hiányozni a vallás gyakorlásához szükséges eszközök.«

Amint nemrég könnyek között imádkoztam a Misererét a francia egyházra zúdult megpróbáltatás miatt, úgy most a Tedeumot kell elmondanom a vigaszért, amelyet nyertem, amikor arra az áldozatra gondolok, amit a francia hívek szeretetből hoztak. Ezért állandóan zengenem kell az örök hála Tedeumát.”

Oly nagy volt az elégtétele és az öröme a Szentatyának, hogy ő, az agyongyötört, franciául kezdett tanulni, hogy a francia zarándokokhoz anyanyelvükön szólhasson. Amikor az ország katolikusai Rómába jöttek, hogy hódoljanak a pápának az orleans-i szűz boldoggá avatása alkalmából, X. Pius, legnagyobb örömeikre saját nyelvükön köszöntötte őket.

Egy másik dolog is aggasztotta a Szentatya szívét. Már az első, a kardinálisok előtt mondott beszédében nyilvánosságra hozta, hogy jelmondata szellemében: *Mindent megújítani Krisztusban*, mindenekelőtt a hamisítatlan igazság hirdetésének és megélésének szenteli magát. Annak idején azonban a csüggedt szívek azt hitték, hogy Krisztus tanítását a modern tudomány ítéleteihez kell alkalmazni. A liberális teológiával megegyezésben az örök

igazság hittételeit puszta szimbólummá üresítették ki, és nem félték Jézus istenségét a tömeg csodálatából magyarázni, vagy csodáit tagadni.

Mély fájdalommal vette tudomásul Pius, hogy e tévtanítás, amit modernizmusnak neveztek, még a papi szemináriumokban is utat tört magának. Ezért nem hallgathatott tovább.

1907. szeptember 8-án a „Pascendi” enciklika elítélte a korabeli eltévelyedéseket, és a katolikus egyházon belül megadta a modernizmusnak a kegyelemdőfést. Hatvanöt tételét ítélte el a pápa, és kiközösítés terhe alatt megtiltotta azok hirdetését.

Többeknek, akik jóindulatúan csatlakoztak az új tanításhoz, felnyílt a szemük, és ismét megtalálták a helyes utat.

Mások konokul kitartottak, és ezért a pápának bármennyire is nehezebbre esett, el kellett rendelnie kiközösítésüket. Szörnyűség volt a gyűlölet és a gúny, amivel a modernizmus fanatikus hívei, a szabadkőművesek és liberálisok a pápát és államtitkárát illették.

A legcsekélyebb az volt, hogy Pius egy derék, de tudatlan falusi plébánosnak nevezték, aki jobban tette volna, ha megmarad a parasztjai mellett, mivel egyáltalán nem érti meg az új idők tudományát és követelményeit. Mások sokkal élesebb hangnemet használtak. Őt és Merry del Valt sötét fanatikusnak nevezték, akik erőszakot követnek el a szellem szabadsága ellen.

Sőt némelyek odáig merészkedtek, hogy jellemének tisztaságát, makulátlanságát kezdték el gyalázní.

„Pius csak egy képmutató, egy szertelen becsvágyó, cselszövő, aki színlelt alázatossággal tört előre a magasságok felé, és most levetette álarcát” – írták.

Tyrrell, a modernizmus angliai vezetője, a dühtől tajtékozva így fogalmazott: „A modernista mozgalom ezernyi egyesülési álma hiúsult meg, amikor X. Pius hirtelen előlépett, egyik kezében skorpióval, a másikban pedig kővel.”

Pius mindezen csak nevetett; a mérték nélküli gáncsoskodás vagy lelkesedő dicséret egyaránt hidegen hagyta. Csak akkor lett mérges, amikor államtitkárát támadták.

– Nem tűnök ilyen igazságtalanságot! – mondotta Merry del

Valnak. – Írjanak ellenem, ha nekik tetszik. De miért vádolják mindenért magát?

– Ó, Szentatya! – nevetett fel a bíboros. – Büszke vagyok, hogy engem is eltalálnak az önre vetett kövek valamelyikével.

A gyalázkodó levelek egész áradata érkezett a Vatikánba.

– Nos, mit írnak megint ellenem? – kérdezte a pápa, amint éppen meglepte Monsignore Bressant, aki egy halom levelet rakott félre.

– Hallatlan gyalázkodásokat! – mondotta szomorúan a titkár.
– Szentséged is el akarja olvasni?

– Nem, nem! – rázta a fejét nevetve a pápa. Majd keresztet vetett rájuk, és mondotta: – Parce sepultis! Hagyd a holtakat nyugodni!

X. Pius amennyire elítélte a tévtant, annyira együttérzett a tévelygőkkel.

– Bár az igazságért harcolnunk kell, mégis az igazság ellenségeit és ellenzőit szeretettel öleljük magunkhoz, mert nagy részvétel érzünk irántuk, és könnyes szemmel ajánljuk őket Isten irgalmába! – mondotta.

Egy napon szükségét érezte Pius, hogy egy papot, aki minden mértéken túlhaladt, magához hívasson és komolyan figyelmeztesse:

– Imádkozzék egy Ave Mariát értem, Eminenciás Uram – kérte Merry del Valt –, hogy Isten megáldja e kihallgatást, hogy e szegény pap ne ellenkezzék, és ne kényszerítsen további intézkedésekre.

Másnap reggel nagyon letörve és fáradtan jelent meg dolgozószobájában. Majd egész éjszakán keresztül nem tudott az aggodalom és a gond miatt aludni. A kihallgatás után azonban ragyogott az arca az örömtől.

– Tudja Eminenciád? – mondta a bíborosnak. – Minden jól ment! A szegény elismerte szavaim jogosultságát. Nem kíméltem őt, ő azonban megadta magát. Most mindent meg kell tennünk, hogy segítsük őt.

A modernizmus valóban megkapta X. Piustól a kegyelemdö-

fést. Richard von Kralik szavai tényleg beigazolódtak: „Az enciklika elleni harcban haragosan kilehelte lelkét.”

Különleges szívügye volt Piusnak az egyházi zene reformja. Isten háza és a szentmise megünneplése fenségesebb dolog volt számára, mintsem hogy valami világi vagy színpadias módon megszenteltetni engedte volna. Így kiadta a „Motu proprio”-t, amelyben elrendelte, hogy a liturgikus zenét, mindenekelőtt a gregorián korálist kell ősi szépségében és értékében ápolni.

„Főpásztori hivatalom feladatai között – írta –, az kétségtől kiemelkedő helyen áll, hogy Isten házában méltóságára ügyeljek és elősegítsem, hogy hitünk szent titkát megfelelőképpen ünnepezzék. Ezért az Isten házában nem történhet olyan cselekmény, amely az áhítatot zavarná vagy csökkentené; semmi olyan, mely a szent cselekmény méltóságát és fenségét sértené.”

Irányelveket fektetett le, amely az istentiszteletnél az egyházi zenét szabályozza, véget vetve ezáltal a visszaéléseknek.

E munkában a hűséges Perosi mester volt örökös tanácsadója és segítője.

Tavaszi Rómában! A kertekben virágoztak a mandulafák. Szent Péter temploma előtt a szökőkút csobogtatta vizét a kéklő ég felé, ahol száz meg száz fehér galamb röpködött. Minden úton és utcában folyt a dolgoz élet. Zarándokok vonultak lobogóik alatt, gyerekek sűrögtek-forogtak, játszva és ujjongva a tiszteletre méltó téren, a Bazilika lépcsői előtt.

Egyvalaki nem vett részt a tarka forgatagban: az aranyos börtön nagy foglya. Elgondolkozva állott Pius a dolgozószoza egyetlen ablakánál. Néhány kenyérdarabkát szórt az ablakpárkányra, és várakozott, hogy legalább egy madárka repüljön oda, magányát megosztani vele. De még egy szegény veréb sem találta meg e reggelen a hozzá vezető utat. Don Bressan lépett be, és Pius fáradt mosollyal fordult hozzá:

– Nézd csak, Giovanni! Ma reggel még egy veréb sem akar tudni a pápáról. Mily egyedül van e magasságban!

– Ó, Szentatya! – felelte a titkár. – Az egész világ jön önhöz! A fogadások...

– Igen, a fogadások! – sóhajtott fel a Pontifex. – Püspökök, hercegek, miniszterek, államfők! Még a zarándokfogadásra is előírja a ceremóniamesterem a frakkot és a fehér nyakkendőt, az asszonyok számára meg a fekete ruhát és a fátylat. Apám és szegény jó anyám nem jöhettek volna el egyetlen fogadásra sem, mert kamarásaim az ő egyszerű vasárnapi öltözkükben egészen biztosan elutasították volna őket. De elhatároztam, hogy már nem tűröm sokáig! Mindenki hozzám jöhet; ha nincs más ruhája, akár egy viseltes munkásingben is. Gyere csak Giovanni az ablakhoz!

Nézd, milyen kérkedően emelkednek a város tornyai, kupolái, palotái és villái! Mit gondolsz, hány nyomorult lakik kunyhóban, ezek háta mögött? Hátsó udvarokban, amelybe sose téved be a napsugár? Gyermekeim mennek tönkre a nyomorúságban, az atyjuk pedig palotában lakik, és mit sem tud róluk.

– Sokat teszünk a nyomor enyhítésére, Szentatya. A papok...

– Igen, tudom! De én magam is szeretnék velük együtt lenni, amint Mantuában és Velencében tettem. Sokszor elnézegettem azt az ütött-kopott fekete reverendát, amelyben a szegényeket zugakban és odúikban felkerestem, és elhiheted, boldog lennék, ha ismét felvehetném. Róma püspöke azonban nem találhat utat nyájához! Nem mehetek ki az ajtón anélkül, hogy a négyes őrség kardcsörtetve elő ne rohanna, a sietségtől majd agyon törve magukat, hogy mindenfelé kísérjenek engem. De mit hoztál ma, Giovanni?

– Az audienciát! – Don Bressan a naptárra tekintett. – Itt van a fogadásra jelöltek névsora:

8.30 Merry del Val;

9.00 A vikárius kardinális;

9.30 A propaganda prefektusa;

10.00 A titkos alamizsnamester

Ezután a magánkihallgatások:

10.15 P. Laane atya, az ugandai missziókból;

10.35 Orsini herceg, feleségével;

10.50 Sarani plébános;

11.00 Oster Alajos, aacheni kereskedő, a német Jézus Gyermekeisége társulat elnöke;

11.15 Mister Henry Smith, ültetvényes az USA-ból;

11.30 Az új châlons-i püspök.

Délután közös fogadás a térképteremben: zarándokok Németországból, Szardíniáról, Magyarországról és Svájcban.

– Ez egész napi elfoglaltság! – sóhajtott fel Pius. – Kérem a bíboros-államtitkárt!

Amikor Merry del Val befejezte jelentését, habozva tette hozzá:

– Szabad még egyszer megkérdezni az aranyjubileumának előkészítésére vonatkozó kívánságait, Szentatya?

– Aranyjubileum! – gondolkozott el a pápa. – Mily gyorsan elröpült ez az ötven esztendő! Tombolo, Salzano, Treviso, Mantua, Velence... Tulajdonképpen hamar ki lehet számolni. Mindegyik pontosan kilenc évig voltam. Most pápaságom ötödik esztendjét is egy kis idővel már meghaladtam. Maradt még számomra a riesei Adam szerint négy év a következő stációig. Mennyi lehet még az isteni határozat szerint, Eminenciás Uram?

– Szentséged egészen kiváló egészségi állapota szerint még sok-sok év lehet! – felelte Merry del Val. – Az utóbbi pápák magas kort értek meg. XVI. Gergely nyolcvanegy, IX. Pius nyolcvanhat, XIII. Leo kilencvenhárom esztendő volt, mikor átadta lelkét a Teremtőnek. Szentséged ezek szerint elérheti a száz esztendőt is.

– Kívánom, hogy attól őrizzen meg a jó Isten kegyelmel – sóhajtott fel a pápa. – Már nem áll valami jól az egészségem! A köszvény jobban kínoz, mint ahogy szeretném. A jó doktor, Marchiafava eltiltott a dohányzástól, és csak a tubákot engedélyezte. Velencében egész fiatalnak éreztem magamat. A Vatikánban azonban érzem az évek múlását.

– Az ünnepség előkészítésére vonatkozólag... – emlékeztette a bíboros.

– Nem kívánok semmi ünnepséget! – mondotta határozottan Pius. – Így értse, és mondja mindenkinek, hogy semmiféle ünnepséget nem akarok! Éppen elég tennivalóm van, ha arra gondolok, hogy mi mindent mulasztottam és mennyi mindent nem tettem meg.

– Ezt ön mondja, Szentatya? – csóválta fejét Merry del Val. – Ön, akinek jópásztori tulajdonságait még az egyházellenes sajtó sem merte kétségbe vonni!?

– Hogy mit mondanak a szabadkőművesek, nem számít nekem! De hogy mit mond Isten, lehet, hogy hamarosan hallani fogom... Nem kívánok semmi ünneplést!

– Ezt nem lehet megtenni, Szentatya! – tartott ki az államtitkár. – A pápa jubileuma ünnep az egész világ számára.

– Én sem akarom ezt elhagyni, Eminenciás Uram! – felelte Pius. – Éppen az utolsó hónapokban elmélkedtem sokat a papi ideálról. Mit használ minden út és módszer, ha nincsenek jó pásztoraim! Szent papokra van szükségem, Eminenciás Uram! Ezért jubileumom előtt egy buzditást teszek közzé a papság számára; és ha a lelkészek követik szavamat, az lesz a legkedvesebb jubileumi ajándék; nagyobb értéke lesz, mint a sok hiábavaló beszédnek, újságcikknek, nagyobb, mint az ünnepélyes főpapi misének és zenés köszöntésnek. Ez az, nézze! – Pius egy csomó kéziratot ívre mutatott. – Ezeket csendes éjszakai óráimban lelkemből írogattam. Szívem leghőbb kívánságai...

Pius felemelkedett és az ablakhoz lépett.

– Mindent megújítani Krisztusban, kedves testvérem, ez a jelmondatom öt év óta! Mit újítottam meg az egész világon? Az egyházi zenét, igen nagy gonddal. Ez minden, Eminenciás Uram! – Pius ismét visszafordult államtitkárjához, és fény lobbant elő szeméből. – Ha azonban jó pásztorokat nevelek, akkor tényleg megújítok mindent! Szent papokkal alakítom a világ képét. Minden más csak fércmunka marad.

A további fogadások új problémákat hoztak, fontos határozatokat követeltek.

Nagy örömet szerzett a pápának az ugandai misszionárius beszámolója. Fehér rendi ruhájában állott előtte Pater Laane, az afrikai naptól barnára égve, sovány arcában villámló szemekkel.

– Fiatal vértanúink vére csodálatos termést hozott! – jelentette a misszionárius. – Vikáriátusunk most több mint százezer keresztényt számlál. Kérem Szentségedet, hogy a boldoggá avatási eljárás megindításához hozzájárulni szíveskedjék!

– Ó, igen! – felelte élénken a pápa. – Adja át az anyagot a Rítuskongregációnak! Meghagyom az uraknak, hogy az eljárást lehetőleg siettessék. Az ön Vikáriátusa, kedves fiam, különösen is a szívemhez nőtt! A propaganda prefektusa az afrikai missziók gyöngyének nevezte. Fogadja egészen különleges áldásomat gyermekeire, és mondja meg nekik, hogy az ugandai négerek szívem legkedvesebbjai.

Orsini herceg hűgának eljegyzését jelentette be a Szentatyának, és áldását kérte az ifjú párra.

Egy pap lépett be ezután, arcán a zavarodottság minden jelével.

– Nagy gondot okoz nekem, Sarani plébános úr! – Rázta szomorúan fehér fejét Pius. – Egy római papnak nem lehet adóssága! Nézzen ide! Itt van egy írás a hitelezőktől, akik panaszkodnak, hogy nem kapták vissza a pénzüket. Sőt van itt egy kifizetetlen számla is, egy fegyverkereskedőtől... Miért is van szüksége lőfegyverre?

– Némelykor vadászom... – dadogta a lelkész.

– Igen, értem! Úgy látszik, hogy az Isola Sacrán a mocsári fürjek, a nyulak, a szalonkák, amelyekre vadászni szokott, fontosabbak, mint az önre bízott lelkek. És az adósságok? Én is csináltam adósságot mint plébános; ezt megértem, de nem azért, hogy lőfegyvert vegyek, hanem hogy szegény gyermekeim szorultságán segítsék.

– Szentatya, az én községemben is sok a szűkölködő, és a jövedelem oly csekély, hogy kényszerítve vagyok adósságot csinálni! – vette át a pápa szavait mentőkötélként Sarani.

– Nos jó! Mennyire van szüksége, hogy tisztességesen megélhessen anélkül, hogy adósságot csinálna?

– Havonta kétszáz lírára! – felelte a pap, aki a valóságban egyébként sokkal magasabb fizetést kapott.

– Jó! Ez alkalommal kifizetem az adósságát, és olyan állást adok önnek, hogy havi jövedelme kétszáz líra legyen. Menjen Isten nevében!

A pap, mert nem volt őszinte, rossz cserét csinált. Kis idő múlva az egyik öreg bazilikához helyezték, ahol havi jövedelme pontosan kétszáz lírát tett ki.

Oster Alajos becsületes borkereskedő volt Aachenből, a császárvárosból. Pius nagy szeretettel fogadta. A kereskedő a frakkján magas kitüntetést hordott, amit néhány évvel ezelőtt adományozott neki a pápa.

– Jelentését nagy örömmel olvastam! – mondotta Pius egy németül beszélő Monsignore segítségével. – Nagyon boldog va-

gyok, hogy a németek oly sokat tesznek a missziókért. Szívemből, örömmel áldom meg munkáját!

– Ez még nagyobb igyekezetre fogja sarkallni őket! – biztosította az elnök. A fogadás végeztével a borkereskedő megkérdezte, elfogadna-e a Szentatya egy ládácska minőségi bort.

– Jó öreg rajnai bor, Szentatya! – biztosította Pius a kereskedő.

– Ó, köszönettel fogadom! – nevetett Pius. – Így ön a nevéhez hozzáírhatja: pápai udvari borszállító! Ez talán növeli a forgalmat, de azért a bor árát nehogy megemelje!

Az amerikai ültetvényes büszkén jelentette, hogy templomot építtetett négerei számára.

– Templomot, csak a négerek számára? – kérdezte elcsodálkozva Pius.

– Természetesen! – nevetett a gyapotkirály. – A feketék nem ülhetnek együtt a fehérékkel az Isten házában! Hohó! Hová jutnánk akkor a fegyelmezéssel? A feketék akkor végeredményben egyenrangúnak érezhetnék magukat a fehérékkel!

– Azok is, mister Smith! – felelte határozottan a pápa. – És nem tudom belátni, hogy az Isten előtt miért nem térdelhetnek fehér uraik mellett!?

Zavarodottan meredt a farmer az Egyház vezetőjére.

– Ez egy jó tréfa! – mondta végül.

– Nem, ez nem tréfa! – válaszolta csendesén Pius. – Úgy vélem, némely dologban meg kell újítaniok nézeteiket a Mississippi vidékén.

– Mi megszüntettük a rabszolgaságot! – mentegetőzött az amerikai. – Polgárháború volt emiatt dél és észak között... Most már a négerek is szabad emberek!

– És hogyan áll a lincsbíróság dolga? Még mindig felakaszthatják a feketéket a legközelebbi fára, ha tetteikben hibát találnak?

– A püspökök elég lármát csaptak emiatt! – nevetett fel kedélyesen a jenki. – Most már legtöbbször a négert is rendes bíróság elé állítjuk.

– Mindig így kellene ennek történnie! A szabad embernek, ha néger is, megvan a joga arra, hogy meghallgassák, hogy védekez-

hessék, még akkor is, ha büntettet követett el! – Pius megnézte az óráját. A főkamrás ezt is állandóan nehezményezte. Véleménye szerint, Krisztus földi helytartójának felszentelt személyéhez nem illik, hogy zsebében órát hordjon. XIII. Leo az etikettet ily mértékben sohasem sértette volna meg.

– Ó, Szentatya! Milyen szegényes órája van! – csóválta fejét az amerikai. – Farmom legfiatalabb lovászgyerekének is jobb órája van ennél... Adja nekem az óráját, és fogadja el cserébe az enyémet! – ezzel elővett egy pompás, drágakövekkel kirakott aranyórát a zsebéből. – Ez egy ezredolláros óra, Szentatya! Well, cseréljünk! Ez jó üzlet az ön számára, mivel az ön órája nem kerülhet többbe öt líránál.

– Nem, nem, kedves uram! – felelte nevetve Pius. – Ez sokkal többbe került! Az én kedves szüleim megizzadtak ezért. Anyám ajándéka! Egymillióért sem adnám oda! Első áldozásom emléke...

– Kár! – vont a vállát a jenki.

– Szeresse a négereit! – intette a búcsúzásnál a pápa.

– Well, megpróbálom! – bólintott a farmer. – Üdvözlöm majd őket az ön nevében! Örülni fognak neki. És beszámolok az óráról is... És bárki kérdi, csak azt mondom: well, X. Pius jó pápa, de rossz üzletember.

Szívélyesen üdvözölte Pius az új châlons-i főpásztort, és mélyen megilletődve hallgatta a francia katolikusok hősiességéről és szenvedéseiről szóló beszámolóját.

– Hősök ők, még akkor is, ha a szerencsétlen modernista Loisy abbát konok magatartása miatt ki kellett közösiíteni – mondta meghatottan a pápa. – Sokat imádkozom érte. Kezeljék jóságosan, és ha csak egyet is lép önök felé, maguk kettőt lépjenek elébe!

Késő éjszaka vette elő Pius a kéziratot, a világ papságához intézett buzdítását, amelyen oly sok hete dolgozott már. Mielőtt az íráshoz fogott volna, letérdelt, és elmondta imáját: „Szenteld meg őket az igazságban!” – kérlelte Mesterét. Majd felemelkedett, és írt, míg a Szent Péter-templom harangjai az éjfél nem hirdették.

A következő reggelen, szerdán, együtt ült testvéreivel s legfiatalabb unokahúgával, Gildával. Rokonai körében ismét meg-

telt vidámsággal és gyakran tréfálkozott, ahogy ezt fiatalabb éveiben oly szívesen tette.

Barátságosan érdeklődött hogylétük felől.

– Autót kaptunk ajándékba! – állt elő Gilda. – Egy gazdag amerikai ajándékozta nekünk.

– Úgy, egy autót? – csóválta a fejét Pius. – Az lenne csak szép, ha a testvéreim egy ilyen kocsiban flangálnának Róma utcáin!

– Mi rossz lenne ebben? – kérdezte csodálkozva Gilda.

– Nagy bosszúságot okoznátok nekem! – jelentette ki Pius.

– Ó, pedig mennyire örültem neki! – panaszkodott a lány.

– Butácska vagy! – dorgálta Rosa. – Mondtam, hogy nem való az neked.

– Akkor eladjuk! – mondta határozottan Maria.

– Sok jót tehetünk az árából! – helyeselt Anna.

– Így lesz a legjobb! – szólt Pius, ezután elmesélte a meg nem történt óracsere történetét, és azt, hogy az amerikai rossz üzletembernek nevezte. Végül egy bizalmas dologról is értesült Pius. A nemesi gárda egyik fiatal grófja komoly házassági ajánlatot tett Gildának.

– Mit kezdenél te egy gróffal, egy nemesi gárdistával? – nevetett a pápa. – Gondolj rá, hogy te egy egyszerű falusi lány vagy! Azt hiszem, a római levegő nem tenne jót neked...

– De hiszen én hallani sem akarok róla! – csattant fel Gilda, és alig tudta könnyeit visszafojtani.

– Az utóbbi időben atyád azzal gyötört, hogy két ikertestvéredet hozzam be a Vatikánba – mondta elgondolkodva a pápa. – Ebből azonban semmi sem lesz. Otthon nagyobb a hasznuk!

– Ez az én véleményem is – mondta Rosa.

– Azt is ajánlották, hogy Battistát vegyem magam mellé háziprelátusnak, sőt bíborosnak! Mintha a possagnói plébános nem lenne boldogabb a falujában, mint itt, a Vatikánban. Hála Istennek, van annyira okos, hogy ezt belássa.

A rokonok nehéz szívvel mondtak búcsút egymásnak.

A hónapok lassan teltek. Pius augusztusban nyilvánosságra hozta a „Buzdítás a papsághoz” kezdetű szövegét, amely örömteli fogadtatásra talált.

Jóllehet Pius minden ünnepséget megtiltott, jubileumát mégis különleges fénnel ünnepelték meg. Beláthatatlan zárandoksereg-
gek jöttek a világ minden tájáról sok boldogságot kívánni a pápának, noha a liberális újságok azt híresztelték, hogy bombatámadást terveznek a Vatikán és a Szent Péter-templom ellen. Államférfiak és királyok küldték el drága ajándékaikat, Pius pedig csak csóválta a fejét.

– Mit gondolsz, Giovanni, mennyit adna a velencei Lévi ezekért? – sóhajtott, amikor Monsignore Bressan egy pár aranyból való gyertyatartót és egy ősrégi kínai vázát mutatott neki. – Sajnos, nem tudok már többé elosonni a zálogoshoz.

– Nem, tényleg nem! – nevetett a titkár.

Az események fénypontja az ünnepélyes főpapi szentmise volt a Szent Péter-templomban, ahol Perosi mester az ötvenezres hallgatóság előtt egy Palestrina-misét vezényelt. A hívők tömege ez alkalommal tiszteletben tartotta a jubiláns kívánságát: tartózkodott a hangos ujjongástól.

A jubileumi év súlyos megpróbáltatással ért véget. December 28-án Calabriából és Szicíliából szörnyű földrengés híre érkezett. Reggio és Messina teljesen elpusztult. Százezer ember vesztette életét.

– Ma van aprószentek ünnepe! – mondotta a pápa fájdalomtól megtört hangon. – Istenem, mennyi ártatlan vér folyt ki! Szegény gyermekeim! Szegény gyermekeim!

Egész csapat szerencsétlenül járt, nyomorékká vált áldozat érkezett Rómába. A pápa megparancsolta, hogy tárták ki a Vatikán kapuit, és a szerencsétleneket fogadják be.

– És ha kevés az ág, vigyék ki az enyémet is! – rendelkezett a pápa.

Vigasztalta és megáldotta a sebesülteket. A koldusokká váltaknak segítséget ígért.

Kérést intézett az egész világhoz, hogy segítsék a nagy szenvedőket.

déssel sújtottakat. Felhívására sok millió líra érkezett, és így az égető szükségét enyhíteni tudták. Négyszáz árva gyerek ellátását maga vállalta; az elpusztult vidékeken új templomokat és iskolákat, szemináriumot, nevelőotthonokat és lakásokat építtetett.

„Calabriae ac Siciliae orphanis adiutor et pater – Kalábria és Szicília árváinak segítője és atyja”, hangzott a megtisztelő cím, amit e nehéz napokban adtak neki az emberek.

„Ignis ardens!” Szeretetének tüze mindent jóvá tett, amit a földrengés tüze elpusztított. A római szabadkőművesek sem tagadták meg többé a pápának kijáró tiszteletet.

A TABERNÁKULUM LÁNGOCSKÁJA

Gotti bíboros, a propaganda ősz prefektusa, éppen befejezte a világmisszió állásáról szóló beszámolóját. A pápa szeme az íróasztalát teljesen beborító világtérképen nyugodott. Boldogan hallgatta a csodálatos eredményeket. Kínában megkétszereződött a keresztények száma. Bámulatos dolgok történtek Japánban is. Szerzetesek tanítanak a császári egyetemen, Tokióban pedig jezsuita főiskolát alapítottak.

A pápa keze lassan keresztülsiklott a térképen, és a feketék földrészén nyugodott meg. Gotti örvendetes dolgokat mondott az afrikai missziók munkájáról is. Számtalan új vikáriátust és prefektúrát kellett alapítani ezen a kontinensen.

– Egészen a Föld határáig! – suttogta maga elé Pius. – Egészen a Föld határáig!

A pápa felegyenesedett, és – miközben szeme a bizonytalan messzeségbe révedt – erőteljes hangon mondta:

– Az egész kereszténységet együttműködésre hívom fel! Mindenki adakozzék a missziók céljaira. A gazdagok ugyanúgy, mint a szegények. A szántóföld nagy, a munkás azonban kevés.

Gotti távozta után Heck atya, a tokiói egyetem professzora lépett be a szobába. Az Urakamiban alapítandó iskoláról fejtette ki terveit, és alázatosan esedezett némi anyagi segítségért, mondván: szabad volna-e bekopognia a pápai kincstárnokhoz.

– Természetesen! – felelte Pius. – Tüstént felkeressük a kincstárat.

A misszionárius méltóságteljesen felemelkedett, és várakozott az indulásra.

– Maradjon csak! A kincstár kulcsa itt van nálam – mosolygott Pius. Kinyitotta íróasztalának egyik fiókját, elővett egy ládikát, és átnyújtotta a meglepett kérelmezőnek.

– Látja, a kincstárnok már meg is hallgatta az ön kívánságát!

Heck atya kinyitotta a ládikát, és csodálkozva tapasztalta, hogy az színig teli van arannyal.

– Ó, Szentatya! – kiáltott fel. – Nem is tudtam, hogy ilyen rövid az út a kincstárnokig.

A misszionárius után a portói püspök érkezett. Panaszkodott a szabadkőműves kormányra, amely üldözi a vallást, panaszkodott az országban pusztító szegénységre, és pénzt kért, sok pénzt...

– Mennyi kellene? – kérdezte Pius.

– Egymillió!

– Nincs egymillióm! – sóhajtott fel a pápa. – De jöjjön el holnap. Majd meglátom. Majd kitalálunk valamit... Majd... Az Isten segíteni fog.

És Isten segített. Egy gazdag amerikai kért látogatást, egy olajmágnás.

– Miben segíthetnék önnek? – kérdezte atyaian Pius.

– Azzal segítene, Szentatyám, ha elfogadna tőlem valamennyi pénzt, bizonyos szent célokra, vagy úgy is mondhatnám: a lelkem üdvösségére. Úgy gondoltam, hogy... mondjuk, annyit szántam erre a célra... szóval összesen talán...

– Ne is mondja tovább – mosolygott boldogan a pápa. – Én pontosan tudom, mennyit szándékozik adni... Pontosán egymilliót!

– Atyám, ön mindent tud! – kiáltott fel a meglepett milliomos.

– Nézze csak, Szentatya! Nézze ezt a csekket. Mennyire van kitöltve? Pontosán egymillió... Azt szokták mondani: Isten szeme mindent lát. De hogy az Egyház feje belelát az én csekkfüzetembe, arra nem gondoltam volna.

Az amerikai távozása után a pápa nevetve újságolta titkárának a hírt:

– Látod, Giovanni, ezen az ajtón most berepült egymillió! Ott, azon a másikon pedig ki is repül, még a mai napon – szólt Pius,

és boldogan lobogtatta meg a csekklapot az álmélkodó Giovanni előtt.

– De mit használ mindez! – sóhajtott fel töprenkedve. – Oly sok szenvedés van, amin nem segíthetünk; oly sok seb, amelyeket nem tudunk begyógyítani... És könnyek, amelyeket nem tudunk letörölni...

– Szentatya! Az egész keresztény világ csodálja az ön jóságát, bőkezűségét... – próbálta vigasztalni a titkár.

A pápa maga elé meredt.

– Ignis ardens! – mondotta fennhangon. – Lángoló tűz! Szörnyű módon beteljesül az ősi jóslat. Lobognak a gyűlölet fáklyái! Nemsokára az egész világ lángokban fog lobogni. Szörnyű álmok rémisztenek, Giovanni! Látom magam az ablaknál állani, ahogy a világtalan éjszakába tekintek. A távolban valami hirtelen felizzik, a láthatáron ideges fények táncolnak. Majd a lángok közelednek, a tűz nőttön-nő; szörnyű lángtengerré válik, és a Vatikán felé hömpölyög. És az éjszaka felsikolt! Mint a halálra sebzett vad, úgy állok moccanatlan... Ott állok földbe gyökerezett lábbal, és nincs lehetőségem elhárítani a végzetet... Rémsülten felébredek, és csorog rólam a veríték...

– Mit jelent ez az álom, Szentatya? – kérdezi a titkár.

– Nem tudom, hogy jelent-e valamit egyáltalán – csóválta hófehér fejét a pápa. – De gyanítom, hogy az általános égés előjele. A múlt és a jelen minden eseménye csak jelentéktelen előjel. A lángoló templomok Spanyolországban, a francia egyház nyomorúsága... Mindezek csak az első lángok, amelyek az általános égést hirdetik. Ó, Giovanni, imádkoznunk kell, hogy világítson meg bennünket a Mindenható, és mondja meg, mit kell tennünk!

A köszvénytől gyötörve, fáradtan ment kápolnájába, leomlott a tabernákulum előtt, és mélységesen mély imába merült.

„Uram, mit kívánsz tőlem? A világ elpusztul, ha nem mented meg. Szólj hozzám, mint Mózeshez szóltál az égő csipkebokorból! Lángoló tüzet küldtél a földre, és Te magad voltál az a tűz. A Te tüzed vezette népedet minden éjszakákon keresztül. Hol van hát,

Uram, hol van hát a tüzed, melyben előttünk mégy, mint ahogy mentél választott néped előtt?”

A pápa felemelte tekintetét, a tabernákulum előtt égő kis lángocskára pillantott, és lelkében hirtelen világosság gyulladt, mint mikor a lecsapódó villám megvilágítja az éjszaka sötétjét.

Igen! Ez az a fény... ez az a láng, amiből az Úr beszél. Itt izzik az a tűz, amivel az Úr fel akarja gyújtani a világot! Az eucharisztia tüze, a szeretet tüze. Ignis ardens!

A VILÁG HARANGJAI

– Legalább áruld el, hogy mi a szándékotok velem! – fordult Pius Monsignore Bressanhoz, aki arra kérte, hogy menjen a társalgóba.

– Mindjárt meglátja, Szentatya! – válaszolt titokzatosan Bressan.

A nappali világosság ellenére a kis teremben villamos lámpák égtek. Merry del Val mellett a velencei káptalan kis küldöttsége várakozott.

– Ez aztán a meglepetés! – örvendezett a pápa, és megcsillantak szemében a könnyek, amikor testvéreit és kedves unokahúgát meglátta.

Pius helyet foglalt egy magas támlájú karosszékben, amellyel szemben fehér mozivásznat feszítettek ki.

Egy kamarás eloltotta a villanyt. A szoba sarkából halk surrogás hallatszott. A vásznon Szent Márk harangtornya tűnt fel.

– Szentséged látni fogja az új harangtorony ünnepélyes felszentelését! – szólalt meg valaki a háta mögött.

– Nos, ez igazi meglepetés! – szólott a pápa, és nagy figyelemmel kísérte a képeket. Láta a lagúnák városának kiemelkedő nevezetességeit, amelyek megújultak ősi fenségükben; látta az aranyló Bazilikát az evangélista lobogóival; a városi tanács képviselőit, a nemeseket, a kanonokokat, akik a pátriárkával együtt ünnepélyes menetben közeledtek; a szónoki emelvényt, amelyre most lépett fel a polgármester; a pompás teret betöltő ujjongó tömeget.

– Nézd csak, Maria! – ujjongott Pius. – Ez itt Grimani gróf, ez

meg a jó Gardenigo, ez pedig Giullio Manzoni! Szent Isten, még mindig olyan mereven megy, mintha botot nyelt volna! A polgármester azonban megöregedett. Nézd csak, beleles a cylinderébe, mert oda rejtette beszédének kéziratát. Úgy látszik, már kihagy az emlékezete... Korábban nem volt erre szüksége. Látod, Anna? Ó, Istenem, a harangok! Szent Márk harangjai!

A filmkamera felkapaszkodott a harangokhoz, és a hatalmas, lengő „Istenhez-hívókat” mutatta.

– Csak egyetlen kongását hallhatná az ember! – sóhajtott a pápa.

A torony magasságából a film látképet adott a város tetőiről, tornyaitól, a lagúnák feldíszített gondoláiról, a Lidóról, a végtelen tengerről, amelyen felcsillant a nap fénysugara.

– A tenger! A tenger! – mondotta gyöngéden a pápa.

Majd elkezdődött a Te Deum. San Marco még egyszer teljes fenségességében feltárta magát az ő öreg pátriárkájának.

Amikor a villanylámpák ismét felgyulladtak, a pápa szemében könny ült. Szótlanul szorította meg a velencei urak kezét.

– Köszönöm önöknek! De túl sok volt ez az én öreg szívemnek...

1913 tavaszán Pius pápa influenzában megbetegedett. Orvosai pihenést javasoltak, de a pápa nehéz páciensnek bizonyult... A doktorok tiltakozása ellenére is megkísérelte napi munkáját elvégezni. Betegágyánál fogadta a bejelentetteket, átnézte a postát.

– Ha nem lennének orvosok, már régen talpon lennék! – bizonygatta államtitkárának, aki, mint minden reggel, most is elsőként jött hozzá. – De az orvosnak én is engedelmeskedem. Nézze csak Eminenciád, még nem remeg a kezem! – mondta az egyik irat aláírásakor.

– Jobban kellene kímélnie magát, Szentatya! – intette Merry del Val. – Az idő nem sürget minket.

– Úgy véli? – csóválta a fejét Pius. – Én mondom önnek, rosszul állnak a dolgok. La cose vanno male! Minden éjjel látom, hogy a föld lángokban áll, és folyik a vér!

– Szentséged a balkáni háborúra gondol? – kérdezte az államtitkár.

– Nem, nem! – felelte izgatottan a pápa. – Nem erre a háborúra, nem la guerra, il guerrone, Eminenciás uram. A nagy háborúra! A világháborúra! – Pius figyelmeztetőleg emelte fel fehér kezét. – Higgyen nekem, Eminenciád, nem állnak jól a dolgok! Félek 1914-től!

A Szentatya állapota javult, de a közelgő szerencsétlenség gondolata nem hagyta nyugodni.

Május 30-án búcsulátogatásra jelent meg nála dr. Chaves, a braziliai követ, akit kormányja visszarendelt.

– Ön boldog lehet, követ úr – mondotta Pius –, hogy visszatérhet Brazíliába. Így nem lesz tanúja a nagy háborúnak!

– Szentséged a balkánra gondol? – kérdezte csodálkozva dr. Chaves.

– Nem, nem! A balkáni csak a kezdete egy nagy világégésnek, amelyet nem tudunk feltartóztatni... – magyarázta szomorúan a pápa.

Az esztendő minden végzetes esemény nélkül véget ért. Szent Péter harangjai ünnepélyesen köszöntötték az 1914. évet.

A tavasz is napsugarasan vonult be Rómába. Szent Péter templománál, a szökőkút körül ismét röpködtek a galambok. Az Egyház öre azonban e pompás májusi napon sem volt vidám. A Vatikán kertjében, egyik sétája alkalmával megállt a lourdes-i barlang előtt, és így szólt az őt kísérő Bressanhoz:

– Azt akarom, hogy az eucharisztikus kongresszust Lourdesben tartsák meg. Talán...!

A május 25-i titkos konzisztóriumon az egybegyűlt bíborosoknak a pápa a következőket mondotta:

„Annyira vágyódik a világ a béke után! És mégis azt érezzük, hogy a gyűlöletből, amely mindinkább elmélyül, egyszerre szörnyű háború fog előtörni.”

Ezen a konzisztóriumon nevezte ki a pápa bíborossá Giacomo della Chiesát, a bolognai érseket. Néhány hónappal később ez az új bíboros követte őt hivatalában, XV. Benedek néven.

Június 28-án, különös nyugtalanságtól eltelve, Pius a kései órákban magához kérette a bíboros-államtitkárt. Merry del Val megrémült a pápa arckifejezésétől. Aggodalom és bánat látszott ezen az arcon.

– Il guerrone! A nagy háború! – dadogta Pius. – Tudom, hogy bekövetkezik!

– De Szentatya! – próbálta megnyugtatni a bíboros. – A politikai horizont teljesen felhőtlen. Semmiféle veszély! A diplomaták nyári vakációjukra készülődnek.

– Nem ússzuk meg az 1914. évet! – nyögte Pius. – Higgye el nekem, Eminenciád!

– Nos, az év felén már túljutottunk... Egy háború számára már kései az idő.

– Az első félév még nem telt el teljesen! Még nem, Eminenciás uram! – mondta aggódva a pápa.

Az ajtón valaki kopogtatott. A titkárságtól jött egy beosztott, sürgönyt adott át a pápának. Pius egy pillantást vetett a papírra, és elfehéredett.

– Ecco, la scintilla! – nyögte falfehér ajakkal. – A szikra a nagy világégéshez!

Elrémülve emelte fel Merry del Val a sürgönyt, és olvasta, hogy az osztrák trónörökös, Ferenc Ferdinándot és feleségét Szarajevóban meggyilkolták. Egy percig csendben maradt a bíboros, majd vigasztalni próbálta a Szentatyát; biztosította, hogy a merénylet – mégha oly súlyos is – nem fog világháborúhoz vezetni. A sötét felhő hamarosan ismét széteszlik.

– La scintilla! Ignis ardens! Ó, Üdvözítőm! – dadogta a pápa. Majd levonszolta magát a kápolnába, és arcra borult a tabernákulum előtt.

A következő napokban a vatikáni diplomácia mindent elkövetett, hogy a világbékét megőrizze.

A pápa a világ uralkodóit és kormányzóit nyugalomra és megfontoltságra intette. Eközben nyolc országban mozgósítottak. Megkérdezték a pápát, hogy – tekintettel a fenyegető világhelyzetre – megtartják-e a lourdes-i eucharisztikus kongresszust.

– Természetesen! – felelte Pius. – Imádkoznunk kell! Most már csak az ég segíthet, az Isten, a Szűzanya...

Így lángolt július 22-től 26-ig az eucharisztikus tűz a Szűzanya kegyhelyén, miközben a pápa imáival és könyörgéseivel az egész világot egyesítette. Ám amint elhangzott az utolsó Tantum ergo, megszólaltak az ágyúk. A nagy világegés, amelyet Pius régóta előre látott, megindult.

A római osztrák követ arra kérte a pápát, hogy áldja meg népe fegyvereit. Pius nyersen válaszolt:

– A fegyvereket nem áldom meg, de megáldom a békét!

Augusztus másodikán még egyszer figyelmeztette a világ valamennyi katolikusát:

„Miközben majdnem az egész Európa a szerencsétlen háború örvényébe került, amelynek pusztítására és következményeire senki sem gondolhat fájdalom és rémület nélkül, mi is aggodalommal teltünk el. Szívünket mélységes fájdalom szorítja össze az egész kereszténység és minden nép üdvösségét és életét fenyegető veszély láttán.

E nagy szükségben apostoli hivatalunk megköveteli, hogy mindenkinek a lelkét felemeljük ahhoz, aki egyedül tud segíteni: Krisztushoz, a békesség fejedelméhez.

Ezért az egész világ katolikusait figyelmeztetjük: forduljanak bizalommal a kegyelem és az irgalmasság trónjához! A papságnak példamutatóan kell előljárnia. Minden egyes plébánián a teljes papság és valamennyi hívő lélek közösen kérje az Urat, hogy szánja meg szereteteit, és mihamarabb oltsa ki a háború fáklyáit. A népek vezetőiben pedig ne az erőszak, hanem a béke gondolata kerekedjék felül.”

A fájdalom és a bánat miatt a következő két hétben a Szentatya szinte teljesen összeomlott.

– Ó, ez a háború! – sóhajtott rémülten. – Érzem, ez a háború a halálom! De szívesen feláldoznám magamat gyermekeimért, a világ békéjéért!

Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepének délutánján, Pius hirtelen rosszul lett. Az orvos azonnal ágyba parancsolta. Állapota nem javult, ezért 19-én Don Bressan ellátta a szent

útravalóval. Ágya mellett térdepeltek a Rómában tartózkodó bíborosok, testvérei és unokahúga. A szeretett rokonok sírva imádkozták a rózsafüzért.

A haldokló mind nehezebben lélegzett. Utolsó erejével még felemelkedett, és megszólalt:

– Teljesen Isten akaratára bízom magam!

Szemét lecsukta, de gondolatai nem fogytak el. Lelki szemei előtt megjelent a cendrolei szentély. Láta magát, amint édesanyja kezét fogva imádkozik a Szűzanya képe előtt.

– Igen, Anyám, már megyek! – mondta átszellemült arccal.

Megkondult a Szent Péter-templom nagyharangja. Pius magához intette testvéreit. Kezét áldásra emelte, de a test már erőtlenn volt. A kéz visszahanyatlott.

Éjfél ütött az óra. Új nap jött: 1914. augusztus 20.

Egy órákor az orvos a haldokló fölé hajolt, meghallgatta a szívverését, megtapogatta a pulzusát. A szívhangok elnémultak, az ütőér nem vert.

X. Pius visszaadta lelkét Teremtőjének.

EPILOGUS

1951. június 3-án XII. Pius pápa a riesei levélkihordó fiát boldoggá avatta. A világ harangjai üdvözlétüket zengték atyjuknak a mennyei magasságba.

A katolikus hívők nagy örömmel fogadták a boldoggá avatást. „Hadd legyen boldog az, aki annyi embert boldoggá tett!” A figyelmes, a gyermekszerető, a szegények istápolója, a bőkezű – és még sorolhatnánk a jelzőket, amelyekkel elárasztották X. Piust. De a leginkább hozzá illő jelző: a nagyhitű!

Hite valóban oly nagy volt, hogy csodákat művelt vele.

Egy ízben egy béna karú ember térdelt eléje:

– Kérem, gyógyítson meg! Adja vissza karom erejét, Szentatya, hogy ismét megkereshessem családomnak a mindennapi kenyeret.

– Csak Isten tudja visszaadni az egészségedet, fiam! – felelte a pápa, és gyengéden megérintette a férfi karját. – Légy bizalommal, gyermekem!

A béna ekkor, a körülállók csodálkozására, felemelte a kezét, és így kiáltott: „Csoda történt! A Szentatya tette!”

Egy apáca kereste föl egyszer Piust. Arcán a tüdővész rózsái piroslottak.

– Szentatyám! Önre jobban hallgat a Mindenható, mint én-rám... Könyörögjön értem, és én meggyógyulok – rimázkodott a nővérke.

– Ne beszéljen összevissza, kedves nővér – intette a pápa. – Isten mindenkit meghallgat. Különben is... Maga majd kicsattan

az egészségtől! Nézze meg az ember... Hozzon csak nekem orvosi igazolást, hadd látom, miféle bajról beszél itt nekem...

A nővért átküldte orvosaihoz, akik megállapították, hogy betegsége visszahúzódott, tüdején már csak elmeszesedett gócot találtak.

Egy fogadás alkalmával, egy német ember odatapogatódzott a pápához. Évekkel ezelőtt elvesztette a szeme világát. Ismerősei azt tanácsolták, hogy keresse fel a pápát.

– Ha valaki tud rajtad segíteni, az csak a Szentatya lehet – mondták neki.

Pius megérintette a vakot. Az megrázkódott az érintéstől, fejét felemelte, és megpróbálta kinyitni a szemét. A jelenlévők lélegzetvisszafojtva figyeltek. Egyszerre felordított az ember: – Szentatyám! Látok!... Úristen! Látok!

Az ember sírva fakadt, és leborult a pápa lábai elé.

Pius megsimogatta a síró ember fejét, és csendesén csak ennyit mondott:

– Nagy a te hited, fiam!

Egyszer gyerekeket hoztak hozzá. Pius megszólította az egyiket, az pedig értelmesen válaszolt neki. A kísérő apácák egyike megrendülve szólalt meg:

– Atyám, hiszen ez a fiúcska eddig süket volt!

A nővérek és a gyerekek akkor térdre borultak, és így kiáltoztak:

– Il Santo! Il Santo! – A szent! A szent!

– Ó, gyermekeim! – felelte a pápa. – Nem „Santo” vagyok én, hanem Sarto...

1954. május 29-én XII. Pius a szentek sorába iktatta szentéletű elődjét.

X. Pius halála után felolvasták végrendeletét, amelyben ezek a szavak álltak:

„Szegényen születtem, szegényen éltem, és szegényen fogok meghalni is. Ezért testvéreimet, akik mindig velem éltek, a Szent-szék nagylelkűségébe ajánlom.

Elrendelem, hogy holttestemet ne boncolják, és ne balzsamoz-

zák. Néhány órai ravatalozás után helyezték földi maradványait a Szent Péter-templom kriptájába.”

Sírjára ezt írták fel:

X. Pius pápa,
szegény és gazdag,
szelíd és szívből alázatos,
a katolikus ügyek erős védelmezője,
igyekezett mindent megújítani Krisztusban;
jámboran elaludt az Úr 1914. évében
augusztus 20-án.

ISBN 963 360 377 3

A KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: FONYÓDI OTTÓ

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 BUDAPEST, KOSSUTH LAJOS U. 1.

86.2519.66-19-1 ALFÖLDI NYOMDA, DEBRECEN

100,- Ft

